WIDENER
HN LK56 T

OBRES

COMPLETES

Digitized by Google

Ram 2785.2

Harvard College Library

FROM THE

GEORGE B. SOHIER PRIZE FUND

The surplus annual balance "shall be expended for books for the library."
— *Letter of Waldo Higginson, Jan. 10, 1893.*

Received May 28, 1907

Digitized by Google

OBRES COMPLERTES

DE

MOSSEN JACINTO VERDAGUER

VOLÚM QUART

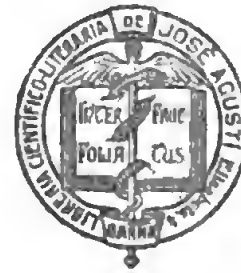

Digitized by Google

MOSSEN JACINTO VERDAGUER

OBRES COMPLERTES

AB GRAN CURA ORDENADES Y ANOTADES

VOLÚM QUART

La Atlàntida.—Canigó.—Patria.

ANY 1906

BARCELONA
JOSEPH AGUSTÍ
Successor de Toledano, López y C.ª
ELISABETS, 4

Digitized by Google

Rom 2785.2

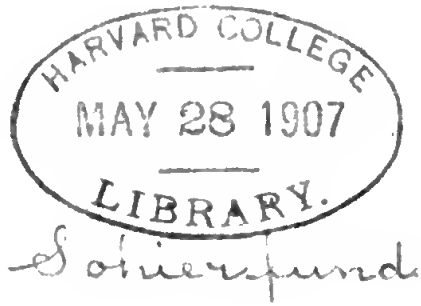

Imprempta de la Vda. de Joseph Cunill.—Universitat, 7. Barcelona

Digitized by Google

LA ATLANTIDA

Digitized by Google

IMPRIMATUR

Joannes a Palau et Soler, Vic. Cap.

Digitized by Google

Excm. Sr. D. ANTONI LÓPEZ

Muntat de tos navilis en l'ala benehida,
busquí de les Hespèrides lo taronger en flor;
mes ¡ay! es ja despulles
de l'ona que hà tants segles se n'es ensenyorida,
y sols puch oferirte, si't plauen, exes fulles
del arbre del fruyt d'or.

Jacinto Verdaguer, Pvre.

Vapor trasatlàntich *Ciudad Condal*.—18 de Novembre de 1876.

Digitized by Google

PROLECH

> Vingueren grans terratrèmols e inundacions, y en lo curt espay de una nit la Atlàndida s'esfonzà dins la terra entreoberta.
>
> PLATÓ

Al llegir en un dels magnífichs diàlechs de Plató que Soló anava a cantar lo gran fet geològich del enfonzament de la Atlàntida quan la mort, per malaventura nostra, gelà ses inspiracions abans de nàxer, les colors de la vergonya me surten a la cara y'm sento caure de les mans mon petit llibre, convençut de que sols a la escalfor del sol de Grecia podía escriures, vora les metexes antigues fonts de la tradició que les ruines dels pobles, l'oblit y'l descrehiment han estroncades.

Ara, al tràurel a llum, veig ab recança quant sumptuós edifici hauría sortit d'exes hermoses pedres, si haguessen caygut en una mà de mestre, y que hi hauría terra de sobres pera axecarhi un roure en l'endret ahont he plantat aqueix reboll, que encara que reboll com es, anyívol y mal arrelat, me costa més que si l'hagués regat ab sanch de les venes.

Era en les primeres volades de ma jovenesa, y per lo tant més perdonable, quan, poch satisfet de mes cançons y corrandes, gosí posar les mans en aquexa obra, arreconat com vivía en un mas de la plana de Vich, sens haver vist més terra de la que s'ovira des d'un marlet de

Digitized by Google

les serralades que la enrotllan, y conexent la mar com si sols la hagués vista pintada; mes axò y mon poch seny me posaren la ploma a les mans; altrament may m'hi hauría arriscat. Mon apartament dels grans centres y ma falta d'experiencia literaria, y, més que rès, l'espectacle sempre nou de la naturalesa, que ab les coses més petites dona imatge de les coses més grans, me feren pendre'l vol a la bona de Déu, sens adonarme del poch delit de mes ales. Les antigues cròniques de Catalunya y d'Espanya, de que m'agradava escartejar sobre tot les primeres fulles, m'ompliren la fantasía d'aquells fets que, de tant llunyers y embolcallats ab la calitja dels temps primitius, la historia va oblidant y perdentne'l compte, y en una obra ascètica de Nieremberg llegí per primera vegada, entre'ls grans càstichs ab que Déu ha flagel-lat la terra, l'enfonzament de la que tants sabis geòlechs y botànichs veuen jayent al fons de la conca del Atlàntich.

A la ombra de sos tarongers, ¡que enciseres me semblaren les Hespèrides, amor de la antiga Grecia, que feren sospirar tan dolçament les lires de sos poetes! ¡que esgarrifós lo Pyrinèu entre les flames, però que temptadores y belles les ones d'or y plata que de ses foses entranyes rodolaren! ¡que gran Hèrcules allargant ab lo sepulcre de Pyrene la cordillera a que ha dat nom, batent a colps de clava los gegants de la Crau en la Provença, atuhint a Gerió y al líbich Anthèu, esparverant les Harpíes y Gorgones, y, en son derrer treball, esporteïlant la montanya de Calpe, tanca del Mediterrà, y abocantlo com un ríu en la vehina Atlàntida, aqueix pont llevadíç que Déu trencà pera incomunicar en èpoques de corrupció'ls mons, tornats a unir en lo més hermós dels segles moderns pêls titànichs braços de Colóm.

Aqueix, aterrant les columnes del *Non plus ultra* y

esquexant la cortina de la *Mar tenebrosa,* me semblà la més gentil corona del poema que ab massa coratge gosí empendre, començantne d'escriure'ls primers cants.

Cent vegades volguí recular, com qui entra en una balma esglayadora d'hont ningú ha escandallat los abismes; cent vegades dexí caure defallit lo món de mes pobres inspiracions rostos avall, y altres cent vegades, com Sísifo, torní a pujar vers la alterosa cima lo fexuch pès tant mal midat a mes espatlles de poeta. En exa lluyta terrible en que, vençut o vencedor, sempre era jo qui rebía les espurnes, una malaltía'm féu dexar los dolços ayres de la patria per les ones de la mar, no tant amargues pera mi d'ençà que breçavan mos flayrosos somnis, y ab càntichs y música m'hi cridavan hermoses visions de jovenesa. Passaren falagueres o aterradores davant mos ulls enlluhernats, y caygudes les barreres de mes montanyes anyorades, mon horitzó poètich s'examplà com un cel que s'esboyra.

Vegí Càdiz, la de cent torres d'evori, Abila y Calpe, que semblan dos gegants que acaba de despartir lo Mediterrà d'una arrambada, obrintse pas entre llurs peus de marbre. Al ferreny Montgó y al cap Finisterre demaní ses llegendes mitg oblidades ja com los pobles que les dictaren, y al Betis y Guadiana recorts de les terres sumergides per ahont degueren allargar ses argentades cintes; orí davant les sagrades cendres de Colóm, que des de sa tomba miserable, vergonyosa pera nosaltres a qui regalà un continent, sembla guardarnos encara la perla de les Antilles; voregí les Azores y altres illes atlàntiques, que, com a pilastres del gran pont romput, ensenyan encara'l front ratllat pèl llamp de la venjança divina.

Entre ells m'afigurí veure als Atlants alçapremar aquelles roques y esculls, llençantlos contra'l cel, y ab

brams y cridadiça pujar, caure, y ab los bocins de llur pelàsgica torra rodolar al abisme de les ones; y no cal dirho, mon poema s'acabà per ell meteix, com una d'exes petxines que cada día, cançada de brunyirles, la maror llença a la platja, y bé o mal arrodonit, vèusel aquí.

¿Hauré deslluhit y fet malbé aquexes esbalahidores tradicions, tresor de les centuries, escampat com les perles en les marines espanyoles? ¿Hauré esfullat aquexes flors cullides la matinada de ma vida en les valls y garrigues de la patria? ¡Oh! si la àliga m'hagués dexat ses enlayrades ales, si hagués tingut la cadena d'or de la inspiració dels grans poetes; d'aquexes perles, malaguanyades en mes mans barrueres, li n'hauría fet un collaret de sultana, y ab exes y altres més ben triades flors hauría coronat son front de reyna. Ara ella'm perdó si goso posar a ses plantes mon manadet d'espigolera vora les daurades garbes del camp, sempre assoleyat y benehit de Déu, de sa literatura.

Al despedirme, fà poch temps, del mar, breçol de mes derreres ilusions, tot assegurant los peus en los escalons del Moll de Barcelona, poch esperava jo una acullida tan amistosa y falaguera pera'l poema que, en mal endreçat manuscrit, duya sota l'axella, salabrós encara, y fent olor de quitrà y algues marines. Poch creya que, aprés de llegirlo una y moltes vegades en lo recó de la llar catalana, los propis lo mostrassen als estranys, ab una mà signant y fent ovirar ses curtes belleses, y ab la altra cobrint, benèvols, sos defectes y tares. Al amor de mos compatricis, representants de la patria y de les lletres, més que a mon pobre enginy literari, dech la feliç entrada de ma nau en lo port de la bona anomenada.

Grans mercès ne sían dades a la Institució dels Jochs Florals, que li ha esbrossat y obert lo camí, a la Excma. Diputació, que li ha obert los braços, y a tants periodistes, críticchs y poetes que cobriren ab flors los brots sechs y espines de ma toya, y en ses ales la axecaren tant amunt, tant amunt, que de part d'allà dels Pyrineus, de la altra vora del Ebre y afins, ¡qui ho diríal de l'altra banda del Atlàntich, la han ovirada.

Avuy, al tràurel a la llum per segona volta, he procurat donar a alguns de sos quadros los derrers tochs y pinzellades, y entre altres, no sé si encertades adicions, hi afegesch, com epissodi, lo chor d'illes mediterrànees.

Lo que sí m'es plahent, y penso que no desplaurà a quants fullegen lo volúm de ma tan reduhida com afortunada obra, es la traducció castellana que la acompanya, bonich y primorós treball d'argenter, del qual no me'n dexa dir rès la modestia del qui ha de vestir també ab la riquesa de la llenga de Cervantes aquexes pobres y senzilles idees. Y aquí, per ben escayguda final de pròlech y capçalera de la Atlàntida, transcriuré la coral enhorabona del immortal cantor del *Mirèio*, sols pera honrarme ab sos conceptes triats y bellíssims, com tot lo que raja de sa pluma d'or.

MAILLANE (BOUCHES DU RHÔNE).

18 de Juliet de 1877

Moussu e noble mèstre:

Vène de legi atentivamen LA ATLANTIDA, e vous mande tout-d'un-tèms l'expressioun de moun amiràcioun la plus ardènto. Despièi Miltoun (dins soun *Paradise lost)* e despièi Lamartine (dins sa *Chute d'un ange)*, degun

avié trata li tradicioun primourdialo dóu mounde emè tant de grandour e de puissanço.

Voste pouèmo magnifi me fai l'efèt d'aquélis animau espetaclous que li minaire trobon dins lis entraio de la terro, e que, reconstituï pèr la paleountoulougio, nous revèlon li mistèri ennega pèr lou Deluge. La counceppcioun de La Atlantida es grandarasso e soun eisecucioun es resplendènto. Jamai la Catalougno avié fourni uno obro que countenguesse en elo autant de pouësio, de majesta, d'amplour, de forço e de sagesso. Li tradicioun li plus antico e li plus venerablo de la terro catalano soun aqui acampado, ourganisado e reviéudado em'uno versemblanço estraourdinàri, e l'imaginacioun emé la sciénci embelisson meravilhousamen vòsti supèrbi descripcioun.

O valènt troubaire, avès largamen tengu li proumesso que dounavias en estènt jouine. Me rapelle encaro aquéli bèlli fèsto de Barcilouno ounte vous rescountrère, umble estudiant, portant la barretino viòuleto, e que venguerias à ièu emè tant d'entousiasme e de gràci. Tóuti, me n'en souvèn, countavon sus vous: *Tu Marcellus eris!* e avès au centuple realisa lis esperanço que la patrio foundavo sus vous.

De tout moun cor vous mande mi felicitacioun emè mi gramaci. L'epoupèio souberaino que venès d'enaura dins l'ideau apartèn, noun soulamen á la Catalougno, mai encaro e subre-tout à la Reneissènço de nostro lengo; e lou Felibrige entiè se glourifico dins vosto obro.

. . . . . .

Vous salude, bon e noble mèstre, e vous embrasse de tout moun cor.

F. Mistral.

Digitized by Google

INTRODUCCIO

S'encontran en alta mar un bastiment de Gènova y altre de Venecia y s'escometen en batalla. Sobrevé gran temporal y un llamp encén lo polvorí d'un d'ells que, esberlantse, arrocega també l'altre al abisme. Soldats y mariners se'n van a fons; sols ab prou feynes se salva un jove genovès qui, abraçat ab un troç de pal, pot pendre terra. Un sabi ancià que, retirat del món, vivía vora la mar, surt a rebre al náufrech; lo guia a un rústech altar de la Verge y tot seguit a sa balma, feta de branques y roca, ahont lo retorna. Dies aprés, veyent al mariner capficat mirant aquelles aygues, li conta llur antiga historia per distráurel del passat naufragi.

VORA la mar de Lusitania, un día
les gegantins turons d'Andalusía
veren lluytar dos enemichs vaxells;
flameja en l'un bandera genovesa,
y en l'altre ronca, assedegat de presa,
lo lleó de Venecia ab sos cadells.

Van per muntarse les tallantes proes,
com al sol del desert enceses boes,
per morir una o altra a revolcons;
y roda com un carro'l trò de guerra,
fent en sos pols sotraquejar la terra,
temerosa com ells d'anar a fons.

Digitized by Google

Axí d'istíu en tarda xafogosa
dos núvols tot just nats, d'ala negrosa,
s'escometen, al veures ab un bram,
y, atrets per l'escalfor de llurs entranyes
s'examplan acostantse, les montanyes
fent extremir al espetech del llamp.

Ab cruxidera y gemegor s'aferran,
com espatlludes torres que s'aterran
trinxant ab sa cayguda un bosch de pins;
y entre ays, cridoria y alarit selvatge,
ressona'l crit feréstech d'abordatge
y cent destrals rosegan com mastins.

A la lluyta carnívora y feresta
barreja sos lladruchs negra tempesta
congriada a garbí soptadament,
y revinclades ones s'arrestellan
demunt les naus, que cruxen y s'estellan
com un canyar dins esverat torrent.

L'espantosa abraçada més extrenyen,
y's topan, se revolcan y s'empenyen,
acarades ses boques de volcans;
de l'hòrrida tormenta no s'adonan,
y escupint foch y ferre, s'abrohonan
a la gola d'abismes udolants.

Tal un racer de roures montanyesos
en temps d'istíu pèl llenyatayre encesos,
del huracà al ruflet devorador,
fà ressonar per conques y cingleres
plors y crits y grinyols d'hòmens y feres,
aspre gemech d'un petit món que's mor.

Digitized by Google

Ofegant lo brugit de la batalla,
un llamp del cel espetegant devalla
de la nau veneciana al polvorí;
se bada y roda al fons feta un Vesuvi,
mentres romp la de Gènova un diluvi
d'escumes, foch y flama en remolí.

Càrrega y nau les ones engoliren,
y ab elles los taurons s'ho compartiren;
de mil guerrers sols lo més noy román;
entre escuma a flor d'aygа un pal ovira,
y, quan lo braç per amarrar-s'hi estira,
altra onada'l sepulta escumejant.

Mida l'abisme bracejant, y destre
ne surt muntat a un troç del arbre mestre
que gira hont bé li plau com un corcer,
y al terbolí's rebat de les zumzades,
com vell pastor al mitg de ses ramades
de banyagayres bous que abeura'l Ter.

Los cetacis aflayran carn humana
que l'àliga de mar també demana,
fent parella ab lo corp; per tot arrèu
l'escometen recorts del cataclisme;
a cada pas lo xucla un nou abisme;
¿quí'l traurà de sa gola? sols un Déu.

Al cim d'un promontori que rosegan
les ones que a ses plantes s'arrocegan,
fugint del món dolent la vanitat,
vivía un relligiós de barba blanca,
del arbre del saber mística branca
que floría en la dolça soletat.

Digitized by Google

Llantia un día del món, al cel suspesa,
l'enlluhernà ab sos raigs, y en sa vellesa,
com per més bell renàxer mor lo sol,
dexat havía'l món y ses corones,
y niuà com alció sobre les ones,
de sa infantesa falaguer breçol.

Y quan de nits la tempestat brugía,
dant far als pobres nàufrechs, encenía
la trèmula llanterna del altar;
y'ls qui ab ull plè de llàgrimes la veyan:
—Ja som a port,—agenollantse deyan:—
vèusela allí l'Estrella de la mar.—

¡María! ella es lo nort del jove tendre
que sentint en son cor la vida encendre,
ab més coratge rema y més delit;
y al raig crexent de la celistia hermosa,
veu de més prop la terra somniosa,
com verge a l'ombra d'un roser florit.

S'hi acosta pantejant, mira y remira;
mes ¡ay! lo promontori que hi ovira
sembla un penyal per l'ona descalçat;
recula esferehit, com qui entre molça
d'un fresquívol verger, rosada y dolça,
ha vist un escorçó mitg amagat.

Desviantse ab molt greu de l'aspra serra,
cerca ab dalè més planejanta terra,
mes son cor jovenívol no pot més;
en ses venes la sanch s'atura y glaça,
y, l'esma ja perduda, al pal s'abraça,
sentintse caure de la mort al bés.

Digitized by Google

Mes alça al llantió l'ullada trista,
y a sa claror verda planicie ha vista,
per rèbrel, sos damassos desplegar;
rema d'ayre y, de sopte, amorosides,
fins l'ajudan les ones, enternides
de vèurel tan hermós agonitzar.

Gronxantlo, com en braços de sirenes,
lo posan en blaníssimes arenes,
de jonchs y coralines en coxí:
quan, com ull amorós en gelosía,
d'entre'ls cingles de Bètica sortía,
per veure'l món, l'estrella del matí.

En lo sorral òu remoreig de passos,
y ¡oh santa Providencial obrintli'ls braços
lo venerable vell se li apareix.
—Vina, li díu; al primer raig de l'alba
te vullch acompanyar a la que't salva,
per qui la primavera refloreix.—

Un viarany que's clòu entre falgueres,
los guía a un bosch d'alzines y oliveres,
del munt platxeriós turbant gentil;
hont veu, entre'l brancatge que floría,
sota cortines d'eura y setelía,
d'un altar de la Verge'l camaril.

Entra'l nàufrech al místich oratori,
y, fent d'un aspre tronch reclinatori,
cau als peus de l'Imatge de genolls;
y per ses galtes tendres y colrades
pèls besos del Mestral y les onades,
corren de goig les llàgrimes a dolls.

Digitized by Google

Dins un esquey, frontera a la capella,
una cel-la's desclòu, cel-la d'abella
entre'ls braços molçosos d'un penyal;
allà de fruyt mengívol lo convida,
sobre jonça apelfada, encara humida
per la pluja batent del temporal.

Vora la mar semblava'l cap de serra
lo mirador del cel sobre la terra;
un día que rodavan pèl bell cim,
veyent lo vell al mariner pensívol,
lo crida a seure sota un roure altívol,
ahont no arriba'l salabrós ruxím.

Y obrint lo llibre immens de sa memoria,
descabdella'l fil d'or d'aquesta historia,
de perles d'occident pur enfilay;
y'l jove, per qui Europa era poch ampla,
de l'ànima les ales més exampla,
com l'àliga marina al pendre espay.

De mitg-día ab los raigs la terra envolta,
com vella'ls fets de sa infantesa escolta,
y'l mar, mitg adormit, axeca'l front;
tot barreja sa música al gran càntich;
lo vell semblava'l Geni del Atlàntich,
mes son gentil oyent era Colóm.

CANT PRIMER

L'INCENDI DELS PYRINEUS

Exposició. Lo Teyde. Espanya naxent. La vèu del abisme. Invocació al Déu de les venjances. Naix un gran foch entre Roses y Canigó, fent pastura de boscos y ramades. La maça de Rolant. L'incendi abriga'l Pyrinèu d'nn cap al altre. Hèrcules s'hi acosta aprés de batre'ls gegants de la Crau, y d'entre les flames trau a Pyrene. Exa dlui ser cap de brot de la niçaga de Túbal y reyna d'Espanya, tot just destronada per Gerió, qui per segarli millor l'avantatge, veyentla fugir a la montanya, ha calat foch a ses boscuries. Pyrene mor y Alcides li alça un mausolèu de roques al extrém de la cordillera, allargantla fins a la mar. Regalims d'or y d'argent que dels ruhents cingles baxaren a les planes. Confient y Portvendres. L'hèroe se'n baxa cap a Montjuich, ahont s'embarca, prometent fundar una gran ciutat al abrich d'aquella serra.

Vus exa mar que abraça de pol a pol la terra?
en altre temps d'alegres Hespèrides fou hort;
encara'l Teyde gita bocins de sa desferra,
tot braholant, com monstre que vetlla un camp de mort.

Aquí'ls titans lluytavan, allà ciutats florían,
per tot càntichs de vèrgens y música d'aucells;
ara en palaus de marbre les foques s'hi congrían
y d'algues se vestexen les prades dels anyells.

Digitized by Google

Aquí extengué sos màrgens lo continent hesperi,
quins mars o terres foren ses fites, ningú ho sab;
lo sol, però, que mida d'un colp d'ull l'hemisferi,
era petit per vèurel a plèr de cap a cap.

Era'l jou d'or que unía les terres ponentines
y, cor de totes elles, com font del paradís,
los dava clares aygues a beure y argentines,
y en sos immensos braços dormía'l mòn felíç.

Per ella's trasmetían, com per un pont amplíssim,
d'un maig etern en ales, ses críes y llevors,
aucells de rós plomatge, de refilet dolcíssim,
dels aromers la flayre, canturies y tresors.

Rey n'era Atlas, aquell qui de la blava volta
los signes a una esfera de jaspi trasplantà,
y del sol y del astre que més lluny giravolta
la dança misteriosa y armònica explicà.

Per çò, dels fills de Grecia la somniosa pensa
lo veya, com montanya, tot coronat d'estels,
y ajupit, sens decaure, devall sa volta immensa,
servant ab ferma espatlla la màquina dels cels.

En gegantesa y muscles sos fills li retiraren,
mes com un got de vidre llur cor fóu trencadíç;
puix aprés que'ls realmes y tronos revoltaren,
també'l de Déu cregueren sería escaladíç.

Mes una nit bramaren la mar y'l trò; de trèmol
com fulla en mans del Bòreas, l'Europa trontollà,
y despertada a punta de día al terratrèmol,
d'esglay cruxintli'ls ossos, no veya'l mòn germà.

Y assaborint lo tebi recort de sos abraços,
semblava viuda dirli:—¡Oh, Atlàntida! ¿ahont ets?
Com solía, ahir vespre m'endormisquí en tos braços,
y avuy los meus no't troban, d'esgarrifança frets.

Hont ets?—Y ¡ay! hont l'hermosa solía'ls cors atraure,
lo pèlach responía:—Jo l'he engolida a nit;
¡feste enllà! entre les terres per sempre'm vullch ajaure;
¡ay d'elles! ¡ay! si m'alço pera examplar mon llit!—

Li carregà fexuga l'Omnipotent sa esquerre,
y'l mar d'una gorjada cadavre l'engolí,
restantli sols lo Teyde, dit de sa mà de ferre,
que sembla dir als hòmens:—¡L'Atlàntida era ací!—

Eix màstil del navili romput illes rodejan,
de Jezabel impura com rebatuts quarters;
quan al passar los segles sa gran desfeta vejan,
diràn:—¡Miràu hont para la vía dels plahers!

Fóu lo gegant que pintan ab tot l'Olymp en guerra;
l'ixent sol ab sos braços tocava y'l que's pòn:
y no content de extrènyer, com dintre'l puny, la terra,
d'estels volgué pujarsen a coronar son front.

Mes del Tronant brunzenta, derrocadora flama,
de sa escala de cingles sospesos l'estimbà
al mar bullent de çofre y ones de foch, hont brama,
retorcentse a la càrrega fexuga d'un volcà.

Y a tu ¿quí't salva, oh níu de les nacions iberes,
quan l'arbre d'hont penjavas al mar fóu sumergit?
¿quí't serva, jove Espanya, quan lo navili hont eras
com góndola amarrada, s'enfonza mitg partit?

Digitized by Google

¡L'Altissim! Ell, de nàufrech tresor omplint ta popa,
del Pyrinèu, níu d'àligues, t'atraca als penyalars,
dessota'l cel més blau, derrera eix mur d'Europa,
y al breçoleig, com Venus, de dos rihentes mars.

Per çò de les riqueses (1) lo Déu en tu posaren
los grechs, entre argentífers turons vehent-te florir;
millor que'l d'or de Colchos preuat vellò hi trobaren,
y a Homer dares l'Elíseu y a Salomó l'Ofir.

De l'Atlàntida al vèuret hereva, en son enterro
los pobles que't festejan digueren:—¡Ella ray!
¿què importan a l'abella los troços de ton gerro,
si, flor dels vinents segles, los quedas tu?—Mes ¡ay!

Quan l'huracà ab ses ales remòu lo negre abisme,
jo sento, entre'l diàlech dels mars, sa fonda vèu,
tètrich gemech que encara li arrenca'l cataclisme,
y a les terres que foren germanes crida:—¡Adéu!

Fuy la major de totes, podría dirvos filles;
Europa entre madrèpores dormía allà al pregón,
lo Caucas y Apenins eran rengleres d'illes,
y ja l'Abril cenyía de roses lo méu front.

He vist d'un llit de perles alçar Nàpols e Iberia;
he vist Sahara, Grecia y Egypte al fons del mar;
l'onada he vist que'm colga jugar sobre Siberia,
y, espinada d'Europa, los Alpes eriçar.

Geganta jo, engrapava com mà de Déu la terra,
ab l'Atlas, Serra Estrella y'ls Pyrineus per dits,
y un vespre, obrint ses boques, l'abisme fosch m'enterra,
los elements tots quatre dançant sobre mos pits!

Digitized by Google

¿Y vosaltres? vosaltres, la mar que us embolcalla
llençàu a mes espatlles, badant los ulls al sol;
vostres bolquers d'escuma me dareu per mortalla,
com orfanets de mare rihent en lo breçol.

¿Què val ara que mostre Plató diví a l'historia
mon nom escrit ab astres (2) del cel en lo llindar,
si ja de mi perdereu, ingrates, la memoria,
¡mes ay! y'm bat per sempre l'immensitat del mar?—

¡Senyor de les venjances, donàu halè a mon càntich,
y diré'l colp terrible que, rebatentla al fons,
feu desbotar als amples Mediterrà y Atlàntich
per desunir los mons!

Digitized by Google

AL temps que'l gran Alcides anava per la terra,
tot escombrantla ab clava fexuga, arrèu-arrèu,
de borts gegants y monstres que a Déu movían guerra,
en flames esclatava nevat lo Pyrinèu.

Des d'hont lo sol al nàxer ja daura ses boscuries,
ab brams y cruxidera l'incendi, a coll del torb,
duya sos ríus de laves a Roncesvalls y Asturies,
sens ésserli congestes, torrents, ni colls, destorb.

Apar serpent immensa, d'escata vermellosa,
que a través de l'Europa, d'un mar a l'altre mar,
respirant fum y flames, passàs esgarrifosa
son cabell de guspires y foch a rabejar.

Y avant, ronca, assahina y udola, ab sa halenada
cremant com teranyines los núvols del hivern,
de cingle en cingle, passa les valls d'una gambada,
vessanthi com un cràter les flames del infern.

Tot cabdellant arbredes, penyals del cim rodolan.
rost avall frexes cruxen y faigs esbocinats,
y la fumera y flames amunt se caragolan
ab quera y póls dels rònechs alberchs enderrocats.

Digitized by Google

Al veure que ses llàgrimes no poden apagarlos,
girant-s'hi s'escabellan y fugen los pastors;
al llur derrera belan anyells, y sens tocarlos,
fugen ab ells los óssos y llops udoladors.

Axí'n fugía'l moro, quan ab un ríu de ferro
aquells turons nos duyan lo crit del brau Rolant;
ensemps que ab l'amenaça de mort y de desterro,
son mall volà hont Esterri (3) l'aguayta tremolant.

Ni a l'àliga li valen les d'or potentes ales:
prop del cel, hont s'enlayra com a penjarhi níu,
l'exalan roges flames, y cau, y ab les cucales
y cisnes de les aygues les cou l'incendi víu.

Branca d'un torb de brases arrasador, estanya
la conca ab sos vilatges, la serra ab sos pinars;
fins les marines vores, franja d'argent d'Espanya,
les renillantes ones pledejan a les mars.

Texons, isarts y daynes per la drecera empayta,
pél clot s'entortolliga, bota del plà al turó,
al devallant cabuça lo còdol que hi aguayta,
y se l'endú per ròcech fet cendres y carbó.

Y'l que entre Espanya y França torreja, mur de roca,
de néu y de tempesta vestit, com braç de Déu,
de l'estrellada tenda los blaus domassos toca,
muntat d'altre de brases horrible Pyrinèu.

Apar que la serp monstre, per estrafé un cometa,
s'enarboràs ab ales d'incendis al cel blau,
o que, al assalt pujanthi, s'hi fessen esqueneta
escardalenchs dimonis, rebuig del negre cau.

Digitized by Google

De gom a gom quan s'omple l'espay de fumerel·la,
y's fón d'un cap al altre la serra de cremor,
sota'l mantell de flames que l'huracà flagel·la,
la terra adolorida gemega com un cor.

En tant, del Rose vora les aygues, apedregan
al hèroe grech deformes y rabaçuts gegants; (4)
sota quiscún dels còdols que a bell ruxat li etgegan
podrían soplujar-s'hi ramada y rabadans.

Lo creuen ja entre penyes colgat, com en sa fossa,
quan del enuig la flama llampeguejà en son ull,
y ab quatre colps de clava, los volca y los destroça,
com terroceda d'aspre goret lo pas del trull.

Llavors al gran incendi, rabent endreça'ls passos,
rogench demunt los núvols veyentlo crestejar;
y ohinthi plors y xiscles, hi fica'ls nusos braços,
fent als pastors y pobles d'espasme tremolar.

De Canigó entre'ls cingles un xaragall se bada,
per esbarzers y roques cayentes aclucat,
hont d'una al altra'l foch, en gegantina arcada,
com l'alt pont del Diable, s'havía escamarlat.

Sols lladoners en brasa rodanthi hi coetejan,
bell rastre de guspires dexant y flamareig,
mes tot seguit a l'ayga del còrrech xiuxiuejan,
y tristos ays responen de l'ona al borbolleig.

Pyrene, lluny dels hòmens, vivía allí, dels óssos
y llops en lo feréstech, rellent amagatall,
sobre un roch, mal coberta d'un mant de cabells rossos,
de pôr y esgarrifances fent lo derrer badall.

Digitized by Google

Del bosch de flames mústiga la trau, com vera rosa
que anyora trasplantada son marge regadíu,
y tant bon punt d'un sàlzer al dolç frescal la posa
colltorcentse esllanguida:—¡Jo moro acíl—li díu.

—Y a tu que entre les ales del cor m'has acullida,
d'Espanya que tant amo vullch-te donar la clau,
d'eix hort del cel que en terra te guarda una florida
d'amor, si tràurel d'urpes tiràniques te plau.

Encara examoravan los puigs ses cabelleres,
que destrenà'l Diluvi dantlos la mar per vel,
y ja, oblidantsen l'home, hi obría grans pedreres,
alçant vora l'Eufrates l'altívola Babel.

A sos palaus l'Altissim veyent posar escales,
de confusions enrotlla la torra del orgull,
y, com sol la covada d'aucells al posar ales,
los primers pobles dexan llur níu ab gran esbull.

Del món quiscú a sa branca volà: Túbal a Espanya,
dels regnes de son pare triant lo més felíç,
y, ahont jau Tarragona, bastía sa cabanya,
sos camps y ribes fentli recorts del paradís.

Donà lleys a sa prole y ensenyaments pexéli
salvats al sí de l'Arca del naufragi major;
lo nom d'un Déu Altíssim en l'ànima escriguéli,
naxentes endreçanthi les ales del séu cor.

De mans en mans, pêls segles rodant lo ceptre aurífich,
vinguè a les del méu pare volgut; quan, per mon dol,
la mort tirana'l treya de trono tan magnífich,
podía a rellevarlo baxar lo meteix sol.

Digitized by Google

Mes sola jo restantli de sa real niçaga,
a Espanya vé, com a arbre caygut, un llenyater,
Gerió de tres testes, dels monstres lleigs que amaga
l'assoleyada Libia, lo més odiable y fer.

Lo ceptre'm pren dels avis, veyentme dèbil dona,
y a Gades mercantívola ab torres enfortí;
al darten de més fermes a tu, immortal Girona,
sabé'l congost hont, veyentme perduda, m'amaguí.

Tement pot ser que'l trono li reprengués un día,
cremà, per abrusar-m'hi, les selves del voltant;
y al veure clòs lo rotlle de flames, pren la vía
de Gades, ab ses vaques fexugues tot davant.

¡Expiro! De ses viles y sos ramats so hereva:
si'ls vols, jo te'n faig gracia. suplàntal amatent;
revenja'l nom de Túbal y sa corona es teva;
¡axí en ton front la faça més gran l'Omnipotent! —

Digué, y la mort, ab freda besada geladora,
li empedreheix y dexa per sempre'l llavi mut,
y vora'l sech cadavre lo grech sospira y plora,
com arbre a qui ses branques florides han romput.

Mes ja al incendi roges esclatan les montanyes,
y per esqueys y balmes, filera de volcans,
foragitan los fosos tresors de ses entranyes,
que copsan en llur falda les planes verdejants.

Y rajan fins a escórrers les abocades urnes
en rierons aurífers de virginal rossor;
per ella'l cel, al vèure-s'hi rublert de fum y espurnes,
daría la dels astres que lluhen en son cor.

Digitized by Google

Al desferse a madexes de gebre lo litarge,
a flochs de groga escuma s'hi barrejà l'or fí;
y devallan, per l'iris guiats de marge en marge,
com nins, a fer joguines pèl català jardí.

Axí, al traure florida lo romaní y la malva,
per la quintana's vessa d'un buch rosada mel:
rihent al dexondarse lo sol derrera l'alba,
axí emmantella rossa sa cabellera'l cel.

Los munts se'n feren faxes, les valls se'n coronaren,
vergonya fent als trèmols estels sa brillantor;
los rosers d'altra pluja de roses s'enjoyaren,
la farigola y grèvol d'una rosada d'or.

La pirenayca Venus anomenà a Pontvendres (5),
l'abrasador incendi al Pyrinèu antich (6),
y, en conca d'esmeragda lo líquit verge al pendres,
donà nom a Conflent (7) encare més bonich.

Quan los llevants plorosos (8) anaren la montanya,
ab llurs arruxadores de núvols, apagant,
posà en son cap, que al nàxer l'albor del día banya,
les cendres de Pyrene que anyora son cor tant.

Y esmarletant de timbes y grops aquelles terres,
escrestant les montanyes, llevant als puigs lo front,
un mausolèu alçà-li de serres sobre serres,
que mal arrestellades fan gemegar lo món.

Des d'esta gesta d'Hèrcules, ma dolça Catalunya
d'altre castell de roques seure pogué a redós;
de la vehina França dormí Espanya més llunya,
fins al mar allargantse lo Pyrinèu boyrós.

Digitized by Google

En eix treball de cíclop la set lo desdelita,
y ab sanch pera abeurar-se de Gerió enemich,
pèls vessants, que groguejan ab l'or d'altra cullita,
fet un lleó, devalla de Creus a Montjuich.

Allí, al altar de Jupiter humil agenollantse,
orà, y, a les onades aprés girant los ulls,
llisquívola una barca veu-ne venir grontxantse,
com cisne d'ales blanques que neda entre'ls esculls.

Una ciutat fundarhi promet, a sa tornada,
que esbombe per la terra d'aquella barca'l nom,
y, com un cedre al vèurela crescuda y espigada,
—D'Alcides es la filla gegant,—diga tothom.

Per ella, no debades, al Déu potent de l'ona
demana la fitora y a Júpiter lo llamp;
puix si la mar lligares ab lleys, ¡oh Barcelona!
llampechs un día foren tes barres en lo camp.

Digitized by Google

CANT SEGÓN

L'HORT DE LES HESPERIDES

Tarragona. Les boques del Ebre. Los Columbrets. Valencia y Montgó. La Coltellada de Rolant. Lo Muley-Hacèm. Desembarca l'hèroe, y Gerió, per desfersen, li parla de la reyna Hesperis y del brot de taronger que cal presentarli qui la pretinga per esposa. Descripció de la Atlàntida. L'hort de les taronges d'or. Hèrcules, matant lo drach que vetlla'l taronger, n'abasta'l cimeral. Les set germanes recordan plorant que al morir Atlas los donà per signe de les derrerles de sa patria la mort del drach. Recort de la anada triomfal dels Atlants a Orient. Llur desfeta. Mals auspicis d'elles.

S'embarca, y prompte al vèurel passar Tarraco antiga,
tanca'l vell mur que'ls cíclops li daren per cinyell,
y abraçada ab la llança y escut, sembla que diga:
—¡Són de colós sos muscles, mes jo'm batría ab ell!—

No tem de les cinch boques del Ebre'ls glops enormes;
y'ls Columbrets (1) al veure més lluny emmarletar,
pregunta a sa arma fèrrea si aquells gegants deformes
que dexà morts en terra li surten dins la mar.

Veu més enllà la riba fructífera del Turia,
garlanda avuy flayrosa de la ciutat del Cid,
y diuen que en les illes ohí dolça canturia,
com si'l cridassen nimfes d'escumes al séu llit.

Digitized by Google

Dexa'l Montgó (2) de cara ferrenya, y la montanya (3)
que en dues mitgpartí l'espasa de Rolant,
de Murcia y Almería los cims, y, rey d'Espanya,
Muley Hacèm l'altívol, de néu ab son turbant.

Prop d'hont encaxan Africa y Europa, en terra salta,
y a empendre vola en Gades a Gerió vaquer,
qui, esporuguit al vèurel venir ab la clava alta,
als peus agenollantse-li, li parla lausenger:

—Mira, àliga dels hèroes, les llàgrimes que ploro;
y ¿ta derrera gesta serà matarme a mi?
ja arronso espatlla; atúrala, si't plau, la mà que adoro;
si't fes goig ma corona de rey, vètela aquí.

Mes d'or exa corona vindrà al téu front poch ampla,
que de gegant com Hèrcules cap més la terra'n dú;
¿veus a ponent l'Atlàntida per rèbret com s'exampla?
ella es ton soli digne, sols ella es gran com tu.

Hesperis, que n'es reyna gentil, s'es enviudada,
y espera un cor que vulga lo séu aconhortar:
quan d'exa palma tastes la fruyta regalada,
diràs:—¡A la seva ombra dexàu-me reposar!—

Mes cal (açò li deya socavantli una fossa)
cal que, per ferli oferta plasent, del taronger
que entre esmeragdes mostra sa fruyta d'or més rossa,
n'arribes de puntetes lo cimeral a haver.

Després, quan la rumbeges la flor de la bellesa,
per veure-us, fins son carro parar al sol veuràs.
Llevant dona sa força, Ponent sa boniquesa;
que'l cel te benehesca, llevor que'n sortiràs.—

Digitized by Google

Veu lo parany Alcides, mes al de Gades dexa,
y, verdejant, l'atlàntica planicie ovira lluny,
y'ls ordis rossejarhi y esgroguehida xexa,
com pèlach d'or que entre arbres y rebollàm s'esmuny.

No hi ha sorrenques vores, ni rònegues carenes,
tot l'herba ho encatifa, rosada a bla ruxím;
gronxant-hi entre lianes de nuadices trenes
la palma escabellada son ençucrat rahím.

Encinglantse, la cabra esbrota un olm mengívol
des d'un cayrell de timba penjada sobre'l ríu
y'ls bissonts s'arramadan, ab ayre germanívol,
dels llimoners y mangles al regalat ombríu.

Cervos gegants rumbejan ses banyes d'alt brancatge
que pren l'aucell per arbres d'excelsa magnitut;
astora les gaceles lo mastodont selvatge,
y als mastodonts esglaya lo corpulent mammuth.

Lo Pyrinèu y l'Atlas, titàniques barreres
ab que murà l'Altissim dos continents fronters,
agermanats embrancan aquí ses cordilleres,
dant al condor neus altes, al rossinyol vergers.

Semblava que, geloses, del món a la pubilla,
Europa y Libia dassen, com noys petits, lo braç,
y que ella, al foch del geni, estel que al front li brilla,
amunt, per l'escalada dels segles, les guiàs.

Guadiana, Duero y Tajo, que l'or y plata escolan,
vessants de les planicies d'Iberia a grossos dolls,
per llits de pedres fines anguilejant rodolan,
y dauran y perlejan deveses y aygamolls.

Digitized by Google

Ab líbiques rieres s'aplegan en llurs vías;
ab lo Ríu-d'-or cabdella ses aygues lo Genil;
y si dú aqueix de Bètica remors y melodíes,
dú-n'hi l'altre de Costa de Palmes y Marfil (4).

Vestida, emmirallant-s'hi, de pòrfir y de marbres,
entre'ls dos ríus, com féta de borrallons de néu,
mitg recolzada al Atlas, y a l'ombra de sos arbres,
del Occident cofada la Babilonia sèu.

Allà d'allà, per entre falgueres gegantines,
de sos menhirs y torres blanqueja l'ample front,
de marbres sobre marbres piràmides alpines
que volen ab llurs testes omplir lo cel pregón.

De sos immensos regnes la mar no ha vist l'amplaria,
y dormen tots a l'ombra del séu gegant escut;
y Tangis, Casitèrides, Albión, Thule y Mel-laria (5)
per cada ríu envíanli barcades d'or batut.

Mes, ¡qui ho diría, al vèurela tan bella! en sa platxeria
lo cranch d'un pecat negre va rosegant-li'l pit,
y entre'ls humors corruptes que'n brollan y materia
demà lo sol debades la cercarà en son llit.

Vers l'hort per odorífers boscatges s'obre vía,
los brúfols y ferotges lleons fugint de pôr;
quan ríu a ses espatlles tercera volta'l día,
de llum vestit se lleva l'oasis de verdor.

Y fentli de corona, ja hi veu, abans de gayre,
les d'or oviradores taronges groguejar,
com si brillant quiscuna fós altre sol que en l'ayre
sortís de les onades lo món a enlluhernar.

Digitized by Google

S'hi acosta entre verdices de murtra, y ja sos polsos
los ayres apetonan mitg embeguts de mel;
de bla fullatge y aygues murmuris s'ouen dolços,
y veu descloure en pluges de pedrería un cel.

Los cinamoms a rengles y poncemers altívols,
al dolç pès ajupintse de llur novella flor,
de dos en dos s'acoblan, en portxes verts y ombrívols,
hont guayta'l raig de l'alba per rexes de fruyts d'or.

Los cirerers s'hi gronxan, de flors viventes toyes
ahont vessaren tota sa flayra Maig y Abril,
y'l fruyt ja vermelleja fent goig, entre les joyes
que s'enfila a penjarhi d'un cep toria gentil.

Rieronets hi lliscan y fonts arruxadores,
llurs aygues adormintse sovint entre les flors,
mentre exes mitg desclouen los llavis a ses vores
per dar a les abelles lo nèctar de sos cors.

Los brolladors escupen un ríu per brochs de marbres,
y esbrinadíç al ploure lo ram de fós argent,
jugant l'iris corona lo cimeral dels arbres,
y's veu entre ses tintes més blau lo firmament

Cascades mil esquexan ses ones de bromera
per escalons de pòrfir y balmes de cristall,
y estols de blanques nimfes desfàn sa cabellera
pèls remolins d'escuma, seguintlos ríu avall.

Pèls riberenchs herbatges, com un ruxat de perles,
festívol saltirona l'aucell del paradís;
ou-s'hi glosar joyosos sinsonts y esquives merles,
y a estones gemegarhi lo tórt anyoradíç.

Digitized by Google

Y, lires del Edèm, los rossinyols li diuen
que de sa branca a l'ombra li placia reposar;
y nins, bells com los àngels que ab ells jugan y riuen,
fent toyes y garlandes, lo'n tornan a pregar.

Com qui no ho sent, Alcides a ferse endintre cuyta,
vers hont flayrós lo crida de fulles ab rumor
lo taronger, que sembla, groguíssima, ab sa fruyta,
tot un cel d'esmeragdes ab sa estelada d'or.

Refila, sota arcades de fulla, ab lira dolça,
balla y presúm d'Hespèrides lo tendre poncellàm,
joguineja ab cireres y pomes per la molça,
y ¡julil a salts abasta taronges del brancàm.

De gessamí y vidalba derrera un cortinatge,
sa mare, per llentiscles en flor encobertats,
prop del séu buyt, guarnials set llits de nuviatge,
pus de boda ab adreços ja arriban sos gojats.

De sopte en ses joguines y riure infantívol,
d'un lleó ab la despulla cobert al hèroe han vist;
son pit d'atleta, y ayre guerrer y pagesívol,
ensemps que les encisa les dexa ab lo cor trist.

Lo cimeral del arbre per abastar, s'hi atança,
quan llest descaragola-s lleig drach (6) d'ulls flamejants,
y en roda la gran culla brandant com una llança,
tantost ab gorja y urpes li copsa ab dues mans.

Ell, sortejantlo, axafa d'un colp de peu sa testa,
y'l monstre dexa caure ses ales y son vol;
sanchnós verí espurneja les flors, y sa feresta
mirada va apagantse com llum d'un sech gresol.

Digitized by Google

Morint, al tronch del arbre se nuha y caragola,
a cada revivalla fentlo cruxir d'arrel;
quan veuen les Hespèrides que fil a fil s'escola,
llur crit de verge s'alça planyívol fins al cel:

—¡Ay Atlàntida trista! ¡mes ay de qui't díu mare!
¡que si veyèm lo día renàxer serà prou!
pus, mot per mot, l'auguri se va cumplint del pare,
que ab sos Atlants, sa patria, sos deus y tot conclòu.

«Forem gegants», morintse, digué; «nostra halenada
féu suhar a la terra de pòr y ploure sanch;
la coma que aturarnos volía es arrasada,
y'ls boscos y mar ample no'ns eran entrebanch.

»De Libia arrabaçarem Harpíes y Amaçones,
per ella esparverantles com a pardals esquerps;
tenyirem sos saulons ab sanch de les Gorgones,
garfint per escapçarles son dur cabell de serps.

»Los Pyrineus, los Alpes, los Apenins romperem;
quan de carnatge y guerra lo cor nos digué prou,
pobretes! ja a l'Europa (7) y a l'Africa tinguerem
a nostres peus junyides, com dos vedells al jou.

»Fins al cim: mes al ésser al cap-demunt tot tomba!
A foch y a sanch Atenes arràmbans cap ençà,
y al vèurens de recules, l'Atlàntida, com tomba,
dessota nostra fèrrea petjada ressonà.

»S'aterra'l méu imperi que n'aterrà tants d'altres!
Aquell que a nostres passos se desvetllà en Orient,
ab nou halè de vida, de mi y de tots nosaltres
darà les cendres, ossos y anomenada al vent.

Digitized by Google

»Demà'ls clapers y dòlmens que nostres mans alçaren
no sabràn dir, com borda fillada, nostre nòm;
sols respondràn «som rastre d'uns gegants que passaren»,
als segles que demanen d'hont eram y qui sóm.

»Y al ferse esment de sabis, de forts guerrers y destres,
se giraràn un día los ulls a sol-ixent,
y oblidaràn, fent gloria d'inspiració, 'ls nous mestres
que alguns astres del món sortiren d'Occident.

»Mes no: la mar que'ns colgue, ab aspre y ronch llenguatge,
esbombarà pels segles la gloria dels Atlants,
los qui a Egypte dexarem del món en lo mestratge
pus ans de Grecia nàxer eram ací gegants.

»Quan un hèroe, alt d'espatlles y cabellera rossa,
d'un colp de peu engrune lo guayta del jardí,
llavors per tots vosaltres s'examplarà ma fossa.»
¡Ay! lo guerrer que'l pare preveya, veusaquí!

Vèusel aquí; t'arriba, t'emprèn lo llenyatayre,
oh atlàntica niçaga, comènçat d'esbrancar;
món que sahó li donas, no li'n daràs pas gayre,
que al arbre y tu, a ran soca, de terra us ve a tallar!

Que'l pare hem vist en somnis, l'hem vist com etgegava
al hort, d'hont eram roses, los poltros de Neptú,
mentre eix Déu, ab forcívol trident lo descalçava.
Es somni, mes ses timbes y platja cruxen pú!

¡Mare! penjàu d'un sàlzer la lira als vents y oratge,
que a l'ombra regalada no hi dançarèm per més;
no enramèu nostres tàlams de murtra ab lo fullatge,
puix ¡ay! allí'ns espera la mort per dá'ns un bés.—

CANT TERCER

LOS ATLANTS

S'aplegan dins lo temple de Neptú. Rahonament del primer cap-de-colla. Sos mals auguris. Demana als qui arriban de llunyes terres quines noves duhen al collotge. Un, que ve de les encontrades de Ponent, respòn haverles mitg abrigades un braç de mar. Altre, tot just vingut d'envers Tule, ha tret un mal pronòstich de les aurores boreals. Entra de sopte un Titá que arriba pèl camí de mitg-dia, y, tremolós encara, conta haver escapat d'una espasa de foch que abrusà a sos companys. En axò estant, senten moure'l temple en terratrèmol, ensemps que un llamp escapça la imatge triomfal de Neptú. Ouen la clamor de les Hespèrides, y, fent arma dels arbres y columnes del atri, escometen a Hèrcules. Gran combat.

De roques sobre roques són les parets gegantes
del temple, hont los Atlants enrotllan a Neptú,
altívols com los roures y alzines bracejantes,
que semblan dir al cingle:—Sóm tan ferrenys com tu.—

Allí, per esposarles ab sos més braus sotmesos,
esperan ses germanes, les del mirar de cel;
de sopte, a un mal auspici, com de cent furies presos,
a llur cridoria'l temple se torna altra Babel.

Digitized by Google

Se n'alça un que es del àngel caygut imatge viva,
d'humana recordança son nom esborrà Déu;
del temple immens les brèdoles, ahont sa testa arriba,
tremolan a la forta tronada de sa vèu:

—Titans: quelcòm de témer espera ab pòr la terra
que no podrèm tal volta contar a nostres fills;
apar que avuy la torra de nostre orgull s'aterra,
y sota'ls peus trontolla lo món d'hont som pubills.

Los núvols en figura d'espectres nos ho diuen,
ho cridan les tempestes ab xiscles y gemechs,
estels ab cabellera de foch pêl cel ho escriuen,
entrellaçantla ab lletres d'espurnes y llampechs.

Lo cel veig en feréstegues bromades arrugarse,
mostrantse, com entre ales de corbs, a claps a claps;
la terra veig, glatintnos, a nostres peus badarse,
y càurens la corona, poch testa en nostres caps.

A mitg esbadallarse les flors se mustehexen;
passant les aucellades abans de la tardor,
se dolen, com d'un càstich fugint que no's merexen,
y, al vèureho, qui seguirles no pot esclata en plor.

Sols junt ab la xibeca la gralla alegra's mostra,
diuen que'ls rius se'n tornan enrera, y que un infant,
al veure d'aqueix día la llum en terra nostra,
ha reculat al ventre, de pòr esgaripant.

Y ¿què'ns caldrà a nosaltres? ¿seguir la rierada
o contra'l fat empènyer la barca a vela y rem?
¿dels massa crèduls riurens, o fer ab ells llaçada?
Titans de cor de roure, digàume: ¿què farèm?

Digitized by Google

Abans, quín vent vos porta, contàu. Tu que la vida
prop del llit d'or del astre del día escórrer veus,
¿per què, digam, dexares tos camps d'herba florida,
que a mustehir no basta l'halè de tots los deus?

—Tenía un fill—respòn,—com datilera
que breça'ls colibrís en primavera;
un día's caragira contra mi:
y, de bon ayre y ben plantat com era,
la vida li arranquí.

Posí son còs dins una fonda balma,
ab fulles abrigat de ceiba y palma,
perque'l *Zemí* del cel no me'l vegés;
mes ¡ay! del esperit la dolça calma
ja no'm tornà may més.

Mos ulls aquella nit ¡ay! no's clogueren,
entre caobes y mameys vegeren
dos altres ulls en la blavor dels cels;
«Pare, dormíu, mes filles me digueren;
dormíu, son dos estels.»

«No són estrelles, no, filles hermoses;
aquexes són del alt jardí les roses,
y aquells són ses espines pèl méu cor.
Dormíu vosaltres, ¡ay! poncelles closes
al somni del amor.»

¡Ay! eran ulls de aterradora ceya,
y llur ullada escorcollantme'm deya:
«¿Ton fill, ton fill hermós, com no es aquí?»
He vist un braç que d'entre'ls núvols queya,
¡era'l braç del *Zemí!*

¡Perdó! diguí sortintme de l'hamaca,
quan ressona son crit en ma barraca:
«Dins la balma del crim la mar hi bull,
de tot quant veus, per esborrâ exa taca,
ni'n restarà un escull.»

Digué: y ja de la cova'l mar exía,
y d'ayga y manatins l'herbatge omplía;
jo, fugintne, 'm girava al nadíu lloch;
ja cabanyes y selves no hi havía,
ja vall, ni cims, tampoch.

D'Haytí la cordillera (1), que'l cor ama,
en illes es trencada; de Bahama
lo bell pahís, d'arenes es un banch;
y encara famolenca la mar brama
venint; ¡pot ser l'aclama
la meva olor de sanch!—

Parla un que vora Tule gelada'l sol anyora:
—També es ¡ay! de diluvi l'auguri que vegí;
vegí a Llevant extendres la boreal aurora,
en flochs vermells y rossos trenats y brins d'or fí.

Y, com l'ona arrocega les perles y petxines,
desencastar semblava y endursen los estels;
mes tot plegat, llençantlos com flors entre ruines,
grans signes de malastre borronejà pèls cels.

Atlants, ¡ay! de vosaltres: mes ¡ay! de vostre imperi
que, com lo sol, devalla de són mitg-día al mar;
açò que'ls cels nos diuen ab llengues de misteri,
malalta en sos desvaris, la terra ho díu ben clar.

Digitized by Google

He vist d'infants y vèrgens horribles sacrificis,
he vist a l'ignocencia del negre crim als peus;
arrèu les viles, fetes encant de tots los vicis,
y aquexos dins lo temple robar l'encens als deus.

He vist en la disbauxa noys tendres revolcarse,
los pares traure a vendre llur fill, del avi trist
los nets com d'una càrrega fexuga descartarse,
y l'un germà del altre beures la sanch! he vist...—

L'interrompé un Tità de la natura esguerro,
que, guerxo y d'estrafeta figura, 's veu entrar,
y esblanquehit, com mort que fuig de son enterro,
del temple per les tombes son crit fà ressonar.

—Vora Africa ab mos hèroes a nit m'endormiscava,
quan veig colossal Geni baxar del firmament;
cubría sa ombra l'Atlas, y ab un llamp que brandava
del Simoun en ales, ferìa a tot vivent.

Ja a mi m'empedrehía, quan díu, girantse enrera:
«En eix blat del diable (2) no cal oscar la fauç.»
Me dexondí, lo rúfol fantasma ja no hi era:
mes sols un llenyer d'ossos restava de mos braus.—

Sa veu pèl temple encara retruny, quan a l'altura
lo carro sotraqueja dels trons axordador;
ab tremolor extranya responli la natura,
y al ventre de les mares ressona angèlich plor.

De prompte a un terratrèmol, que's juny ab la tempesta,
l'ídol s'ensorra en grífol d'ayga llotosa y sanch,
ensemps que ¡extrany prodigi! li lleva un llamp la testa,
a troços y ennegrida fentla rodar pèl fanch.

A sa claror rogenca ¿què veuen, puix s'ajupen?
veuen fantasmes tètrichs passar en reguitzell,
entre ombres de llurs avis, que ab fàstich los escupen
al front, marcat ja ab taca del infernal segell.

Mes ells, sens despitar, extrenyen lo col-lotge,
y, brètols, escatexen si ferhi rès los cal,
si alçar a pès de braços de terra'l déu ferotge,
o enfonzarlo, de tràurel, puix creuen no s'ho val.

En açò arriba al temple lo crit de ses germanes;
arranca un d'ells, sacrílech, lo trident a Neptú,
los altres, a bocins, pilars o barbacanes,
y al encontre d'Alcides apar que'l vent los dú.

Los fills de les montanyes s'hi lligan, seglars roures,
com ells de bona saba, d'arrel arrabaçant,
y abets que vergacejan los núvols al remoures,
com braços de la terra lo cel abrahonant.

Altres més vells ne surten a glops de les cavernes,
brandant armes de pedra y ossades de mammuth;
ab fam dexan del antre pregón les nits eternes
axís que han la flayrada d'humana carn begut.

Lo matador de monstres que, de gegant a passos,
escometía a Hesperis, duhentli'l brot florit,
se veu trabat; sos braços se nuhan ab llurs braços,
y un bosch de enceses armes va a fendres en son pit.

Mes ell, com entre brèvols canyiços, s'hi obre vía,
la clava de terrible maneig descarregant,
que, ab set de sanch, incendis y llàgrimes sentía,
en sa espatlla ferriça, com ella bategant.

Digitized by Google

¿Heu vist al huracà que escombra cel y terra
llevar la néu, boscuries y rochs als Pyrineus,
y, en revolví al endúrsels ab algún cap de serra,
fer remuntar les aygues d'un rfu fins a ses dèus?

Tal l'hèroe, al rompre aquella maror armipotenta,
s'engolfa en les onades a colps de ferre crú;
y fort y ferm oposa la seva a llur empenta,
com nau que a un abordatge presenta'l pit tot nú.

Allà aboca ses ires; hont més arrèu pot batre,
empeny, romp y arrocega com estimbat torrent;
los guerrers de cap d'ala cauen de quatre en quatre;
lo rebuig, com espigues de blat, de cent en cent.

Axí, arranant sa dalla, la Mort ajàu sa messa;
a cada colp que venta n'hi ha de menys un clap;
ab sanch dels fills l'Atlàntida s'abeura, y, a la fressa
dels crits, ferir y caure, tremeix de cap a cap.

Digitized by Google

CANT QUART

GIBRALTAR OBERT

L'hèroe, empès per una força sobrehumana, gira espatlles a sos enemichs. Planta vora Gades lo brot de taronger. Se'n puja a Calpe, montanya que, capçal de la Atlàntida, lligava la Europa ab la Africa. Al obrirla a colps de clava, veu ésser l'Exterminador qui mou son braç. L'Angel, irat, li fá veure'l combat dels elements contra la gran víctima. Prorromp en un crit de venjança. Dalt, al fons del cel, l'Altissim condemna la Atlàntida a ésser esborrada del món, y a aquelx a ser trocejat en continents. Hèrcules entra, junt ab la mar, en la terra damnada.

Mes ja de les guspires d'inspiració que hi volan,
al front del hèroe envían la més hermosa'ls cels;
com de florides branques, que als passarells breçolan,
una flor cau que fóra germana dels estels.

Entre rouredes d'armes y punys batents s'escórre,
la clava corsecanta tot carregantse a coll;
traspassa'ls ríus, tramonta les serres a més córrè
fins que dels camps de Gades trepitja'l sech rostoll.

En un marge, que ombrejan palmes reals, s'atura
tendre encara, a plantarhi lo brot de taronger;
y, a correcuyta anantsen:—Un altra mà més pura
te regue y cuyde—díuli,—puix jo tinch altre afer.—

Digitized by Google

Lo sol besa, aclucantse, dels puigs la cabellera,
que arrencarà, per ferse molçós coxí, la mar;
apar llantia espiranta demunt la capçalera
d'un gegantí cadavre que van a amortallar.

Llavors lo frèu (1) no hi era; lo braç ab que encaxara
Bètica ab Libia era aspra renglera de turons,
ciclòpea cadena, de que són caps encara
de Gibraltar y Ceuta los dos altívols monts.

Ab ella l'Arquitecte diví fermà tes ones,
Mediterrà, que esquerpes sortían de ton llit
per córrê a un mar més ample, lleons vers ses lleones,
que ab sa platja forcejan frissoses a llur crit.

Eix mur o restellera de cingles era Calpe;
los Pyrineus no fóran més aspres ni majors,
si, enamorat d'Espanya, vingués a sèurehi l'Alpe
atret com les abelles, pêl riure de ses flors.

Mes està escrit: un vespre, del mar la cadireta,
sols per rentar l'Atlàntida d' un crim, s'axecarà,
y per penjar al sostre son níu, una aureneta
no trobarà en tota ella prou terra l'endemà.

Sos turons, que, com arbres de nau en lo naufragi
cauràn romputs, tremolan a cada sol ponent;
y avuy, com si a cumplirse vingués un mal pressagi,
trasmeten a les planes llur fort tremolament.

Tu sola dorms embriaga, del Occident, oh reyna,
¿no't sents desfer a troços, l'abím glatint-te ensemps?
¿no veus al cel un glavi de foch que's desenveyna?
cau de genolls y prega, mes ¡ay, no hi ets a temps!

Que del suplici es l'hora terrible, ja llampega
la clava, al front de roca de Calpe devallant,
com sanguinós cometa que pèl cel s'arrocega,
secades, pestes, llàgrimes, ruhina y dol vessant.

Cauen d'èsglay los hòmens; s'escruxen les montanyes;
ab gran panteig espera quelcòm d'horrible'l món;
y, al colp esportellantse la serra, ses entranyes
mostra al sol, que entre boyra per sempre se li pòn.

Ell pren halè, y lo ferre tallant torna a les bromes
del hort de les delicies per ferne un camp de morts;
quan, com un vol de tendres y místiques colomes,
l'enrotllan amorosos d'Hesperis los recorts.

Planyent de son amor a la regina hermosa,
lo mall, que abranda'ls ayres cayent, vol decantar;
mes eix, entoçudintse, s'aterra, y la resclosa,
com fèrrea porta, s'obre de bat a bat al mar.

S'estimba ab castells d'ayga l'esllabiçada serra,
y al crú espetech s'esquerda l'Atlàntida trement;
los estels, dalt, aguaytan si esclata en llamps la terra,
la terra, si ab sos astres li cau lo firmament.

L'hèroe, esblaymat, sospita que es tot allò un desvari;
quan veu a ses espatlles un Geni agegantat,
de qui la grega lira, profana en lo santuari,
ni, veu del cel, la Síbila de Delfos, ha parlat.

En llampegueig volcànich sos ulls grifolan ires,
terbolins l'arreboçan, fredat y confusió;
lo foch del cel li encercla corones de guspires,
li es música escoltívola l'espetegar del trò.

Digitized by Google

Brandeja ab mà ferrenya l'espasa flamejanta
que romperà en lo día derrer lo pern del món:
y, escamarlat demunt la víctima geganta,
peu ençà peu enllà, li descarrega al front.

Vessant de Déu les ires hont fou trempada, hi baxa
semblanta a una columna d'incendi pyrenaych,
que, com faxà l'Europa, l'Atlàntida ara faxa;
«Para'l coll», com dihentli; «abísmat ja, que caych.»

Espignet de la trompa que als mons, en sa agonía,
cridarà al espantable juhí del Criador,
sa veu desbota rústega pèl cel que s'incendía,
com de cent rodants carros traqueig retronador.

—Atlants, heu de desésser: la terra fins que us serva
se n'ha d'entrar a estelles com a vaxell podrit;
faças enllà o enfonzes l'humanitat superba,
façan-s'hi monts y regnes, que'l mar muda de llit.

Ja apunto a ses entranyes la ploma per escríurehi
lo jutjament del poble que's creya sempitern:
plegàu, Atlants, de batre-us-hi; Hespèrides, de ríurehi;
purs àngels, a la gloria; fills de Neptú, al infern.

Serà ta clava, Alcides, sa enterradora axada;
per çò, fosser de pobles y móns, jo't guío ací;
y a fí de no esquexarte lo cor, de ta estimada,
per ara repintarhi, l'imatge n'esborrí.

L'Europa tu arrancares de l'Africa, les dues
dels braços de l'Atlàntida d'un colp jo arrencaré;
y a aqueix corch de la terra, sos fills y filles nues,
del déu que adora, als poltres, per grana llençaré.

Mes ¿sents? per sepultarla la terra ja's mitg-obre;
¡oh! mírala estimbada rodarhi des de'l cim;
li reque o no, ha de beures, girada de sotsobre,
de l'amargor de l'ira divina l'escorrím.

Ni sóm en la gran era tots sols eix blat a batre;
mira allí com ses ales hi exampla'l Simoun,
lo torb de l'Equinocci surt més enllà a combatre,
y'l mar s'espanta al veures d'un altre mar demunt.

Y tots d'acort la colcan pèl Nort, Garbí y Mitg-día,
esquarterantla ab boques de gegantins caymans,
ab gran rugall dihentme quiscún, que engolirí a
del univers en runa los troços flamejants.

Aguayta com hi abocan los pols ses nuvolades,
que ab llurs ramats aplegan lo Llevantí y Ponent,
s'arruan y espessexen, al trò arremolinades
de mon fuet de flama, que atiadô'ls encén.

¿Lo brahol d'un incendi dels núvols ous dessobre?
De llamps es una mànega que hi baxa en terbolí.
¿Altres ne sents al fons? Són del infern que s'obre
per rèbrela, entre Arpíes y Furies en son sí.

¿No sents com xiscladores per tot ja esvolategan
empenyentla y penjàntseli als peus en lleig exàm?
ensemps que ronch me crida l'abisme, hont l'arrocegan:
«eix pà com no li llenço fentlo glatir de fam?»

¡Cuyta, oh! que es hora; ¡afànyat! Si tens prou pit, devalla
de Calpe a l'ayga, pàssala, tramóntala d'un salt,
a Hesperis trau dels braços d'eix mar que l'avassalla,
y creuré al que m'apressa, terrible Déu de dalt.—

Rónch trò de trons que'n baxa suspèn, al estimbarse,
cingles y mars, y al cel, que fà de tornavèu,
tement morir, los astres y móns semblan pararse
a ohir la nova altíssima, paraula del gran Déu.

—Al dar per cor la terra a exams de móns, «Covàula»,
los diguí a tots, «corona siàuli de claror,
y als braços ab canturies, oh Serafíns, breçàula,
que es l'home que hi va a nàxer, l'amor del méu amor.»

Per ell de l'ampla cúpola del firmament pengíla,
per guarda'ls róssos àngels, per llantia'l sol li he dat
y ell contra mi ara axeca, per férsen Déu d'argila,
l'univers que a ses plantes posí, ¡malaguanyat!

¡Ell contra mi! dels éssers aquell que més amava,
aquell de qui volía la pensa per espill,
com plau als astres veures lluhir en la mar blava,
y a un rey sa noble estampa mirar als ulls d'un fill.

¡Oh! cada sol, cada astre del cel sentme una lira
que'm canta en móns més amples y hermosos son amor,
¡que axí l'aubaga terra, que ni tan sols s'ovira,
que exa taca d'un punt m'haja robat lo cor!

Prou juntí'ls continents, de l'ayga al destriarlos,
perque en ma gloria unissen ses llengues en un cant;
mes lo pecat m'obliga, ¡y ab quant dolôl a esbullarlos;
¿quín mal t'he fet, fill d'Eva, que axís m'ofengas tant?

¿Per què m'escups lo fanch, de que't traguí a la cara?
No parant jo d'amarte, may paras d'aborrîm.
Recordant lo diluvi tremola'l món encara,
y ja'n demana un altre l'Atlàntida ab son crim.

Digitized by Google

Mes, prompte a la que esborra del cor mes santes regles
com lletra mal escrita, l'esborraré del món;
y'ls segles a venir no sabràn dir als segles,
los vells Atlants, llurs tronos, o sepultura hont són.

¡Oh mar! romp la muralla d'arenes que't té presa;
foch que bulls dins la terra, desbota sota'l mar;
cayèuhi, negres núvols, com llops demunt la presa;
atíals tu, mon Angel, y dónals-la a tragar.

¡Oh! atolla en sa rodera lo carro de sa gloria;
llença eix got de metzina, sinó'n beurà tothom;
destralejant fés llenya del arbre de l'historia;
esbulla'ls pobles; trenca la terra que's corromp.

Y'ls vuy malavinguts fragments en que's partesca,
units pêls nets d'Hesperis me tornaràn a amar,
com un parell de braus que'l bover desjunyesca,
per, al ser vells, poderlos millor aparellar.—

Díu Jehovà, y per entre los sols de sa corona
sa cara ha vist Alcides, com llunyadà llampech,
en mitg del cel, que, núvol y fosch, flameja y trona,
y tantost cau, com arbre que un llamp ha dexat sech.

Mes de prompte, enardintse son cor a una guspira
que li tramet l'Altíssim, despresa de son ull,
com estimbada roca, se llença al món que expira,
gromoll de terra y aygues d'un caos al rebull.

CANT QUINT

LA CATARATA

Invocació al Geni del extermini. Gemechs de la terra mitg anegada. Saltant d'aygues que per l'esboranch de Calpe s'hi abocan. Regirament de les ones ab les despulles de la Atlàntida. Hércules, maresmes y camps a través, cerca a Hesperis, ab un arbre encès per brandó. Ella'l veu venir y pren comiat de ses filles.

MINISTRE d'exterminis, que'ls llamps hi descarregas,
¡oh! pòrta-m'hi entre onades de polsaguera y fum;
per exa nit reveure l'Atlàntida que ofegas,
dexam muntar tes ales, de ton flagell al llum.

La canto capbuçada tombant al precipici,
del món en les entranyes, com boja despertant;
mes, càntala tu ab vèu de trompa de judici,
que, d'esglay rugallosa, la meva no pot tant.

Xisclets d'esgarrifança, renechs, ays, cridadiça,
veus tristes de la fossa, veus dolces del breçol,
fan chor ab lo feréstech rugit y udoladiça
ab que'ls boscatges ploran la llum del derrer sol.

Digitized by Google

De Pompeya, al exténdrehi son mantell lo Vesuvi,
de Troya y de Pentàpolis ressona'l fort gemech,
l'esgarrifall, bram d'aygues y monstres del diluvi
y de la nau del món al rompres, l'espetech.

Colgades en sepulcres d'escuma les montanyes,
de peus al fanch, responen ab crits y gemegor;
y s'ou, com si enrunassen mals Genis ses entranyes,
de colps, esllabiçades y esfondraments remor.

Sota'l tallant la víctima forceja; mes—Ovella,—
apar que l'Angel cride:—no't caldrà, no, estrevar;
tes selves qui esplomiça, tos cingles qui estavella,
qui tón tos camps d'aurífich velló, t'ha d'escorxar.—

Al seu voltant tot regne s'astora y tremoleja,
anyells que han vist l'ovella en mans del matador;
y ab membres y ossos fora de lloch, lo món panteja,
sentint d'entre sos braços arrabaçar lo cor.

Tan bon punt a les ones lo Calpe s'esportella,
abocan-s'hi en cascada com feres udolant;
y a cada troç de serra que l'ayga avall capdella,
exampla més sa gorja l'engolidor vessant.

—¿Què baxa—crida un nin,—de Gibraltâ a ramades?
No són los bens que a péxer venían lo rebrot,
que són bramayres monstres de crins esterrufades;
¡mare, mareta meva! que'ns xafaràn a tots!

—¡A tots!—ella respònli,—ab aqueix mot m'exalas
lo cor; vina a mos braços, fill méu, no't cal fugir:
fugíu, fugíu vosaltres, aucells que teníu ales;
jo esper ab qui més amo que'm vingan a engolir.—

Lo Volga, 'l Ròse, 'l Ganges, ab llurs sorrals y roques
cent ríus sembla que hi tomban en torb escabellat;
generacions y segles, axí afamada embocas,
tu, sense fons ni vores, negrosa eternitat.

Y's muntan y revenen, y arrèu volcats s'abisman
en remolí, frissosos, mars sobre mars, al fons,
d'ahont ab bull d'escumes y vents que s'enfurisman,
renàxer sembla'l caos, sepulcre y breç dels móns.

Apar que al estimbarse la mar de serra en serra,
rodole ab les boyrades, lo llamp y l'huracà,
buscant dintre l'abisme los ossos de la terra,
per darlos a exes àligues del cel a descarnâ.

Y enllà per les planicies d'Hesperis escampantse,
solleva, axaragalla y abriga per supols;
se fan enllà les serres, desdint y capbuçantse;
y torres que muntavan lo cel, besan la pols.

S'adreçan erms y màrgens, aprés que'l mar troceja
ab una mà llurs boscos, ab l'altra llurs ciutats;
als peus del puig rodola son cap, y's balanceja
l'esperit de les ones demunt l'or dels sembrats.

Escapçats ídols, brèdoles del temple séu despulles,
ab la floreta rodan que'ls encensava'ls peus,
los càlzers d'or y ceptres s'amagan entre fulles,
al veure axí ofegarse los sacerdots y deus.

Lo taup al níu de l'àliga, lo peix al núvol colca,
als cims hont espigaren sos pins torna la nau;
en lo jaç de la dayna la rèmora's revolca,
y escorcolla'l d'Hesperis algún marí gripàu.

Digitized by Google

Les eugues que batían lo blat volan pèls ayres,
ab l'era y mas a troços, y garbes y garbers;
fan un gavell entre ones, arbreda y llenyatayres,
y ab sos difunts la fossa barreja sos fossers.

D'açò a través, cadavres de pobles y boscuries,
que bullen ab los núvols ab tufejant barreig,
camina y neda Alcides vers l'hort de les canturies,
de morses y tremelgues y catxalots rabeig.

Prop séu rumbeja una illa naxent ses verdes robes,
y ab bels de mort, encara penjant-s'hi blanchs xayons,
esperan a ser presa de les marines llobes,
que, ab l'illa y tot altra ona los arrocegue al fons.

Nines galants lo cridan des d'un cim de palmera,
allargantli los braços de gebre esblanquehits,
y en sos genolls musclosos y rossa cabellera
se penjan infants tendres pèl fret esmortehits.

Lo grech tot ho rebutja y empeny a cada banda,
morts y víus, moltonades y llenya a curumulls,
d'un rehinós pí a la teya gegant que'l vent abranda,
a la gentil Hesperis cercant, de negres ulls.

De sopte, ab ays planyívols y esgaripar de nina,
vénen víus a punyirli lo cor sos alarits,
com piuladiça y tristos sospirs de la cardina,
la torrentada al dursen sos xiricants petits.

No lluny de les Hespèrides se dol sa mare trista,
en l'hort hont com sa vida les flors s'han esfullat;
quan del brandó terrífich la llum fereix sa vista,
y ab l'esperança dintre son cor, la pôr combat.

Es qui etgegà en son regne les mars; ¿ve a esperonarles
o condolintse d'ella ve a dúrselan a port?
Mes ¿com dexar ses filles? ¿com somniar dexarles?
Jamay: entre sos braços primer reptar la mort.

¡Oh cèlica puresa! llavors li aparegueres,
com Angel ensenyantli de Bètica'l camí;
—Vínahi, si vols guardarme ton lliri,—li digueres,
y al punt, per assolirte, de tot se despedí!

Fà'l derrer plô ab ses belles Hespèrides, que moren,
com dits d'una mà balba, dessóta'l taronger
arrupides; y en ombres hont tant felices foren,
al dexarles cadavres, també ho voldría ser.

—¿Per què a mon coll, ¡oh filles!, enarbro vostres braços?
Al pit lo cor se'm nuha d'havèrvosho de dir;
nosaltres que vivíam de besoteigs y abraços,
los últims hem de darnos, gemats, ans de morir.

Qui en terra us ha posades per sempre vos hi dexa;
mes ¡ay! a ses entranyes no reptèu de cruels,
que es molt punyent l'espina que avuy me les esquexa,
y són, miràu, mes llàgrimes, del cor foses arrels.

No vullàu saber altre, de mon amor poncelles,
anàu al cel a obrirvos abans d'entendre'l món;
jo que ¡ay! embriaguí-m'hi d'olors y cantarelles,
hauré d'arrocegar-m'hi ab la vergonya al front.—

Y al cel alçant la vista, los dona l'a-revèure,
arrencantse a llurs braços, que cauen esllanguits,
com esllanguits colltorcen los branquillons d'una eura,
d'un arbre amich al perdre los braços y los pits.

Digitized by Google

CANT SISÈ

HESPERIS

Los Atlants se'n pujan serra amunt a bastirhi un gran casal, que'ls servesca de sopluig en lo nou diluvi. Hesperis ix al encontre del hèroe. Li conta ses amors y maridatge ab Atlas, ses penes, y'l malastre de sa vida. Hèrcules la pren per esposa, y a través de les ones desfà'l camí de Gades ab ella a coll. Defallida, dona l'adéu als anyells y aucellades que foren ses delicies. Los Titans s'afanyan a muntar llur edifici. Quan lo tenen a punt de cloure, s'adonan de la fugida de llur mare ab lo grech; y ab los bocins de la obra ciclòpea que li rebaten, l'empaytan montanya avall. Ell fuig a grans gambades entremitg de la pedregada y desfet de les aygues. Horribles visions d'Hesperis en la fosca. Lo llamp encén la gran ciutat dels Atlants, y ells, guiantse ab sa claror, tantost assolexen a Hèrcules.

HESPERIS, la d'ulls negres, perque sos fills no vejan
al grech que ve a escomètrela, llampech en la foscor,
a la ciutat ciclòpea s'acosta, hont remorejan
com roig exàm al veure robar ses bresques d'or.

Y ab pôr los díu que pugen plegats a la montanya,
y al cim, puix lo diluvi segón era vingut,
per soplujar-s'hi muntan ab pressa una cabanya,
des d'ahont pugan véurel extendre a pèu exut.

—¿Y allà vindrèu?—preguntan, y ab vèu que li tremola,
—allí aniré—respònlos—quan la maror vindrà.—
Però sos fills li signan aquella montanyola,
y ella pensa en cingleres y terres més enllà.

Y, rampa amunt pujantsen, arramban fexuchs còdols,
magalls y cunys, per fendre la roca de soley,
y per servir de jàceres, antenes y permòdols,
fan càrrega, al passarhi, dels arbres del esquey.

Al vèurels enfilarse rabents de roca en roca,
recorda Hesperis l'hora que hermosos los parí,
alça y retorç en l'ayre los braços, y la boca
mitg obre per cridarlos:—Tornàu, que us enganyí.—

Mes repensa, y tement, si massa plany llur vida,
que li pendràn la joya que té de més valor,
a llur fossa dexantlos volar a tota brida,
atura'l mar de llàgrimes ab que desbóta'l cor.

Per sempre despedintsen ab un ¡ay! d'agonía,
dos rierons etgega dels ulls, ja lluny de tots,
y ab los cabells extesos, com presa de follía,
a qui s'atança, díuli paraules de senglots.

Los llops de mar y terra que venen a esquexarla,
s'amansexen ohintla tan dolça sospirar;
fins sembla que les ones s'aturan a escoltarla,
com blanchs anyells venintli les plantes a besar.

—Déu o mortal que sías—li díu,—tu que vingueres
a veurem al abisme rodar ab tots los meus,
si, fill de mare humana, de ses dolors nasqueres,
planyme ¡ay! a mi, que ab llàgrimes de sanch t'amaro'ls peus.

Mare he sigut; mes filles al cel no dexí veure,
perque me les voldría per flors de son jardí,
donchs moren, y son últim halè jo no'm puch beure,
moren, y lluny dels braços y cor hont los brecí.

Tinch dotze fills d'espatlla musclosa y pit titànich,
que en guerra ab Déu fan l'obra del univers malbé,
mes sóta'ls machs que tiran al cel llur front satànich
caurà romput, y mare demà ja no seré.

Una patria tenía, rovell d'ou de la terra,
no tinch ja patria dolça ni res de quant amí;
ton braç, ton braç terrible per sempre m'ho soterra,
y sols los ulls me dexas pera plorar sa fí.

¡Ay! d'aqueix cor que feres bocins, bé te'n pots doldre:
¡salvam! no temo'ls monstres que d'ayre veig venir,
fent xirricar les serres de dents que m'han de moldre,
altra temor m'acora que jo no't goso dir.

Quan ¡ay! me coronavan mos díes amorosos
de flors de jovenesa que emmustehí'l neguit,
de la serra que hereta son nom als soleyosos
cims, d'Atlas somniava recolzadeta al pit.

Los ulls a l'estelada, dalt, part d'amunt la pensa,
cantava ell les celisties y'l fill de l'alba rós,
dels móns que infantà l'Eros y cova, l'avinença,
y, ab àurea lira, jo ales donava al rim festós.

Polsàvala, a mos fills girantme engelosida;
plavíam ¡ay! de vèurels, ab sos ditets gebrats
los bens escarpir elles, pexentlos sajulida
y ab los lleons ells batres, pèl rost abrahonats.

Digitized by Google

Sovint, ab llurs joguines dexantlos al herbatge,
baxavam a esbargirnos al borbolleig d'un riu;
de tarongina, sàlides florides y brostatge
als cisnes d'ales blanques emmanllevant lo niu.

De nostre poncellatge l'albada allà retreyam;
los ulls de mes Hespèrides; llur front somniador;
móts ignocents d'esposos enamorats nos deyam,
que'l cor, al recordarsen, se trenca de dolçor.

¡Somnis de maig flayrosos, que d'hora us esvanireu!
Ara entre espines l'ànima sols sab de sospirar,
y aprés que ab aleteig y besos la adormireu,
sols sab avuy de plànyerse, mos ulls sols de plorar.

Endormiscantsem Atlas a l'ombra d'uns arboços,
era un mitgdía càlit de sol y xafogor,
jo lluny, ab ses ovelles sentint mos pollets rossos,
m'acosto de les aygues a pendre la frescor.

Quan un aucell que a estones, venían a complaure,
per ma dissort, se'n vola, bonich com un estel,
de sos jochs a ma prole candíssima a distraure
ab son bech d'or y ploma de la blavor del cel.

Cull becada, y de l'herba se'n puja a unes ginestes,
de la ginesta a una alba hont niua l'oriol,
y ve de branca en branca, fent saltirons y festes,
als cortinatges d'eura que'm fan de parassol.

Espiantlo'l seguiren mos fills escorrediços,
y ab blana mà fent tòrcer los sàlichs y bogàm,
hont creyan veure tendres aucells assustadiços,
me veren entre escumes distreta rabejàm.

Digitized by Google

Fan repensió als esforços derrers de la puresa,
mes tornan a ma cara, bella en mala hora, 'ls ulls;
y al cel volant lo geni beneyt d'ignocentesa,
amaga'ls seus plorosos ab sos finíssims rulls.

Cresqueren, y veyéntmels de victoria en victoria,
de guerra ab bruyt y d'armes anarsen a Llevant,
pensí que ab sa halenada los ayres de la gloria
s'endurien los tèrbols recorts que'm mataràn.

Mes Atlas mor, e indòmits los fills que duguí al ventre
voltàrenme ¡ay! encesos d'un malehit ardor,
y avuy meteix volgueren ¡no es molt que'l món se n'entre!
volgueren ferme oferta de llur damnat amor!

Als ulls en que mirarme solía, ¿com aresta
devía rebotir rasposa y foguejant?
¿del vostre, ¡oh Déu! lo llamp cridar sobre llur testa?
¡Perdó! jo'ls era mare, mon cor no pogué tant.

Cayentme al colp les ales del cor, ni sols paraula
los torní, y, abocantsem les llàgrimes als ulls,
del clot de qui més amo vinguí a regar lo saula
y aquí fineix ma vida, si tu al pit no m'aculls.

Tu, que enfonzas ma patria, no'm perdas ¡ay! ab ella;
condolte d'exa mare y endútelan ab tu;
trau de perill de totes mes joyes la més bella;
deslliura ma puresa o axafa mon cor nú.

Sàlvamela: t'ho prego pèls nins que't diuen pare:
jo'ls gronxaría als braços, jo'ls donaré'ls pits meus;
mira que es ¡ay! un glavi per aqueix cor de mare
l'alletar la fillada de qui atuhíli'ls seus!

Digitized by Google

Mes... no: no te m'endugas, que d'Atlas só l'esposa,
y altre home, ni per traurem del clot ni'ha de tocar:
òbremen un y cólgam ab un penyal per llosa,
que'ls fills de mes entranyes no pugan decantar!—

Li díu: y esmortuhida s'inclina al peu del arbre
que cobricela'ls ossos del séu marit difunt,
quan sembla'l mot d'«Espòsat» sortir de sota'l marbre
entre'l plor de ses filles y'ls crits de serra amunt.

—Anèm,—díuli Alcides,—anèm, no sospires;
també de ma patria les ribes dexí;
¿de Grecia l'hermosa parlar no sentires?
per tu jo la dexo,
si en dolç esposori t'unexes ab mi.

Lo cel es qui'm guía com nau a les vores
d'eix nàufrech realme, per tràuret a port,
y durte a una platja felíç hont no anyores
los boscos que foren
tos boscos de cedres que sega la mort.

Als camps hont t'esperan les vèrgens d'Iberia
la terra es més verda, lo cel es més blau,
tu pots transplantarhi les roses d'Hesperia,
y jo de Beocia
ab l'art de la guerra los jochs de la pau.

¿T'esglaya ma clava que'ls monstres aterra?
Mon cor no es com ella de ferre batut;
a colps mentre obría de Calpe la serra,
ta vèu he sentida;
per çò a darte'ls braços corrent he vingut.

Digitized by Google

Com riu que s'estimba d'un cim de montanya
jo arrenco quants arbres se'm posan davant,
los rompo y trocejo com llances de canya,
y rego y amoxo
los jonchs y floretes del fértil vessant.

¿Quí so? Los Centaures de Tracia'm conexen,
al veurem s'esquitllan poruchs los lleons,
les torres superbes de pôr s'estremexen,
y'ls cingles metexos
tremolan, si ab ira trepitjo sos fronts.

Só'l torb que llurs selves remòu d'un colp d'ala,
só'l llamp que a les aygues obrí passadíç,
qui ofega les Hidres, qui l'àliga exala,
per exos sò Alcides,
per tu, dèbil eura, só un llor vincladíç.

Mes l'ayga ja abriga les valls y planures,
¡anèm! ans que abrigue les serres y tot;
sortím d'exa terra d'ayrades impures,
bellíssima Hesperis,
abans que la trenque l'Etern com un gotí—

Y a coll prenentla, al grífol del mar crexent se llança,
de peus y mans servintse com d'ales y de rems,
mentre ella, ab vèu que amargan lo dol y l'anyorança,
recorda axí a les selves sos més joyosos temps:

—Adéu, alats psalteris, aucells que'm despertareu,
no tornarà a breçarvos de l'alba'l vent suàu,
verdices, que per ferme bona ombra us enramareu,
ponts de verdura y portxes, ¡per sempre adeusiàu!

Digitized by Google

¿Y mos anyells? Conexen ma vèu encara, y vénen,
¡que hermosos ¡ay! de veure, que flonjos d'amoxar!
y ab tristos bels, mirantme de fit a fit, s'exténen,
com volent dirme: «Màtans, ja que no'ns pots salvar.»

També, ¡ay de mil la cerco la mort y no la trobo,
puix, cadavre, al registre dels vius damnada estich;
adéu, riu a qui perles y arena d'or no robo,
adeusiàu, boscuries, de ma niuada abrich.

Per sempre, ab quant estimo, jardí, tinch de dexarte
del mar a ser pastura; ¡tant que t'amava'l cor!
La lira que me'n porto, m'ajudarà a plorarte,
puix sols hi tinch sencera la corda del dolor.—

En tant, demunt d'altívol serrat que'ls núvols toca,
altre'ls Atlants n'axecan en alterós fortí
que'ls sopluge ab Hesperis gentil, de roca en roca,
quan pugen les onades, com goços al festí.

Romp l'escodayre ab ferre de tall la pedra crua,
que ab suhor negra estovan sos braços, pit y front;
y'ls rochs dexa'l manobre demunt sa esquena nua
tombar, en l'ample córrech fent de pelàsguich pont.

Ab unglots de diable ganxuts altres n'arrancan,
barruers empernant-s'hi, dels puigs ab tremolor,
y a colps de peu, a falla de mall, los esvorancan,
ab pedres tasconantlos, a tall de estellador.

Y ab mà de cíclop sobre més grossos rochs los pujan,
en paret de cinch braces d'amplaria, amunt, amunt;
y altres rochs, que a les feres en mala nit soplujan,
arrabaçats com tofes de llana'ls van demunt.

Digitized by Google

Després, per coronarla ab volta indestructible,
s'acotan cent espatlles com archs de campanar,
y de grà a grà s'hi assenta lo rocatàm terrible,
sens fer les cariàtides de carn debategar.

Quan, mitg clòs l'edifici, ja del aygat se reyan,
serres avall, d'escumes y llenya en lo borboll,
a la claror de l'atxa reynosa, l'hèroe veyan
fugir, y ¡ay! ab Hesperis llur mare hermosa, a coll.

Los alçaprems de ferre li tiran y rocaços,
y derrera'ls esquexos de serra, al etgegàls.
com ríus al mar devallan, apuntalant los braços
en plàtanos sens branques que'ls feyan de parpals.

Y enrera dexan terres y mars cada gambada,
tramontan fraus y conques, torrents y xaragalls;
als seus al retornarsen la grua en sa volada,
no veu axí a més córrer passar turons y valls.

Llur crit, trepitg, llambordes y bigues que brunzexen
a Alcides esperonan que fuig per l'erm fangós:
quan a sos peus restobles, selves y monts fallexen,
com tallamar, devora les ones coratjós.

De còdols, terrocedes y tronchs a la tempesta,
y esquitxoteig que enllota lo cel diluviant,
s'hi lliga la dels núvols, demunt sa rossa testa
brugenta, xafadora, y en terbolí esclatant.

Lo pí, que flamareja del hèroe als dits, s'apaga,
únich estel que eix vespre d'horrors al front tingué,
y en la foscor palpable d'Egypte tot s'amaga,
com si apagàs los astres del cel qui'ls encengue.

Digitized by Google

Lleons, caymans y boes ab óssos blanchs se topan,
ensemps ab llurs montanyes de glaç y de verdor,
ab elles grans onades pêl camp del mar galopan,
y sembla'l món desferse d'espasme y tremolor.

Les boyres, apilades, en ayga y pedra's fonen,
sa crin de foch espolsa lo torb desembridat,
y ab llur bram les balenes al bram del mar responen,
a tall d'illes surantes fenent sa immensitat.

Obrintse entre elles aspre camí, lo grech s'engolfa,
contra corrent y a palpes, sens atinar ahont;
y'l temporal, y'l xàfech que l'huracà regolfa,
y les mars, d'una a una s'esberlan en son front.

Sovint cayent dels ayres, en l'infernal tramuja
s'enfonza del cahòtich abisme rebullent,
y de sos antres altra zumzada se'l ne puja
boyres amunt, com fulla resseca en mans del vent.

Quan pensa que per rònega, plombada afràu s'estimba,
los peus li amoxan ordi pastíç y flors del camp;
y al refluir l'onada, quan ja li apar que minva,
de colp remunta'ls núvols a frech a frech del llamp.

Y a sa claror, un caos apar de roja flama
la mar d'hont ell es àtom, d'una ona al cim penjat,
devall, boques de monstre dins la del mar que brama,
demunt, ríus d'ayga, marbres y fusta a bell ruxat.

Y boyres, vents y onades, ab rónchs esgarrifosos,
del cel y'l pèlach midan l'abisme a revolcons,
en llur desfet y brega set voltes, rugallosos,
trametent d'un al altre lo cru espetech dels trons.

Veu a gavells cadavres passar d'infants y dones,
lo séu alguna encara duhent estret al pit,
y als Atlants, entre crestes de néu de llunyes ones,
de basilisch l'ullada clavantli fit a fit.

Veu açò y l'encobertan de nou tenebres fosques;
ab ayga a coll trasteja de terra al cel tramès,
ja entrebancat d'un cingle per espadades osques,
ja entre'ls cabells nuosos d'una ridorta près.

Cau y s'ensorra, 'l colga sovint l'ona negrenca;
d'ahont cerca refugi ne surt feréstech orch;
l'abet a que s'agafa segueix d'arrel o's trenca;
hont posa'l peu, se bada per engolirlo un gorch.

La llambreganta ullada de fera monstruosa
seguint, tantost lo copsa son ample coll obert,
y ensopegant les serres de sos quexals, l'hermosa
fà ohir son escarfall en l'horrorós concert.

Y monstres afigura llavors més espantables,
que a rues pernabaten y jugan al entorn,
llurs boques de caverna badant insondejables,
sovint per algún llamp enceses com un forn.

Y es tot per ella un caos d'espectres lleigs e informes,
ho són pinacle y sòcols rodant en confusió;
la rufacada es ayre de llurs ales deformes;
sa llenga'l foch del núvol, llur bramadiça'l trò.

Fantasmes són, que allargan negrenchs y ossosos braços,
los verns que l vergacejan surant d'arrels amunt;
balenes són les roques, los turons gegantaços
que, encaputxats de núvols, s'encalçan d'un a nn.

Omple'ls espays, de sopte, feréstega clariana;
ella ho coneix, l'atlàntica ciutat ha encès lo llamp;
la flama, que l'encercla com infernal capçana,
respòn al mar y als núvols ab més sencer rebràm.

Vergers, palaus y llotges són boques de Vesuvi
ab que brega atenyentlos a llenques, la maror;
sos fills quan se n'adonan, lluytant ab lo diluvi,
—¡Be trigà prou—exclaman,—ma llar a fer claror!—

Y, raig a raig, Alcides de més aprop sent ploure
palets que servirían per moles de molí;
y bromereig y tràngol derrera séu remoure,
y extendre per garfirlo llurs braços de rampí.

A cada pas ressona més prop llur roncadera;
llurs ungles ja esgarranxan de sos talons la pell,
y, al crit y esgarrifança d'Hesperis encisera,
té pôr de que ja urpegen son voleyant cabell.

Digitized by Google

CANT SETÈ

CHOR D'ILLES GREGUES

Epissodi: l'Estret de Gibraltar s'ampla, y la mar Interior hi dexa escolar més depressa ses aygues, dexant veure noves illes y terres. Desvetllament de Grecia. Delos. Les Cíclades. Les Equínades. Sicilia. Lesbos. La vall de Tempe. Renaxença. Apoteòsis d'Hèrcules.

A les crexentes ones sa immensa portalada
va obrint de pinta en ampla de Gibraltar lo Frèu.
Sos dos muntants de pedra fan lloch a la riuada,
y'l front de Calpe a troços serveix de marxapèu.

Ab crits d'esglay s'hi estimba la mar, com si en la volta
del cel tronàs encara la vèu d'Adonaí;
y roda ab penyes, boscos, sargaça y llot revolta,
muntada com selvatge corcer pêl terbolí.

Y creix, y afamat monstre, rugint la catarata
atràu d'Etruria y Xipre les aygues cap ençà,
sos llachs minva l'Adriàtich, l'Egèu sos ríus de plata
y's vessa, urna trencada, lo vas Mediterrà.

Digitized by Google

Lo ríu d'Egypte allarga com cocodril sa boca,
Esmirna, Efeso y Troya s'allunyan de Neptú;
l'illot de Tyro a l'Assia s'agafa ab braç de roca,
y al bés de Sahara donan les Sirtes son pit nú.

Los Apenins examplan son bell repèu de marbre,
Provença creix per veure brotar ses illes d'or,
y com de primerenca tanyada'l tronch del arbre,
los continents se voltan de rams d'illes en flor.

Axís, al aclucarse lo sol, van a més córrê
sos raigs com rierades d'or fós vers Occident,
lo día, 'l bruyt, la vida del univers s'hi escorre,
y es de celistia un pèlach volcat lo firmament.

Mes entre'ls plechs del ròcech daurat, que'l jorn retira,
desencastades perles, llambrega algún estel,
espurnes que restaren d'aquella immensa pira,
petjades ¡ay! del astre gegant que omplía'l cel.

Mare dels deus, ¡oh Grecia! tu dormías,
com Venus per les ones breçolada,
aquella nit terrible, y rès sentías
del trò y axordadores armonías
ab que fora l'Atlàntida enfonzada.
Mes, com mantell de satí blau troçada,
la mar, que encara ab dos replechs t'abriga
te mostrà nuha al cel y't despertares;
y als raigs de la celistia tremolosos,
y de la lluna amiga,
tos tendres ulls, encara somniosos,
vers l'hort de les Hespèrides girares.

Llavors per tes arenes
rodolaren set càntigues sonores,
com de gentils sirenes,
que ses amors y penes
a sospirar vinguessen a tes vores.

DELOS

Per la fitora de Neptú arrencada
d'un dels tres cayres de Sicilia bella,
vegí'm com nova estrella,
del mar immens en la blavor llençada.

Mirantme les gavines
de borrallons d'escuma coronada,
creguérenme llur càndida parella;
les àligues marines
creguérenme de lotus flor novella,
que entre randes de mar y coralines
hagués badat sa virginal parpella.

Al veurem en los màrgens de l'Etolia
l'Aqueloos, als besos de l'aurora,
me prenía per càlzer de magnolia
que li oferís aromes en sa vora.

Les illes me prenían
per un navili de rumbosa vela,
que, plè de richs aflayres,
los joguinosos ayres
d'Epidauros a Dòrida empenyían;
y ab música, remors y canticela

los Tritons y Oceànides seguían
lo fil d'argent de ma lliscanta estela.

Trobà en mon sí dolcíssima acullida
Latona, perseguida
per Juno sobirana,
de Jove engelosida;
quan fins los rius fugían de sos passos,
li negava la selva sos ribaços,
y'l fer lleó ses balmes;
a l'ombra recolzada de mes palmes
parí, y breçol de Febo y de Diana,
jo'ls gronxí dolçament entre mos braços.

Llavors, sortint de les pactòlees ribes,
tot cantant set vegades me voltaren
los cisnes de Meonia, y fugitives
al méu entorn dançaren
del cel les Hores, abocant ses faldes
de murtra, terebints y semprevives,
d'àmbar, coral, topacis y esmeraldes.

Com en camp de violes l'englantina,
só de totes les illes la regina;
mes, ahir vespre, llesta,
a un auguri de pròxima tempesta,
del mar de Myrtos m'abriguí en les cales,
que ab mos perfums emmelo;
y recullint les ales,
per sempre aquí mes àncores arrelo.

Digitized by Google

LES CICLADES

Nimfes de peus de rosa,
en estolada ayrosa,
de les platges d'Argòlida sortíam,
per veure a Delos bella,
y anavam y veníam
a flor d'ayga llisquívoles com ella;
quan nostres peus se gelan,
fets branques de madrèpora, y s'arrelan;
en fàcil promontori
s'examplan nostres dors y pits d'evori;
dins nostre cor sentirem
del marbre entrar la fredorosa gebre;
de narcisos, llentiscles y ginebre
garlandes nos cenyirem,
y en cèlica escampada,
com flors de l'estelada,
entorn de l'illa hont infantà Latona,
per ferli de corona,
en oasis del mar nos convertirem.

LES EQUINADES (1)

Nimfes també, del Aqueloos filles,
ab tants lliris, nimfees y jonquilles
dels altres deus les ares enramarem,
que per l'altar del pare
sols tronchs, fullatge y esporguims trobarem.
Ab un crit horrorós per la ribera
lo ríu sortí de mare,

Digitized by Google

com un lleó saltant en sa carrera;
nosaltres vers la mar, per la drecera
fugint ses falconades sortejarem,
mes entre esculls y núvols de bromera,
ja al franquejar ses boques,
ab sa halenada fera
nos converteix en roques,
hont ve Protèu a pasturar ses foques.

MOREA

Com fulla de morera
al revenir la saba en primavera,
jo sento en noves ales espayarse
ma esplèndida ribera.
Veig d'Elida les flors ab tu, Zacinto,
flor de les illes jòniques, guaytarse,
y ab un pont d'or a ma gentil Corinto
Beocia emmaridarse;
y enamorats de la rihent Citeres
lo Maleus forcat y lo Tenari,
ab dos rams de palmeres
sos amorosos braços acostarhi.

SICILIA

A esclat de mort mos Cíclops treballaren
tota exa nit; remors de malls y encluses
dins les fargues del Etna rodolaren,
en sa infernal, horrible xemeneya
de fum y flama un brollador se veya;

y per valls y montanyes,
la terra, en agonía,
vessava a glops lo foch de ses entranyes.
Feréstech retrunyía
lo trò a ponent, lo terbolí y cridoria,
com d'algún continent que s'esllanega
ab ses ciutats, sos tronos y sa gloria.
Encara allà d'allà trona y llampega;
jo a trons y llamps estich temps hà avesada;
mes a son cor Italia ja no'm lliga,
pus sols per ésser grega,
al vèurela en la fosca endormiscada,
per sempre li arranquí mon braç d'amiga.

LESBOS (2)

Entre Lemnos y Chío,
mentres a nit dormía en sòn ditxosa
(si no es que encara sòpita ho somnío)
mes dos meytats florides
vegérense afegides,
com dos anells d'una cadena hermosa.
Ja mes vinyedes d'Issa
allargan sos domassos
per los jardins assoleyats d'Antissa;
ja l'anyell delitós ab quatre passos,
de verdiça en verdiça,
assaboreix la jonça que entapiça
mes dues encontrades pariones;
y la mar, que entretalla mos ribaços,
afluxant a plaher sos flonjos llaços,
mes dos filles bessones
avuy per sempre s'han donat los braços.

Quan inhumanes dones,
sa lira trocejant y ses corones,
la testa a Orfèu llevaren,
menys amargantes que llur cor, les ones
en sa falda de perles la copsaren:
y breçantla, breçantla condolides,
y amorosint ab besos ses ferides,
en los jardins de Flora,
de ma rosada vora
com present de les Nimfes la dexaren.
Obrint son llavi, que la mort esflora,
com mústega poncella
que reviva ab ses llàgrimes l'aurora,
allí lo nom sospira
d'Eurídice la bella,
y jo al sentirho, sospirí com ella.
Sa melodiosa lira,
fontana de dolçura,
fóu vora'l Cisne entre'ls estels penjada;
y jo de tant miràrmela en l'altura,
ab terrenal figura
la seva celestial he copiada.

TEMPE (3)

Rodant, rodant pèl cor de mes boscuries (*)
lo Peneos, al pas de les centuries,
com un corcer sens brida
anà perdent son galopar selvatge,

(*) En la primera edició en lloch d'aquest vers y'ls dos següents, se llegeix:

Pèl cor de mes boscuries
rodolant lo Peneos erradivol,
al pas de les centuries,
del cavall del desert l'ayre saltívol

y dels meus rossinyols a les canturies,
y al bruyt suàu del vincladíç fullatge,
ses ones argentines,
dant besos a les flors y fent joguines,
de verger en verger s'emperesiren,
y a l'ombra dels rosers que'l sol abeura,
en llit de lliri-jonchs y clavellines,
dessota arcobes d'eura,
com defallides nines,
pèl sòn d'amor vençudes s'adormiren.
Lo lligabosch, espígol y roselles
al breçoleig de l'ayga s'esfullaren,
y soles les estrelles,
de blau vestides y esplendors novelles,
d'istíu en nits serenes s'hi breçaren.
Avuy venía a emmirallar-s'hi ab elles
sa reyna esblanquehida,
quan del Olimp y l'Ossa entre les plantes,
obrintse ampla sortida
les ones udolantes,
tornan al llit de sa corrent primera,
y jo, com en l'abril de ma florida,
torní a albergar la dolça primavera.

Venítu, venítu, oh vèrgens de Tessalia,
com al rusch d'or les místiques abelles;
dexàu per mes gemades fontanelles,
oh Pièrides, les aygues de Castalia;
y desvetllant les dolces cantarelles
que dormen en la lira,
digàume:—¿quí retira,
cortina de mon cel, la cotxa blava,
que en mon ombrívol tàlam m'abrigava?

¿Al gegantí Peneos quí'l desnía
de mos flayrosos braços?
¿Les aygues del Egèu, qui les desvía,
com serves timoroses,
fent recular sos passos?
¿Qui solleva en ses platges onduloses,
d'illes rihents constelacions verdoses?

Grecia respòn:—Es lo méu fill Alcides;
l'he vist des de la serra
que, mirador dels deus en la Tessalia,
ovira l'ampla terra
jayenta arrodonirse en sa rodalia,
com un escut esmeragdí que volta
lo gran ríu Occeà. (4) Es mon fill qui solta,
Peneos esverat, tes àurees brides,
perque del Tempe y ses amors t'oblides.
Es ell qui us ha descloses,
com de mon hort poncelles matineres,
oh Cíclades herboses.
Es ell qui a tu, Citeres,
y a tu que'l nom prengueres
a tes filles les roses, (5)
vos ha fet del Egèu les portaleres.
Es Hèrcules qui arranca,
Mediterrà, lo vel de tos misteris;
l'he vist obrint de Gibraltar la tanca,
y envers los camps d'Hesperis,
ab una encesa branca,
mostrar al vell Neptú nous hemisferis.—

Digué: y com de blanchs cisnes la covada,
vora son níu de riberenca molça,
al ohir la vèu dolça

de la que'ls peix mengívola becada,
buscant les ales maternals, les illes,
de Grecia y del Egèu càndides filles,
axecaren un càntich de naxença,
que, breçantles encare en ses conquilles,
recorda sospirant la mar immensa.
A un cayre de montanya
l'Orèade s'enjoya y se perfuma;
la Nàyade se banya
en la fontana de lletosa escuma;
dins l'arrugada escorça de cada arbre
bat lo cor d'una dea;
pren forma, vida y esperit lo marbre,
y en cada flor los Zèfirs amorosos
veuen los ulls verdosos
de púdica Napea.
Al compàs de les Gracies,
armonisan sa dança en les riberes
los pastors al ombríu de les acacies,
y en lo cel blau les rítmiques esferes.
Y mentre ab sos joyells y ab los de Ceres,
l'enramellada Flora,
per cubrir de les illes la nuesa,
nova catifa de verdor ha estesa,
Iris, que'l sol anyora,
texeix les set colors en sa garlanda,
que'l cel pendrà per banda,
y del sagrat Olimp entre les bromes
los deus fan lloch al més valent dels homes.

Digitized by Google

CANT VUYTÈ

L'ENFONZAMENT

L'aygat domina les altures, y's lligan per sempre les ones de la mar del Nort ab les del Mitgdia, les del Occident ab les del Mediterrà. Hèrcules a'acosta al mur de Gades. Se dexa pendre a Hesperis de ses espatlles per Gerió, qui fà estimbar per demunt séu una gran roca. Resurt aquell de l'ayga y mata al traydor. Naix l'arbre *drago* y plora sanch vora'l sepulcre. Hesperis des d'un cap de penya pren tristissim comiat de la terra que se n'entra, y cau en fantasiós desvari. Alcides, al posar los peus en lo promontori, mata al gegant Antèu, y, fent arma de son cadavre, empayta y fà perdre la mena de les Arpies, Gorgones y Estinfàlides.

Mes ja, pèls llamps y onades arrabaçats, sortían
de Calpe'ls esgardiços y arrels al ample espay,
en daus cayruts y pannes que sa buydor omplían,
l'hermosa llum a veure que no vegeren may.

Y esgarrifats del caos, s'engorgan altra volta
demunt carreus que'ls feyan ahir de fonament,
y'ls antres tenebrosos d'aquella mar revolta
retronan y s'escruxen al gran capgirament.

Digitized by Google

De les gentils Hespèrides lo tàlam s'aclofava;
llurs cims, desarrelantse, s'asseuen en les valls,
y en aúchs horrorosos y gemegô esclatava,
com dona que en mal part llança'ls derrers badalls.

Als puigs obren sepulcre los plans que s'esbadellan,
donant per clots y balmes de mort bells esbufechs;
ciutats ja no s'hi enrunan, ni boscos s'hi escabellan;
d'un món en l'agonía mortal són los gemechs.

Lo minhocao (1) enorme, que geya en ses entranyes,
en amples traus al vèureles obrir, ab gran furor
ne surt per entre runes de pobles y montanyes,
y als monstres de les terres y de les mars fà pôr.

Altres ab ell l'abisme n'escup, que dins l'albeca
dèl arbre que s'aterra tenían aspre níu,
dragons, cerastes, àspits dels quals l'ullada asseca,
y boes grans que tenen l'anguilejar d'un rîu.

Y esclatan, com resclosa que's romp, les nuvolades,
y en fulgurants metèors y serps de foch los cels;
y sent cruxî a la càrrega d'onades sobre onades
l'Atlàntida, com fexos de canyes, ses arrels.

Y demunt sèu, terribles com may descarregantse,
son front y pits calcigan les ires del Etern,
mentre en sos peus de roca, com rats-penats penjantse,
cap al bell fons l'estiran los genis del Avern.

Pèls cims dels puigs y cingles, com braus sense barrera,
s'empenyen les zumzades del fort Mediterrà,
a toms ab altres cingles y puigs, que en sa carrera
fan rodolar a empentes, sens dirlos: «feuse enllà.»

Axís, del torb en ales, les mars del pol se baten
ab les ciutats y serres de glaç, illes y mons,
y trocejats y a timbes ençà y enllà'ls rebaten,
seguits d'estols de feres y naus a tomballons.

D'eix mar al bram titànich, en son llit rugallosa,
part d'allà de l'Atlàntida, respòn la de Ponent;
y de turóns per rompre la colossal resclosa,
rodants montanyes d'ayga rebat de cent en cent.

Desfentse'l mur de pedra, de soca a arrel tremola,
com faig, rey de la selva, de destral fèrrea als pichs;
ab aspre terratrèmol qualque marlet rossola,
mentre enrunantse cruxen sos fonaments antichs.

S'aterra, y l'enderroch, en ales de les Furies,
ab la maror va a rebre les ones de Llevant,
arrèu arrèu, les planes rublint y les boscuries,
arrèu arrèu, com arbres los puigs arrabaçant.

Topàrense; ab llurs aygues llurs aygues barrejaren,
y ab llamps per lluminaries y d'ayre, terra e infern,
al trò y tarrabastall per música,'s lligaren
entre surantes selves e illots en llaç etern.

Quan l'univers Déu trenque, axí's veuràn sos troços,
passar entre despulles, horror y solitut,
lo sol caduch, a palpes, buscant sos cabells rossos,
y la mort de ses víctimes trucant al atahut.

Mes del bruyt destriantse del Angel la paraula,
atía a sa gran víctima més Furies y llampechs:
—¡Pujàu del Nort; baxàune del Sud; tempestejàula;
feres aquí, prenèuvosen los troços a mossechs!—

Digitized by Google

Y ab lo fuet flammíger de sa rogenca espasa,
los percudeix y aquiça, cada guspira un llamp;
y'l regne que se n'entra, la vila que s'abrasa,
fan ab la mar, los núvols, y cel y terra un bram.

Tant sols del cor d'Alcides les ales no decauen;
nadant s'adreça a espatlles de l'ona, ab gran esforç,
y ovira unes ciclòpees muralles que l'atrauen,
com un cant de sirena que'l crida a un llit de flors.

Era'l téu front, oh Gades gentil, filla de l'ona,
gavina que en un càlzer de lliri feres níu,
palàu d'evori y nacre que'l sol de Maig corona;
li sembla al hèroe, al vèuret, que un cel d'amors li ríu.

Mentre ells, enderrerintse, glopejan l'ayga amarga,
ab embranzida rema, de cara al aspre mur,
y's penja a una palmera que Gerió li allarga
entre'ls marlets de rònega torratxa, ab braç segur.

Per dar primer a Hesperis socós, al arrapar-s'hi,
del dors atlètich d'Hèrcules la pren, y a reculons,
al vèurela tan bella, fogós per abraçar-s'hi,
dexa esmunyir l'antena, que roda ab l'hèroe al fons.

Per darli en lo sepulcre del mar immensa llosa,
un gros penyal fà càurehi que estava primparat,
montanya sens rabaces, que, en terra ja fent nosa,
d'esquitxs y bruyt dins l'ayga remòu la tempestat.

Va encara pèls abismes tombant rodoladiça,
quan Gerió, allunyantsen, a Hesperis gira'ls ulls,
y en sa il·lusió, com rosa de bosch esfulladiça,
li besa'ls polsos que ornan com march sedosos rulls.

Digitized by Google

Però la mar, obrintse de colp, bromerejava
més enllà, un front exintne y espatlles de gegant,
y com llamp, rebatuda per fèrrea mà, una clava
volà a aterrar al monstre, pèls ayres foguejant.

Tu sola, hermosa Gades, tu sola te'n dolgueres;
naix de ton pit un *drago* (2) plorós vora aquell fanch,
y ab son fullàm d'espasa vert cobricel li feres,
que l'arruxà molts segles ab llàgrimes de sanch.

Ella a sa patria's gira d'un promontori al cayre,
cercantla en va del caos d'horrors en los rebulls;
tot li prengué'l sepulcre hont baxarà ans de gayre,
puix, ja ressechs, ni poden llagrimejar sos ulls.

Al flamareig girada de sa Sodoma encesa,
de Loth sembla l'esposa, tornada bloch de sal;
desclòu l'estatua'ls llavis:—¡Ay! llochs de ma infantesa,
¿no vos podré ja veure, ni als raigs d'eix trist fanal?

¿Hont ets, hort hont cullíam ahir roses y lliris?
¿hont sóu, mes flors, marcívoles Hespèrides, ahont?
Mos braços erts vos cercan ab febre en mos deliris,
y a mon senglot que us crida lo vostre no respòn.

Sols ronques veus de monstre responen devegades;
aquell de qui són presa ¿per què'm dexava a mi?
¿per ell ¡ay! ab la saba del cor vos he alletades?
¿per ell entre agonies de mort vos infantí?

¡Ningú, com jo, infeliça! Los vinyaters podaren,
y'l bou de mar verema; per darlos llit molçós,
niuaren les cigonyes, los mangraners brostaren;
mes jo parí per péxèls mon fruyt! Volgut espòs.

Digitized by Google

Y tu ¿què has fet del carro flamant de tes victories?
¿què has fet de l'àurea lira que'l cel tenía pres?
Com néu que's fón, passaren ta anomenada y glories,
y si una tomba't resta, sols l'ona sab hont es.

Dels regnes que venceres alguna nau rumbosa,
llaurant la mar que't colga, crescuda ¡ay! ab mon plor,
ab la dent de ses àncores arrencarà la llosa,
perque un marisch me robe la bresca de ton cor.

Jugarà ab les garlandes de nostre prometatge,
que jo estogí, l'escòrpora que entre les roques víu;
y ¡horror! en nostre tàlam flayrós de nuviatge,
ab rinxos de mes filles tal volta farà níu.

¿Y nostres fills, tan candis un temps? ¡oh estimadissim!
de llurs calcinats cossos les feres fugiràn
l'Atlàntich al gitarlos; ¿per què, per què, oh Altíssim,
no'm féreu morta nàxer havent de patir tant?

Féreu les flors com càlzers per bèureusen la flayre;
los arbres per servírvosen com de ventalls de flors;
l'aucell perque refile, perque lo brece l'ayre;
y a mi, com la mar fonda, m'omplireu d'amargors.

Mes ja pêl terratrèmol me sento obrir la testa,
mos ulls perden lo veure, mon cor l'aletejar,
me dú'l gemech dels regnes que espiran la tempesta,
y ¡ay! com xiprê aquí moro vetllant en llur fossar.—

Digué: y, sols per no veure lo quadro funerari,
d'espatlles s'hi mitg gira, y al terbolí y trontolls
rodantli'l seny en tèrbol, fantasiós desvari,
se'n va esvanida y sòpita per terra de genolls.

Digitized by Google

—¡Ay! mos poncells veig caure del cel com una pluja,
donantlos per entrada son cràter fosch l'infern,
com reb la mola rústega lo blat de la tramuja,
hont los atía'l llamp del anatema etern.

Mes filles, ¿y vosaltres? jo us prometía imperis
y ceptres, y vos dono set palms de mar tan sols!...
De tres caps ¡ay! lo monstre ¡fugím!... Ta dolça Hesperis
só, que truco a ta fossa. Mon Atlas ¡ay! ¿m'hi vols?—

Ronchs hymnes mortuoris murmura al lluny l'onada
ab la maror, rufaques y trons en desacort;
y a un tany de taronger sa lira d'or penjada,
exhala sa anyorança, com ella, en ¡ays! de mort.

Però la mort sa dalla no branda, no, per ella,
ans, desviantli'ls ulls del espectacle fer,
ab un bech de ses aies acluca sa parpella,
perque dels fills no veja l'esgarrifós xafer.

Dintre'l rebull Alcides s'esquitlla, entre zumzades
anantes y vinentes, esgalabrat y xop;
y, rebent en cada illa y escull ensopegades,
del sauló de la vora muscleja més aprop.

L'hi esperan ab los Númides, Arpíes y Amazones,
feràm que foragita del Africa'l desert;
¿vindrían a donarli, pot ser, enhorabones,
per haver de cadenes dexat lo mar llibert?

Tant bon punt vers Hesperis li veuen pendre terra,
com llagostada cauen d'Alcides al demunt,
derrera Antèu, (3) que'ls mena, semblant a un cap de serra
que rode empès pels braços de foch del Simoun.

Digitized by Google

Mes, com pêl llamp ferida, tota Africa s'assombra
quan l'hèroe a son guiatge titànich escomet;
la voliayna es última que fuig davant sa escombra,
l'escombra que de monstres lo món dexava net.

Tres voltes a ses plantes d'un colp Antèu rodola,
del fanch sempre axecantse ab renadíu dalit;
quan l'altre ab fèrrea grapa l'estreny y l'enarbola,
fentli cruxir com llenya los ossos dintre'l pit.

Lo llança, y reprenentlo pêls peus, infernal maça,
lo rabaçut cadavre fueteja sos vassalls;
com lo foch que esperona los núvols, per hont passa,
de fera, d'home y d'arbre sols quedan esborralls.

Prou tíranli ruxades de darts les Amazones,
de closques de tortuga marina fent escut;
prou de ses dents y braços fan arma les Gorgones (4)
y de sos ulls, que tornan de pedra a tot vençut.

Mes totes capbuçaren al mar esparverades,
com grues que arrabaça de terra un mal hivern;
y en ella, estabornides a colps y alatrencades,
Arpíes y Estinfàlides fugiren al infern.

Digitized by Google

CANT NOVÈ

LA TORRE DELS TITANS

Mitg batuts per la maror, los Atlants s'enfilan a una serra, no somoguda encara per les ones. Desesperant d'arribar a Gades, provan, per fugir del diluvi, d'escalar lo cel. Quan n'està a tres dits la torre, feta d'esculls y troços de montanya, se'ls aterra, y ab horrible imprecació rebaten contra Déu los bocins del enderrocat edifici. L'Exterminador atia contra ells los elements, y ab sa tallanta espasa acaba d'obrir l'abisme del Atlàntich en la terra. S'hi enfonzan los Titans, y de llur sepulcre brota'l volcà de Tenerif. L'Angel enveyna son glavi de foch y remunta als núvols, despedintse dels altres continents fins al dia del Judici. Allà dalt, s'ou un càntich de gloria al Altissim. L'Angel de la Atlàntida, tornantsen al cel, dona al Angel d'Espanya, que'n devalla, la corona de la que fóu reyna dels móns. La vèu del Teyde. Los terratrèmols de les illes atlàntiques.

Oydal que anit vos sobra, taurons y aufranys, carnatge,
y encara us posa a taula l'Atlàntida'ls seus fills,
que debategan aygues ençà, llur crit selvatge
lligantse en chor feréstech del mar ab los renills.

Los Atlants a l'inflada maror se somorgollan,
tant prompte com ressurten en bàquich reguitzell,
y ja avant, ja a recules y a tombs, uns s'agromollan
ab altres, armes, feres y tronchs en gran cabdell.

Digitized by Google

Com del Mar Roig les ones en mur arrestellades
demunt Moisès, al rómpres a l'aspra vèu del trò,
en esgavell rodaren al fons esllabiçades,
dant fossa al ríu de llances y gent de Faraó.

Axís corcers y carros, ballestes y corones
rodaren ab escumes y póls en terbolí;
tot vivent demanava socors, y entre les ones
responían los negres cetacis:—Som aquí.—

Si, com Tritons llotosos, del ayga poden traure
lo cap, aguaytan lluscos si l'hèroe en lloch se veu;
y creuen, no ovirantlo, que en lo pregón deu jaure,
y ab tal que ell moria, perdre la vida no'ls sab gréu.

Llur ciutat, com una atxa, flameja que flameja;
apar veure una mare condemnada a fer llum
ab son ossàm de torres, que ja l'abím colleja,
als fills, que també llançan de condemnat ferúm.

A sa claror, s'arrapan a un esquenall de serra,
que encara al gran diluvi la testa no ajupí;
y'l fanch de ses parpelles trayent, saltar en terra
al de Beocia oviran d'Espanya en lo jardí.

Desesperant ferotges de beure la sanch seva,
quan ja embriachs de rabia la tenen a mitg coll,
contra la mà de Déu, que a llurs unglots la lleva,
de llur cor lleig esclata la verinada a doll.

Y agafan|aultronchs y arbres que al crú rocàm s'estellan;
penyals, que s'engrunaren tombant al demunt séu,
y amunt, timberes sobre timberes arrestellan,
segurs ab tal escala de capbuçar a Déu.

Digitized by Google

D'una estrebada arramban ciclòpichs edificis,
ossades de balena, conreus y pedregams;
hont geya una montanya ja hi badan precipicis,
ses crestes d'una a una llevantli y sos rocams.

Si en lo refluix ensenya cap bosch ses cabelleres,
garfíntleshi l'arrencan, y, penjat com rahím,
ab ses afraus pêls ayres, ses balmes, ríus y feres,
a assèurel demunt d'altres l'envían cap al cim.

Ja'ls Pyrineus y l'Atlas brancut són una serra,
a espatlles l'un del altre, turó sobre turó;
y Avila y Calpe, esberles d'Atlàntida y desferra,
de troç en troç, hi colcan encara ab confusió.

Y ells dalt, los uns als altres al dors acimbellantse,
olmedes, puigs y núvols amunt escalonant,
y a l'estrellada cúpula dels astres acostantse,
per amarrar-s'hi axecan los braços de gegant.

¡Ira de Déu! ¿que dorms? ¡Oh no! que a ta rufaca,
sa càrrega, la torre d'arrels de ferre, esbat,
com sacudeix la seva de fruyts y fullaraca
l'alzina que l'espurna del cel ha corsecat.

S'aterra'l castell d'hòmens, del puig de puigs que alçaren
ab los blochs, en horrible cascada a capbuçons,
de cel amunt a terra, de terra a mar tombaren,
de montanya en montanya capgirellant al fons.

Dintre'l pou de l'abisme pregón tot despenyantse,
s'escabellan y afonyan los fronts pêl llamp ferits,
y, a tall de nuadices serpents entrelligantse,
se clavan verinosos quexals y unglosos dits.

Digitized by Google

Fins l'ànima, en ses ires, arrabaçat s'haurían,
ells ab ells esberlantse lo front a colps de pèu,
sinó perque, abans d'hora, morint, apagarían
la tempestat que puja de llur sepulcre a Déu.

—¿Hont es?-satànichs cridan;-¿hont es? ¿per què s'amaga?
No té ja mort que mate, ni terra per colgâns;
si del llamp se refía, corsecador, no'l traga,
que anàm a arrabaçarli ¡malhaja! de ses mans.—

Escolta Déu, y atura lo foch que de la cima
devalla ja a fer cendra d'aquells tions d'infern,
mentre ells, a qui sols l'odi sacrílech reanima,
al mar demanan armes de mort contra l'Etern.

Com taups furgant ressurten del fons a quatre grapes,
y apilan los cadavres dels anegats a munts,
y, agabellantlos d'arsos y romaguera ab rapes,
als vius fan de passera los enarcats difunts.

Los boababs (1) que troban, al pendre terra, ab furia
romputs, al cel voleyan ab la marjada, ahont,
com a sapats, musclosos gegants d'altra centuria,
retreyan a les serres los jorns primers del món.

Alguna de llurs dones que'ls va ab l'infant derrera,
—¿Què fèu?—esgarrifada los crida;—donchs ¿què fèu?—
Ells garfexen son flonjo cabell, verts de quimera,
y al cel tirantla,—Vòlahi—li diuen,—si ets de Déu.—

Barraques, naus, esberles de torre, hi voleyaren,
que en terra són montanyes al caure, al mar illots;
recers en que les foques un jorn s'enterrossaren,
y agulles hont penjavan llur níu los aligots.

Digitized by Google

Serrats del regne fites, esculls y promontoris,
ab son alàm pèls ayres fan de la terra uns llims;
volant, volant, empaytan los sòcols als cimboris,
y dels capgirats cingles devalla l'ayga als cims.

Y'ls cims de les montanyes topant ab ses rabaces, (2)
y aquexes ab los astres, del cel en lo pregón,
tornan a caure en pluja de crepitantes masses,
y apar desferse en runes, esllenegat, lo món.

En tant lo torb, muntat en ales de les Furies,
juga ab los pans de terra que'l mar cent colps li ha pres;
y udolan tots, com llops al fons de les boscuries,
l'anyell, de que sentían farúm, quan ja no hi es.

Mes l'Angel atiantlos:—¿Què fèu? Desarrelàula;
de son tronch fèune estelles, tions de son brancàm;
com herba que l'Altissim ha malehit, cremàula,
y aprés ventàu la cendra d'infern que'n dexe'l llamp.—

Ouen, y'l mar ses ones, sos fochs lo cel atura;
suha sanch la montanya com un rahím prempsat;
debatega ab sos golfos ferriços la natura,
per amagarse trèmola dintre l'abím badat.

Com ríu que del Empiri baxàs de broma en broma,
cau una espasa borlada de llamps; y l'alt turó,
que no podrà somoure lo cel si s'hi desploma,
aydat dels vents, les aygues y'l foch en esplosió.

Trabócas, ab sa càrrega, com un breçol de canyes,
y, ample y golós badantse, llaviejant maelstrom,
negrós aljub la terra los mostra en ses entranyes,
que fins a la més fonda mitg s'esbadella y romp.

Digitized by Google

Esferehits reculan; mes, ohint ja a llur sobre
desbotar del Arcàngel lo tormentós halè,
capitombant rebàten-s'hi quan més ses barres obre
gojós l'abisme al veures, d'una fornada plè.

Ciutat, cinglera, Atlàntida y Atlants d'una gorjada
devora, llot y escumes, balenes y aucellàm,
y, en remolí terrible d'infern, la torrentada
de pobles y garrigues, vaxells y pedregàm.

S'hi inferna regolfada la tempestat fexuga,
y'l torb ab qui's batía per l'ayga a revolcons;
si torna a obrir la boca lo monstre, 'l mar s'exuga,
y sols hi haurà per darli los astres a crostons.

S'enforna l'arma, y torna lo xucladô un Vesuvi
que a cada punt flameja y udola ab més rugall,
d'hont puja arrasadora columna d'un diluvi
de foch, que runa y aygues no'n són bon aturall.

¡Càstich gran! ab llurs eynes rogenques, rochs y grava,
llenya del Teyde, pujan Atlants a capgirells,
que copsa l'ample cràter, envolts ab ríus de lava,
per més amunt rebàtrels de flama ab grans cabdells.

Tremola tot reyalme vehí; ab lligams de marbre
fermat al que se n'entra, prou té que tremolar;
Albion, Espanya, Libia, com branques ab llur arbre,
ara-abans-ara a troços capbuçan a la mar.

¿Quí trencarà aquells braços ab que a llur coll s'aferra?
«¡no'm dexèu, com dihentlos, germanes del méu cor!»
¡Poder divíl s'enfonzan, romputs de serra en serra,
y d'ayga un bull sols resta, que minva, minva y... mor.

Digitized by Google

Llavors lo Geni enveyna l'espasa abismadora.
Com donà'l colp terrible mon llavi no ho sab dir;
podría sols contarho sa vèu retronadora,
que no ohirà altra volta lo món fins a morir.

Mes vetaquí de l'Africa l'Europa desjunyida,
entre elles mentres colca les mars un mar major,
y esbrancada la terra, y en dues mitg partida,
per nous volcans esbrava les flames de son cor.

Quan l'hortelà vèu l'ayga per la reguera córrê
que ha obert, s'atura, al mànech del càvech repenjat;
axís l'Angel espera que'l puig més alt s'ensorre,
y, estrep d'argent la lluna donantli, ha al cel muntat.

D'allí ab recança's gira llampegador als altres
continents,—a reveure,—cridant;—quan tornaré,
serà la mar que us colgue de flames per vosaltres;
¡temàu a Déu, que'l día dels grans judicis vé!—

En tant l'Empiri adolla sos hymnes de victoria,
en sa ala armoniosa breçant lo món suspès.
¿Quí us assoleix? ¡l'Atlàntida, gran Déu, puja a la gloria
per grahons de montanyes; tronàu, y ja no hi es!

Troç de cel al criarla, la féreu ploure a terra,
perque vostre designi tan alt s'hi benehís;
malagrahits servírensen sos fills per mòureus guerra,
y ab ells y sa armamenta llençàreula al abís.

Tant sols per fer renàxer los que l'amor sospira
jardins de les Hespèrides, dexàreuhi llevor;
una ona esborra l'altra, lo món al món capgira,
sols, astre d'altra esfera, la vostra llum no mor.

Digitized by Google

Sirena que, d'entre ones exint engallardida,
s'enfila a un promontori d'amor a refilar,
y per son cant, que'ls ayres emmela, vé amansida
la mar ab salats llavis sos peus a apetonar.

Espanya, pêl chor d'àngels cridada, s'esparpella,
y veu que's lliga un pèlach ignot a son cos nú.
—¿Quí relleva en ton cel l'estel caygut?—díu ella
y, als braços extrenyentla, joyós respònli:—Tu.—

Mes l'alba ja, a faldades sembrant perles y lliris,
com tendra mare, guía pêl braç al sol naxent,
y a son bés dolç, encesos y engarlandats del iris,
pêls ayres s'esbargexen los núvols d'Occident.

Entre ells, bonichs y rossos, dos Angels s'ensopegan;
plorós l'un puja, l'altre va rialler dret baix.
—¡Ay dolor! ¡jo era l'Angel dels regnes que s'anegan!
—Jo ho só,—l'altre respònli,—del que en ses runes naix.

—¿No mor per sempre? Fènix ¿revíu en llit de lava?
Sí, puix a Orient veig l'astre renàxer que aquí's pòn.
Vetaquí sa corona d'or fí, que me'n pujava:
del món quan sía reyna, li posaràs al front.—

Li dona, y la volada reprèn, axís dihentli,
tot sacudint la pòls de ses ales de nén,
mentre aquell baxa a Hesperia que s'alça, mitg rihentli
del respatller de serres florit del Pyrinèu.

¡Mes ay! ¿hont es l'Elíseu (3) occidental? ¿d'Hesperis
lo tàlam, hont nasqueren Hespèrides y Atlants?
¿La terra que ab sos braços lligava'ls hemisferis?
Tot fóu, arrèu, pastura d'abismes devorants.

Digitized by Google

Y al món, dels que'l volcavan, ni sols petjada'n resta;
l'Etern de una ditada borrà sa multitut;
y'l trò de llurs batalles, y'l llamp de llur tempesta
passaren, com les aygues d'un riu escorregut.

Fins la memoria'ls segles perdrían de llur fossa,
sinó pèl Teyde ignívom, que encara'n parla al mar
d'aquella nit que'n feren plegats la gran destroça;
y aqueix escolta y brama com si hi volgués tornar.

¡Oh! ¿no has sentit pèls núvols rodar son aspre càntich,
com per ratllades timbes y penyalars lo trò,
quan, ab pulmons encesos, eix Geni del Atlàntich
als móns que naxen conta d'aquell la destrucció?

Li cau al dors de lava l'immensa cabellera;
d'un glop de flames omple de gom a gom los cels;
com naus ab ell se gronxan les illes y derrera
son roig plomall s'amagan de pôr los víus estels.

Llavors, díu que al esbatre, com ses aglans un roure,
roques en brasa, entre elles, fets infernals tions,
Titans pujan y baxan, y, com caldera al coure,
mostrantlos se'ls engola de nou a tomballons.

Y, enutjats, devegades aquelles ossamentes
que del cadavre atlàntich gità l'abisme fart,
en terratrèmol rompen a revolcons y empentes,
del Etern que'ls hi clava tot rosegant lo dart.

Les Canaries, Madera y Azores se somouen,
no podent ja'ls titànichs esforços resistir;
ensemps, com trons d'infern, ays soterranis s'hi ouen,
y de ciclòpea farga lo fulgurant respir.

Digitized by Google

Llavors apar l'horrible volcà, foguera d'ossos,
de carros y armadures, alçada pêl fosser
demunt volcades timbes y puigs, escala a troços, (4)
per hont al cel muntavan los fills de Llucifer.

Digitized by Google

CANT DESÈ

LA NOVA HESPERIA

Digressió: lo sabi relligiós gira'ls ulls a sa patria. Somni d'Hesperis. Coneix la branca de taronger plantada per Hèrcules. Anyora la terra enfonzada. L'hort de les taronges d'or renaix en Espanya. Les set Hespèrides convertides en estels. Lo cant del cisne. Hèsper. Los fills d'Hèrcules y d'Hesperis. La regina destronada. Galicia y la torre d'Hèrcules de la Corunya. Elcano. Lusitania. Sagunto. Balada de Mallorca. Fundació de Barcelona. La vèu del Táber. Hispalis. Lo Déu desconegut y son temple en Gades. Hèrcules posa per fites a la terra les columnes de *Non plus ultra*.

Com viatger al cim d'una pujada,
d'hont ovira sa terra somniada,
aquí'l bon vell sospira de dolçor;
y vehentla verdejar hermosa y bella,
passeja'ls ulls, enamorat, per ella,
rejovenit sentint volarhi'l cor.

Colóm mira l'Atlàntich sense mida,
com si hi sentís alguna vèu que'l crida;
com si, de genis, monstres y gegants
entremitg dels fantasmes vagarosos,
oviràs d'una verge'ls ulls verdosos,
verdosos com les ones y amargants.

Digitized by Google

Mes lo'n distràu del sabi la vèu forta,
que a Espanya la seva ànima se'n porta;
déxals volar, oh patria, per ton cel,
ensènyals bé tes ribes y encontrades,
hont de qui't féu se veuen les ditades,
com les de l'àurea abella en pà de mel.

De tant fexuga càrrega la terra enlleugerida,
a dexondar a Hesperis lo rey dels hèroes vé,
que, vora'l promontori de Gades ensopida,
somnía encara extrènyer les filles que no té.

Y, aprés, en l'ayre vèureles pujar ab gran canturia,
com blanchs tudons que dexan llur níu en les eureres,
y, al ferse fonediça pél cel la voladuria,
giràrseli, y que hi vole signarli rialleres.

—Ja vinch—díu, y's desperta d'un altre espòs en braços;
coneix lo reboll tendre d'ahont penjà la lira;
y, al vèurel testimoni dels maternals abraços,
dels infantívols somnis y esbargiments, sospira.

—¡Oh cimeral del arbre—li díu,—que'm veres néxer!
Del téu redós ¡oh! fésmen plaher fins a morir;
jo't faré de mes llàgrimes ab la regada créxer,
y escoltaràs planyívol lo méu derrer sospir.

Mentre'm recolzo sota ta verda cabellera,
ab renadiues fulles abriga mon cor nú,
que jo, esqueix trasplantat a platja forastera,
no sé, ¡ay de mi! arrelarme, ni reflorir com tu.—

Creix l'arbre; y ans de gayre, de ses branquetes flonges,
a penjoyades, queya la pura y blanca flor,
y entre'l vert groguejaren, a rams, belles taronges,
com en cel d'esmeragdes ruxat d'estrelles d'or.

Digitized by Google

Y prompte sa tanyada guarnía, ab grans boscuries,
verdós mantell a Espanya de tota flor brodat,
y ab sos aucells, murmuris, aflayres y canturies,
renaix, sens les Hespèrides, llur hort malaguanyat.

Bé prou que ho diuen elles, pujades al Empiri,
al ferse cada brosta del taronger un maig;
com ulls del cel, per vèurel sortiren a lluhirhi,
ahont ploran encara plegades a bell raig.

Les filles que d'Alcides tingué en Hesperia alegra,
gentils com ella, fóren de dolç y tendre cor,
y com sos ulls tingueren y cabellera negra,
sa morenor de verge, que fà penar d'amor.

Mes ella sempre gira los ulls en sa anyorança
vers hont plorant, com Eva, dexà son paradís;
y, despenjant la lira de trista recordança,
fà, cisne d'altres aygues, son últim cant axís:

—Terra felíç del Betis, bé n'ets d'hermosa y bella!
mes ¡ay! la de mos pares may la podré oblidar;
¡oh! jo vullch dir als tebis Lleveigs que venen d'ella,
si en un plech de ses ales voldrían-m'hi tornar.

Que hermoses sóu, mes filles! mes quan vos miro riure,
lo riure de les altres Hespèrides anyor;
y aquí, vora llur nàufrech breçol damnada a viure
de fil a fil en llàgrimes me sento fondre'l cor.

Só l'herba paratgívola del test arrabaçada,
tinch màrgens, sol y sombra, poncelles y cefir;
mes, sens un bés del ayre flayrós que m'ha breçada,
¿què podré fer, digàume, sinó plorâ y morir?—

Digitized by Google

Morí; y, de la despulla del cos sa ànima salva,
vers l'esbart de ses filles, les Plèyades, volà;
dret als aurífichs portxes endomassats de l'alba,
des d'ahont, condolides, allàrganli la mà.

Senglotejant les altres aguaytan la coloma,
amunt, amunt, tant d'hora pujàrse-lsen al cel;
aprés, al esboyrarse de llàgrimes la broma
que l'encortina, veuen parpallejâ un estel.

Es Hèsper, (1) que a l'Aurora badar sol les parpelles
ans d'aclucar les seves son ull enlluhernat;
y, al vespre, apar que sembre de voliors d'estrelles
lo cel, seguint lo ròcech del sol ja tramontat.

Perque díu l'hora, al pondres, dels somnis y amoretes
en l'argentí hemisferi, quadrant del Criador,
y es de mirar dolcissim, donàrenli'ls poetes
l'escaygut nom de Venus, deesa del amor.

Per l'ull serè d'un àngel la prenen les pastores,
mes los brillants que rosan llurs polsos al matí
diuen que són, Hesperis, les llàgrimes que ploras,
tos ulls al despedirse del espanyol jardí.

A sos fills y niçaga dexàns la dolça lira;
lo grech degué afegirhi vibrantes cordes d'or,
puix quan canta les guerres, y quan d'amor sospira,
desvetlla encara'ls somnis o tempestats del cor.

Font que del cel adollas la música a la terra,
oh lira, véssa encara tos càntichs matinals;
escàmpals com niuada d'aucells pêl plà y la serra,
y càntali a ma patria sos may escrits anals.

Digitized by Google

Axí com los plançons se semblan al vell roure,
al domador de monstres retiran los fills seus;
es fama que la terra llurs nets faràn somoure,
com góndola al posarhi son timoner los peus.

Un día'ls deya, tendres minyons eran encara,
que, al saltar de la falda de Montjuich al mar,
una ciutat bastirhi jurà, que se'n parlara:
—¡Anèmhi!—tots responen;—vos hi venim a aydar.—

Y venen tots en rua, d'Alcides en seguici,
que s'obre pas entre arbres y roques com un ríu;
quan feta un mar de llàgrimes, cançada y ab desfici,
gentil minyona—plàciaus ohir ma cuyta,—'ls díu.

—Nadiua só dels màrgens que al examplarse anyora
lo Minyo; fóu lo trono dels avis mon breçol,
ell mon aurífich tàlam y mon sepulcre fora,
uns caldeus a no tràurem, adoradors del sol.

Volían, per son ídol guiats, al séu derrera,
vers Occident, la terra voltar fins a sa fí;
topant en Finisterre del mar en la barrera,
al sol per ferhi un ara, llençàrenme d'allí...—

Un bell esclat de llàgrimes clou a mitg dir sos llavis,
mes s'atança Galacte, li fà Luso costat:
—Te'l tornarèm, ho juro, lo trono de tos avis,
o no meresch d'Alcides ser fill.—Pren trist comiat

d'aqueix, ab amorosa dolcíssima abraçada,
y ab la plorosa estrella, que'l guía a un cel d'amor,
se'n vola a Finisterre (2), com fletxa desparada
del rey dels de Caldea per travessar lo cor.

Digitized by Google

Com arbre que en l'aubaga s'aterra, l'esternía,
y axeca als núvols d'Hèrcules la torre demunt séu,
ahont un far relleva de nits l'astre del día,
vetllant aquelles terres y mars com l'ull de Déu.

Allí los dos guarniren, al bruyt d'ones amigues,
son níu, hont feren vida d'aparellats coloms.
Galicia y la més forta de ses ciutats antigues
ab llurs conreus y ovelles han heretat llurs noms.

La mar hont s'emmiralla Corunya, hermosa y fera,
veurà nàxer a Elcano (3), qui durà a fí arriscat
l'empresa de seguir lo sol en sa carrera,
puix li dirà la terra:—Primer tu m'has voltat.—

Y Luso ¿hont se decanta? Duero'l vegé y Guadiana
fer lliga ab hòmens d'ayre guerrer y marinesch;
no's díu que un trono hi haja trobat o una fossana;
de Lusitania's parla tan sols, nada de fresch.

Devanter de sa colla minvada, 'l grech faldeja
les serres de Granada, com elles gegantí;
y, per afraus y conques, cap a Llevant, voreja
la mar a que les portes de Gibraltar obrí.

Vora'l Palancia, sota lo parasol d'un arbre,
colltorç un d'ells, y creuen que dorm de cançament;
quan van a dexondarlo lo troban fret com marbre,
veyent de ses axelles descargolâ un serpent.

En lo frescal placèvol que ab sanch Zacinto (4) mulla,
humit ab sanch de màrtyrs, hi brotarà un palmar,
lo palmar de Sagunto, d'immustehible fulla,
del qual a l'ombra a Espanya li plau llagrimejar.

Digitized by Google

Plorava també'l pare, com cep quan li fà caure
la torta podadora son primerench rebrot;
l'endemà, al destrenarse lo sol, lo vé a distraure
un cant, que aygues endintre respòn a son senglot.

Si era cant de sirena, Mallorca, tu ho sabrías,
si era cant d'alegroya sirena o era'l téu,
però d'envers les platges vingué ahont tu somnías,
besada per les ones, com filla del cor séu.

BALADA DE MALLORCA

A la vora-vora del mar hont vigila
Montgó,'ls peus a l'ayga y als núvols lo front,
omplía nna verge son cànter d'argila,
mirantse en la font.

Son peu de petxina rellisca en la molça,
y a troços lo cànter s'enfonza rodant;
del plor que ella feya, la mar que era dolça,
tornava amargant.

Puix l'ayga pouada cristall n'era y perles,
com gayres no'n copsan los lliris d'olor;
¡no es molt si sospira, quan veu les esberles
del canteret d'or!

La mar se'n dolía, les pren en sa falda,
y al Maig, per plantarhi, demana un roser,
Valencia, a tes hortes verdor d'esmeralda,
y a ton cel dosser.

Digitized by Google

Per breç la conquilla de Venus los dona,
gronxada pêl Cèfir de vespre y matí,
y'ls testos que una alba de roses corona,
ja són un jardí.

Ab flors de l'Arabia l'enrama y perfuma,
y d'Africa ab palmes, d'Europa ab aucells,
alegra ses ribes, que's prenen d'escuma
més amples cinyells.

Tres eran los testos, tres foren les illes,
y, al vèureles ara volgudes pêl sol,
les crida a sos braços la terra per filles,
y'l mar se les vol.

Atret pèl cant melòdich, Balèu (5), de vora'l Turia
pren vela vers Mallorca, la terra dels foners.
Si'n vé una pedregada derrera la canturia,
d'un altre fill Alcides que plore'l fat advers.

Mes polsa, dins la barca, les cordes d'una lira,
y los mandrons y fones s'esmunyen de llurs mans;
y, oferintli llurs braços de ferre per cadira,
vora un *claper* lo duhen, sepulcre de gegants.

Com llurs superbes ombres per rèbrel desvetllades,
torrejan dotze (6) pedres dins un palmar florit,
entorn de l'ara immensa del sacrifici alçades;
soldats de roca, en cercle voltant son adalit.

Allà de flors y fulles d'alzina lo coronan,
texint mítiques dances donzelles y minyons,
mentre'ls guerrers un càntich de benvinguda entonan,
fentli present d'un ceptre d'evori, a genollons.

Digitized by Google

Sardus (7), que ab ell venía vogant des de la riba,
vers Sol-ixent decanta la proa escumejant:
Cerdenya (8), tes montanyes, d'argent y d'or font viva,
son nom escrit ab lletres de *nurhags* guardaràn.

Reprèn la vía Alcides, y, dant a Barcelona
del mar lo ceptre, en braços l'assèu de Montjuich,
gegant que, en vetlla sempre, mentre ella's mira en l'ona
ab cent tronantes boques n'esquiva l'enemich.

Lo munt meteix bestràuli penyals per sa muralla,
que a grans carreus arrencan ab maces y tascons;
si algún d'insoportable n'hi ha, també hi devalla,
arrèu trinxant pollancres y tells a tomballons.

Per coronar exa obra de cíclop gegantina,
de Barcelona al centre plantà un verger felíç,
sobre uns pilans, del Tàber al cim, hont sa ruina
dú escrit al front encara lo nom de Paradís (9).

Diuen que allà, un cap-vestre de vent y de tempesta,
sentí la vèu que en Calpe l'omplí de sant terror;
mes no ja com lo carro del trò rodant feresta,
sinó baxeta y dolça com un sospir d'amor.

—Jo só—díuli,—qui't duya pêl braç, com infant tendre,
a esquarterar y rompre l'occidental Babel;
jo só qui ab la guspira del llamp la vaig encendre,
quan alçà, fent dels núvols escala, guerra al cel.

Jo só qui ab ses maresmes sos cims anivellava,
qui escambell de tes plantes féu monstres y Titans,
qui fà móns y'ls esborra; lo que en tos dits la clava,
tal fores tu: la clava pesanta de mes mans.—

Ou l'hèroe, y dels dits l'arma veu esmunyí; y, sens força,
sentí de fret sos ossos gelarse y escruxir;
vell arbre que veu caure les branques y l'escorça
al bés del meteix ayre que'l feya un temps florir.

De ses gegantes gestes trencada la cadena,
aquell per qui la terra fou camp de sos esplets,
de tot sense conèxêl, fentli agrahida ofrena,
jurà que'l Déu de Túbal sería'l de sos nets.

Y ho fou; puix vora Gades (10) bastírenli un gran temple,
del qual entre les runes l'Atlàntich s'ha ajagut:
y allí, ab sa clava y cendres, guardavan son exemple
dessota l'ara santa del Déu desconegut.

Son retaule, esperantlo, no mostra cap imatge:
mes, als raigs de la flama sagrada que may mor,
los treballs se llegexen del hèroe, en lo brancatge
carregat de esmeragdes d'una olivera d'or.

Quan del cel l'Olivera floría en lo Calvari,
de genollons lo temple caygué davant son Déu,
que per altar volía la terra, y per sagrari,
ditxosa patria meva, volía lo cor téu.

Y ans que ton Déu, oh Espanya, t'arrencaràn les serres,
que arrels hi té tan fondes com elles en lo món:
poden tos ríus escórrers, venir al mar tes terres,
no l'ull, però, aclucar-s'hi del sol que may se pòn.

Mes Hèrcules, tornantsen del Betis a les platges,
donà a l'antiga Hispalis riquissim fonament,
llorers y setelíes per flonjos cortinatges,
y onades hont se miren ses torres d'or y argent.

Digitized by Google

Allí a sos fills, d'un cèlich esdevenir penyora,
lo dur maneig ensenya de l'arma en lo combat,
com l'àliga a ses filles, envers lo sol que adora,
fà batre l'ala fèrrea que mou la tempestat.

Ab l'art humil de Ceres l'excelsa astronomía
renaix, tanys del gran arbre tallat en Occident;
y fóu llavors quan, d'Atlas rellevador un día,
servà ab dors de montanya lo pès del firmament.

Y al sentir que xuclava la terra ja sos ossos,
de puigs y roques dues columnes axecà,
y en elles, ab la clava que donà al mar, a troços,
los malehits realmes, escríu: NO MÉS ENLLA.

Digitized by Google

CONCLUSIO

COLÓM

A les paraules del solitari, sent lo genovés nàxer un nou món en sa fantasia. Lo bon ancià li dona ales ab ses avinentes rahons. Oferiments de Colóm a Gènova, Venecia y Portugal. Lo somni d'Isabel. De la vàlua de les joyes de la Reyna, ell nè compra naus. Lo vell, des de'l promontori, lo veu volar a la més gran de les empreses, y s'extasia davant la esdevenidora grandesa de la patria.

FINEIX als llavis del bon vell l'historia;
y, com dormint lo somni de la gloria,
l'inspirat mariner no li respòn;
es que, envolt ab la boyra del misteri,
ab celisties y llum d'altre hemisferi,
dintre sa pensa rodolava un món.

Derrera aquexa Atlàntida enfonzada,
la verge de son cor ell ha ovirada,
com, part d'allà d'un pont, gentil ciutat;
com, derrera d'eix cel, cels més hermosos;
com, derrera exos astres lluminosos
lo tabernacle d'or del Increat.

Digitized by Google

De cara al sol, que's pon entre purprada
boyrina, com fugint de sa mirada,
sembla haverlo sorprès en son camí,
y cridarli, fent ales de sos braços:
«Espéram, astre; tot seguint-te'ls passos
¡Fiat! vullch dir al caos ponentí.»

Y en èxtasis exclama:—D'estelada
giravolta la terra coronada;
demà veurèm renàxê'l sol ponent;
si ab son carro de llum, que'l cor anyora,
no daura altre pahís fins a l'aurora,
¿donchs què hi va a fer, digàu, al Occident?

La mar que a vostres peus dorm y somnía
¿no us porta d'altres platges l'armonía?
l'ayre no us dú perfums de paradís,
ni planyívols sospirs d'una sirena
que busque d'altres braços la cadena,
morint d'amor son cor anyoradíç?—

Llavors lo sabi, ab màgiques paraules,
les veritats esbrina que, entre faules,
en rònechs pergamins ha espigolat;
a Plini y a Estrabó (1) fà aurífichs plagis,
retràu de nostre Sèneca (2)'ls pressagis,
y'ls somnis y recorts de temps passat.

Conta haver vist, del Occeà entre roques
de pins desconeguts superbes soques;
y entre'ls esqueys de l'illa de les Flors (3)
haver dexat l'onada riberenca
dos cadavres de cara vermellenca,
d'algún secret del mar reveladors.

Digitized by Google

Y, abraçantlo, afegeix:—¿Tu lligarías, (*)
gegant de les derreres profecíes,
de la terra'ls extrems com d'un mantell?
Missatger del Altissim, vés; de l'ona,
qui per tràuret a port, un pal te dona,
per traur'hi un món bé't donarà un vaxell.

—Sí, me'l darà—respònli,—y per haverla
dels palaus de Neptú la millor perla,
jo tornaré l'Atlàntich a pontar.
Desperta, humanitat, mira ta Eva,
que d'un tàlam de flors flayrosa's lleva;
Adàm dels continents, vesla a abraçar.—

Y, com un astre empès per mà divina,
a Gènova l'hermosa s'encamina,
del Edèm de la terra a dur la clau;
mes ella, com galera desarbrada,
no gosa obrir ses ales a l'ayrada
que l'alçaría més amunt d'hont cau.

Vehent que li tanca Gènova la porta,
gira'ls ulls a Venecia, encara forta
per carregà a sa espatlla un continent;
mes, feta al terratrèmol de la guerra,
òu lo progecte d'examplar la terra
com paraules de llenga que no entén.

¡Ay! de sos Dux no es ja la mar esposa,
puix d'altra mà més pura y més hermosa
espera rebre'l nupcial anell.

(*) En la primera edició se llegeix:

Y afegeix, abraçantlo:—¿Tu vindrias
a retligar, coloma d'Isaías.

—A Iberia torno,—'l Genovès esclama,
y entra en Lisboa quan n'exía Gama
a Libia a dar lo tomb, com a un vaxell.

A Joan segón oferta'n fà ilusoria,
que prova, ingrat, de pèndreli la gloria;
y, vehentse en terra'l mariner perdut,
dels seus somnis pèl cel busca una estrella,
y,'t veu a tu, Isabel la de Castella,
la reyna de les reynes que hi ha hagut.

Tu sospesares, sola tu, sa pensa,
tu midares d'un colp sa ullada immensa,
y al téu prengué la flama de son front
quan a tes plantes deya:—Gran senyora,
dàume, si us plau, navilis, y a bona hora
los tornaré tot remolcant un món.—

SOMNI D'ISABEL

Ella's posa la mà als polsos,
com un àngel mitg rihent,
gira a Ferran sos ulls dolços,
y axí díuli gentilment:

—Al apuntar l'alba clara
d'un colóm he somniat;
¡ay! mon cor somnía encara
que era eix somni veritat.

Somniava que m'obría
la mora Alhambra son cor,
níu de perles y armonía
penjat al cel del amor.

Digitized by Google

Part de fora a voladuries
sospiravan les hurís,
dins l'harèm ohint canturies
d'àngels purs del paradís.

Inspirantme en exos marbres,
jo't brodava un rich mantell,
quan he vist entre verts arbres
rossejâ un bonich aucell.

Saltant, saltant per la molça,
me donava'l bon matí;
sa vèu era dolça, dolça
com la mel de romaní.

Encisada ab son missatge,
vegí'm pendre'l rich anell,
ton anell de prometatge,
d'art moresch florit joyell.

«Aucellet d'aletes blanques,—
li diguí,—per mon amor,
tot saltant per exes branques,
¡ay! no perdas mon tresor.»

Y se'n vola per los ayres,
y'l méu cor se'n vola ab ell;
¡ay, anellet de cent cayres!
¡may t'havía vist tan bell!

Terra enfora, terra enfora,
l'he seguit fins a la mar;
quan del mar fuy a la vora
m'asseguí trista a plorar.

Digitized by Google

Puix de veure ja'l perdía,
y ¡ay, llavors com rellubí!
Semblà que al nàxê's ponía
l'estel víu del dematí.

Quan en ones ponentines
dexà caure l'anell d'or,
d'hont, com sílfides y ondines,
veig sortirne illes en flor.

Semblava als raigs del mitgdía,
d'esmeragdes y rubins,
petit cel de poesía
fet per mà de serafins.

Ell, cantant hymnes de festa,
una garlanda ha texit,
me'n corona humil la testa,
quan lo goig m'ha dexondit.

Aqueix colóm es qui'ns parla,
missatger que'ns vé de Déu;
car espòs, hem de trobarla
l'India hermosa del cor méu.

Vetaquí, Colóm, mes joyes,
compra, compra alades naus;
jo m'ornaré ab bonicoyes
violetes y capblaus.—

Díu: y d'anells y arracades
se despulla, ab mans nevades,
com de ses perles un cel;
ríu y plora ell d'alegría,

y, ab son cor en armonía
perles ¡ay! de més valía
lliscan dels ulls d'Isabel.

Ensemps aguayta'l sol dintre l'Alhambra,
y ab son raig amorós omple la cambra,
crostada d'or, topacis y safís,
y, desclohentse en refracció ilusoria,
enrotlla als tres l'aurèola de gloria,
que es l'ombra dels elets del paradís.

Troba Colóm navilis, y en llur tosca
ala afrontant, magnànim, la mar fosca,
l'humanitat li dona'l nom de *boig;*
al Geni que la duya, en sa volada,
de promissió a la terra somniada,
com Moisès per les aygues del Mar Roig.

Lo sabi ancià, que des d'un cim l'ovira,
sent extremir lo cor com una lira;
veu a l'Angel d'Espanya, hermós y bell,
que ahí ab ses ales d'or cubrí a Granada,
examplarles avuy com l'estelada
y ferne l'ampla terra son mantell.

Veu morgonar ab l'espanyol imperi
l'arbre sant de la Crèu a altre hemisferi,
y'l món a la seva ombra reflorir;
encarnar-s'hi del cel la sabiesa,
y díu a qui s'enlayra a sa escomesa:
—¡Vola, Colóm,... ara jo puch morir!—

Digitized by Google

NOTES

CANT I

1 *De les riqueses lo déu en tu posaren los grechs...* Posidonius diu que Plutó, lo déu de les riqueses, habitava sota les terres d'Espanya.

2 *Mon nom escrit ab astres del cel en lo llindar...* Les set Plèyades o Atlàntides, anomenades axís per Virgili en lo primer llibre de les Geórgiques: *Ante tibi Edae Atlantides abscondantur.* Per altre nom se diuen les Cabrelles, que ab les Hiades forman part de la constelació del Taurus, y estàn a ses espatlles.

3 Conta una tradició montanyesa que'l mall tirat per Rolant als moros, des d'un coll dels Pyrineus, anà a caure no molt lluny de Sant Joan del Erm, en Esterri, enfonzantse de mànech per avall en mitg de la plaça, ahont encara se veu una pedra ferruginosa, motiu de moltes joguesques pèls firetayres que hi van l'11 d'Octubre, pus als qui no l'han vista los sembla treball de poques empentes capbuçar una massa que de tant lluny fóu llençada.

4 *Rabaçuts gegants.* Diodoro Siculo parla d'exa batalla d'Hèrcules ab los gegants de la Provença.

5 *Portvendres,* de Portus Veneris.

6 *Pyrinèu...* «A causa d'aquest tan gran incendi los grechs anomenaren a la montanya Pyrenea, perque *Pyr* en aquella llenga vol dir foch.» Pujades, Id., id.

7 *Conflent.* «Com la calor del foch fés fondre les secretes y riques mines de les entranyes de la terra, y correguessen los rielis d'or, argent y altres metalls per la terra, d'aqui part d'ella, per ahont ab més abundancia era la confluencia d'aquests metalls, se digué Confluens. A la qual avuy dihèm Confluent.» Pujades, Llibre segón, cap. V.

8 *Llevants plorosos...* Aqui vé com l'anell al dit lo poètich adagi que la observació ha inspirat als montanyesos de Catalunya:

Ponent té una filla
casada a Llevant;
quan ell la visita
se'n torna plorant.

Digitized by Google

CANT II

1 *Columbrets.* Illots que entremitg del Ebre y Valencia s'axecan, algunes milles mar endins. He sentit dir que duhen lo nom de Churruca Valdés y d'altres hèroes de Trafalgar.

2 *Montgó.* Montanya espadada que al cap d'allà del golf de Valencia se n'entra en la mar vers la illa Formentera.

3 *La montanya que en dues mitg parti l'espasa de Rolant...* Serrat molt coaegut dels mariners que s'axeca forcat aprop de Benidorm. Segons la tradició, després d'haver sabrejat l'hèroe francès als moros que en la cima l'esperavan, descarregà demunt d'ella tan terrible colp, que, fentne dues, llençà lo troç mitger rostos avall fins a la mar, ahont se pot veure encara fet una illa.

4 *Costa de Palmas y Marfil.* Territori de la vora occidental d'Africa, més ençà de Fernando Póo.

5 *Mel-laria.* Segons Adolf de Castro, estava en l'endret ahont es avuy Tarifa; segons altres, en Vejer de la Miel.

6 *Drach...* Entre les moltes obres d'art que són testimoni de la vida que en los segles moderns ha tingut aquesta bellissima tradició, es notable lo tapiç que s'acaba d'exposar en lo Museu d'antignitats de Barcelona, ahont hi ha representades les Hespèrides en l'acte en que Hèrcules va a desferse del drach y robar les temptadores taronges d'or.

7 Tant per justificar la idea primordial del present Poema (mostra del nostre pobre enginy literari), com per aclarir aqueix passatge, lo més important de la historia dels Atlants, transcriuré lo què'ns recorda Plató en son Timèu:

«Un jorn en que s'entretenia Soló conversant ab los sacerdots de Sais, sobre la historia dels temps primitius, los digué un d'ells: «¡Oh, Soló, Soló! vosaltres, grechs, serèu sempre noys; no hi ha pas vells a Grecia... Nostres llibres contan com Atenes destruhí una poderosa armada, que, sortida del Atlàntich, invadia com un torrent la Europa y la Assia. En aquesta Atlàntida sabis reys havian format una gran y maravellosa potencia que dominava tota aquella terra sobre moltes altres illes, y afins sobre algunes encontrades del continent, apoderantse de totes, des de la Libia fins al Egypte, y de la Europa fins a la Tirrenia. Un dia, rennint totes ses forces, emprenguè lo ferse séu d'un colp, nostre pahis, lo vostre y tots los pobles de part d'acl del estret. Fóu llavors, oh Soló, que vostra ciutat mostrà son coratge y son poder. Ella, magnànima y hàbil en les arts de la guerra, enardí'ls pobles vehins: ab sols los grechs, per la prompta retirada de sos aliats, arriscà'ls més grans perills triomfà de sos invasors axecà sos trofeus, deslliurà de les cadenes de la esclavitut a tots los pobles situats com nosaltres ençà de les columnes d'Hèrcules, y'ls donà a tots la llivertat. Mes sobrevingueren grans aygats y terratrèmols, y en un sol dia y en una sola nit fatal tots aquells guerrers foren engolits per la terra entreoberta. La Atlàntida desapare-

gué, y veusaqui perquè encara avuy no's pot recórrer y explorar aquella mar, trobant la navegació un entrebanch en lo llot fangós que ha dexat la terra al abismarse.»

CANT III

I *D'Hayti la cordillera que'l cor ama, en illes es trencada...* Segons la *Crònica de les Indies* d'Oviedo, los antichs habitants de Santo Domingo tenían recort d'un diluvi que explicavan d'aquexa infantil manera:

Un dels més poderosos cacichs de la terra donà la mort a un fill séu, pèl crim d'haver conspirat contra ell. Netejà després alguns del seus ossos, segons us y costúm del pahls, y'ls desà dins una carabaça buyda per tenirne un recort perdurable. La obrí un dia, per contemplar les tristes reliquies de son fill, y s'admirà de vèurela plena d'ayga y de peixos grans y xichs y de totes menes. Tancà l'estoig a més córrer y, posantlo demunt sa cabanya, començà a dir y a fer gloria de que tenía la mar y la pesca dintre de casa. Tant y tant ponderà la carabaça, que, aprofitantse un dia de la sortida del cacich, quatre baylets la sbastaren; mes, per mala ventura, lliscant de ses mans tendres, caygué a terra y s'esberlà, y ab un gran torrent sortiren d'ella saltadors dofins, taurons y fins balenes de les més formidables. Lo riu espantós cresqué, y sortint de mare formà l'Occeà, dexant a descobert solament los cims de les montanyes, que eran aquelles illes.

Los *Zhemis* eran divinitats mitjanceres entre Déu y l'home; ells feyan remor entre les tulles dels arbres, feyan rodolar y empenylan les ones dels rius, la tempesta era moguda per llur halenada y lo llamp era llençat per llurs mans.

Les següents ratlles són tretes d'una obra de Roisel titolada *Les Atlants:*

«En temps de la conquesta de Mèxich, los insulars de les Antilles contaren als espanyols que totes aquexes illes havían format un sol continent, mes que foren soptadament separades. Segons les tradicions locals, lo Yucatà estava unit a Cuba; y deyan los Caribes que les seques y esculls d'aquella mar eran formats per una gran revolta de ses aygues. Los habitants de la Castella d'or guardavan lo meteix recort; y'ls pobles del Orinoch anomenan aqueix desastre *Catenamonoa*, ó sia submersió dintre'l gran llach.»

Segons Diego Landa, los Quixes o habitants de la América central contan axís exa catàstrofe: Les aygues pujaren llavors de nivell; y vingué una gran inundació que muntà sobre'l cap dels habitants. Tots foren coberts d'ayga, y una rehina espessa baxà del cel. La terra s'ensutjà, y una pluja tenebrosa començà: pluja de dia, pluja de nit; y passavan grans foguerades per sobre llurs testes. Llavors se veya córrer los hómens plens d'espant y de desesperació. Vollan pujar sobre llurs cases; y les cases, enderrocantse, los feyan caure a terra. Vollan muntar als ar-

Digitized by Google

bres, y'ls arbres los rebatían lluny d'una sachsada. Volían entrar en les cavernes, y les cavernes s'entravan davant ells. Los antepassats dels Quixes foren testimoni d'aqueix fet; pus no haurían pas sabut imaginar una tan fidel explicació dels fenòmens que degueren acompanyar aqueix terrible terratrèmol.

Veusaqui, segons M. de Froberville, una altra antiga tradició conservada per los Amakona, poble africà, y que's refereix evidentment á aqueix cataclisme, qual trist recort tan profundament degué gravarse en la memoria de tots los pobles riberenchs.

«Ja fá molts anys, lo fons de la mar, que separa avuy la terra dels negres de la dels blanchs, era un pahls d'una fertilitat maravellosa. S'anomenava Kassipi. Hi hagué una anyada tan abundosa en grans, que tenint ja plens y acurullats sos graners, los habitants sembraren lo blat pels camins en lloch de ferne present als pobles vehins, que havían tingut una cullita miserable. Moloko, lo bon Déu, s'irritá a vists de tan criminal indiferencia.—¡Ay de vosaltres!—digué als moradors de Kassipi; y exa maledicció no trigá pas gayre a complirse. Los dimonis se feren séu lo pahls; lo cor dels habitants s'enduri més encara, y feren companyia ab los diables; y prompte la mar invadí llur territori.»

«Si s'examinen les Antilles, diu Buffon, començant per la de la Trinitat, que es la més meridional, no podrá duptarse que axia aquella illa com les de Tábago, la Granada, les Granadines, les de Sant Vicens, la Martinica, María Galante, la Deseada, Antigua y la Barbada, ab totes ses adjuntes, forman una cordillera de montanyes, qual direcció es de Sur a Nort, com ho es la de Terranova y la terra dels Esquimals. Després la direcció d'aquestes se cambia de Llevant a Ponent, des de la Barbada fins a Cuba. Totes estàn tan acostades unes ab altres, que poden considerarse com una faxa de terra continuada, y com parts més alteroses d'un continent sumergit.»

Milne Edwards adés s'es adonat de que la fauna de les Açores, especialment en lo que toca als moluschs, es continental, y, en gran part, alpina; lo que prova que estigueren lligades a Europa.

2 *Blat del diable*.... Herba més coneguda ab lo nom de blat bort. *Echinaria capitata. Desf.*

CANT IV

1 La paraula *frèu* es viva encara en algunes encontrades de Catalunya, y usada en tots los llibres de derrota. Los llatins anomenavan l'estret de Gibraltar *Fretum herculeum*.

CANT VII

1 *Equinades*. Casi ab les metexes paraules contan los mitòlechs lo naxement d'aquexes illes, situades a la boca del Aspropótamo (Aque-

Digitized by Google

lons), y més conegudes avuy per lo nom de Curzolari. Entre elles y la ciutat de Lepant se donà la gloriosa batalla d'aqueix nom, en que, ferit de mort, l'islamisme començà sa llarga y penosa agonia.

2 *Lesbos*. Segons testimoni de Reclus, s'uniren, en época no molt llunyana, les dues illes, Issa y Antissa, formant la hermosa Lesbos.

Los lesbians eran los millors músichs de Grecia. Exa illa encantadora fou mare de Safo y de Terpandro, que posà set cordes a la lira; y en ella les ones anaren a portar la testa d'Orfèu, que al arribarhi repetí ab vèu neguitosa lo nom de sa perduda Euridice.

Mirada Lesbos sobre'l mapa, sembla tenir alguna semblança ab l'instrument músich, quals armonies segles y segles tan dolçament ressonarian en ses riberes.

3 *Tempe*. La tradició, d'acort ab la geología, refereix que en época molt remota lo Penèu inundava la Tesalia, pahis dels centaures, y que un terratrèmol separà la Ossa del Olimp, obrint al riu un passadiç fins a la mar.

Los mitòlechs afegiren aqueix fet a les ja nombroses gestes de son hèroe predilecte; y, sols per referirse a ell tan hermosa y veritable tradició, he fet parlar al Tempe entre les Illes, llicencia poètica que, ara, a mi meteix me sembla imperdonable.

4 Los primers grechs miraren la terrra com un cercle plà al entorn del qual *lo gran riu Occeá* anava donant voltes.

5 *Rhodas*, del grech *rhodon*, roses.

CANT VIII

1 *Minhocao*. Histories terribles d'est animal circulan pèl Brasil, terra provablement vehina de la Atlàntida, revestides d'un caràcter sobre tot punt maravellós. Habita, diuen, les montanyes meridionals d'aquelles encontrades; y los que suposan haverlo vist, li atribuhexen una llargaria de 250 pams y uns 25 pams d'amplaria, y afegexen que va cobert d'ossos com si fos una cuyraça y arranca pins com brins de molça, y gira los rius a son gust, convertint los plans en llacunes. M. Fritz Müller, d'Itajahy, acaba de fer una notable comunicació al Zoologische Garten, dant compte de tot lo que ha pogut recullir relatiu a tan gegantina bestia; y apar que s'inclina a creure que pot ser un peix monstruós del ordre dels *Lepidosiren* o dels *Ceratodus*. Altres autors lo creuen un enorme descendent dels *Glyptodontes*.

2 *Drago*. «Tenia otrosí (Cádiz) un árbol llamado de Gerión por causa que, cortado algún ramo, destilaba, como sangre, cierto licor, tanto más rojo cuanto más cerca á la raiz cortaban el ramo. Su corteza era como de pino, los ramos encorvados hacia á tierra, las hojas largas un codo y anchas cuatro dedos: y no habia más de uno de estos árboles y otro que brotó adelante cuando el primero se secó.» MARIANA cap. 15.

Sant Isidor parla també d'aqueix arbre en ses *Etymologies*.

Digitized by Google

«*Nascitur in ea* (Cádiz) *arbor similis palmæ, cujus guammi vitrum ceranium gemmam reddit.*»

3 *Antèu* volgué batres ab Hèrcules; aqueix l'aterrà tres vegades, axecantse l'altre sempre ab més delit al contacte de la Terra, sa mare. Diuen que, havent Sertori fet obrir son sepulcre, hi trobà uns ossos descomunals.

4 *Gorgones*. Hesiodo les posa al cap d'allà del món, vora l'estatge de la nit.

CANT IX

1 Ab lo nom vulgar de *Boabab* se conexen los colossos de la vegetació, que'ls botànichs anomenan *Adansonia digitata*. Los negres tenen grandíssima veneració per tals arbres, en lo tronch dels quals, que arriba a midar una gruxaria tal, que quinze hòmens ab los braços estesos no podrian enrondar, hi enterran los músichs y poetes, creyent que, tenint comunicació ab los genis, no deuen ésser soterrats. Fins a la etat de vuytcents anys no paran los boababs sa crexença. De les cavitats que naturalment lo temps practica en lo séu tronch, n'hi ha que podrian sopiujar o contenir fins duescentes quaranta persones.

2 *Y'ls cims de les montanyes topant ab ses rabaces*... Hesiodo, ab valents versos, descriu aquexa formidable agresió dels Titans, fins que, ferits pèl llamp, són rebatuts al infern en un lloch pestilent, situat en los derrers térmens de la terra, d'ahont no hi ha sortida, puix Neptu'l rodejà ab un gran mur tancat ab portes de bronze.

3 *Eliseu*. Homer posava aquexa mansió de la felicitat en los límits ponentins de la terra, més ençà de la gran mar que la rodeja.

4 Conta Herrera en ses *Décadas* que en son temps durava'l recort d'una raça de gegants exterminats per lo cel, a causa de llur impietat, en lo meteix endret que conserva'l nom de Pueblo-Quemado; a una catàstrofe semblant se fà referencia en la antiga historia de les illes Canaries, assegurant que al cim del Teyde foren trobats ossos colossals, los que se suposa son dexalles d'hòmens que en segles remots s'hs vian rebelat contra Déu.

CANT X

1 *Es Hèsper*. En la provincia de Cádiz, vora'l Guadalete, hi ha la vila d'Espera que té per armes un castell ab una estrella coronada d'aquexa senzilla llegenda: «Soy Espera, tan antigua como cualquiera.» No molt lluny de Sant Lúcar de Barrameda hi bagué un temple dedicat a la *Estrella del Alba*.

2 *A Finisterre*. D'un article sobre les antigues tradicions de Galicia, publicat fà alguns anys en lo *Museo Universal* per D. Ricart Puente, copiàm lo següent, referent a aquexa llegenda, verament maravellosa:

Digitized by Google

«Los antichs que adoravan al sol, havlao determinat seguirlo de Llevant fins a Ponent. Caminaren des de les més llunyaoes montanyes de Caldea, y arribaren a aquexes costes, que foreo per ells lo fi de la terra. Allí vegereo que no podian passar mes avaot derrera son Idol estimat, que s'amagava sota les aygues del Occeà, y li erigiren una ara que fóu anomenada *Ara Solis*.»

«La torre d'Hèrcules. de la Corunya, era un monument que recordava al meteix temps la historia d'una conquesta y la d'uos amors.»

«Galacte, fill d'Hèrcules, la havia feta bastir tant bon punt s'enseoyori d'aquell territori... Galicia prengué'l nom del séu oou rey Galacte, y la Corunya d'una donzella de qui s'bavia enamorat lo jove conqueridor.»

3 *Veurá nàxer a Elcano.* Carles primer li féu mercè, en premi del séu arriscat y gloriós viatge, de que usàs quarters aluslus a aqueix en son escut d'armes, posanthi per cimera un globo ab esta lletra: *Primus me circumdedisti.*

4 *Zacinto.* Veusaqui com esplica aqueix passatge lo senzillísim Beuter:

«Vioiendo Hércules á Sagunto ó Morviedro, quiso ver aquella población. Zacinto, caballero principal que lo segula... poniéndose á dormir á la sombra de un árbol, en la siesta, fué mordido de una culebra y murió. Hizo Hércules taoto dolor, que enterrándole á la punta del norte, do está Saguoto, sobre una torre alta por memoria, que se llama hoy torre de Hércoles y tieoe unas tablas de enebro. Queda boy eo un camino que va de Morviedro á Almenara, entre la marina y el camino real, una piedra muy grande, casi enterrada, y diz tiene la figura de culebra, y se dice camino de la culebra.»

5 A *Balèu* atribueix Tito Livi, eocara que impropiament, lo nom de Balears que dooareo los grecbs a les illes de Mallorca.

6 *Torr.jan dotze pedres.* «Unicamente eo la menor de las islas los altares ban podido atravesar los siglos; y si los *dolmen* de aquellas regiooes extranjeras (Armorica é Inglaterra) se componen de uoa piedra plana sobre tres ó cuatro verticales clavadas en el suelo, á los de Menorca, más osados, bástanles una roca levantada á manera de pedestal ó columna. y otra atravesada con admirable firmeza y equilibrio, y tres solos, eotre su gran número, admiten doble ó triple apoyo. Variados en sus dimensiones, en lo cual también se asemejan á los armoricanos y británicos, uoos alcanzan á cioco ó seis palmos eo su pedestal y en la longitud de la piedra atravesada; otros sobre una roca vertical de quince palmos de altura, doce ó trece de aocho y dos de grueso, sostienen una mesa larga de diez. ancha de siete ú ocho y gruesa de tres ó cuatro, mientras alguno descu lla sobre los demás su pedestal de veinte y un palmo de elevación, doce de anchura y dos y medio de espesor, coronado de una peña plana larga de diez y ocho. En toroo de muchos, y con mayor ó menor diámetro, gira un circulo trazado con grandes piedrss.» Piferrer, *Recuerdos y Bellezas de España.*

En lo volúm de Mallorca meteix pot veures la descripció dels *clapers dels gegants*, massa extensa perque pugàm transcrlurela aqui.

7 *Sardus.* Respecte a aqueix personatge, diu Solin, cap. 10, lo següent: «Sardus, fill d'Hèrcules y Norax, fill de Mercuri, eran sortits l'un de Libia y l'altre de Tartessus, vila d'Espanya, y arribaren fina alli. Sardua doná nom a tota la illa y Norax a la vila de Nora »

Sant Isidor, Origin. L. 14, c. 6, conta que Sardus, fill d'Hèrcules, sortit de Libia ab un estol de naus, ocupá la illa de Cerdenya y li donà son nom.

8 Testimonieja la riquesa de Cerdenya aquest vers d'un antich poeta:

India ebore, argento Sardinia et Attica melle.

9 *Del Taber al cim, hont sa ruhina dú escrit al front encara lo nom de Paradis.* A propòsit d'açò, diu Carbonell en la seva obra:

«Altres creuen que fós un bell hort o verger construit sobre columnes riques en lo alt de la ciutat, y per çò près lo nom de paradis, per la amenitat e gloria del verger e gran miranda, regant dit verger un gran conduit d'aygua, lo qual, aobre alçat de terra ab archs y voltes, venía del riu Bétulo, que's diu Besòs. Les antigualles e fonaments se trovan en molts lochs.»

10 *Vora Gades bastirenli un gran temple.* «Era de arquitectura fenicia la fábrica del templo gaditano: de setecientos pies de longitud: el techo sin bóvedas: de vigas tan fuertes sus enmaderados que hasta el siglo de Aníbal existieron sin necesidad de ser tocados para la firmeza del edificio; aspiraban á la incorruptibilidad, según cantó Silio Itálico.

»En el frontispicio se ostentaban relevados los doce trabajos de Hércules. La divinidad del templo era invisible; ninguna imagen daba á conocer dentro de su recinto la figura del dios á quien se tributaban cultos. Los sacrificios de sangre humana jamás se admitieron en este templo: un fuego nunca extinto por la incesante vigilancia del sacerdocio ardía en sus aras.

»El vestido de los sacerdotes era de lienzo blanco con toca de igual color y materia. La ropa que usaban éstos para las ceremonias del sacrificio era blanca también, pero bordada de flores carmesies. Cuando los sacerdotea ofrecian incienso al numen, iban sin ceñidor en la túnica, desnudos los pies, recogido el cabello. Permanecian en el estado de castidad los sacerdotes de Hércules; y asi era vedado á las mujeres entrar en el templo.» Castro. *Historia de Cádiz.*

Calmet y lo P. Alexandre, parlant d aqueix famós temple, diuen que s'hi observavan infinits vestigis de la religió hebrea y veuen gran semblança entre molts de sos ritus y ceremonies ab les que cita Moysès en los sagrats llibres del Exodo, Levitich y Deuteronomi.

La olivera d'or que hi havia, diuen si era present del rey Pigmalió cunyat de Siquèu, pontífice del meteix temple.

Pera refermar y aclarir nostra idea respecte al déu que adorarian los primers espanyols, transcrivim les següents ratlles de la obra de Carrasco sobre la mitologia universal:

«Con razón se debe decir que los primitivos españoles tuvieron su

Digitized by Google

culto originario ó indígena, distinto del importado por los Celtas, Tirios ó Fenicios, Cartagineses, Griegos y Romanos. Eforo, hablando de España, dice que en su tiempo (338 años antes de J. C.) no había todavía templos de dioses en la Turdetania, *Andalucía;* y que en vez de éstos se hallaban piedras amontonadas de tres en tres, ó de cuatro en cuatro, y que no hacían sacrificios, tradición general que estaba admitida entre los Españoles. Según Estrabón, los Celtibéricos y los que habitaban los países comarcanos al Norte, adoraban un dios sin nombre. San Agustín dice que los Españoles, por sus sabios y filósofos, adoraron un solo Dios, autor de lo criado... incorpóreo ..., incorruptible, nuestro principio y nuestro bien. Dupleix se expresa así:... «es una cosa admirable que estando todas las otras naciones del mundo sumergidas en la »idolatría y en el culto de diversas divinidades, distintas con nombres »diferentes, los Celtíberos adorasen á un dios sin nombre: ellos se con»formaban en esto con los principios de la verdadera teología, la cual »confiesa al Dios verdadero, inefable, y cree que ninguno es capaz de »nombrarle ni dignamente, ni con propiedad...» Los padres Mohedanos, con referencia á San Epifanio, opinan porque el barbarismo, que este santo entiende hasta el tiempo de Noé, duró en algunas naciones hasta la introducción de la idolatría: citan á Banier, que dice que algunos autores dividen las religiones de los primeros tiempos en Sabismo y Helenismo, la primera que fué la religión de los antiguos gentiles: la segunda de los Griegos: y hablando de España dicen:... «La religión de »los Españoles debió padecer también un daño considerable con la ve»nida de los Fenicios. El conocimiento y culto de la divinidad era, sin »duda, entre ellos, muy imperfecto y confuso. Verosímilmente reinaba »la secta que San Epifanio llama barbarismo ó el Sabismo, que, según »otros, era la más antigua y común entre los pueblos primitivos. Aun»que no concedamos lo que pretende algunos de nuestros modernos, »que los antiguos españoles conservaron la tradición y culto primitivo »del Dios verdadero, ni extendamos á estos tiempos lo que dice San »Agustín, que algunos filósofos españoles conocían á un solo Dios; sin »embargo, es preciso confesar que apenas nos quedan vestigios de la »idolatría de España antes de la venida de los Fenicios. Su culto y reli»gión, si alguna tenían, no era tan abominable y supersticiosa como la »de los pueblos del Oriente. No contentos con la idea interior de la di»vinidad, la procuraban hacer sensible con símbolos materiales que la »representaban. Convirtieron después estos símbolos ó imágenes en ob»jetos absolutos del culto y adoración. Reconocieron por divinidades al »Cielo, el Sol, la Luna y los demás astros; ésta parece la primera y más »natural fuente de la idolatría. También el amor de los padres á sus »hijos, la veneración de éstos á sus antepasados, la habilidad de los ar»tífices para hacer imágenes primorosas, fué causa que las estatuas de »los héroes, y los retratos de familia se convirtieran en otros tantos »dioses; hasta que, en fin, una errada filosofía y una política artificiosa »multiplicó sin número las divinidades. Pero esto fué en las naciones

»cultas, y donde florecían las ciencias y las artes. Mas en las incultas y »bárbaras no se multiplicó tanto el número de las falsas divinidades. »Su misma barbarie las preservó largo tiempo de esta desgracia. Su re»ligión, á la verdad, era falsa, diminuta y más grosera que en los pue»blos civilizados; pero al mismo tiempo más sencilla, menos absurda y »no tan supersticiosa. Tal sería el estado de los Españoles antes de la »venida de los Fenicios...» Masdeu dice que se debe convenir que la religión revelada se introdujo en España juntamente con los primeros habitantes, y que se mantuvo constantemente por medio de la tradición, hasta que los Fenicios llevaron la muchedumbre de sus deidades. Según Erro, los Españoles, por el rito si pilsimo de aquellos tiempos, no conocían templos ni altares: unas piedras amontonadas eran las únicas aras que usaban y en que ofrecían al Señor las primicias de sus frutos: todo el mundo era para ellos templo de Dios: añade que los primeros templos que se vieron en España fueron los de las colonias Fenicias, que trajeron con sus costumbres la horrenda multitud de sus ridículos dioses, que no llegó sino con mucha dificultad á introducirse en algunas partes de la Celtiberia, y jamás en otras muchas, ni en las provincias septentrionales, donde conservaron pura la primitiva religión, hasta la anunciación del Evangelio.»

CONCLUSIÓ

1 *Plini*, en lo Cap. 3 del llibre segón de sa Historia natural, diu que la mar circunda la terra, y que sa llargada de Llevant a Ponent es des de la India a Cádiz.

Estrabó, en lo llibre primer de sa Cosmografía, afirma que la mar volta la terra, que per Llevant banya tota la India y per Ponent la Espanya y la Mauritania, y que's podria navegar d'un al altre pahis, a no impedirho l'Atlàntich.

2 *De Séneca'ls pressagis.*

Venient annis
Secula seris, quibus Oceanus
Pateat tellus, Typhisque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Veusaqui la preciosa paràfrasis que d'exos versos de la Medea feu Colóm en son llibre de Profecies:

«Vernán los tardos años del mundo ciertos tiempos en los cuales el mar Oceano aflojará los atamientos de las cosas y se abrirá una grande tierra: y un nuevo marinero como aquel que fué guía de Jason, que hobo nombre Tiphis, descobrirá nuevo mundo; ya entonces non será la isla Thule la postrera de las tierras.»

3 *Illa de les Flors*. La més occidental de les Azores.

Digitized by Google

CANIGÓ

LLEGENDA PYRENAYCA DEL TEMPS DE LA RECONQUESTA

Digitized by Google

L'APLECH

Ab son germà, lo comte de Cerdanya,
com àliga que a l'àliga acompanya,
devalla Tallaferro de Canigó un matí;
vé ab son fill de caçar en la boscuria,
quan al sentirhi mística canturia
se n'entra al hermitatge devot de Sant Martí.

Lo Sant, des de'l cavall, vestit de malla,
encès d'amor, d'un colp d'espasa talla,
per abrigar a un pobre, son ribetat mantell;
Gentil, l'aligó tendre, sa armadura
contempla, y, ab coratge que no dura:
—Mon pare,—díu,—voldría ser cavaller com ell.

¿No he feta ab vos contra Almanzor la guerra?
¿M'ha vist l'espatlla l'enemich? La terra
no reguí jo ab sanch meva y ab sanch de sarrahins?
¿Per què l'elm y l'escut que a tants donareu,
a mi, a mi sol, fill vostre, me'l negareu?
¿No infantan ja les mares guerrers y paladins?

—Fill, herèu de ma gloria y mon llinatge,
ta petició m'agrada y ton llengatge;
demana si a ton oncle li plauen com a mi.
—Es hora tanmeteix,—díu l'altre comte,—
puix no es ja cavaller, que'n sía prompte;
que vetlle anit les armes, jo lo'n faré al matí.—

Digitized by Google

Com dintre'l rusch murmuriosa abella,
Gentil a orar se queda en la capella,
acompanyat dels comtes, de patges y escuders;
en la tarima del altar se postra
contemplant al sant bisbe que s'hi mostra,
que fóu abans que bisbe mirall de cavallers.

La llum de l'alba al pèu de l'ara'l troba,
com un colóm vestit ab blanca roba,
regalantse ab l'aroma de cristians consells,
sanitosos consells que, abans de gayre,
com papellones volaràn enlayre;
mes ¡ay! son cor novici també volant ab ells.

—Per Déu batalla,—l'ermità li crida,—
estima son honor més que ta vida,
com ploma ta arma escriga per tot la santa lley;
sías sempre capçal de l'ignocencia,
si't dobla un vent, que sía'l de clemencia:
escut sías pêl poble y espasa per ton rey.—

Dexa després la blanca vestidura
y li donan a peces l'armadura,
demunt lo camisol lo platejat perpunt,
abriga ab lo capmall sa testa bella,
son cos gallart y fort ab la rodella
que dú les Quatre Barres y un sol ixent demunt.

Guifre, son oncle,'ls esperons li posa,
fent una crèu en son genoll, que arrosa
ab una encesa llàgrima; l'espasa empunya aprés,
que a un raig de sol lluheix demunt de l'ara,
y a Gentil per cenyirla se prepara,
del puny a la creuera fentli donar un bés.

Digitized by Google

Tres colps ab ella sobre'l dors li dona,
derrera injuria que'l guerrer perdona,
mentres li díu l'asceta:—L'espasa es una crèu;
batalla y venç com Jesucrist ab ella,
ama de cor aquexa esposa bella,
que no l'arranquen vida ni mort del costat téu.—

L'ermita es com un ou atapahida
de vells, donzelles y minyons que hi crida
de la sonora esquella lo tritllejar festíu;
apar que hi entren d'aquells cims y planes
ab lo jovent totes les flors boscanes,
sols per besar les plantes al Sant que aquí'ls somríu.

Culliren a faldades les donzelles
pèsols d'olor, violes y roselles,
y al veure dins lo temple lo cavaller Gentil,
entre ell y Sant Martí les compartexen
y a ruxades al front les hi espargexen,
com en lo front dels arbres fruyters lo mes d'Abril.

Avuy s'escàu l'aplech al ermitatge:
endiumenjats hi van en romiatge
pagesos y artigayres, pastors y cavallers,
y a Sant Martí quiscún un dó demana,
un dó que'ls concedeix de bona gana,
als camps bones anyades, infants a ses mullers.

Les nines y donzells no pregan gayre,
que'ls tempta, omplint de melodíes l'ayre
la verda cornamusa que s'infla sota un pí;
lo floviol espignador refila
y al floret de donzelles que desfila
marcant va la cadencia lo colp del tamborí.

Digitized by Google

Los passarells ne tenen gelosía
y trenan ses cançons ab l'armonía;
la tórtora hi barreja son plor anyoradíç;
piteja lo pinsà, canta l'alosa
y, eco del cel, lo rossinyol hi glosa
angèliques passades que ha après al paradís.

Hi barreja sa música o sa nota
de l'ayga'l rajolí, la que degota
dels arbres a la prada, com perla en un mantell;
los tells que'l bés del ayre fà remoure
flors nevades y rosses dexan ploure,
que cullen a trench d'alba les nines de Castell.

Prop d'ahont se capdella y descapdella
lo contrapàs, sota una arcada vella,
la Font del Comte raja del cor d'un bosch jolíu,
los trèmols, albes y lladerns que abeura
ombra li fan d'un cortinatge d'eura
que atravessar no poden los raigs del sol d'istíu.

Los dos comtes s'asseuen en la molsa,
lligats pèls sons y melodía dolça;
Gentil plantat a l'ombra se queda d'un euró,
mirant als qui la música destría
y encadena uns ab altres l'armonía,
com lliga les idees ardenta inspiració.

Encaxan los fadrins ab les donzelles,
les parelles galants ab les parelles,
flors que'l amor enfila per fersen un collar;
quan la viventa roda es acabada,
suàu, magestuosa, acompassada,
al ayre de la música comença de rodar

Digitized by Google

Al centre de la roda armoniosa
de les nines somríu la més hermosa,
coronat de violes de bosch son front serè.
Gentil prou la coneix, puix se somriuen,
com dues flors que al meteix arbre viuen
de la metexa saba d'amor que les sosté.

Plè d'oracions son llavi que sospira,
l'ermità piadós a Gentil mira
des de'l portal del temple, rosats sos ulls en plor,
y girantse al sagrari del Altissim:
—Salvàulo,—díu,—¡oh Pare amorosissim!
les filles de la terra vos robaràn son cor.—

Lo floviol que plora y que senglota
de prompte puja a sa més alta nota;
com rusch al trench de día la dança se remòu,
s'enllestexen los sons en ses escales,
los peus dels sardanistes prenen ales
y al sol de l'alegría tota ànima's desclòu.

Axís les hores en ses dances belles
lo ritme van seguint de les estrelles
que en giravolta eterna rodejan la polar;
mes canta'l gall y dançan més alegres
y, d'ombra alçant los cortinatges negres,
ab cants d'albada ajudan la terra a desvetllar.

Al desencadenarse la sardana,
com enfilall de perles que s'esgrana,
ne surt també Griselda, la rosa del ramell,
ab gentilesa arrenca de sa testa
la corona de reyna de la festa
y en mans corre a posarla del cavaller novell.

Digitized by Google

Mes queda, al arribarhi, entrebancada
de Tallaferro ab la terrible ullada,
que sens paraules díuli cruel:—¿Donchs ahont vas?—
La corona li cau al oferirla
y, al abaxarse'l jove per cullirla,
ab vèu de trò li crida son pare:—¿Donchs què fas?

¿Què té que veure ab tu aquexa pastora?
—Pare,—respòn,—es del méu cor senyora:
cullint gerts y maduxes un día l'encontrí;
ull presos un del altre, 'ns estimarem;
la promesa d'amor ab que'ns lligarem,
só cavaller, si's trenca, no's trencarà per mi.

—Donchs de ton cor esborra aquexa imatge
o't tornaré de cavaller a patge,
les armes arrencant-te que no sabràs honrar.—
Gentil resta esblaymat; apar un roure
que'l llamp acaba de ferir, y ploure
veu a sos peus ses branques, son front descoronar.

Avergonyida, ella s'adossa a un arbre;
per estàtua pendríala de marbre
qui no vegés ses llàgrimes rajar com una dèu.
No ho veu la gent del ball ni se n'adona;
a qui dança joyós ¿què se li'n dona
de la margaridoya que axafa sota'l pèu?

Far grandiós que un promontori amaga,
derrera'l Pyrinèu lo sol s'apaga,
y'ls ulls d'alguna estrella se veuen llambregar;
no tan brillants ni tan amunt com elles
s'oviran en lo bosch altres estrelles
y s'ou un cant de cèltica tonada ressonar.

Digitized by Google

Del bosch de Canigó són los fallayres (1)
que dançan, fent coetejar pêls ayres
ses trenta enceses falles com trenta serps de foch;
en sardana fantàstica voltejan
y de mà en mà tirades espurnejan,
de bruxes y dimonis com estrafent un joch.

Les llums de set en set pujan y baxan,
cinyells de flama los montícols faxan
y's veu entre fumades lo bosch llampeguejar;
surten ríus de guspires de tot cayre,
com si's vegessen entre terra y ayre
los llamps y los cometes en guerra sabrejar.

Dels fallayres al ball la gent s'atança,
les nines dexan la primera dança,
y un dels joglars (2), al veures tot sol ab los fadrins,
llança, ab quimera mossegantse'l llavi,
exa cançó de verinós agravi,
com un grapat de vívores y negres escorpins:

LO RAM SANTJOANENCH

Lo día de Sant Joan
n'es día de festa grossa;
les nines del Pyrinèu
posan un ram a la porta,
d'ençà que una n'hi hagué
d'ulls blavenchs y cella rossa,
tenía una estrella al front
y a cada galta una rosa.

Digitized by Google

Un fallayre li ha caygut
al ull, ¡malhaja la brossal
n'apar un esparverot
que fà l'aleta a una tórtora.
Lo matí de Sant Joan
la tortoreta se'n vola,
se'n vola voreta'l ríu
a cercar ventura bona.
Un ramellet cull de flors,
millor ventura no troba,
floretes de Sant Joan,
de romaní y farigola,
y ab elles fent una crèu
del mas la llinda'n corona.
Quan arriba'l séu galant
a la casa entrar no gosa;
ella li díu des de dins:
—¿Donchs per què't quedas defora?
—Perque'm barras lo portal
ab les flors d'aquexa toya.
—¿Un ramellet te fà pôr?
—Me fà pôr d'aspi sa forma.
—No es d'aspi, no, que es de crèu;
si't fà pôr no ets cosa bona.
—Donchs só'l maligne esperit
que les ànimes se'n porta.
Si no fós lo ramellet
la teva fora ma esposa;
avuy jauríam plegats
en mon jaç de foch y çofre.—
D'ençà que axò succehí,
ribera amunt del Garona,
lo matí de Sant Joan,

Digitized by Google

des de'l Cantàbrich a Roses,
les nines del Pyrinèu
posan un ram a la porta.

Ha escoltat lo romanç un vell fallayre,
y rebatent irat la falla enlayre,
de tras-cantó sortintli, s'acara ab lo joglar;
d'un colp de puny sa cornamusa axafa,
lo rústech trobador ab ell s'agafa
y de bastons d'alzina s'axeca un alzinar.

Entre'ls minyons del plà y los de la serra
va a rompre ¡vàlgans Déu! lo crit de guerra,
quan altre crit més aspre los agermana a tots:
—Los moros són a la ciutat d'Elena (3);
ja sos exams negrejan en l'arena
y encara a glops ne trauen catorze galiots.—

—Anèm a arrabaçarlos,—Guifre esclama,
axecantse vermell com una flama,
al temps que Tallaferro, montat ja en son cavall,
díu:—Jo a copsarlos vaig sobre Portvendres;
llençàumels aviat com anyells tendres
del Tech ab les onades a rodolons y avall.

—Jo vinch ab vos,—lo bell Gentil li crida,
donant a son corcer tota la brida.
Lo comte Tallaferro:—No vingas,—li respòn;
a qui't creava cavaller suara
serveixlo un any o dos o més encara:
fill méu, que no li faças may abaxar lo front.—

Digitized by Google

Díu, y ja romp com àliga los ayres;
tant sols per ferli llum alguns fallayres
se'n dú per companyía, los més lleugers y forts.
Gentil ab Guifre a Cornellà devalla,
lo rebull somniant de la batalla,
lo bracejar dels víus y'l capbuçar dels morts.

Pèls camins de Capcir y de Cerdanya
ja volan missatgers a la campanya,
cridant a vells y jóvens, peons y cavallers,
per sortir de Conflent en sò de guerra,
a l'hora en que somríu l'alba a la terra,
a l'hora en que a fer llenya se'n van los llenyaters.

Digitized by Google

FLORDENÉU

Com ressona un buyrach plè de sagetes
del ballester en la robusta espatlla,
al pèu del níu de sos amors dolcissim
quan ronca la maror de la batalla;
axís avuy vora la Tet ressona
plè'l castell d'Arrià d'estochs y llances,
y encara pujan, fent remor de ferre,
cavallers y peons per ses escales;
se n'omplen cambres, corredors y portxes,
mentre'ls corcers renillan en la claustra.
En son palàu de Cornellà està Guifre
y ací Gentil vigila d'avançada
si cap ombra atravessa les boscuries,
si s'encén en lo bosch cap alimara.
Tot dorm dintre'l castell, sinó ses tropes;
tot dorm vora'l torrent, sinó ses aygues,
que ab los raigs de la lluna joguinejan
trencadiços espills de l'estelada.
Tot dorm: los óssos dins la negra cova,
los ayres del cap-vespre entre les branques,
en sa pleta l'anyell y entre les fulles
los aucells ab lo cap dessota l'ala,
en coxí de celistia les estrelles,

les congestes de néu en la montanya
de Canigó, com lo somrís purissim
del formidable rey de l'encontrada,
a qui'l Pyrene fà de trono esplèndit,
y l'hemisferi de florida tiara.
Sembla la serra un gegantí magnoli
quan s'esbadellan ses poncelles blanques:
veyentles lo donzell tan argentines,
sos ulls ardents de fit a fit hi clava;
son escuder atlètich se n'adona,
del Canigó nascut en una aubaga:
—Lo que miràu,—li díu,—no són congestes,
són los mantells d'armini de les fades (1)
que dançan a la llum de la celistia
dels estanys de Cadí vora les aygues;
si'l més bonich y perlejat tinguesseu,
vos valdría, Gentil, més que l'espasa,
més que dels llibres tots la sabiesa,
més que l'or y l'argent dintre de l'arca;
si us plagués navegar, veles tindríau;
si volguesseu volar, tindríau ales.
Mes es castell ahont qui hi va no'n torna;
sols un de cent que hi pujan ne devalla.—
Ell no ha oblidat a sa Griselda, estrella
que'l matí de sa vida illuminava.
¿Qui sab si eix talismàn la lligaría
ab qui, implacable, de son cel l'arranca?
Mes ¿com, en la vigilia de la lluyta,
com dexarà l'exèrcit que comanda?
¿Com dexarà'l patró la nau que mena,
lo lleó del desert sa cadellada?
Torna mirar los llenços que blanquejan,
com al cim d'un brandó trèmula flama.

¿Qui sab si'ls ha de veure un altre día?
pensa; ¿qui sab si es dó d'alguna fada,
que si agrahit y ara meteix no accepta,
com l'or a mà més diligenta vaja?
¡Pobre Gentill dintre son cor de jove
lluytan de mort l'estimació y la patria,
y quan l'amor tirà dins un cor tendre
lluyta, no es sempre lo dever qui guanya.
Al caure ja en lo llaç de flors que'l tempta:
—¿Trigaré a serhi?—febrosench demana.
—Galopant,—li respòn,—a tota brida,
podèu tornar ací primer que l'alba.—
Díu, y en lo temps que emplea una coloma
als colomins en péxer la becada,
se'l veu volar entre garrichs y arbossos,
voladora sageta que's despara.

Del castell d'Arrià baxa a la riba,
atravessa la Tet d'una gambada
y com esbarts de blanchs tudons que volan
veu de Sirach y Turinyà les cases.
A esquerra dexa'l Roch Payler, que lligan
les bruxes ab un pont d'un fil d'aranya,
los dissaptes al vespre, perque pugan
passar del ríu Llitera a l'altra banda;
les que van al sabbat ab traydoría,
en mitg del pont relliscan y s'esbarran.
Per l'arrelàm del Canigó se'n puja
lo corcer ardorós ab peus de dayna,
de ses arrels cap a son tronch amplissim,
que té fontanes y torrents per saba.
Quan troba un cingle altívol lo voreja;
quan troba un córrech famolench, lo salta;

Digitized by Google

quan en son vol un lladoner l'atura,
en dos lo mitg-parteix d'un colp d'espasa.
Mes lo bosch s'espesseix, lo roure's lliga
als pins que llurs piràmides examplan,
y entre ells s'alça l'abet, com l'arbre mestre
entremitg del trinquet y la messana.
De tant en tant, del cim de l'aspra serra
se veu fins al pregón una escombrada,
com de l'alzina en la negrosa escorça
se veu del llamp corsecador la ratlla.

La néu l'obrí en hivern; quan s'arrombolla
pêl torb de les altures apilada,
un borralló de gebre, que fà moure
la grua tot volant ab un colp d'ala,
s'aumenta rodolant de cingle en cingle,
com sometent al toch de la campana,
y'l borralló de néu ja es ona immensa
que empeny y colca més superba onada;
los pins arrèu arrèu, los faigs y roures,
com los guerrers en ordre de batalla,
de cent en cent rodolan al abisme
ab nius y selvatgines que breçavan,
ab los ramats que troban en la vía,
pastors y pastorims, conreus y cases;
y'ls llenyatayres que de lluny ho veuen,
creuen que al plà s'ajoca la montanya.
Per un d'aquexos sólchs oberts sens rella
Gentil son poltro escumejant aplana;
quan no pot més, per adreçarse'l cingle,
lo dexa al escuder que l'acompanya,
y per camí d'isarts lliure se'n puja
y per los grenys com rapinyell s'arrapa,

Digitized by Google

vers hont blanquejan los mantells estesos,
tofes de néu sens trepitjar encara.
Un n'ovira al bell mitg brufat de perles,
lliri enjoyat per gotes de rosada;
quan ell va a pèndrel, com de terra exida,
per l'altre béch l'estira hermosa dama:
—¿Què't féu,—dihentli,—ma gentil senyora,
que axís li robas son mantell de randa?
—¿Qui es, donchs—li pregunta ell.—Vínala a veure,
ja que has volgut, traydor, agraviarla;
la flor de l'hermosura que somnías
veuràs en quin jardí floreix y grana.

En un pradell, al cim de la carena,
Gentil veu la regina coronada,
coronada de vèrgens que la voltan,
texint y destexint mítica dança
ab sos braços y peus, blanchs com l'escuma
que juga ab les petxines de la platja.
De Flordenéu la cabellera rossa
rossola en cabdells d'or per ses espatlles,
com raigs de sol que en lo boyrós Desembre
la gebre pura dels restobles daura.
Com la lluna crexent en nit ombrívola,
ríu y clareja sa serena cara
y són sos ulls dues rihents estrelles
que'l Canigó robà a la volta blava.

Se la mira Gentil, y de Griselda
en ella veu la fesomía hermosa,
es lo séu aquell front, seus aquells llavis
que servirían al amor de copa;

Digitized by Google

però sa galanesa es de regina
y ell a Griselda conegué pastora.
Temorós y pensívol acostant-s'hi,
sent florir en ses galtes la vergonya:
—Perdonàume, li díu,—reyal princesa,
del gran pitxer d'esta montanya rosa:
no fós una poncella que us retira,
vos de mon cor seríau robadora.
—Gentil, ingrat Gentil, ja no'm conexes?
jo só, jo só exa flor de ta memoria;
ton cor era lo gert que jo cercava
quan véresme, allí baix, gerdera hermosa,
ab ma falda vessanta de maduxes,
de geçamins endormiscada a l'ombra.
Astre del cel, tan sols per l'amor teva
dexí l'atzur de l'estelada volta;
fada, per tu me retallí les ales;
per tu'm lleví, regina, la corona,
y de mes mans dexí esmunyir lo ceptre
sols per posarte a tu cadenes dolces,
dolces cadenes per l'amor forjades,
manilles d'argent fí, grillons de roses.
Si vols volar pêl cel, tindràs mos somnis;
si pêl fil de les serres, ma carroça.
En Canigó tu ets presoner des d'ara;
mes Canigó l'Olimp es de les goges.—
Gentil, lligat per invisibles llaços,
va seguint l'Encantada, que traydora,
estrafà la figura de Griselda,
son caminar suàu y sa vèu dolça,
son mitg-riure de verge que somnía,
son ayre de palmera que's gronxola,
sos rinxos de cabell esbulladiços,

son llaví coralí y galtes de rosa:
sobirana que dexa son imperi
y esclava's fà de qui l'amor li roba.

Al arribar al cayre de la serra,
de Guifre y sos guerrers ell se recorda.
Gira ab recança la mirada enrera;
lo Rosselló a sos ulls que bell se mostra
voltat d'una filera d'alimares
que d'una a una en cada cim se posan!
En cada cap de puig dels que rodejan
la plana de Ruscino, hi ha una torra,
una torra gentil que al cel arriba
per abastar l'estrella ab que s'enjoya.
De Batera al bell cap ja vermelleja,
com un clavell als polsos d'una hermosa
que per fer la sardana s'arrenglera
a desigual fantástica rodona.
Massana y Madeloch ja al front la duhen
com les de Cos, les de Cabrens y Goa;
y Opol, Monner y Tautaull y Salces
són quatre cirials de flama roja.
Jamay, jamay cap afligida reyna
se mostrà a un fill ab més brillant corona,
tot dihenli plorosa y a ses plantes:
¡No m'entregues, fill méu, a la gent mora!
Gentil a una fiblada d'amor patri,
del enganyívol somni se dexonda,
d'Oliva, del Pelós y Tallaferro
sentint batre en son cor la sanch heroyca;
y recula a la forta esperonada,
sens mirar la sirena temptadora:
mes en sos llaços ja està près per sempre,

com dins la teranyina dèbil mosca,
y al volèrsen exir, per totes bandes
¡forta cadena! hermosos braços troba,
y sent d'amor paraules que l'encisan,
y veu uns ulls d'ullada blava y fonda,
mar hont naufragarà de sa Griselda,
de son pahís y pares la memoria.

A un signe de la Fada, ses donzelles
ab flochs lo lligan, cintes y garlandes:
—Senyora,—ell va dihent—dexàume lliure;
doscents arquers m'esperan en la plana;
si a la lluyta no'ls meno ans que'l sol isca,
tots doscents me diràn traydô a la patria.
—Es lluyta més suàu la que t'espera;
es lluyta del amor, hont l'amor guanya;
si es la cadena que't posí trenquívola,
de ferre'n tinch, d'argent y d'or encara.—
Ell se sent près com un aucell que, lliure
volant, se troba en unes urpes d'àliga.
Al séu halè, aquella ànima serena
s'enllora com mirall en jorns de glaça,
y del present la màgica cortina
son nom, sa gloria y son honor li amaga,
y al costat de sa aymía encisadora,
com un clavell vora una rosa blanca,
dins un rotllo de nines falagueres,
a la planella del Cadí devalla.

Aquella plana, avuy deserta y nuha,
llavors era una conca d'esmeragda,
la vestían ombrívoles pinedes,
angèlica y jonquilles (2) la brodavan,

mirantse en un estany que mitg-omplía
del Canigó la monstruosa taça.
Los Estanyols que encare avuy l'argentan
d'aquella mar petita són petjades,
són los bocins d'aquell espill hont tota
la nau del firmament s'emmirallava.
Lo Canigó dona la mà a Batera,
Tretzevents a Batera y Comalada,
y entre ells, oberta al ull del cel blavissim,
son verge sí desclòu aquexa plana:
paner de flors que exos gegants sostenen,
los uns al braç, los altres a l'espatlla:
plahent jardí que llur suhor fecunda
regalant de sos fronts a grans cascades,
que de taçó en taçó se precipitan
com per grahons de cristallina escala,
fins al major de tots, que en la planicie
a alabastrí palàu fà de capçana.
Semblan ses torres de cristall de roca
fermes columnes de la volta blava,
ses llums misterioses confonentse
ab les eternes llums de l'estelada,
y, sostinguts per cent pilars de pòrfir,
sos portxes són lo mirador de l'alba.

Lo Canigó es una magnolia immensa
que en un rebrot del Pyrinèu se bada;
per abelles té fades que la voltan,
per papellons los cisnes y les àligues.
Forman son càlzer escarides serres
que plateja l'hivern y l'istíu daura,
grandiós beyre hont beu olors l'estrella,
los ayres rellentor, los núvols ayga.

Digitized by Google

Les boscuries de pins són sos barbiços,
los Estanyols ses gotes de rosada,
y es son pistil aqueix palàu aurífich,
somni d'aloja que del cel devalla.

Davant s'estén una illa sempre verda,
ramell de flors dins un pitxer de plata,
oasis bell que'l beduhí somnía
bogant pêl mar d'arena del Sahara.
Bedolls llustrosos, faigs y abets l'ombrejan,
l'encatifan serfull y genciana,
y les roses alpines entre líquens
la vermellor ensenyan de ses galtes.
Com pont de flors, uneix la terra a l'illa
una verdosa y rústega palanca
que atravessa pêl mitg l'estany blavissim,
com lo cel estrellat la vía làctea.
Allí en un trono vert, que'ls ulls no veuen
si es fet de boix florit (3) o d'esmeragda,
los dos s'asseuen, en l'encís que'ls lliga,
ella a mirar lo cel, Gentil sa cara.
Olor de romaní del boscos puja,
del cims olor de regalecia baxa,
gemechs de lires entre'ls arbres s'ouen,
y en lo palàu lo sospirar d'una arpa,
dintre l'estany canturies de sirena,
y murmuri de nimfes en la platja,
parrupar los tudons en la boscuria,
la gelera dringar en la montanya,
y en les coves de marbre, allí a la vora,
los degotiços ploradors de l'ayga
com enfilall de llevantines perles
que dins aygueres de cristall s'esgrana,

y en lo cel blau eternes melodíes
de l'estrella que naix o que s'apaga,
d'astres y sols y llunes que hi rossolan,
barrejant ses clarors en mòvil dança,
sos ròcechs, cabelleres y corones
y'l suàu aleteig de sa volada.
Y, sens trencar lo jove la cadena
que empresona al soldat lluny de sa patria,
com un ull virginal que s'esparpella,
en sa finestra d'or apunta l'alba,
sembrant, com jardinera del Altissim,
per terra y cel les roses de sa falda.

Digitized by Google

L'ENCÍS

Entre 'ls arbres de l'illa delitosa
l'enamorat Gentil està adormit;
són los flonjos coxins ahont reposa
de farigola y xuclamel florit.

Verts geçamins de torçadices branques
li fan de cortinatge y cobrecel,
donant ab sa estelada de flors blanques
flayre al cefir, a les abelles mel.

Com les rosses abelles, quan l'oviran
van a vèurel les goges a plaher,
lo voltejan, aguaytan y remiran,
com son més rich brillant un argenter.

Los dos archs de ses celles fins y hermosos
l'una retràu, l'altra son ample front,
l'altra sos llavis de clavell desclosos
hont lo somrís plascèvol may se fón;

exa'l cabell de seda que rosseja
com la claror primera del matí,
s'escampa, 's rutlla, s'esbadía, oneja,
ríu que trena ses ones ab or fí.

Digitized by Google

Ab mà atrevida una li trau l'espasa
y en ella's mira com en clar espill,
com nin que juga ab una ardenta brasa,
sos tendres dits posant en gréu perill.

Mes ja tallant les herbes que'l sostenen
y testes sostenintles per llur pèu,
al cavaller totes plegades prenen,
signàntlosho rihenta Flordenéu.

De violers y molses en llitera
ab silenci lo duhen al estany
hont frissosa una góndola l'espera,
com lo cisne de gebre dins son bany.

Axí en son breç de vímets y ridorta,
sens adonàrsen son angèlich nin,
una amorosa mare lo transporta
en plàcit sòn mentres està dormint.

Llisquívola es la proa y cisellada
pêl més traçut pastor del Pyrinèu,
en la toya de flors ab que està ornada
se veuen les mans d'or de Flordenéu.

A cada banda bogan tres remeres
de vert vestides, com lo mes d'Abril,
soltes al vent les fines cabelleres,
per si calen més llaços a Gentil.

A la primera y més suàu remada,
se posan totes sis a refilar;
axí entre onada perlejant y onada
refilan sis sirenes de la mar.

Digitized by Google

—Somnía,—cantan,—somnía,
dexa volar ton cor bell,
mentre'l somni no's desnía,
com de sa branca l'aucell.

Aygues de néu te breçolan,
te vetllan cors virginals,
exàm d'abelles que volan
del téu hermós al encalç.

Los somnis són unes ales
per volar dintre l'edèm;
mentres dins tu te regales
nosaltres te breçarèm.

Te breçarèm sobre roses,
tot cantant-te un hymne dolç,
de día'l de les aloses,
de nit, lo dels rossinyols.

Somnía, Gentil, somnía,
dexa volar ton cor bell,
mentre'l somni no's desnía,
com de sa branca l'aucell.—

Lo jove somrihent ha'ls ulls desclosos;
¿dorm o somnía encara lo séu cor?
mes veu los de la Fada més hermosos,
y tot ho esplica a sa fayçó l'amor.

Dexa la barca que rellisque y corra,
dexa que estime a Flordenéu son pit;
prou trobarà la barca banchs de sorra,
prou esculls trobarà son esperit.

Digitized by Google

Ja'l rem s'atura y mitg s'adorm a estones,
dexant als dos somriure y somniar,
com s'adorm un penyal dintre les ones
quan ab elles se cança de lluytar.

Ja rossola suàu sobre l'argila,
ja'l llahut se revincla en lo sauló,
ja rellisca onejant com una anguila
de l'àliga marina al tenir pô.

L'estany se divideix en amples braços,
com en branques y brots roure aglaner,
y surten tots a dar festívols passos,
com nins ajogaçats dintre'l verger.

Dels plorosos desmays besan la soca,
coronan los oasis de verdor,
saltironan com xays de roca en roca,
donan a beure perles a la flor.

Deslligan més enllà ses cabelleres
y florejan les ones ríu avall,
com nàyades que nadan joganeres
en rieró de màrgens de cristall.

Ja'l rieró anguileja pêl boscatge,
argentina llisona (1) vers son cau,
ja en gorch mitg-aturantse entre'l fullatge,
derrera un vel verdós, sembla un ull blau.

Plegats los rems, com ala que no vola,
los dits de les donzelles argentins
dexan córrer la barca tota sola,
corcer que ben apresos té'ls camins.

Digitized by Google

Hi ha un pal d'argent en mitg de la barqueta,
hont penjan una vela de llenç d'or,
ala batent d'esquívola oreneta
que voleya cantant de l'ayga a flor.

Ses cordes són garlandes de fullatge
trenades per l'amor de bon matí;
prenentles per vidalves del boscatge,
s'hi posan lo verdúm y'l francolí.

La barca ab ells papelloneja a estones,
de ses esteles ab lo floch d'argent
lligant de riba a riba en mar sens ones
exos oasis que no té l'Orient.

Si s'amorra en lo marge alguna volta,
des de la proa un braç la torna a sólch,
y lliure's balanceja y desinvolta,
duhent estols de nimfes a remólch.

Lliris d'ayga nevats y maravelles
los oferexen gots d'olor suàu,
semblan pures y efímeres estrelles
que hi dexà caure aquest matí'l cel blau.

L'hermós blauet que entre nenúfars nía,
vola gaudintse al séu voltant jolíu,
ramellet de gemada pedrería
que's trameten jugant l'herbey y'l ríu.

Los arbres, ajupits sobre les ones,
forman arcades de fullatge y ponts,
dexant caure ses flors com papellones
que a posarse devallan a sos fronts.

Digitized by Google

Del aromer ne plouen de groguenques,
de bolves d'or del Potosí polsím;
del magraner poncélles vermellenques,
de pedres fines irisat ruxím.

En l'ombrívola aubaga de Batera
al cor penetran d'obelisch de gel,
caverna ahont diàfana gelera
traspuar dexa la claror del cel.

Exa encantada habitació es una ala
del palàu de la Goja soleyós;
al vèurel ell entrant des de l'escala,
anyora menys lo firmament clarós.

Al últim bés del sol ponent, blanqueja
com un colóm entre'l fullatge vert;
perque de lluny algún pastor no'l veja,
de cortines de boyra s'ha cobert.

Està en mitg del estany com una estrella
florida en mitg del cel de Juliol,
nimfea colossal que s'esbadella
al bés de les escumes y del sol.

Per ses arrels lo lligan a la vora,
com branques de coral esblanquehit,
quatre ponts de cristall del que atresora
la serra en ses entranyes de granit.

Un d'ells al cim de Canigó encamina
per viarany ribetejat de flors,
que al pujarhi la Fada, llur regina,
abocan a sos peus tots sos olors.

Digitized by Google

Es de marbre d'Isòbol una Alhambra
penjada entre la terra y firmament;
servir podría al sol meteix de cambra
si lluny trobàs son llit del Occident.

Es tot ell d'arabesca arquitectura
que d'Orient portaren les hurís
per distraure ab sa màgica hermosura
als qui, romeus, pujàm al paradís.

Arcades de cristall se succehexen;
altres dexantne veure ençà y enllà,
demunt blanchs capitells ahont florexen
palmeres que l'Abril enjoyellà.

Rengleres de pilars, com jonchs de marbre,
alçan en l'ayre cúpules de gel,
com sosté sa brancada'l tronch d'un arbre,
entre fruytes y flors mostrant lo cel.

Les cúpules coronan l'ampla sala
hont dringa la vaxella d'or y argent,
la perdíu blanca sos perfums hi exhala,
gerda xicoyra l'apetit hi encén.

Allí grogueja la daurada bresca
de regalada mel de romaní;
allí escumeja llet de dayna fresca,
més blanca que lo gebre del matí.

Lo préssech d'Illa com pom d'or rosseja,
no tant com lo rahím de Tarascó;
la cirera d'arbós hi vermelleja
ab lo gínjol rihent y l'atmetlló.

Digitized by Google

La magrana pledeja ab la maduxa
a qui traurà més ençucrats rubins,
que un brollador d'ayga d'olors arruxa
omplint la sala de remors divins.

A cada corn de taula hymnes entona
de donzelles un chor ab vèu suàu,
lo clavicímbol que entre lires sona
omple de ríus de música'l palàu.

Los aucells a les cítares responen,
naturalesa y art dantse la mà,
entre columnes y arbres que confonen
lo remor del convit ab lo boscà.

Monocordis responen a les merles,
a la tenora'l tendre rossinyol,
llençant les notes com ruxats de perles
que l'orella del cor cull en son vol.

Mes per Gentil són música més dolça
los batements del cor de Flordenéu,
d'aquexa lira virginal que ell polsa
en l'albada felíç del amor séu.

Enlluhernat pêl sol de sa bellesa,
s'arrocega a sos peus com un esclàu,
y, en lo cel de sos ulls sa ànima presa,
lo cel hermós li sembla menos blau.

Respira los perfums d'aquexa rosa,
efluvi del Edèm embriagador;
¡pobre Gentil! ¡bé massa l'has desclosa
ta ànima bella a son primer amor!

Digitized by Google

Quan l'astre rey, cançat de sa carrera,
baxa a cloure los ulls en Occident,
la reyna de les fades encisera
díu a Gentil, del séu amor sedent:

—Vina a la tebia llum del hemisferi,
de nostre amor sens mida conversant,
les fites a seguir de nostre imperi;
vejas si'l trobas prou hermós y gran.

Vosaltres,—díu, tot baix, a ses companyes,—
penyores me darèu de vostre amor,
per ríus, estanys, planicies y montanyes
cercant quiscuna son joyell millor;

y d'exa serra en la més alta cima,
al ressortir lo sol en Orient,
quan jo'm despose ab qui'l méu cor estima,
siàu demà matí a férlin present.—

Volta'l palàu marmòrea galería
que sostenen dos rengles de pilars,
tot de cristall sembrat de pedrería,
tribut que duhen exos ríus als mars.

Aèrea escala a cada cap s'esbranca,
baxantse a unir les dues al jardí,
es com la néu sa pedra menos blanca,
los poms de la barana d'argent fí.

Arriat per set daynes amansides,
allí'ls espera un carro volador;
pren, al pujarhi, Flordenéu les brides
y se'n porta a volar son aymador.

Digitized by Google

LO PYRINÈU

D'or verge es feta la reyal carroça,
d'argent, perles y evori ramejada;
set genis en set anys l'han fabricada
dins un palàu de fades d'Orient;
al florejar les pyrenayques cimes
sa roda de set raigs vola lleugera,
en l'herba y néu sense dexar rodera,
com lo carro del sol pèl firmament.

Des de'l palàu alabastrí devallan
del Plà Guillém a les collades Verdes
y de Rojà les àrides esquerdes,
que'l granat enriqueix, fugen volant.
Dexan, anella del Pyrene altívol,
l'aturonada Costabona enrera,
que solda'l Canigó a la cordillera
com a cadena aurífica un brillant.

Com jardinera, la vall d'Eyne'ls mostra,
al vèurels serrejar per la montanya,
la faldada de flors que a la Cerdanya
aboca al nàxer cada jorn d'Abril;
y ab mots d'amor distretes ses orelles,

indignes són d'ohir vostra canturia,
¡oh serafins! que en aquella hora, en Nuria
bastíau per la Verge un camaril.

¿Per què t'amagas, Camprodón fresquívol,
violeta del bosch en ta ribera?
¿en ton sojorn d'eterna primavera
no vols que sentan tes suaus olors?
Ribes, y tu, pastora del Pyrene
que en lo Freser vens a mirar ta cara,
¿no vols que vejan ta hermosura encara?
poncelles, ja us veuràn quan siàu flors.

De puig en puig pèl Coll de Finistrelles
s'enfilan de Puigmal a l'alta cima;
tota la terra que'l méu cor estima
des d'ací's veu en serres onejar:
Olot y Vich, Empuries y Girona,
y allà en lo cor de l'espanyola Marca,
lo Montserrat, de quatre pals com barca
que d'Orient la Perla'ns vé a portar.

Un gran arbre ajagut es lo Pyrene
que mira ses brancades poderoses
esbadiarse de Valencia a Roses,
entretexirse ab serres y turons,
hont penja, com ses flors immustehibles,
les blanques caseríes y vilatges
y, més aprop del cel, los hermitatges,
que'n semblan, allí dalt, los escalons.

Per la montanya d'hont lo Segre brolla
van a Toses florit y al Plà d'Anyella,

Digitized by Google

hont troba flors la petonera abella,
regalecia balsàmica l'anyell;
y, com jay que per nins se dexa vèncer,
a llur carroça d'or l'espatlla abaxa
l'Alp gegantí, que una pineda faxa
com cap de monjo un cercle de cabell.

Lo clot de Moxeró (1) verdós y ombrívol
de sos abets y pins entre les branques
los veu passar, com dues perdíus blanques,
del estèril Cadí per lo crestall,
hont l'estràmpol isart per refrigeri
troba sols, ab lo líquen de l'altura,
les perles de l'aurora y l'ayga pura
de la font regalada del Cristall.

Es del Cadí la serralada enorme
ciclòpich mur en forma de montanya,
que serva'l terraplè de la Cerdanya
per hont lo Segre va enfondint son llit.
Resclosa fóra un temps d'estany amplissim,
ahont, en llur fogosa jovenesa,
aquexos cims miravan la bellesa
de son alt front avuy esblanquehit.

Avuy l'estany no hi es, y alta muralla
d'un castell de titans es exa serra,
per escudar la catalana terra,
fet sobre'l dors del Pyrinèu altíu.
Noufonts, Carlit y Canigó y Maranges
són ses quatre ciclòpiques torrelles
y són exos turons ses centinelles
hont encara les àligues fan níu.

Digitized by Google

Lo vell Puigmal d'espatlla rabaçuda
es l'*arx* d'aquexa altiva fortalesa,
que en setcents anys lo sarrahí no ha presa,
fenthi bocins la llança fulgurant.
Prop d'hont Cadí ab lo Cadinell (2) encaxa
s'alça'l doble turó de Pedraforca;
es del castell l'inderrocable forca,
feta, si cal, a mida d'un gegant.

Atravessant lo Sícoris aurífer,
la carroça's desvía vers Saloria;
la Sèu d'Urgell, com pàgina de gloria,
lluheix en mitg d'un plà sedós y vert:
per ferli de vinyetes argentines
lo Valira y lo Segre se junyexen
y de verdor corones li texexen
ab lo cel y la terra de concert.

Contempla'l jove fexes y boscatges
y derrera'ls pradells de la Regina,
una esmeragda en forma de petxina,
tota plena de perles y de flors:
es la vall delitosa de Seturia;
quan ab son bés primer l'alba l'arrosa
sembla l'àurea conquilla en que flayrosa
del mar isqué la reyna dels amors.

Lo ríu de Santa Magdalena ombrívol
cap a Occident la Fada ribereja,
passant pêl bosch, perque Gentil no veja
de Sant Joan del Herm los ermitans.
De cim en cim va de Rubió a Pentina,
y, sota Bresca en Collegats, li ensenya

la rica Argentería que en la penya
parà algún geni ab enciseres mans.

Cortinatges de tosca y brodadures,
cascades d'argent fós en l'ayre preses,
garlandes d'eura en richs calats suspeses,
d'alguna fada finestró diví,
de lliri d'ayga y de roser poncelles,
com ulls closos de vèrgens que hi somnían,
tot hi es blanch, com los coloms que hi nían,
papellones gentils d'aquell jardí.

Volant als cingles de Monsèn, li ensenya
les cascades bellíssimes de Gerri,
y en Cabdella, en Espot y Biciberri
constelacions d'estanys d'atzur y vert:
les tres valls de Pallars, que la calitja
de boyrina ab son ròcech emmantella,
li semblan sólchs que gegantina rella
a les tres branques del Noguera ha obert.

Li fà veure Bohí, exa flor que's bada
d'un caos de granit en les entranyes,
y d'aqueix bosch de puigs, ombres estranyes,
la Roca dels dos Hòmens Encantats (3);
y, dant més brida a les esquerpes daynes,
al cim de Neto malehit s'enfila,
com qui, vistos los baxos de la vila,
vol vèurela millor des de'ls terrats.

Digitized by Google

LA MALEHIDA

(MALADETTA)

Vèusela aquí; miràu sa gegantina altura:
se quedan Vignemale y Ossàu a sa cintura,
Puig d'Alba y la Forcada li arriban a genoll;
al pèu d'aqueix olímpich abet de la montanya,
son sàlzers les Alberes, Carlit es una canya,
lo Canigó un reboll.

Dels ríus Garona y Éssera sa gran gelera es mare;
Aràn, Lys y Venasca podrían dirli pare,
Montblanch y Dhawalgiri li poden dir germà;
a continents més amples d'ossada serviría,
al àngel, per tornarsen al cel, de gradería,
de trono a Jehovà.

Un cedre es lo Pyrene de portentosa alçada;
com los aucells, los pobles fan níu en sa brancada,
d'hont cap voltor de races desallotjarlos pot;
quiscuna d'exes serres, d'ahont la vida arranca
son vol, d'aqueix superbo colós es una branca,
ell es lo cap de brot.

Cabdill es d'eix exèrcit en orde de batalla,
la torra que domina la colossal muralla,
entre exes mil arestes del temple'l campanar,
lo Goliat d'eix rengle de filisteus deforme,
d'aquexos pits y braços l'altívol front enorme
que's veu de mar a mar.

Digitized by Google

Al bés del sol lluhexen son elm y sa coraça,
l'un fet de néus eternes, l'altra d'un troç de glaça
de dues hores d'ample, de quatre o cinch de llarch;
los núvols en sa espatlla són papellons que hi volan,
y eix quadro, hont llums, tenebres y tinta y foch rodolan,
té'l firmament per march.

¡Que altívola es sa calma! (4) ¡que esplèndida sa roba!
perque sía sa regia corona sempre nova
argent li dona l'alba, lo sol son or més fí;
besan son front, quedant-s'hi per joyes les estrelles,
y a voltes díu que hi para, volant pél cel entre elles,
son vol lo serafí.

Los catalans que hi muntan estiman més llur terra,
veyent totes les serres vassalles de llur serra,
veyent totes les testes als peus de llur titá;
los estrangers que oviran de lluny exa montanya,
—Aquell gegant,—exclaman,—es un gegant d'Espanya,
d'Espanya y català.

Veu l'Ebre y lo Garona, Mediterrà y Atlàntich,
com eternal espectre sentint llur plor o càntich,
los pobles veu que arriban, los pobles que se'n van;
del Cid veu lo teatre derrera'l blanch Moncayo,
y ençà dels puigs d'Asturias, al trono de Pelayo,
la fossa de Rolant.

Les àligues no'l poden seguir en sa volada
y a reposar s'aturan, si emprenen la pujada
des de la soca als aspres cimals dels Pyrineus;
los núvols, que voldrían volar fins a sa testa,
si no'ls hi puja l'ala de foch de la tempesta,
s'ajauen a sos peus.

Digitized by Google

Mes tot sovint hi muntan y torna sa corona
nou Sinaí feréstech ahont llampega y trona;
lo torb arramba'ls còdols que'l gel li va partint,
llençantlos al abisme com troços de la terra,
mentres, fuet de flames, lo núvol a la serra
ab llamps va percudint.

Aucells aquí no crían, ni flors les primaveres,
los torbs són l'aucellada, ses flors són les geleres,
ses flors que quan se badan cobrexen lo vessant;
les gotes de rosada que'n surten, són cascades
que saltan per timberes y cingles esverades,
com feres udolant.

Demunt lo glaç negrejan granítiques arestes,
com d'ones formidables esgarrifoses crestes,
illots de roca dreta sortint de mars de gel;
emmarletades torres d'una ciutat penjada,
com son Pont de Mahoma (5) demunt la nuvolada,
en mitg de terra y cel.

¿Hi pujan los pedrayres ací en les hivernades,
los penyalars granítichs a rompre a barrinades?
los pedrayres que hi pujan o baxan són los llamps,
que'ls llençan arrencantlos d'arrel y'ls mitg-partexen
ab los pregons abismes y ríus que los glatexen,
parlantse ab trons y brains.

Ab tres d'aquexes pedres farías, Barcelona,
la cúpula y lo frontis que espera per corona
ta Sèu, que ella metexa corona es del téu front;
y ab totes les que en esta pedrera esteses jauen,
podrían d'una peça referse, si may cauen,
totes les seus del món.

Digitized by Google

Bocins són de cinglera, són ossos de montanya,
carreus del mur que allunya la França de l'Espanya,
palets que cercarían los rabaçuts gegants
si, envolts en rufagosa, maciça pedregada,
l'Olimp prop de sa cima vegés altra vegada
lluytar deus y titans.

¿Per què Déu entre abismes posà tanta grandesa?
¿Per què velà de núvols la torra que'l cel besa?
Perque al baxar a terra tingués un mirador
hont l'home, bò o mal àngel sens ales, no hi fés nosa,
quan a sos peus somnía la terra com esposa
lo somni del amor.

Mes per son Déu té sempre la terra alguna espina:
en hàbit pobre, vesta ab que pêl món camina,
un vespre a la cabanya trucava d'uns pastors;
ni llet, ni pà, ni ayga, ni aculliment li daren,
per tràurel de la pleta los goços li aquissaren,
los goços lladradors.

Un rabadà, tan pobre que dorm a la serena,
se lleva la samarra per abrigar sa esquena;
donantli pà y llet dolça, li díu:—Menjàu, bevèu.—
Quan obre a punta d'alba son hoste les parpelles,
díu al pastor:—Tes cabres aclama y tes ovelles
y fuig derrera méu.—

Fugí, y veyent al pobre davant desaparèxer,
mira la serra, l'altra ramada no hi veu péxer:
penyals són les ovelles, penyals los blanchs anyells,
lo cabridet anyívol, lo boch, lo goç d'atura,
y llurs pastors, que encara ne tenen la figura,
penyals eran com ells.

Digitized by Google

Des de llavors, a vista del espectacle horrible,
girant lo cap se senya lo passatger sensible,
lo quadro al ensenyarli de lluny algún bover:
la flor dexa aquells màrgens, l'aucell fuig d'aquell ayre,
com en les mitg-diades d'istíu fuig lo dallayre
de l'ombra del noguer.

Fugíu també vosaltres, pastors y excursionistes;
com les visions e histories, aquí les flors són tristes,
est hort de roses blanques cobreix un gran fossar,
dessota cada llosa de marbre un clot se bada,
la néu es lo sudari ab que traydora fada
vos vol amortallar.

A voltes dins ses coves de vidre sona y canta;
lo viatger ou música suàu sota sa planta;
¡ay d'elll si no fà al càntich de la sirena'l sórt;
lo pont de néu se trenca que amaga la gelera
y es la clivella hont vèurela somnía, una rodera
del carro de la mort.

Miràu la cima excelsa tot alluyantne'ls passos,
miràu sa cara sense voler dormí en sos braços;
paranys amaga horribles ab plechs del séu vestit.
De Neto, déu celtíber, es filla la deesa;
però fugíu; sa nuha bellesa, es la bellesa
del àngel malehit.

Mes com sobre sepulcre desert herba florida,
més alt que'l dels abismes un Angel bell vos crida:
es l'Angel de la patria, que guarda'ls Pyrineus;
ab ses immenses ales cobreix la cordillera,
ab l'una'l promontori tocant de cap de Higuera
y ab l'altra'l cap de Creus.

Digitized by Google

¡Quins crits més horrorosos degué llançar la terra
infantant en ses jóvens anyades exa serra!
¡que jorns de pernabatre, que nits de gemegar;
per traure a la llum pura del sol exes montanyes,
del centre de sos cràters, del fons de ses entranyes,
com ones de la mar!

Un jorn ab terratrèmol s'esbadellà sa escorça,
resclosa d'hont al rompres brollà ab tota sa força
un ríu d'aygues bullentes d'escumes de granit,
que al bés gelat dels ayres se fixa en la tempesta,
y'l mar llençà, per ferlo més alt, demunt sa testa
sos pexos y son llit.

Passaren anys, passaren centuries de centuries
abans que s'abrigassen de terra y de boscuries
aquexes ossamentes dels primitius gegants,
abans que tingués molça la penya, flors les prades,
abans que les arbredes tinguessen aucellades,
les aucellades cants.

Pél gel y ríus oberta, prengué la cordillera
agegantada forma de fulla de falguera;
com sólch sota l'arada quan cada vall s'obrí,
quan al amor y vida la plana fóu desclosa,
Déu coronà la cima més alta y grandiosa
d'eix Guayta gegantí.

Y Espanya, que tenía ja un mar en cada espona,
sols per breçarla y ferli murmuri al llit de l'ona,
que per barrons té'ls Picos d'Europa y lo Puigmal,
per cobrecel sens núvol lo cel d'Andalusía,
per ferli de custodi, tingué des d'aquell día
un Angel al capçal.

Digitized by Google

Miràulo allí entre'ls arbres alçar la noble testa,
apar una boyrada sa vagorosa vesta;
de blanques se confonen ses ales ab les neus,
de gel es sa coraça, de llum sa cabellera
que ab la del sol barreja, mentres bramant com fera
lo torb juga a sos peus.

A sos genolls arrima la formidable llança
que veuen des d'Iberia, que oviran des de França,
semblant a la capçada d'un pí descomunal;
quan la maneja, fentla llampeguejar en guerra,
quan bat ponts y muralles, volant de serra en serra,
s'hi axeca'l temporal.

Mes ara, desarmantlos, d'amor ab llaços dobles
lligant va cada día més fort exos dos pobles:
los que vehins són ara, demà seràn germans;
y com una cortina fent córrê exa montanya,
la gloriosa França, l'heroyca y pía Espanya
se donaràn les mans.

Cego d'amor, Gentil no ovira l'Angel;
sols veu de cap a cap l'enorme serra,
de mar a mar l'esmeragdina terra,
la volta de zafir de pol a pol,
al temps en que a les ones ponentines,
que ab lo cel fan una metexa faxa,
rossoladiça entre les boyres baxa
l'àurea carroça flamejant del sol.

Flordenéu de la seva mou les brides,
y a Gentil amadissim per complaure,
de Pomero florit vola a Camsaure,
serrejant sempre entre Viella y Lys,
y anega la seva ànima en les dolces

remors de ríus, cascades y boscuries,
de rossinyols entre suaus canturies
y música y perfums de paradís.

¿Que són los Pyrineus? serpent deforme
que, exint encara de la mar d'Asturies,
per beure l'ayga ahont se banya Empuries,
atravessa pêl mitg un continent.
Quan ja a la mar mediterrànea arriba,
al mirarla, potser, tan espantable,
ab un colp de sa espasa formidable
en dos lo mitg-partí l'Omnipotent.

Entre sos dos bocins, que'l colp allunya,
vers França l'un si l'altra vers Castella,
verda, soliua, agraciada y bella
obre son sí florit la vall d'Aràn.
Atrets per sa verdor fresca y gemada,
los dos enamorats sovint s'hi giran,
mes prompte ses belleses no s'oviran,
puix l'ombra de la nit los va abrigant.

Vora'ls turons de Montolíu y d'Oria
s'obre'l Plà de Beret a ses mirades,
llibre format de dues serralades
que té lo Pyrinèu per faristol;
ses lletres són congestes argentines,
y dos ríus que bessons s'hi despedexen
distints reyalmes a regar partexen,
l'un vers hont naix, l'altre hont mor lo sol.

Ella segueix les aygues del Noguera
bellugadíç, espill de les estrelles,
emmirallantse, tot volant, entre elles
al costat de son jove cavaller;

Digitized by Google

mes prompte de la riba que s'enfonza
surt y faldeja'ls cingles de la esquerra,
per mostrar a Gentil l'aguda serra
que dú a son front la crèu de Sant Vallier (6).

Coflens e Isil li ensenyan ses boscuries,
sos verts pletíus, farigolars y prades,
sos llachs Aubé, vall d'Arce ses cascades,
cabellera de cingles y turons,
torrents que des de'ls núvols a la terra
per escala d'abismes se rebaten
al córrech pregonissim hont se baten
ab l'esperit del gorch a tomballons.

A la tebia claror de la celistia
la lluna uneix la seva blanquinosa,
plugím de fulles d'argentina rosa
que'l puig copsa ab la falda de sa vall:
s'abrigan les pinedes adormides
ab aquell vel de calitjosa glaça,
y ab aquells raigs del llach en l'ampla taça
juga del ríu l'arruxador cristall.

Vessàntsel d'un al altre ab dolç murmuri
los tres llachs de Tristany són més hermosos,
Puig d'Alba y Fontargent més blanquinosos
ab llur brial de néu que may se fón.
Les valls d'Ordino y d'Incles són més plenes
d'armonies, de somnis y misteri
als raigs que hi dexa ploure l'hemisferi,
ala serena de qui cova'l món.

Contornejant la Coma d'Or herbosa,
seguexen la riera de Font Viva,
per una branca de sa verda riba

escalant la montanya de Carlit.
Quaranta estanys blavosos lo coronan,
quaranta estanys de virginal puresa;
en quiscún d'ells ab tota llur bellesa
se miran tots los astres de la nit.

Sota sos peus alats estrelles veuen
passar, demunt sos fronts y entre les branques
dels negrosos abets, com perles blanques
que fugen a ruxades pêl cel pur;
y reflectint lo firmament en l'ayga,
al vorejar los dos ses clares ones,
entre boyrines y celistia a estones
creuen seguir los astres per l'atzur.

Com àliga reyal que'l vol abaxa,
declina'l carro d'or a la Bullosa,
en prat esmeragdí rúbrica hermosa,
xifra d'argent brodada en vert domàs;
y d'aquell ríu la cinta anguilejanta
al pèu del Canigó les daynes guía,
hont ja la Goja'l séu gojat voldría,
tement que un altra amor no li robàs.

Lo pastor, que a sos passos se dexonda,
obrint mitg somnioses les parpelles,
creu que baxan del cel dues estrelles
per qui en la terra algún amor somríu;
les estrelles, que des de l'hemisferi
aguaytan, creuen veure ab sa coloma
un colomí d'immaculada ploma
que al cim d'un campanar vola a fer níu.

Digitized by Google

TALLAFERRO

Lo comte Tallaferro va com lo vent
volant per les altures del Pyrinèu.
Tan bon punt ahí vespre dexà l'aplech,
seguírenlo'ls fallayres en reguitzell;
són fills d'exes garrotxes, tots sapadenchs,
germans de les alzines y dels abets.
Per la porta forana baxa a Castell,
se'n puja a Marialles y Collet Vert;
tot faldejant la serra de Tretze Vents,
s'atura al ermitatge de Sant Guillém.

Sant Guillém s'està dintre, pregant a Déu,
en crèu alçats los braços, los ulls al Cel.
Trau lo cap a la porta tantost lo sent:
—¡Oh comte Tallaferro! no us aturèu,
que'ls sarrahins saquejan Elna y Ceret.
Mes veus aquí una espasa que es de bon tremp:
de Castelló en lo siti la duya Otger;
Otger moría en braços d'un avi méu
que de l'espasa féuli gentil present;
reliquies de Sant Jordi té dins la crèu.

Digitized by Google

«No la donèu, li deya, sinó a un guerrer
que talle'l ferre verge com brots de cep.»
Prenèula, Tallaferro, no us aturèu.—
Lo comte no s'atura, dexa'l bon vell,
que axeca'l toch solemne de sometent.
La campana ab que hi toca no es de gran preu,
no es de coure, ni bronzo, d'or, ni d'argent,
sinó del millor ferre d'aquells meners;
en ella no s'hi veuen colps de martell,
sols s'hi veuen ditades del penitent.
Un día anà a la farga de Montferrer:
—Fargayres, bons fargayres, axí us guart Déu
com jo he feta una ermita dintre'l desert;
les portes són de roure, l'altar de teix;
sols me falta una clotxa per son cloquer:
podría en les tempestes tocâ a bon temps,
y en les guerres de moros a sometent.
¿Per férmela de ferre me'n donarèu?
—De la fornal prenèusel, està bullent.—
Posant la mà a la fosa, lo sant se'l pren;
la pasta com sa terra lo terricer,
d'una mitra donantli l'ayre y cayent (1).
Prometença que feya vuy la cumpleix,
alçant lo coure als moros, com al mal-temps.

Lo comte Tallaferro pèl camí dret
segueix lo Comalada, que embranca ab Tech,
y vora les pedreres de marbre vert,
passa'l Pont de la Verge, puja a Cabrens.
La montanya's corona d'un gran castell,
lo castell de tres torres ab sos marlets:
passa ell prop de les dues sense dir rès;
al pèu de la més alta llença un renéch:

—Baxàu d'exes altures, com llamp de Déu,
que puja un ríu de moros per Argelés;
si no baxàu vosaltres, pujaràn ells
a traure d'eix níu d'àligues los esparvers!—
Díu y ja sent que baxan, baxan corrent,
arrocegant la llança, fent dringar l'elm.
Lo comte no'ls espera, corre més que ells;
corre cap a Custojas per Sant Llorenç.
Des d'un cim de carena del Pyrinèu,
fà ressonar la trompa dos colps o tres.
Quan l'aparta dels llavis, ja són desperts
masovers y masíes d'aquells endrets,
y des de la Junquera fins a Bajet
los pobles se remouen en sometent.
Lo comte no'ls espera, no té pas temps;
ventant esperonada, baxa rabent
des de'l cim de Custojas a Massanet.
Diríau que ab mà forta lo vent l'empeny,
lo vent de tramontana canigonench.

¡Oh Mangala de ferre, que don Rolant
plantà en mitg de la plaça roja de sanch!
si'l comte no t'arrenca, ningú ho farà.
Lo comte té una espasa que més li val,
d'argent té la creuera, d'acer lo tall;
los moros quan la vejan, tremolaràn,
com tremolan les messes prop de la falç.
¡Oh Mangala de ferre de don Rolant!
a qui té aquexa espasa tu no li plaus
y esperona a sos hèroes al crit d'avant.
Lo castell de Cabrera los veu pujar,
com serp que s'aforesta vers Paniçars.
Dels Trofeus de Pompeyo (2) passan devall,

que, alçant entre suredes son front gegant,
lo Rosselló dominan y l'Empordà.
Rocaberti, entre penyes mal-amagat,
vers Requesens l'exèrcit mira enfilar.
Allí'ls abets y alzines, roures y faigs
se creuan com les llances en un combat;
lo comte a colps d'espasa va obrintse pas,
dexantne grans esteses ençà y enllà.
Si'ls moros lo vegessen destralejar,
lo colp no esperarían de sa destral.
Lo comte Tallaferro ja veu ses naus,
lluhint la mitja lluna demunt dels pals,
astre de mal auguri per nostres camps,
y exclama ab ulls encesos y braços alts:
—Bon Déu, ¿s'han fet pèl moro ports catalans?—
Aquí'l Pyrene altívol abaxa'l cap,
com monstre que s'abeura dintre la mar.
Lo comte Tallaferro timbes avall
devalla com lo núvol del temporal,
prenyat de pedregades, de trons y llamps.

Al extrém de la serra de Puigneulós,
punt al cap d'una ratlla, s'alça un turó,
un turó que centuries guardarà'l nom
del comte que'n devalla fet un lleó.
Fallayres lo seguexen, aufranys y corps
que ja de carn humana senten fortor.
Lo comte díu al vèurels: —N'hi haurà per tots,—
y baxa per un córrech de dret al port,
Los sarrahins que hi troba no són pas molts;
lo primer colp que venta sembla sortós;
apar que'l moro fuja, les naus y tot.
Qui pot ferir de sopte fereix dos colps:

Digitized by Google

mes ¡ay! no era ell qui ho feya, que era'l traydor.
Del puig de Tallaferro germà bessó,
un puig alça la testa sota Salfort,
que es repèu de la torra de Madeloch.
Cada nit los diables hi tenen cort
y avuy ab ell pujaren moros y tot.
Quan lo comte donava lo primer colp,
ardits per ses espatlles li feyan foch
ab fletxa enverinada que asseca'l cor.
Los cristians lluytaren a esclat de mort;
mes prou que poquejavan foren més pochs,
quedantne molts d'estesos en lo revolch,
los uns ferits en terra, los altres morts.
Per tot moros arriban a glops, a glops,
a núvols enviantlos fletxes y rochs;
arriban com zumzades d'una maror
d'alfanchs y cimitarres, de víus y morts.
Com més lo comte lluyta, més se veu clos;
son corcer s'entrebanca y esclaman tots:
—Al pujar a mitg día lo sol s'es post;
¡oh comte Tallaferro, Déu te perdó!—
Del Canigó'ls fallayres són de pedreny,
tots s'han batut ab óssos del Pyrinèu;
mes sense Tallaferro què poden fer?
¿què poden fer sens testa les mans y peus?
Tan prompte'l veuen caure com cauen ells,
aterrant a rengleres los agarens.
Los abets són los cedres del Pyrinèu,
parassol per lo cingle, mural pèl vent;
alzinars y pinedes los diuen reys;
sos tronchs omplen la coma, sa brosta'l cel;
mes, quan de vora'ls núvols cau lo més ferm,
bé n'axafa de murtres y pinatells.

Digitized by Google

Los lligan colze a colze, com bandolers,
y'ls duhen entre llances cap als vaxells.
Dintre'ls vaxells s'hi senten plors y xisclets:
minyones són que ploran, les del Vernet,
les que sardanejavan ahi al aplech.
Catives quan les troban, mes ¡ay! com ells,
les llàgrimes que ploran bé són de fel!
—Cantàu, cantàu,—los deya moro burler.
les cançons que entonavau vora la Tet.
—¿Com cantarèm, lo moro, com cantarèm,
si sols tením cadenes en mans y peus?
¡Moros de Morería, mal llamp vos crém!—

No es mort lo comte encara, sols es ferit,
es ferit de l'espatlla per arma vil.
no la manejan nobles, sinó assessins.
No tant com la ferida sent lo despit,
quan tots los seus veu caure y entre enemichs;
quan veu que se'ls ne duhen, pensa morir!
Catorze moros negres, bons per butxíns,
ab cadenes lo lligan, com un mastí.
Al alçarse de terra llança un sospir:
—¡Malehida la fletxa que m'ha ferit!
¿per què'l cor no'm passava de mitg a mitg?—
A l'ayga se lo'n duhen, mes ayga endins.
¡Ay poble de Colliure, que n'ets de trist
pél comte Tallaferro que tens catíu,
catíu dintre una barca de sarrahins!
Negroses són les ones, negra la nit,
puix núvols d'ales fosques la van cobrint,
y està més negre encara son esperit,
son esperit que plora dintre aquells llims.
Axeca'ls ulls en l'ayre, plorant a ríus:

—¡En aquesta hora aydàunos, ¡oh Jesucrist!
ans que ser de Mahoma, volèm morir!
Al dir exes paraules son cor revíu,
d'una estrebada trenca ferre y cordills
y a les vehines barques envía un crit:
—¡Fallayres, a les falles de Sant Martí!—
Los moros no l'entenen, estàn tranquils;
qui vetlla en la coberta del comte's ríu,
qui dorm dintre la popa segueix dormint;
no dormiràn pas gayre si restan víus.
D'una pedra foguera se veu l'esquitx
que encén un cap de falla bellugadíc,
alada serp que vola d'esquif a esquif,
de serps en cada barca trobant un níu
que's creuan per los ayres en terbolí,
com estrelles que cauen en negra nit,
com en dança nocturna mals esperits.
Quan los moros despertan al gran cruxit
de les naus que s'inflaman com polvorins,
se troban sense espases y entre enemichs
que ja demunt ses testes les fan lluhir.
Les ones, que eran negres, vanse aclarint,
tornantse enormes lloses d'un cementir
ahont moros capbuçan a cents y a mils,
enterrats abans d'hora, de víu en víu,
mentre'ls fallayres nadan, nadan fugint,
ab la pregaria als llavis, l'espasa als dits:
—En aquesta hora aydàunos, oh Jesucrist!—
Jesucrist los ajuda, ne van sortint
les nines casadores y sos fadrins.

Quan arriban a terra l'aurora hi ríu:
a sa claror enrotllan lo fort capdill

a qui la sanch degota de fil a fil.
Ab la sanch, lo bon comte pert lo delit,
mes no pert, no, 'l coratge de paladí.
Un bell fallayre senya son dors ferit;
per demunt la ferida passa los dits,
com si tragués a fora lo mal de dins,
y fent tres creus exclama: *Tall fet, tall vist,*
tan aviat guareixte, com jo t'ho dich:
guareixte en nom del Pare Fill y Esperit.—
Mentre'l pastor lo cura, llença un sospir,
alçant a la montanya sos ulls humits:
—Bon comte,—li demana, ¿vos faig patir?
—De nafres com aquestes, pastor, me'n rich;
dinòu mon cos ne duya y ara'n duch vint.
No es per mi si sospiro, que es per Gentil,
quan penso, ¡pobre pare! ¿què fà'l méu fill?—

Digitized by Google

NUVIATGE

GENTIL ja passa la Tet
de la fada en la carroça;
¡que bonich es y ben fet,
que axerida ella y que rossa!

De la cova de Sirach
ja's rumbejan per l'entrada,
com una barca en un llach
hont les goges fan bugada.

De tosca són los Bacins (1)
hont la ensabonan y mauran:
sembla en sos dits argentins
que la platejan y dauran.

La verneda es l'estenall
hont cada vespre l'estenen,
en rentador de cristall
com una néu quan la tenen.

Per tot lluhenta d'esmalt,
la cova creix y s'exampla,
son sostre sembla més alt,
sa galería més ampla.

Digitized by Google

S'hi embrancan cent corredors,
com los carrers d'una vila,
plena de llums de colors
que perlejan en l'argila.

Est guía a la de Fullà,
eix a la cova Bastera
que's decanta a Cornellà
sota'l canal de Bohera.

La cobreix rich texinat,
trespol de marmòrea cambra
per cisells moros brodat
que brodarían l'Alhambra.

Ja s'enconca com uns cels
en volta d'or estrellada;
llantions són sos estels
que may eclipsa l'albada.

La volta dexa filar
la tosca en estalactita,
fins que la puja a besar
amorosa estalagmita.

En pilars alabastrins
les dues se convertexen,
que aprés artistes divins
enverniçan y pulexen.

Ab capitells mal-rodons
uns semblan tronchs de palmera
esbadiats en palmons,
archs de la volta lleugera;

Digitized by Google

palmeres d'encantat bosch
de soca entre blanca y bruna,
després d'entrada de fosch,
quan ja hi llambrega la lluna.

Altres en gran desconcert
semblan gegants en batalla,
batentse a cos descubert
o abrigats ja ab la mortalla;

cristians y sarrahins,
de tot vestuari y mida,
alguns d'ells, com deus marins,
muntant corcers sense brida.

D'exa sala una altra'n vé
y altres voltes s'hi desclouen,
hont, com boyra en cel serè,
lleugeres ombres se mouen.

Un temple's veu més enllà
ab son altar d'alabastre;
feta ab cisell sobrehumà,
l'imatge al mitg com un astre.

La trona espera una vèu,
l'orga una mà que l'inspira,
fins apar que espera a Déu
lo sagrari que s'hi ovira.

Lo camaril sembla d'or,
de pòrfit la portalada,
se veuen monjos al chor
y estols de gent a l'entrada.

Digitized by Google

Més enllà hi ha un claustre gran
y Benets que s'hi passejan
en sos llibres tot resant,
hont los càntichs ja aletejan.

De la claustra en un recó
s'enfila una escala ayrosa,
un marbre es cada grahó
vionat de blanch y rosa.

Aprés troban un replà
hont descolcan y s'asseuen;
¡que hermosa la font que hi ha!
¡que dolça l'ayga que hi beuen!

Si exa es la font del oblit
no ho esbrina pas l'historia,
mes del pahís que ha trahit
ell va perdent la memoria.

Y amunt puja y més amunt,
com aucell de branca en branca;
d'aquexa cova demunt
una altra'n veu de més blanca.

Mes com la puja de grat,
troba curta tota escala;
per un cor enamorat
cada pas es un colp d'ala.

De sopte un raig de claror
sa pujada fà més dolça,
sent càntichs entre verdor
y rierons entre molça.

Digitized by Google

De la cova singular
la carroça es a l'entrada,
que's desclòu al día clar,
com una porta que's bada.

Porta d'or del Orient,
llavors de l'aurora bella
lo sol anava naxent,
com la flor que s'esbadella.

Del Canigó gegantí
Gentil en la cima's troba,
davant d'un quadro diví
que tots los sentits li roba.

LO ROSSELLÓ

—Aguaytal—díu l'hermosa, y en màgich panorama
obrir veu a ses plantes lo plà del Rosselló
per entre cortinatges de boyres d'or y flama,
y ací's veu, com en somni d'amor, prop de sa dama
y al cim de Canigó.

Cinch ríus brollan d'aquexa montanya grandiosa,
cinch ríus d'ayga de gebre, mitg perles y mitg gel;
de tots ab les escumes lo Rosselló s'arrosa;
axís sos raigs escampa l'estrella més hermosa
per los jardins del cel.

Apar una almorratxa descomunal que vessa
per sos cinch brochs de vidre cinch ríus d'aygues d'olors;
l'axeca entre exes cimes Pyrene gegantessa
com quan, dintre la plaça, dançant la pabordessa
arruxa'ls balladors.

Digitized by Google

Gegant ample d'espatlles, al torb y a la tempesta
y als núvols dexa ferhi cada hivernada aplech;
ramades té que viuen de romaní y ginesta
en cada arruga esteses de sa rumbosa vesta,
y un poble en cada plech.

Allà d'allà Colliure, del Pyrinèu derrera,
se veu rogench e informe sortir lo sol naxent,
com far que ab braç de ferre sosté la cordillera,
y al nàxer ja ab sa rossa y estesa cabellera
s'abriga'l firmament.

De son breçol d'escumes quan s'alça cada día,
son raig primer corona lo rey del Rosselló;
de jorn tot l'emmantella de llum y pedrería,
y al pondres en Maranges encara un bés envía
al front del Canigó.

A sa claror s'exampla rihent la plana hermosa,
com desvetllada als dolços murmuris del matí;
lo pèlach a ses plantes dormint, moures no gosa,
per no desabrigarla sa filla somniosa
de sos llençols de llí.

Té a esquerra les cendroses, vitíferes Corberes
que al Pyrinèu, com branques, se pujan a empeltar,
a dreta les florides, granítiques Alberes;
lo Rosselló es un arch de dues cordilleres
que té per corda'l mar.

Es una immensa lira que en exa platja estesa
vessanta d'armonies dexà algún déu marí,
lo Canigó es lo pom, les cordes que'l cerç besa
són los tres ríus que roncan lliscant per la devesa,
lo Tech, la Tet, l'Aglí.

La Goja díu:—No sempre fóu exa vall desclosa;
fóu ayga lo que es herba, lo que ara es vert fóu blau;
bramaren les balenes hont Prada avuy reposa,
y'ls claustres d'Elna muntan, evori en coral-rosa,
de Tethis lo palàu.

Força-real y Pena (2) foren ses illes belles;
del Canigó en la soca fermàrense vaxells;
volaren les gavines cantant cançons novelles
en exes margenades, hont brescan les abelles,
hont jugan los anyells.

Es obra del Pyrene gegant aquexa terra,
dels cims la devallaren les aygues de grà a grà,
les pedres de la plana són ossos de la serra,
d'ahont un pas per segle, com hoste que's desterra,
lo pèlach reculà.

A les Nereydes, filles de Doris, suplantaren
les Nàyades joliues, que en Arles y Molitg
de sa ayga sanitosa les urnes abocaren;
les Dríades dins l'arca dels dòlmens s'allotjaren
dels arbres entremitg.

¿De quantes guerres fora lo Rosselló teatre?
portal d'Iberia, ¿quantes nacions ha vist passar?
Les serres, gradería d'aqueix anfiteatre,
en sa crexent arena més pobles han vist batre
que onades en sa mar.

Grans viles lo fenici vora exa mar plantava,
y, esposa desertívola que cerca un altre llit,
besava llurs muralles mil anys y les dexava,
y lluny elles al veure sos ulls y vesta blava,
morían de neguit.

Lo temps a Caucolíberis e Il-líberis esborra,
si restan llurs ossades, sos noms ja ningú'ls sab.
De la Ruscino Púnica ne resta sols la torra,
com d'home que en l'arena de vora mar s'ensorra,
trayent ja sols lo cap.

Ençà d'exa columna, padró de sa ruina,
una ciutat naxenta no veus? es Perpinyà,
la que li ha pres per sempre lo ceptre de regina.
Donchs jo l'he vista nàxer, com d'un reboll l'alziña,
com roure d'un aglà.

Un fill de la Cerdanya, que *Pere Pinya*'s deya,
tement que'l soterrassen les neus, parlà a la Tet:
«¡Oh! guíam tu que hi baxas, al plà que s'assoleya.»
«Segueixme», 'l ríu contesta, y'l llaurador ho feya
per no morir de fret.

Dels bous pren les tirandes y per sa verda riba,
segueix lo ríu que corre camí del Rosselló;
quan ja vora les aygues del mar la Tet arriba,
díu al bover: «Arrèlat aquí, llaura y cultiva,
tos camps regaré jo.»

Com Ròmulus un día del Tibre en la ribera,
de frexe ab sa carreta rodeja un troç de plà;
allí planta una casa, un camp y una olivera,
ara es ciutat la casa, mur ample la rodera,
lo mur de Perpinyà.

Apar una encantada que de l'escuma exida
mirantse s'extasía, granívol Rosselló,
y alçant a les neus vèrgens los ulls embadalida,
no sab si ab més belleses y ab més tresors la crida
la mar o'l Canigó.

Digitized by Google

Mes eix es méu, cap reyna del món té millor trono;
a cap fins les boyrades humils besan lo pèu;
y axò y mon cor y vida y esdevenir te dono;
ací, al nivell dels astres, de gloria te corono,
més alt sols està Déu.

¡Oh! mira mes companyes com a enjoyarte volan
en carros de boyrina de polsaguera d'or;
algunes per lliseres de néu y herba rossolan
fins que, de joyes plena sa falda, s'enarbolan
parlant de nostre amor.

A exams axí a trench d'alba les àurees abelles
murmurioses volan vers l'ametller florit.
Oh! mírales com pujan, que càndides y belles!
no són més axerides al vespre les estrelles
quan pujan al zenit.

MONTANYES REGALADES

UNA GOJA VOLANT

Jo veig una rosa vera,
una rosa y un clavell,
ditxosa la primavera
que pot férsen un ramell.
Llur test d'or es la montanya,
quin gerro tan grandiós!

ALTRA GOJA

No volèm gayre, companya
ara que parlan tots dos.
Mira allí la de Mirmanda.
¿Què farèm al arribar?

Digitized by Google

LA GOJA DE MIRMANDA

Voltèm lo cim en garlanda
y posèmnos a cantar.

CHOR DE GOGES, FENT LA SARDANA

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA GOJA DE MIRMANDA

Quan Barcelona era un prat
ja Mirmanda era ciutat,
forts gegants l'han axecada,
que de pedra ab glavi tosch
quan los veyan dintre'l bosch
fins los roures tremolavan.

L'axecaren, fent ensalms,
ab reblums de quatre palms,
ab palets de quatre canes,
entre'l secà y l'aygamoll,
com la vila de Ripoll
entremitg de dues aygues.

Allí tinch lo méu casal,
tancadeta ab un penyal
sota'l casal hi ha una balma;
de joyells d'argent y d'or
allí guardo mon tresor,
com sos bonichs una garça.

Digitized by Google

Lo millor que hi he trobat
es eix espill encisat
que enamora a qui s'hi aguayta,
lo mànech sol que sosté
aqueix diamant serè
val la corona d'Espanya.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA DE GALAMUS

De les valls del Rosselló
Galamus es la més bella,
oberta a la llum del sol
n'apar una mare-perla,
n'apar un cistell de flors
que enarboran les Corberes,
com dalt d'una branca un níu
entremitg de cel y terra.
Hi cantan los rossinyols,
les tórtores hi gemegan,
y les àligues reyals
ab ses alasses l'ombrejan.
D'aqueix Camp (3) jo'n só la flor,
d'aqueix cel jo'n só l'estrella;
hi tinch la Fo per passeig,
per palàu la cova immensa,
per gegantí mirador
lo serradal de l'Esquerda,

Digitized by Google

per font lo ríu del Aglí
renadíu sota una penya,
per córrê a besar los peus
a Sant Pau de Fenolleda.
L'ofrena que us faré jo
es la que a mi'l ríu m'ha feta,
topacis de Bugarach,
hont naix lo ríu que me'ls dexa,
enfilats ab un fil d'or,
com un collaret de reyna.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA DE RIBES

Jo tinch una galería
que va per dintre dels monts
des de la cova de Ribes
fins al Forat de Santòu.
Per un cap veig Coma-Armada
y'ls espadats de Montgrony,
per altre'l ríu que anguileja
des de Caralps a Ripoll.
Mon palàu es dins un cingle
que'l Freser parteix en dos,
a cada banda de cingle
tinch finestres y balcons,
ab eureres per cortina,
lligaboscos per festó.

Digitized by Google

De riba a riba abraçantse
vells roures me fan de pont,
los que passarhi m'hi veuen
me prenen per un colóm.
Filla d'Amand (4) rey bagauda
encantada allí visch jo,
al valent que'm desencante
prometentli grans tresors,
donarli vida més dolça
y ferlo franch de la mort.
Mentrestant, gentil parella,
prenèu ma corona d'or.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA DE BANYOLES

Tota la nit he filat
vora l'estany de Banyoles,
al cantar del rossinyol,
al refilar de les goges.
Mon fil era d'or,
d'argent la filosa,
los boscos vehins
m'han pres per l'aurora.

Per devanar lo méu fil
tinch belles devanadores,
les montanyes de Bagur,

Digitized by Google

les de Bagur y Armen-Roda,
les serres de Puigneulós,
les de Món y Rocacorva.
La plana del Empordà
may ha duyt millor corona,
corona de raigs de llum
trenats ab lliris y roses;
semblava un pago reyal
obrint sa florida roda.
Mon fil era d'or
d'argent la filosa,
los boscos vehins
m'han pres per l'aurora.

Com lo fil era daurat,
les madexes eran rosses,
hermosos cabells del sol
encastats de boyra en boyra.
De les Estunes (5) al fons
lo texían quatre aloges,
llur teler es de cristall,
d'evori la llançadora.
Veusaquí'l vel que han texit
tot exprés per una boda.
Mon fil era d'or,
d'argent la filosa,
los boscos vehins
m'han pres per l'aurora.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,

Digitized by Google

elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA FADA DE ROSES

Que bonica n'es la mar,
que bonica en nit serena!
de tant mirar lo cel blau
los ulls li blavejan.

Hi devallan cada nit
ab la lluna les estrelles,
y en son pit, que bat d'amor,
gronxades se breçan.

Tot escoltant l'infinit
sa dolça música ha apresa,
n'apar lo mirall del cel,
lo cel de la terra.

Ahir vespre la vegí
com dormía en la maresma,
com dormía cabdellant
escuma y arena.

Los coralers de Bagur
coralan dins llur barqueta.
—Coralers, si m'hi volèu
farèu bona pesca.

Si volèu saber qui só,
só una fada empordanesa,
les fades del Pyrinèu
me diuen Sirena.—

Digitized by Google

Quan ells se tiran al fons
jo'n sortía ab les mans plenes,
ells trauen rams de coral,
jo aquest ram de perles.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA DE FONTARGENT

De Fontargent a Oriege
n'he baxada aquest matí
pêl rost de Clota Florida
maduxetes a cullir.
Tot omplintne la cistella
un aurer ensopeguí,
un aurer que entre la sorra
triava granets d'or fí.
—Déu vos guart, gerdera hermosa.
—Déu vos guart, gallart fadrí;
prou vos daría maduxes
si'm donasseu d'or un brí.
—Prenêusel, gerdera hermosa;
per gerderes l'apleguí.—
Ell me'n donava una ambosta,
jo unes bolves ne prenguí,
mes maduxes oferintli,
de les selves coral fí.
Mentres ell se les prenía
les maduxes cambií,

cada gert era un carboncle,
cada maduxa un rubí.
Per ensenyàrvosen mostra
la més vistosa encastí
en est anell de cinta ampla
que en dos se pot mitg-partir:
per anell de nuviatge
si'l volèu, vèusel aquí.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

LA DE LANÓS

Sols per fervos un present,
de llevant fins a ponent
he seguit la terra mía;
vos ne porto una arpa d'or
que fà passar la tristor,
que fà venir l'alegría.
Cada colp que la toquèu
vos hi respondrà una vèu,
la vèu de l'ànima mía.

CHOR DE GOGES

Montanyes regalades
són les de Canigó,
elles tot l'any florexen,
primavera y tardor.

Digitized by Google

DESENCANTAMENT

FLORDENÉU

GENTIL méu, jo què't daré
si tant mes fades te donan?
De què jo't coronaré
si d'or elles te coronan?

Te donaré lo méu cor,
lo cor y la mà d'esposa,
jo seré ta dolça flor,
tu seràs ma abella hermosa.

Companyes, mentres me'n vaig
a vestir ma verda vesta,
com les boscuries pêl Maig
del amor per la gran festa;

mentre'ns cantan los moxons
sos hymnes epitalàmichs,
y envían valls y turons
onades d'halens balsàmichs;

Digitized by Google

mentres lo sol surt del mar,
daurant aquest promontori,
com illumina l'altar
lo brandó del desposori;

de mon regne, que es lo séu,
recordàuli alguna historia:
parlàuli del Pyrinèu,
que es lo trono de ma gloria.

LA FADA DE MIRMANDA

PASSATGE D'ANNÍBAL (1)

Les goges de Mirmanda, de Vallespir y Alberes
aquell matí dançavam en lo Bosquet dels Horts,
en lo bosquet de roures, d'alzines y sureres,
d'una arpa de set cordes als divinals acorts.
De prompte se sentiren remors en la collada,
com d'un torrent quan ronca venint la torrentada;
la borinor s'acosta, rodola la tronada
y en la serena riuen del Pyrinèu los ports.

¿Serà que un vent ha foses les neus de l'alta cima,
y a ríus envían ara ses aygues a la Vall?
¿Serà un estol de feres que vé mudant de clima,
o'l rúfol torb que espolsa sa crin com un cavall;
lo torb, aquexa mànega de vents que arrasadora
traboca les cabanyes, los llachs y ríus devora,
capola'ls tronchs dels arbres com ceps la podadora,
a fexos estimbantlos ab fort terrabastall?

Digitized by Google

Es lo torrent d'Anníbal; ab grans destrals y serres
li van obrint passatge deu mil treballadors,
lo puig son front abaxa, la vall s'omple de terres,
lo pont d'una gambada passant ríus bramadors.
Les penyes, si fan nosa, y'ls grenys del camí trauen;
al colp dels llenyatayres arrèu los arbres cauen,
los faigs y les muxeres són canyes que s'ajauen,
los vellaners son herbes als peus dels dalladors.

Los balears penjada duhen al braç la fona
trenada ab tres badíes de cànem o de pell,
quan de sa roda encesa, que força y foch li dona,
la pedra surt brunzenta, o aterra o fà portell.
Lo cos dels sagitaris segueix l'immensa rua;
buyrachs fexuchs ressonan demunt sa espatlla nua,
rublerts tots de sagetes de verinosa pua
que en sa volada trenca les ales del aucell.

Y, avall, onades d'hòmens a onades succehexen,
ones de ferre a onades d'acer sense parar;
còm may encara'n surten al cim, y ja cobrexen
lo plà, les del Massana seguint cap a la mar.
Mostrant al sol sa escata d'argent que lluhenteja
apar serpent enorme que corre y anguileja,
des de Banyuls a Salces, de Salces fins a Osseja
podent dues vegades lo Rosselló faxar.

En mitg de la boyrada de pols que'ls acompanya
lluhir se veuen armes d'acer y escuts d'aràm,
com al tronar en vespres d'istíu en la montanya
se veu dins negres núvols cohetejar lo llamp.
Fexugues s'arrocegan les màquines de guerra,
com si rodant cayguessen esberles de la serra,

y, fent cada rodada trontollejar la terra,
rosegan ab llurs rodes la roca de Montbràm.

Cent elefants seguexen, com serres que caminan,
formant grans siluetes al dors del Pyrinèu;
per ferlos pas los roures de tres cents anys s'inclinan,
los castanyers se rompen, més flonjos que llur pèu.
Demunt del més altívol, en torra cisellada,
Anníbal atravessa l'immensa serralada;
al vèurel jo dels núvols baxar, a no ser fada,
de genollons en terra l'hauría pres per déu.

Gegant de pedra que omple la Vall y la domina,
lo gros Montbràm, d'Anníbal als peus, sembla petit,
apar que al vèurel dobla sa testa gegantina,
que sols lo llamp, eix glavi dels núvols, ha ferit.
Es alt, ample d'espatlles, de colossal figura,
un perpunt d'or abriga son pit y sa cintura:
dels jóvens de Cartago té l'ayre y l'estatura;
té dels lleons del Atlas lo tronador rugit.

Una llegió sagrada de nobles lo corona
seguintlo, com al carro del sol lo resplendor;
ab una adarga abrigan son cos, ampla y rodona,
ses armes y sa túnica són una llauna d'or.
Derrera d'ells les tribus de l'Africa negrejan,
y'ls espanyols sa espasa llarguíssima manejan;
quan los romans en Cannas llampeguejar la vejan,
han de dexar per ella llur *ensis* tallador.

Ans d'arribarhi, una altra muralla los espera,
de gran contramuralla li fan los Pyrineus,
dels Alpes es l'abrupta, suprema cordillera,

muntada per una altra de glaces y de neus.
Entre ells, en ample fosso, lo Rose fà sa vía,
serpent que ab una onada l'exèrcit desfaría,
gran monstre de set boques que tot ho engoliría,
sos elefants, ses armes, sos hòmens y sos deus.

Per forta reraçaga vint mil cavalls seguexen,
tots ells fills del Sahara, germans del Simoún;
com los centaures, sella ni brida no conexen
los etíops que'ls muntan, poltro y genet fent un.
Al vèurels, dalt dels Alpes, la terra italiana
dirà lo que al Pyrene sembla ara dir la plana:
Cayent d'exes altures, aquexa allàu humana,
dels pobles que jo abrigo me'n vé a xafar algún!

Des de'ls murs de Ruscino, que allà d'allà negrejan,
omplirse d'armes miran llur terra los sardons,
tranquils miran les messes de Mart com hi onejan,
los elefants, los poltros, les llances y'ls penons.
—Alçàuvos contra Anníbal,—ahî'ls romans los deyan.
—Alçàuvos contra Anníbal,—y a bell esclat ells reyan,
davant de la riuada com canyes ells se veyan,
y ab canyes no s'atura lo ríu de les nacions.

—Donàume pas,—d'Anníbal los missatgers los diuen
avuy;—jo vaig a Italia, só amich, no us faça pô.—
Ells ouen lo missatge prudents y no se'n riuen:
—Que passe,—li responen, tancantse en Rosselló.
Y tot un jorn vegeren per sota sa muralla
passar peons, fonèvols y carros de batalla,
arquers ab sa ballesta, dallayres ab sa dalla.
Què hi vé a cercar a Europa de l'Africa'l lleó?

¿Què hi vé a cercar? vé a batres ab l'àliga romana;
la terra no es prou ample per dos rivals tan forts;

vé a traure de son trono del món la sobirana;
a Roma o a Cartago vé a obrir lo camp dels morts.
Per què a morir volavau axís, tribus guerreres?
Per què pastors no us feyau d'aquexes torrenteres?
Les fades de Mirmanda, de Rosselló y Alberes
dançavam aquell día dins lo Bosquet dels Horts.

LA DE FONTARGENT

NOGUERA Y GARONA

De Beret l'immensa plana
té la forma de breçol,
té montanyes per barana
hont com mare aguayta'l sol.
Té per alta capçalera
la montanya de Crabera.
La geganta cordillera
per breçar sos fills la vol.

La Noguera y lo Garona
són los fills que Déu li dona,
que ja al nàxer s'empaytaren,
corregueren y saltaren,
com dos nins joguinejant.
Noguera per Alòs
tot joguinós,
Garona per Aràn
tot rondinant.

La Noguera Pallaresa
se llevà més de matí;

quan del nort la vista ha presa
de mitg-jorn pren lo camí.
Son germà, que anava a Espanya,
veu al altre que l'enganya,
que li dexa sols montanya,
fentse séu tot lo jardí.

Com voluta que se'n torna
en lo vert plafó que adorna,
decantantse cap a esquerra,
se rebat des de la serra
de Beret fins a Tredós.
  Garona per Aràn
    tot rondinant,
  Noguera per Alòs
    tot joguinós.

De Burdeus y de Tolosa
l'un abeura'l gran verger,
mentres l'altre dú a Tortosa
l'argent fós de Mont-vallier.
Travessant més d'un gorch negre,
fà'l camí saltant alegre,
fins que's casa ab lo ríu Segre
part d'amunt de Balaguer.

Tot passant pêl plà d'Esterri,
pêl camí que baxa a Gerri,
mal clavada en un llis d'herba,
ha ovirat ferrea y superba
la gran Maça de Rolant.
  Noguera per Alòs
    tot joguinós,

Garona per Aràn
tot rondinant.

Espanyol que s'afrancesa,
lo Garona, mal paysà,
dú a la França la riquesa
que en Espanya atresorà;
y de fonts veyentnos pobres,
al Atlàntich dú ses sobres,
mentres poques y salobres
l'altre'n dú al Mediterrà.

Ah! per garba mal lligada
la d'aquexa bessonada,
que retràu a la memoria
de més d'uns bessons l'historia
avinguts com gat y gós.
Garona per Aràn
tot rondinant,
Noguera per Alòs
tot joguinòs (2).

CHOR DE FADES

A Lampegia, tu, que has vista,
dona d'ayga de Lanós,
abraçar en hora trista
lo cadavre del espòs;
càntans ¡ay! sa derrera hora,
mes que sía sospirant;
ta vèu de lira que plora
s'avé ab eix fúnebre cant.

Digitized by Google

LA DE LANÓS

LAMPEGIA

Hermosíssima es Lampegia,
filla del duch d'Aquitania;
quan del castell al matí
puja a la torra més alta,
a qui la veu des de'l bosch
li apar l'estrella de l'alba,
a qui la veu dintre'l bosch
li apar l'invicta Diana.
L'ha ovirada Abú-Nezàh,
governador de Cerdanya,
Lampegia caçava aucells,
a ella'l moro la caça;
quan la té dintre del llaç
cativa se l'emmenava;
no li valen, no, l'arch d'or,
ni les sagetes de plata,
ni sos ulls negres, que són
més homicides encara.
Mes no sé qui es lo catíu,
lo moro o la cristiana;
si n'es la filla del duch,
lo cativeri li agrada;
si no ho es, es que'ls grillons
a son robador posava.
—Robadora del amor,
princesa de l'Aquitania,

Digitized by Google

què vols?—lo moro li díu,—
mes que sía la meva ànima.
—La teva ànima es per Déu,
jo sols vullch la teva espasa,
que abans feresca'l méu cor
que'l cor de ma dolça patria.—
Entre Abú-Nezàh y lo duch
pau eterna s'es jurada,
llaç de flors ab que l'amor
uneix lo níu y la branca,
lo moro y lo cristià,
lo Llenguadoc y l'Arabia,
uneix lo día y la nit
ab una estrella per gafa.
Llaç de flors que'ls has lligat,
Déu te dó llarga durada.

II

Abderramàn ho ha sabut,
vol veure si'l desfaría,
al crit de ¡muyra'l traydor!
vers Catalunya camina,
vint mil hòmens dú de pèu,
dèu mil de cavallería;
per devanter va Zeyàn,
brau adalit de la Siria.
En lo camp es un corcer,
en los ríus es una anguila,
en lo combat un lleó
dels de sa terra nadiua.
Abú-Nezàh no'n sab rès,
massa fort l'amor lo lliga;

Digitized by Google

quina nit tindrà, si dorm!
quin despertar, si somnía!
Ab ell dormen sos soldats
dintre'l fort de Julia-Llivia.
Oh Julia-Llivia! a tu y ells
l'hora fatal vos arriba.
Ja l'enemich es aquí,
ja té les claus de la vila.
Los defensors són covarts,
n'hi ha gran escampadiça;
los uns fugen cap a Llo,
los altres cap a Angustrina.
Quan cau lo roure del bosch
l'aucellada se'n desnía!
Abú-Nezàh fuig tot sol
del duch Eudes ab la filla,
fuig sense saber ahont fuig,
com un cego sense guía.
Zeyàn pêl rastre'ls segueix
de moros ab sa canilla;
quan sent aprop sos glapits,
Lampegia plora sanch viva:
—Sàlvat,—díu al séu espòs;—
jo sola morir voldría.
—Lampegia, no't dexaré;
primer dexaré la vida.—
S'aturan vora una font,
avuy Font de la Regina;
no beuen, no, y tenen set,
massa l'ayga amargaría;
no dormen, no, y tenen sòn,
ses flors los semblan ortigues.
Allí'ls troba l'enemich,

al espòs ella s'inclina,
com alfàbrega a son test
quan algún pèu la trepitja.
Ab sa espasa ell y ab son cos
com ab una ala l'abriga,
dexant ploure sobre séu
colps d'alfanch y coltellina,
fins que cau sobre l'herbey
que sa sanch ja envermellía,
com esgranall de rubins
demunt verdosa catifa.
Si'l ferre no ho hagués fet,
la dolor lo mataría
al vèuresen emportar
sa enamorada cativa,
la coloma pêl milà,
pêl porcell la margarida.
En gropa del séu corcer,
Zeyàn la porta al califa,
al califa Abderramàn,
que al pèu del Pyrene arriba.
Ell axeca'ls ulls al Cel
y'l nom d'Alàh pronuncía,
pronuncía'l nom d'Alàh:
—La filla d'Eudes m'encisa.
Es la flor del Pyrinèu
en lo plè de sa florida,
es la corona-de-rey (3);
un rey se'n coronaría.
Serà en l'harèm de Damasch
de l'hermosura regina,
la rosa d'aquell jardí,
la perla d'aquella riba.—

Digitized by Google

Al infelíç aymador
li donan tomba lluhida
d'un triangle coronat
ab cúpula damasquina,
dins lo poble de Planés (4),
a quatre lleugues de Llivia.
Los vinents escatiràn
si es mausolèu o meçquita,
si l'han feta cristians
o moros de Morería;
mes en la tomba del moro
los cristians diuen missa,
que ja era mitg cristià
qui en mans de moros moría.

CHOR DE FADES

Si no fóssem al cim d'una montanya
per sirena't pendríam de la mar;
mes, plega, plega ta cançó, oh companyal
l'historia de Lampegia'ns fà plorar.

Y tu, Gentil hermós, per qui s'acosta
l'hora d'amor, pàrlans d'amor si't plàu;
la flor ne parla al ríu, al mar la costa,
y ríus y mars ne parlan al cel blàu.

Muda dorm en tos braços l'arpa hermosa
que't regalà la fada de Lanós;
sobre ton pit estreny-la com esposa
y llença al vent un càntich amorós.

Digitized by Google

CANT DE GENTIL

Amor, amor, hont me pujares?
hont sóu, amichs? hont sóu, mos pares?
y jo meteix, digàume, hont só?
Dígas-m'ho tu, Griselda bella,
ma hermosa estrella
de Canigó.

Y tu ets del cel guspira eterna
o sols fantàstica lluherna?
dus al infern o al paradís?
Mes es ací tan dolç lo viure,
veyent somriure
ton ull blavíç!

Què se me'n dona de la terra
si't tinch ací, en est cim de serra?
Mes com nos mira'l sol naxent!
Portam vers hont surt com poncella
que s'esbadella
pêl firmament.

Dusme vers hont los ulls va a cloure
de sa carroça l'or fent ploure,
rey que's retira a son palàu,
y de son golf al golf d'estrelles
boguèm entre elles
per lo cel blàu.

Pujam amunt, de branca en branca,
des d'hont lo món com arbre arranca
fins al cimal entre'l fruyt d'or;

pujam amunt, y amunt encara,
mostram la cara
del Criador.

Mes si jo't tinch, per què m'anyoro?
si tu'm somríus, donchs, de què ploro?
Lo cor del home es una mar,
tot l'univers no l'omplirfa;
Griselda mía,
dexam plorar!

Gentil refila encara, entre sos braços
l'arpa respòn a son derrer sospir,
quan aprop les aloges senten passos
y, porugues, arrencan a fugir.

Es Guifre'l d'Arrià: quan en mala hora,
fà tres díes, Gentil dexà la vall,
com ríu que arrasa y flama que devora,
de sarrahins hi queya un devassall.

Sense cabdill al veures, s'esbullaren
los cristians al crit de trahició,
y a Cornellà los moros arribaren
ans que ab la nova hi arribàs la pò.

Lo comte prou lluytà:—Agambe qui puga,
esparverats cridaren los guerrers,
dexant als sarrahins, com a l'eruga,
poble y palàu y regadíus vergers.

Y tot ho saquejaren, des de Prada
als horris y masíes de Castell,
dexant pobra la terra y despullada,
com una testa hermosa sens cabell.

Joyes, armes, corcers, nins y donzelles,
arrèu, de tot fà presa'l sarrahí,
com trepitja y malmet flors y poncelles
un ramat de porcells dintre'l jardí.

De l'horrible, impensada revinguda
pot traure'l comte sos amats tresors,
pot traure a Guisla, sa muller volguda,
y als fills, fruyt tendre de sos vells amors.

A un relleix se'ls ne puja de la serra,
y al tenirlos a port, y entre guerrers,
los dexa per salvar sa aymada terra,
dever sagrat de nobles cavallers.

Del Canigó s'enfila a l'alta cima
per veure en sa rodalia què s'hi mou,
per veure'l Rosselló, que tant estima,
com lo podría deslliurar del jou.

Quan hi troba a Gentil, tres díes feya
que ab ell pensava, de quimera foll;
y sens l'espasa que ell cenyíli'l veya,
y com esclàu ab un collar al coll.

Veu al que ahir dexà cobert de ferro,
de pedrería y flors enjoyellat;
veu fet joglar lo fill de Tallaferro,
Samsó que alguna Dàlila ha xollat.

Quan, per sa culpa, 'l moro tot ho aterra,
apar de fades encisat y ull-près,
lo veu venent a son amor llur terra,
y, com resclosa plena, no pot més.

Digitized by Google

A la primera empenta que li dona
lo capbuça y rebat per l'estimball,
ahont un ¡ay! de moribont ressona,
omplint de pena y de tristor la vall.

L'arpa rodola ab ell de timba en timba,
ferintles ab trencada gemegor,
gemegor que s'allunya y minva, minva
d'acort encara ab aquell pit que mor.

Sospirs o notes minvan y s'apagan,
sonant per derrer colp més tristament,
halè de dues vides que naufragan,
esvanintse plegades en lo vent.

Com un arbre ufanós que en sa florida
arrenca en la cinglera un terbolí,
Gentil, des d'allí dalt, va sense vida
rossolant a la plana de Cadí.

¡Mes ay de Flordenéu! des de l'albada
a sos vergers demana nous encants;
se renta com les flors ab la rosada,
com elles enjoyantse ab diamants.

Del color se vesteix ab que Mahoma
solía veure en somnis les hurís;
ab son vestit de virolada ploma
no es tan hermós l'aucell del paradís.

Del estany se contempla en l'ayga clara,
que s'atura per ferli de mirall,
de sos ulls dolços y rihenta cara
entretenint l'imatge en son cristall.

Digitized by Google

De roses porta al front una corona
ara meteix cullides al verger,
cullides per l'amor que l'esperona,
fent florir en sa cara altre roser.

Cap al jardí, com de son rusch l'abella,
amatenta sortía del palàu,
quan de son cel l'esmortuhida estrella
de congesta en congesta als peus li cau.

Sos ulls són plens de néu, d'ombra y polcina,
sa cara es de cadavre, sos cabells,
madexa de fil d'or ¡ay! purpurina,
rosseja en rochs y mates a cabdells.

Encastàren-s'hi a rinxos ses garlandes,
sa gonella de seda y son brial,
les perles a enfilalls, los flochs y randes
de sa gemada vesta nupcial.

Ella càuli demunt, y ses companyes
los ploraren tres díes a tots dos,
dihentse ab safareigs, colls y montanyes:
—Ay! l'astre que se'ns pon fóu ben hermós!—

A la tercera aurora ella's retorna,
son plor exuga ab sos sedosos rulls,
no voldría plorar, mes sempre hi torna,
¿què poden fer sinó plorar sos ulls?

Fà posar aquell cos dintre la barca,
barca que es ¡ay! sepulcre de recorts!
per última vegada ab ell s'embarca,
y acompanya sa vida al camp dels morts.

Digitized by Google

A cada banda bogan tres remeres,
negres estàn sos cors com sos vestits,
no jugan ja ab lo vent ses cabelleres,
que'ls cauen, com les llàgrimes, als pits.

Cantarli càntichs de tristor voldrían
y's posan totes sis a sospirar,
quan recordan aquells que li plavían
com càntichs de sirenes de la mar.

Aquells torrents seguexen d'ona en ona,
aquells prats anyorívols d'un a un,
com un brillant caygut de sa corona
ella ensenyantlos son gojat difunt.

Lo mostra a les estrelles que'ls ulls clouen,
com Flordenéu tranzides de plorar,
als aucellets joyosos que'ls desclouen
tant de matí sentintla gemegar.

Lo mostra als geçamins que l'ombrejaren
y, esflorant ses corones sobre d'ell,
de flors al bés del ayre l'arruxaren,
¡era tan jove, tan ayrós y bell!

Als miosotis l'ensenya de la riba,
a les glebes de gel que ou sospirar,
d'argent y de cristall a la font viva
que de les goges es l'espill més clar.

De glaç a les cavernes que senglotan,
d'hont, com perles en beyres argentins,
de fil a fil les llàgrimes degotan,
pels ayres escampant remors divins.

Ay! en retorn, cada turó, cada arbre,
l'herba que naix, l'estrella que floreix,
li sembla que li mostra ab cor de marbre
de son vestit de noces un esqueix.

Ella'ls demana d'un a un venjança
contra Guifre, y ab boyres de tardò,
del cel esborra l'iris de bonança
que coronar solía'l Canigò:

ab branques de llorer l'ayga tranquila
bat del estany, y, ab ses metexes mans,
congría'l torb d'ales de foch, y apila
los núvols sobre'ls núvols udolants.

Digitized by Google

LA FOSSA DEL GEGANT

Lo comte Guifre encara d'ira està foll,
plantat dalt de la cima de Canigó;
entre'l cel y la terra se veu tot sol,
puix una boyra negra d'ales de corb
ab lo verger abriga los Estanyols,
palaus y palacianes, aucells y flors.
Passeja la mirada pêl Rosselló,
lo cel li sembla rúfol, lo pahís horch;
de moros no n'ovira, sols veu la pols
que en los camins axecan llurs esquadrons.
Del llevantí Colliure se gira al port,
ne surt una fumera que tapa'l sol.
¿Serà als vaxells o al poble que's cala foch?
Quan pensa ab Tallaferro s'ho explica tot;
dels sarrahins ha encesos los galiots,
mes ay! mentre ell estimba son fill hermós!
Sos ulls axís que ho veuen semblan de boig,
sa cara se trasmuda com de qui's mor.
Llavors se dona compte del séu pecat,
lo coneix y s'esglaya; mes ay! ja es tart.
Plantat dalt de la cima com para-llamps,
ne demana un als núvols, no'n baxa cap!
Com qui cerca metzines al fons d'un vas,
mira al fons del abisme desesperat,

negra gola de monstre que'l va xuclant.
¿Se llevarà la vida com un covart,
seguint l'hermós cadavre córrechs avall?
¿Se tirarà al feréstech gorch de Balaig?
Bé ho faràn prou los moros si's vol matar,
no'ls mancan cimitarres, los sobran darts,
y de llances se'n veuen tot un canyar.
Ja baxa de la cima tot esverat,
donant ensopegades com embriach.
Part d'amunt de Valmanya fà ressonar
la trompa que son avi duya al combat.
No trigan a respondre per les afraus
los jóvens capcinesos, los vells cerdans,
aucells que a la tempesta s'han esbullat.
Camí de Serrabona (1) va atravessant
los rierons que regan l'hort de Vinçà;
oasis que exes serres tenen tancat
perque no'ls lo marcesca l'ayre de mar.
Del Canigó los Aspres són l'arrelàm
de serres que entrelliga cap a llevant;
en llur derrera onada s'alça un toçal,
que té'l nom y la forma d'un camellàs (2)
entre'ls puigs y la plana mal ajaçat.
En sa gropa se'n pujan molts cristians
en seguiment de Guifre, que'ls va aplegant.
D'aplegadices llances quan té un bon ram,
al Rosselló devalla com una allàu
que creix ab lo que troba tot rodolant.
Quan trobe a Tallaferro, los dos germans,
de moros, si no fugen, bé'n xafaràn!

Axís que Tallaferro de l'ayga surt,
los ballesters arriban de Besalú,

ab los archs a l'espatlla, lo dart al puny.
Se'n pujan y aspilleran a dalt d'un puig,
coronat d'olivarda, grèbol y bruchs,
per rebre als de Mahoma posantse a punt,
posantse a punt de bàtrels o ser batuts.
Los moros que corrían ab gran esbull
de la Salanca als cingles de Queribús,
vers lo port de Colliure quan veuen fum
aquell que menos corre sembla que brunz.
Los mena un gegant negre molt rabaçut,
lo nom que'ls seus li donan es de Gedhur.
Quan veu les naus en flama, la sanch li bull.
Les abelles quan veuen cremar lo rusch,
del fogayner se tiran a exams demunt;
axís l'exàm de moros se tira al puig.
Quina bellugadiça, quins crits, quin bruyt
de sagetes que cauen com calabruix!
lo Pyrinèu ressona fins a Banyuls.
Los ballesters del comte forman un mur,
un mur de carn humana, llances y escuts;
mes los murs també cauen, si'l colp es dur,
y com los colps del moro, may n'han plogut.
Los sarrahins són trenta, trenta per un,
y es ¡ay! ferit lo comte que més los puny.
Quan ja's veu sense forces, alacaygut,
per cel y mars y terres passeja'ls ulls;
alçant los ulls ovira quelcòm que llú,
serpent de ferre que entre montanyes surt.
Si es gent del gegant moro, ¡Déu nos ajut!
si són soldats de Cristo, Cristo los dú.
No són soldats del moro, puix aquest fuig,
són los del comte Guifre, comte volgut.
Los que Gedhur comanda no són poruchs,

sos cors són més de roure que de saúch,
reberen les besades del Simoún
y ab fers lleons y hienes tots s'han batut;
mes entre-mitg veyentse d'espasa y mur,
ans que d'un colp l'axafen, prudent s'esmuny
per entre'ls dos exèrcits lo Tech amunt.
Amunt a negres núvols van com lo fum,
ja passan vora'l temple de la Mahut (3),
ja pêl bosch de La Roca, sota'l Portús.
Si poden a Cerdanya pujar segurs,
des de Cerdanya a Lleyda lo Segre hi dú;
allí serán los moros a casa llur;
mès ¡ay! la font del Segre que n'es de llunyl

Tu que d'una gambada passas lo Tech,
obra ton ull de pedra, pont de Ceret (4),
que de fills de Mahoma no'n veuràs més.
Ja la Balma del Moro fugir los veu,
fugir envers la Caxa, sota'l Palet (5),
lo que Rolant tirava, jugant ab ells,
de montanya en montanya pêl Pyrinèu.
¿Quín monstre es eix que baxa cap al ríu Tech
des de'ls aspres rellexos de Tretzevents?
Atravessa la plana com un serpent,
entafurat entre herbes, boscos y grenys,
per engolir los moros a cents, a cents.
La Fo'ls pastors ne diuen, y es un avench
ahont turbans s'enfonzan arrèu arrèu,
cimitarres, ballestes y ballesters,
senyalers y senyeres, poltro y genet.
Sos ulls no l'oviravan des de Reynés
pujant per les garrigues de Montferrer.
Los qui'n surten, demanan ales al vent,

fugint dels qui'ls seguexen com trò al llampech,
com al ferre que axafa la martinet.
Més enllà de Coll d'Ares y Font de Tech,
Roca-Colóm blanqueja com una néu;
los colomins que hi niuan fugen esquerps,
fugen a voladuries ¡ay! com fan ells.
Abans de gayre passan sobre Ull de Ter,
ningú s'hi atura a beure, tots tenen set,
los cristians, los moros y llurs corcers,
y sols cau de sagetes pluja batent,
sagetes que corsecan com llamps en sech.

Si tenen set que'n tingan, prompte beuràn,
mes no glopades d'ayga, sinó de sanch,
de sanch de guerrers moros y cristians.
Ja al comte Tallaferro li'n va rajant,
reobríntseli la nafra del día abans.
Veyent que se li adolla, son cor decàu:
—¡Oh Guifre,'l comte Guifre, mon bon germà!
atúrals tu y fereixlos, ara si may.—
Lo comte es de Cerdanya, los camins sab,
los camins de les cabres y dels isarts;
enfila una dressera vers Carrançà,
com si giràs les aygues per recular.
Tot seguit l'aventatge los ha segat
y al crèurel ells derrera los surt davant:
—Entrégat,—crida al moro,—y ets perdonat.—
Lo moro per resposta li fà enviar
en seca pedregada còdols y darts.
Llavors lo comte exclama molt enutjat:
—¿De mi no vols la vida? la mort tindràs.—
Son destrer esperona dret al gegant,
la llança en sa mà dreta, l'escut al braç;

se donan falconada com dues naus,
al tràngol de les ones dels guerrejants.
Lo comte Tallaferro ho està mirant,
com àliga ferida, des d'un toçal.
Los primers colps que's ventan no són en fals,
a estellicons les llances creuan l'espay.
L'un s'arrenca l'espasa, l'altre l'alfanch
y's mossegan pêls ayres guspirejant;
ab les guspires saltan gotes de sanch.
Los pastors de Setcases y Tragurà,
que de lluny los escoltan, no saben pas
si's donan colps de sabres o colps de malls,
si són los colps tronades, los sabres llamps.
La cimitarra mora sembla una falç,
feta a fer caure testes com brins de blat;
cercant la del bon comte, demunt li cau;
lo partirà, si'l troba, de dalt a baix,
l'osberch de fèrrea malla, com l'elm daurat,
les armes y la sella, comte y cavall.
Mes Guifre se n'adona lo colp rebat,
y abans que'l moro axeque l'arma y lo braç,
sa espasa l'atravessa de part a part.
Com un abet que baxa tot rodolant
de timbera en timbera, quan Gedhur cau,
ressona ab terratrèmol tota la vall.

D'ençà que'l moro hi queya, fà nou cents anys,
bé hi dexaren exèrcits petjagolall,
passanthi a rufagades, a foch y sanch;
bé n'hi passaren d'óssos, cabres e isarts,
d'istíus ab ses tempestes y pedregams,
d'hiverns ab ses nevades, torrents y allaus,
y encara's díu la Fossa (6), la del Gegant.

L'ENTERRO

Com als vells paladins en la batalla,
quan l'ombra de la mort los amortalla
del cristià penó sota'l capçal,
los solía sortir vestit de malla
d'un àngel la figura celestial;

al rompre la batalla decisiva,
arribar se vegé lo bisbe Oliva,
d'algún dels monjos de Ripoll davant;
l'enviat del Altissim sempre arriba
quan sos aussilis més servey nos fan.

Ignorant l'art ferotge de la guerra,
humil doblega sos genolls en terra,
pêl comte Guifre demanant socós,
y quan aquest al Goliat aterra
a Oliva díu:—¿Quí l'aterrà dels dos?

—Ni l'un ni l'altre,—li respòn lo sabi
abat, obrint al nom de Déu son llavi:—
Déu es qui abaxa l'home y l'enalteix;
qui aterra l'enemich no es pas lo glavi,
sinó la fèrrea mà que'l dirigeix.—

Aprés als moros presoners convida
a seguir de Jesús la lley de vida,
oferintlos una eyna y dret d'emprfu.
A qui es ferit li cura la ferida
y aprés—Ets lliure,—¡oh mon germà!—li díu.

Uns quants guerrers, a un signe de sa croça,
rodejan de carreus l'immensa Fossa
hont jauen les despulles del gegant,
aplananthi per llosa, la més grossa
pedra que troban en aquell voltant.

No veyent a Gentil ¡ay! en l'enterro,
—¿Hont es mon fill?—lo comte Tallaferro
pregunta al de Cerdanya, germà séu,
entre'ls peons y cavallers de ferro
mirant encara si, sortós, lo veu.

—Gentil lo méu nebot,—Guifre contesta,
de vergonya acalant los ulls y testa,—
de Canigó s'haurà quedat pêl cim.—
Y li fà esment de tot lo de la festa,
li esbrina tots los fets, menos son crim.

En lo cel serenissim de la gloria
illuminat pêl sol de la victoria,
veu Tallaferro un núvol negrejar,
com en lo curs de la divina historia
se veu l'ombra de Judas apuntar.

No obstant, entre'l temor y l'esperança,
ab sos germans vers Canigó se llança,
desitjós d'arribar a Sant Martí;
no'l distrauen un punt de sa frisança
la volta blava ni'l verdós camí;

Digitized by Google

los aspres cims ni les humils comelles
hont baxan a jugar les fontanelles
frissoses de tornarse rierons,
ni'ls estanys que als pastors y a les estrelles
fan de mirall ab llur clarissim fons;

la música dels astres y armonía,
a qual suàu remor dorm y somnía
sota l'ala del cel la terra humil,
ni la fageda hont la natura cría
aucells y flors, amor de Maig y Abril;

ni dels aucells les dolces canticeles,
ni dels turons les verdes tuniceles
que ab ses congestes embelleix la néu,
com lluhentes y blanques llenticueles
de festívol vestit que'ls posa Déu.

Entre'ls dos comtes caminant Oliva
al front de la guerrera comitiva,
com davant la boyrada hermós estel,
estrany pressentiment en ell s'aviva,
dintre son cor fent degotarhi fel.

Al veure, mentrestant, que may tornava,
al bell Gentil son escuder cercava,
guiat entre cingleres pèls pastors;
estona havía que pèl bosch rodava
quan sentí més amunt sospirs y plors.

La riera seguint de Comalada,
arriba a un gorch que aplega la suhada
del front escardalench de Tretzevents;
una congesta hi ha demunt gelada,
que may vegeren fosa los vivents.

Digitized by Google

En gran anfiteatre la timbera
s'arqueja cap al cingle de Batera,
y, gola immensa del ferreny tità,
lo que es avuy un gorch y ampla gelera
tal volta fóu lo cràter d'un volcà.

La néu allí al hivern s'arremolina,
glaçantse en l'escalada gegantina
d'aquell roquer fantàstich colissèu,
y avuy al desglaçarse sa ruhina,
l'apsis apar de trocejada Sèu.

Ploran de fil a fil totes les roques
y llença la gelera per cent boques
sinistres armonías y espetechs;
dels penyalars, com d'esberlades soques,
se sent la cruxidera y los gemechs.

Allí ab ses fades Flordenéu plorosa
del séu amor lo fret cadavre posa,
per mausolèu donantli'l Canigó;
set braçades de néu tindrà per llosa,
la lluna cada nit per llantió.

Axís que dexan lo cadavre en terra,
s'ovira l'escuder dalt de la serra,
fent esglayat lo signe de la crèu;
lo mort al veure, foll d'amor s'hi aferra,
arrencantlo, cruel, a Flordenéu.

La goja llança un crit y ab ses companyes
va a perdres com boyrina en ses montanyes,
que responen ab l'eco a sa dolor;
per qui plora, infelíç, en ses entranyes,
també les aspres serres tenen cor.

Digitized by Google

L'escuder ab sa càrrega estimada,
bosch a través per vía encinglerada,
tot acorat devalla a Sant Martí,
y al posarla en la gespa de la prada,
los dos comtes y Oliva són allí.

Com faig del Pyrinèu que'l llamp aterra,
lo comte Tallaferro cau a terra;
lo cadavre que estreny li gela'l pit;
son cos dú vint ferides de la guerra,
mes aquesta arribà a son esperit.

De prompte se refà y, punyit per l'ira,
al séu voltant los ulls encesos gira:
—¿Qui ha mort mon fill?—cridant ab véu de trò;
vers l'hermitori Guifre se retira
mes confós y lleyal respònli:—Jo!

Com un llampech, de Tallaferro ardenta
la espassa vola vers son cor lluhenta,
mes ja, robantlo a son cruel desitg,
Oliva al assessí dona una empenta,
posant la porta y a ell meteix en mitg.

Per la sageta del dolor ferida
cerva, cau a ses plantes l'homicida,
son crim esgarrifós per confessar;
per ben perduda té ¡oh dolor! sa vida,
mes, cristià, vol l'ànima salvar.

Com una maça en lo tió que estella,
cauen uns punys demunt la porta vella,
que ab cruxidera y gemegor respòn;
al primer colp la fusta se clivella,
mes golfos y muntants de ferre són.

Digitized by Google

Y cau y's dexa anar descarregada
sa mà, demunt la porta que's mitg-bada,
com sobre enclusa fexuguissim mall,
y l'ermita ressona, com brandada
esquella als colps del tronador batall.

Demunt l'esberla que més fort gemega
ab tot son cos titànich se carrega,
blegadices rompent y forrellat.
La porta ab terratrèmol s'esllenega
y'l temple se desclòu de bat a bat.

A profanar ¡sacrílech! la capella
se rebat, en l'enuig que l'escabella,
cercant, febrós, lo pit de son germà;
quan un *Ego te absolvo* vé a sa orella
y l'espasa de foch cau de sa mà.

—Puix Déu m'ha perdonat, també perdónam,
o bé la mort que jo he donada dónam,
—de genolls a sos peus Guifre li díu:—
xafam o al gorch mortífer abandónam
que'm rosega lo cor de víu en víu.—

Desarmat aquell monstre de la guerra,
ab Guifre cau de genollons en terra,
davant l'hermosa crèu del Salvador,
y una abraçada aquells dos cors aferra,
nou miracle, Jesús, de vostra amor!

Oliva condolgut ab ells sospira,
ab més plors apagant lo foch de l'ira,
y ab més cendra l'ardor del esperit,
y unintse les tres flames de la pira,
fan sola una oració tota la nit.

Digitized by Google

Y la dolça oració d'una volada
puja al bon Déu, demunt sa ala inflamada,
tres esperits lligats per una amor;
axís tres gotes de suàu rosada,
s'aplegan dins lo càlzer d'una flor.

Al primer raig de llum que la parpella
fereix del finestral de la capella,
díu missa'l bisbe-monjo per Gentil;
s'illuminan los cors ab llum novella,
com los altars ab la claror d'Abril.

Al consumar lo sacrifici insigne,
de germanor indeslligable en signe,
una hostia consagrada'ls ofereix,
pà dels àngels sagrat, a Déu condigne,
que als dos germans ditxosos mitg-parteix.

De Sant Galdrich en la vehina altura
enfondeix l'ermità una sepultura,
humitejant la terra ab tristos plors.
Quan recorda a Gentil y sa hermosura:
—¡Que curta es,—díu,—la vida de les flors!—

Derrera la crèu alta bizantina
lo dol, per entre'ls arbres s'encamina;
sobre un bayart de llances ell va estès,
eix brot florit de gerda tarongina
per trepitjada bestial malmès.

Lo cadavre segueix l'abat Oliva,
cap de dol de la trista comitiva,
vestit ab negra capa pluvial;
son desconhort que cada punt s'aviva,
trenca sovint lo càntich funeral.

Són monjos vells y cavallers de ferro
lo fúnebre seguici del enterro;
vora la Font del Comte, fil a fil
tots ploran, mes ningú com Tallaferro,
que l'últim bés ací donà a Gentil.

Eurons y lladoners també sospiran
mort y esbrancat quan a sos peus oviran
lo més gallart llorer del lloredar,
quan veuen sos ulls blaus que ja no miran
y, tant que reyan, ara fan plorar;

quan veuen sech, sense color ni vida,
aquell cos que's gronxava, com florida
palmera al bés suàu del ventijol,
de Besalú la bella flor marcida
quan s'obría tot just als raigs del sol.

Sospira ab hòmens y arbres la campana,
com plora'l germà mort una germana,
per qui cantava dolçament ahí,
al cenyirse l'espasa ceretana
aqueix que com un tronch jau ara aquí.

Al pregón de l'afràu lo llop udola,
lo vent xiula entre'ls pins y torniola,
les gales trocejant del mes de Maig,
ab son núvol més negre'l cel s'endola
y ploran sos ulls blaus a raig, a raig.

La Font del Comte raja gota a gota;
apar una encantada que senglota,
amagada de l'eura en la verdor;
prou canta'l rossinyol, mes cada nota
es un gemech que fà partir lo cor.

Digitized by Google

Com qui remòu los ossos d'un ossari,
grossos penyals per còdols fent rodarhi,
fuig plà avall la riera de Cadí.
Lo Cel no sembla'l Cel, sembla un sudari,
si la terra un cadavre gegantí.

De llarch a llarch l'estenen en la fossa;
mes abans d'enterrar sa testa rossa
que besades de goja han arrosat,
l'abat-bisbe mostràntloslo ab la croça:
—Tot,—exclama,—en lo món es vanitat;

hermosura, plahers, somnis de gloria,
noms que ara aprèn per oblidar l'historia,
les corones y ceptres, l'or y argent,
tot ho esborra una llosa mortuoria;
cap al no-rès tot se n'ho emporta'l vent.

Mes no tot l'home en lo fossar s'esbulla;
de crisàlida hi dexa la despulla
quan s'enarbora al regne de la llum;
axís dels lliri-jonchs que'l vent esfulla
al Cel s'enlayra'l regalat perfúm.

Allí a Gentil podrèm reveure un día;
mentres per ell lo càlzer ofería,
en l'ayre he vist passar son esperit,
mirant aquella sanch que rentaría
son cor de terra pèl dolor ferit.—

L'enterrador cumpleix ab son ofici;
pèl pobre Tallaferro ¡quin suplici
veure colgar aquell amat tresor!
com víctima menada al sacrifici,
està trist, capficat, esglayador.

Lo comte Guifre, de genolls en terra,
al mitg colgat minyó encara s'aferra,
demanantli perdó del séu pecat.
Los altres cavallers al que s'enterra
miran, quiscú en sa llança repenjat.

Per ferlos compartívola la pena
sols Oliva té l'ànima serena,
sovint los fà axecar los ulls al Cel,
al port felíç de l'ànima que pena,
hont la flor no té espina ni'l cor fel.

—Jo ab ell me quedaré en esta montanya;
—resolt exclama'l comte de Cerdanya;—
si'l llit es dur no hi ha de jaure sol.
Ja es de la seva ma ànima companya,
des d'avuy dormirà en son mauseol.

Mon fill Ramón ja menarà ma herencia;
per acabar ma vida en penitencia
jo ací meteix vullch fer un monestir;
puix no he sabut del viure la ciencia,
dexàume apendre ací la de morir.—

Oliva li respòn:—Si un asceteri
en esta aubaga ombrívola ha d'haverhi,
trayèu l'empelt del arbre de Cuxà,
que, com la nit d'estrelles l'hemisferi
sembra, de sants la terra ensementà.

Si la sè capdellar en la memoria,
vos contaré sa oblidadiça historia,
vos mostraré d'eix arbre les arrels
que ab llàgrimes plantat y sense gloria,
pujà un esplet de santetat als cels.

Digitized by Google

EXALADA

En Aquisgràn
Carles lo Many un día estant,
sol de l'historia
en lo mitg-día de sa gloria,
en trono d'or,
de duchs y prínceps ab la flor
de tots los pobles,
doblant humils ses testes nobles,
cinch monjos vells
ab pobres hàbits y burells
se presentaren
y ab greus sospirs axís parlaren:

«Rey adorat
que per estendre son regnat
Déu al món dona,
més que pél ceptre y la corona
gran per lo cor,
ohíu, si us plàu, nostra clamor.
En Exalada,
vora'l camí de Llivia a Prada,
monjos ahir
teníam temple y monestir,
horta florida,
vells pergamins que'l cor no oblida,
llibres de chor
que recaptavam més que l'or;
altars de marbre,
claustres d'estil fexuch y barbre

hont cisell tosch
les feristeles d'aquell bosch
gravat havía;
tenfam ampla conrería
hont lo pobret
era guardat de fam y fret.
Mes ¡gran desastre!
de tot axò no'n queda rastre;
en un moment
la revinguda d'un torrent
ho ha esborrat
y es com si may hagués estat!

En la solana
que presideix la Tor cerdana,
massa a plaher
d'Enveig vivía'l cavaller.
Sa pobra esposa,
de son distret amor gelosa,
pregava a Déu
que li tornàs lo marit séu,
massa amorós
de l'encantada de Lanós,
d'ençà que un día,
com lliri d'ayga que s'obría,
dintre l'estany
ell l'ovirà prenent un bany.
Caygué en sos braços
y oblidà prompte, d'aquells llaços
en la presó,
sos fills, sa esposa y sa maysó.
Com fil de plata
que lliga al plà la serra ingrata

de Puig Pedrós,
lo ríu la Tet, des de Lanós,
tot fent joguines,
a besar baxa les ruines
del monestir.
Lo cavaller fins al Capcir
segueix a estones
del ríu febrós les clares ones,
caçant, cruel,
lo coll-vert d'or, d'ales de cel,
béch groch y negre,
que al axecar lo vol alegre,
més que un aucell
ala-pintat, sembla un joyell
de pedres fines
fet per les sílfides y ondines.
Nostre prior
trobàl un día ab son amor
y ab vèu amiga
li parlà axís: «Cal que us ho diga,
no ho podèu fer
de rebutjar vostra muller
per una fadal»
Quan ho sentí sa enamorada,
picà de peus,
del Orient per tots los deus
jurant finir
ab monagals y monestir,
d'una petjada
xafant lo níu y la niuada.
Davant Planés
en l'ampla conca de Barrés
un llach hi havía

Digitized by Google

del astre rey mirall de día,
mirall florit
de les estrelles a la nit
y de la lluna.
Prou se'n recorda la Llacuna,
poble gentil,
que en una roca seya humil,
del llach a vora,
com adormida pescadora
que l'endemà
sens peix ni ayga's trobarà.
La goja, encesa,
díu: «Del aygat vullch ser jo presa,
o aquesta nit
tindràn l'estany per cobre-llit
claustre y capelles,
y'l rusch, la mel y les abelles,
al despertar,
rodolaràn cap a la mar.»
Díu y lo guía,
a la derrera llum del día,
fins a la vall
ahont la Tet, com un cavall
en sa carrera,
de rochs s'atura en la barrera
que hi posà Déu
quan axecava'l Pyrinèu.
De sa cadena
l'ayga, mil anys, gratà l'arena,
gratant, gratant
los forts anells anà afluxant
y d'exa serra
ne resta sols un mur de terra.

Digitized by Google

En son crestall
lo cavaller clava un magall
que'ls rochs arranca;
a cada colp la fèrrea tanca
se va aprimant.
Molts colps aterran un gegant.
En la resclosa
s'obre una font impetuosa,
que's torna ríu,
ríu que, més gros y més altíu,
se torna mar,
que camps y pobles va a abrigar.
Per Exalada
la nit derrera es arribadal
Al monestir
nos acabavam d'adormir,
quan l'espetech
nos desvetllava a tots en sech.
Del llit saltàm
y a mitg vestir al chor baxàm.
Es la capella,
com ull al cloure sa parpella,
níu de foscor.
Per fernos créxer més l'horror,
a la llum vaga
de l'humil llantia que s'apaga,
l'ombra d'Otger
veyèm sortir de son carner
signant la porta,
que obre ab un colp de maça forta.
Cinch solament,
cinch la seguím fora'l convent
a corre-cuyta,

esferehits prenent la fuyta
montanya amunt.

Al esvanírsens lo difunt,
miràm enrera;
lo monestir ay! ja no hi era,
gran devassall
se l'emportava rost avall
a tomballons,
monjos, capella, torreons,
altars y marbres,
ramats, conreus, columnes y arbres.
Sols s'ohí un crit
en les entranyes de la nit
ab la tronada
que, d'encontrada en encontrada
tot rodolant,
sembrà la mort més que l'espant
y l'agonía.
Adéu ma dolça companyía
de paradís,
llibres, companys, cel-la felíç,
altar dolcissim,
mística cel-la del Altissim.
Dolç monestir,
qui hagués pogut ab tu morir
en aquella hora,
sols per no veure de l'aurora
la llum tornar
de tots los nostres al fossar!

Ab llurs cogulles
allí trobarem ses despulles,

en mal barreig
ab lo cadavre del d'Enveig,
que en sa vil feyna
quedà clavat ab la seva eyna.
Seguint la Tet,
dintre la vall de Codalet
que'l cor anyora,
com pedra fina que en sa vora
dexa la mar,
l'imatge anarem a trobar
de Sant Miquel,
com una estrella en nostre cel
ennuvolat.
Ella, sols ella s'ha salvat
en lo diluvil
Vos que de Erín fins al Vesuvi
regíu lo món,
un monestir fèunos ahont
de nit y día
fèm al Arcàngel companyía.»
L'Emperador,
mentres exuga lo séu plor,
axís contesta:
«Sirvents de Déu, de gran tempesta
sa mà vos trau,
al enfonzarse vostra nau.
Claustre y capella
demà tindrèu en la planella
d'envers Cuxà,
ja que, aturant-s'hi, la trià
per son estatge
la d'Exalada hermosa imatge
de Sant Miquel.

Ell encamine des de'l cel
la meva armada
com un aucell sa novellada.»

Lo monestir
no trigà a nàxer y a florir,
com olivera
del ríu Litrón en la ribera.
Cel de Cuxà,
¿de quanta estrella t'enjoyà
l'abat Garí,
ab Pere Ursèolo, Marí
lo gran asceta
y Romualt anacoreta?
Lo Rosselló
no ha vist més gran constelació
d'astres de gloria
en lo mitg-día de sa historia.

Ab eix planter
que omplí de sants lo món sencer,
vostre asceteri
si plantàu vos, com lo psalteri
d'exes afraus
les omplirà d'hymnes suaus.
—Que prompte, prompte
se faça, donchs,—respòn lo comte.—
Perque mon vot
sía en sufragi del nebot,
prop de la seva
jo cavaré la fossa meva,
com un esclàu
que de son amo als peus s'ajàu.

Digitized by Google

GUISLA

Camí de Cornellà, lo comte Guifre
va a pendre comiat de la comtessa;
que'ls ne troba de tristos aquells màrgens
hont al sol del amor ahir tot reyal
Los arbres que s'inclinan remorosos,
com si parlassen de son crim li sembla,
y'ls joyosos aucells que hi saltironan,
li apar que esquerps eviten sa presencia,
un al altre contantse l'homicidi,
mal de contar ab ses arpades llengues.
Lo virolat verdúm ja no hi refila,
lo rossinyol no hi canta, que gemega,
arpa d'hont, l'alegría escorreguda,
tan sols la corda del neguit hi resta.
Lo vent que sòpit en lo bosch dormía
se remòu tot plegat com una fera,
s'ouen lladruchs sinistres dins lo córrech,
y demunt dels teulats cants de xaveca,
y de núvol en núvol per los ayres
rodar lo trò, preludi de tempesta.
Quan de sos avis al palàu s'acosta,

Digitized by Google

veu sa Guisla gentil a la finestra,
entre'ls dos gerros de clavells que a riure
surten quiscún en sa clavellinera (1);
endolada la vèu com una viuda
y avergonyit abaxa'ls ulls a terra.
Cada grahó que de l'escala puja
lo rega ab una llàgrima cohenta;
al cap d'amunt de tots ella es qui plora,
com un desmay doblant sa hermosa testa.
Les paraules que's diuen són paraules
de punyidora y funeral tristesa:
—Adéu,—díu ell,—esposa de ma vida;
al arrencarme del téu cor, se trenca
mon cor emmalaltit, com una branca
que de son tronch un braç cruel esquexa.
—No te'n dexaré anar,—respòn sa esposa,—
no te'n dexaré anar, ta vida es meva.
¿Davant l'altar lo jorn del desposori
estimació sens fí no m'has promesa?
—T'estimaré com sempre t'he estimada,
mes ¡ay de mil serà des d'una cel·la
d'un monestir que sobre l'oratori
de Sant Martí de Canigó s'axeca.
Allí morir devía en una forca,
menjat per corbs en mitg de cel y terra;
a Déu, que'm torna compassíu la vida,
bé li puch oferir lo que me'n resta!—
Respondre vol sa desolada esposa,
mes està de neguit sa ànima plena,
sos ulls sols tenen llàgrimes amargues,
muda sols troba algún sospir sa llenga.
Ell en son front lo derrer bés estampa,
l'estreny entre sos braços y la dexa,

de llàgrimes humits los ulls giranthi,
com l'infantó arrancat de la mamella.
Llavors escala avall un plor ressona
y un xisclet en la sala li contesta;
ploran ab ell los cavallers y patges,
les dames del palàu ploran ab ella,
que veu entrar per hont surt ara Guifre
l'espectre glaçador de la viudesa,
ab son cabell estès sobre la cara
y arrocegant la mantellina negra,
cayguts sos braços d'ufanós magnoli
que en sa florida esbrosta la tempesta,
y sos ulls d'aranyó y son front de lliri
ennuvolats ab boyres de tristesa.
Quan se revé son cor y de ses llàgrimes
cau amansida la maror primera,
al monestir que la enviudà tan jove
vol portar, virtuosa, alguna pedra.
Surt a l'exida del palàu que hi dona
y ab agulla d'argent y fil de seda
vol brodar una càndida estovalla (2)
de la més fina y preciosa tela.
Les Barres Catalanes hi dibuxa,
sembrant sos entremitgs d'alguna estrella,
com si del Cel los somnis li vinguessen
entrellaçats ab somnis de sa terra;
sóta l'escut posa sa bella firma
y demunt sa corona de comtessa.
A cada punt que dona sa àurea agulla
al cenobi naxent los ulls axeca,
dexant caure una llàgrima que en l'obra
se podría encastar per una perla.
Ses donzelles voldríanla distraure

y a ses dolors son pensament s'aferra
y a sos recorts més íntims sa memoria,
com a les runes d'un palàu una eura.
Tot li parla de Guifre: les montanyes
ahont solía batres ab les feres,
la font hont ella exíali al encontre,
per vasull oferintli sa mà tendra,
la verda coromina hont flors cullían,
lo marge fresch del rieró hont s'asseyan
mirant les aygues a sos peus escórrer
serenes com sos jorns de fadrinesa,
lo sàlzer que'ls donà redós ombrívol,
los pins que al cim del comellar gemegan,
com les vibrantes cordes d'un psalteri
que l'aspre geni del mestral punteja.
Y dels aucells les fonedices notes,
los bruyts misteriosos de la selva,
lo rondineig del ayre entre les fulles,
ones li són d'un pèlach de tristesa.

De prompte s'ou lo cant d'una minyona,
com en la mar lo cant d'una gavina,
amorosir ses ones amargantes
ab un raig enganyívol d'alegría.
Escolta Guisla la cançó y la troba
en son anyorament massa escoltívola.
—¿Qui serà,—díu,—aquexa dona o àngel
que alegra canta quan tothòm sospira?
Voldría anar a vèurela: tal volta
tindría per mes penes medecina.—
Del portxe al hort, del hort a la boscuria
passeja'l feix de ses dolors sens mida.
Totes les flors cap-baxes veu com ella,

que n'era no fà gayre la regina,
y li fan aquells arbres més angoxa
hont sent més refilets y cantadiça.
Per enjoyarlo ab rahims d'or y perles,
al arch del portxe la sarment s'enrinxa,
l'oritjol filador al olm s'enarbra,
braços d'esposa que al espòs se lligan,
y entre ses branques lo colóm dels boscos
parrupejant a sa coloma crida,
que aplega per son níu algún brí d'herba,
per sa casa de broça enorme biga.
Lo rieró festeja la nimfea,
somríu al astre d'or la margarida
mostrant sobre son pit sa rossa imatge,
segell diví de son bell cor d'aymía;
mes ella may ha vist lo cel tan núvol,
jamay la terra li semblà tan trista;
¡oh terra de Conflent! per ta mestressa
com t'has tornada avuy tan anyorívola!

Com viatger que assedegat escolta
lo murmuri de l'ayga crestallina,
se n'entra bosch endins, vers la donzella
que entre ovelles y anyells canta y refila,
tot fent rajar lo fil de la filosa,
asseguda a la soca d'una alzina.
Per regalarse bé ab sa cantarella
camina suaument quan hi arriba,
tan suaument que no doblega'l trèbol,
ni fà coll-tòrcer l'herba que trepitja.
Ja la sent més aprop, ja allí a la vora,
sols la'n separa una frescal verdiça,
ja decantant los sàlichs y vidalves

entre vergelles de roser la mira,
com una rosa de pastor que esclata
lluny del verger, al sol y a la celistia.
Es son brial de rústega burata
com son caputxo de color d'oliva,
caminadora y blanca sa espardenya
es del canem més fí, com lo que fila.
La cançó que ella entona es d'esperança
de veure l'aymador per qui sospira;
anà ab los moros a lluytar y prompte
deurà arribar, puix sa bandera arriba.
De la tendra cançó a cada posada
llença un sospir la concirosa Guisla,
assaborint ses notes d'una a una,
per son cor trist rosada d'alegría.
L'angèlica pastora se n'adona
y, estranyada de vèurela y ohirla:
—¿Qué té?—díu condoiguda a ses donzelles.—
¿S'haurà plantada al pèu alguna espina?
—Me l'he plantada al cor,—díu la comtessa;—
tu cantas dolçament y jo estich trista,
jo que só la comtessa de Cerdanya,
d'aqueix bocí de Pyrineus pubilla.
¿Haurías tu trobada en exos boscos
pèls afligits la font de l'alegría?
—Un día la hi trobí de primavera,
día de cel que l'ànima no oblida;
mes ayl l'anyorament abans de gayre
sos puríssims crestalls enterbolía.
—¿Qui es, donchs, lo téu gojat?—díu la comtessa.
—Es la flor dels donzells d'aquexa riba;
l'àngel hermós dels cavallers del comte.
¿Sols vos no'l conexèu que li sóu tía?

—¿Gentil?—díu esglayada la comtessa.
—¡Gentil!—respòn tot sospirant la nina;
y com pél llamp corsecador tocada,
cau l'esposa infelíç del homicida,
son llavi de carmí tornantse gebre,
les roses de ses galtes setelíes.

En braços se la'n duhen ses donzelles
vers lo palàu d'hont en mal punt ha exida,
com cadavre vivent cap a la tomba,
des d'hont del séu amor la tomba ovira.
Plora'l Conflent, sos pagesius y pobles,
plora en son níu la tórtora soliua,
y'l cel, ahont esclata la tempesta,
es, com sos ulls, de llàgrimes font viva.
No pot plorar axís Griselda hermosa,
que, senzilla com es, tot ho endevina;
no pot plorar axís, que sempre es seca
la més crua tempesta de la vida;
y no podent sa pena desfogarse,
va a enterbolir sa testa jovenívola
fentli perdre lo seny, hermosa estrella
que s'acluca en la nit de la follía.

Digitized by Google

OLIVA

Posant les mans en la sagrada feyna,
dexan l'espasa los guerrers per l'eyna
del manobre, la llança pêl magall,
y en lo serrat ahont sota una llosa
en sòn eterna'l bell Gentil reposa,
bellugueja l'exèrcit del treball.

En temps d'istíu ¿heu vistes les formigues,
quan daura'l sol y esgrana les espigues,
anar, venir y córrer pêl rostoll?
l'una'l grà abasta, l'altra se'l carrega,
esta l'empeny, aquella l'arrocega
y s'atresora'l grà y's llença'l boll.

Axí'ls treballadors: mentre un recana
la terra en desnivell, l'altre l'aplana
o dona un fosso als fonaments per llit;
pins aterra y abets lo llenyatayre
que'l serrador quadreja, y fà'l pedrayre
lo meteix ab lo marbre y lo granit.

De mitgdía en l'horrible precipici
penja son pèu de pedra l'edifici
que fà glatir l'abisme devorant,
y ab l'altre ferm en roca més segura,
creix y s'axeca en l'espadada altura,
noy que ha de fer crexença de gegant.

Digitized by Google

Com a un toch de clarí tropa lleugera,
lo claustre ses columnes afilera,
coronantles de rústechs capitells,
hont a la vèu del esculptor se para,
entre fulles de palma y d'etzevara,
tot un exàm de feres y d'aucells.

Li fà costat soterriana y tosca
l'esglesia de la Verge; es cega y fosca,
mes eix astre del cel li fà claror.
Quan ja hi flameja la pregaria ardenta,
un altre temple al séu demunt s'assenta,
en peanya d'argent imatge d'or.

Granítiques columnes desinvoltes
demunt sos fronts axecan ses tres voltes,
vell símbol de l'excelsa Trinitat;
tan virginal al vèurela y tan bella,
com gegant per vetllar una donzella
un campanar se posa al séu costat.

Es ample y ferm, d'alçada gegantina,
les dues valls y'l comellar domina
y encara puja amunt, pis sobre pis.
Es un cloquer y un torreó de guerra,
es un esforç titànich de la terra
per acostarse un pas al paradís.

Les cel·les, verament cel·les d'abelles,
són en est rusch diví xiques y belles,
lo goig y la dolçura'n són la mel;
los vint monjos que pujan a habitarhi
de l'oració la trauen y'l sagrari,
de les flors de la terra y les del Cel.

Sembrantne per les cordes del psalteri
coronan de jardí llur asceteri
y, exint de la basílica, l'encens
s'aplega del espígol ab l'aroma
y pujan, fent una metexa broma,
dels monts y'ls astres al altar immens.

En mitg d'eix caos de revolta roca,
com un espectre, en la metexa boca
del abisme, s'axeca'l monestir:
es una flor pêl terbolí sembrada
que, si l'abeura'l cel ab sa rosada,
per ell los segles la veuràn florir.

Contempla Guifre la seva obra feta
com sa més bella inspiració un poeta,
coronada de llum y resplendor,
de poble en poble quan pêls ayres vola,
estrella de clarissima aureola
que's posarà en lo front de son autor.

S'hi posarà; mes ¡ay! serà una espina
per qui ha plantada aquexa flor divina.
Des de sa cel-la mira del Cadí
l'ayga enfondir lo córrech de mitgdía,
y li apar que li diga nit y día:
«Ton homicidi, ¡oh Guifre! jo'l vegí!»

De les Esqueres la brugent cascada,
entre'l vert cabellera destrenada
que irisa'l sol naxent ab sa llum d'or,
li fà recort d'una altra cabellera
que rossolar del Canigó vegera,
fent en la néu un rastre de rossor.

Digitized by Google

Li apar que l'ona als machs rodoladiços
diga son crim, los còdols als canyiços,
la canya buyda als quatre vents del món,
y que'l món tot increpe al homicida:
«¿Per que llevares a Gentil la vida?
¿sa gentilesa y son amor hont són?»

Una horribe fantasma, en son desfici,
a la gola l'empeny del precipici,
y altres fantasmes, baix, ab crit etern,
«Vina,—li diuen,—vina prest, tu ets nostre,
es lo trespol axò que prens per sostre,
sota eix abisme udola'l del infern.»

Esferehit la cel-la deshabita
y al nort s'allotja en altra més petita,
níu del temple posat més a redós;
y ab l'oració'l bon Déu y ab lo silici,
com ab ses mans, l'arrenca del suplici,
tornantli ses diades de repòs.

Mes ¡ay! un jorn, reobrintli la ferida,
de Sant Guillém sentí contar la vida.
Quan feya sa capella en Vallespir,
los pastors y pagesos l'hi ajudavan
y, per sòu, que'ls vullgués, li demanavan,
ab sos camps y ramades benehir.

Cançat de dur un gros carrèu, un día,
un dels manobres seus lo malehía:
l'ermità li digué:—Llença aqueix roch,
no faría en mon temple paret bona,
un mal floró maleja una corona:
llènçal ben lluny o tórnal a son lloch.—

«Donchs jo só aquexa pedra malehida
en la casa de Déu que he construhida»,
digué lo comte-monjo sospirant.
«De viure ab sants lo pecador no es digne,
no fan bona parella'l corb y'l cigne,
lo carbó no s'avé ab lo diamant.»

Pren una escoda y vora la capella,
entre'l sepulcre de Gentil y ella,
sa habitació derrera's posa a obrir.
Es aspre lo penyal, dura la feyna,
ell no es de ferre ni d'acer com l'eyna,
mes al acer y al ferre fà desdir.

Ell no desdeix; un día y altre día
les llevades de roca desafía.
una setmana, un mes y un altre mes;
si s'enforteix la blava licorella
la mà del monjo s'enforteix com ella,
pica més fort de dret o de través.

Lo troba un jorn furgant la roca viva,
venint de son bisbat lo bisbe Oliva (1),
ab la croça a la mà, la mitra al front:
—¿En què empleas,—li díu,—ta forta destra?
—En obrir,—li respòn,—una finestra
per aguaytar sovint al altre món.—

Finestra o clot no triga a obrirla gayre,
y, com de sa pedrera lo pedrayre
afadigat, al vespre'n fà son llit,
lo cançament al batre ses parpelles;
y a la esmortida llum de les estrelles,
s'hi estén com un cadavre cada nit (2).

En sos ensomnis veu alçar la lluna
com llantió del temple a la nau bruna
d'hont ríus y vents són l'orgue tronador.
Creu ser un mort que, en sa capella ardenta
d'estrellades de ciris resplandenta,
escolta'l *Dies irae* aterrador.

Sa fossa es la montanya gegantina,
es son túmol la volta cristallina
que cada punt traspassa somniant,
a les plantes del Ser que'l món adora
cercant, entre les ànimes que anyora,
la del tendre Gentil que estima tant.

Quan devalla'l séu somni de l'altura,
en l'altra fossa com aucell s'atura
a mirar d'aquella ànima lo cos,
y's refrigera son cruel martiri
veyent l'àngel solfu del cementiri
ab una ala covarlos a tots dos.

Sovint a l'aspra y mortuoria celda
arriba'l crit selvatge de Griselda,
que, boja, va cridant:—Gentil, Gentil!—
y, estesa al vent sa cabellera rossa,
ab sa nevada mà truca a sa fossa,
hont altra flor no hi portarà l'Abril.

Sens esperar, a voltes, la resposta,
se rebat a més córrer per la costa
y a crits lo comte-monjo desvetllant:
—¿Sota quin arbre dorm aquell qui anyoro?
bon monjo,—díuli,—no estranyèu si ploro;
¡ay! fà tants díes que l'estich cercant!—

Ressegueix entretant cenobi y temple
Oliva, no hi ha rès que no contemple;
funda en Ripoll un altre monestir,
y estudía per ell exos brancatges
de pedra, exes motllures y fullatges
que mourían los besos del cefir.

Allí ab lo pensament tot ho transporta,
des de'l pom del panell als banchs de l'horta,
y trasmuda, combina y afegeix,
y una obra concebeix sa fantasía
que, abans de veure la claror del día,
naix, posa tronch y branques, y floreix.

Ja tot ho veu: sa creació de marbre
es com dins la llevor altívol arbre,
maravellosa flor dins grana humil;
tot ho veu fet, sinó lo frontispici
que corona ha de ser del edifici,
d'aquella imatge d'or cara gentil.

Enamorat artista, lo somnía
de nit, ne fà dibuxos cada día,
que al veure l'endemà rebat al foch,
y, no podentne'l pensament distraure,
embasta nous progectes que han de caure
també en oblit, com dins la mar un roch.

En l'hora de solàç un día crida
los monjos sota'ls arbres de l'exida:
fà tres díes que, allí, de sol a sol,
ab son bàcul dibuxa, escríu y esborra,
com les ones del mar demunt la sorra,
quan suament les breça'l ventijol.

Digitized by Google

—Miràula aquí,—los díu, y la Portada
contemplan per son geni dibuxada,
l'historia de la santa relligió,
en pedra escrita per la mà de Roma,
una croça de bisbe n'es la ploma,
n'es lo paper un flanch de Canigó.

Set cants misteriosos té'l poema,
set florons que durà en sa diadema
Santa María de Ripoll al front;
set cels de pura y divinal bellesa,
la Biblia al cor de Catalunya impresa,
present, passat y esdevenir del món.

D'aquesta creació dedicatoria,
es sa primera pàgina la Gloria:
en son trono estrellat l'Anyell diví
ensenya obert lo llibre de la vida,
dihent a la niçaga redimida:
«¡Hòmens ingrats, miràu si us estimí!»

Y'l llibre'ls quatre evangelistes miran,
misteriosos animals que's giran
tot estenent ses ales com aucells,
y vint y quatre ancians de cap blanquissim
vora séu van cantant: «Digne es l'Altissim
d'obrir lo llibre d'or dels set segells.»

Segueix de tota gent, tribu y llenguatge
l'immensa processó fentli homenatge,
patriarques, apòstols, confessors;
la verge mostra de puresa'l lliri,
lo martri la palmiça del martiri
y sota'l braç son llibre los doctors.

Digitized by Google

En son carro de foch se veu Elíes,
y en histories aprés y profecíes,
Moysès, Jonàs, Davit y Salomó;
atravessa'l mar Roig l'israelita,
lluyta ab ell lo cruel amalecita
y l'arca volta'l mur de Gericó.

De Jesucrist celebran la victoria
la cítara y psalteri de la Gloria,
la flauta dolça,'l tendre violí;
y'l rey profeta, entre vassalls y nobles,
sembla dirli: «Alabàulo tots los pobles,
cel, mars y terres, alabàulo ab mi.»

Oliva los esbrina, fil per randa,
de la fè aquexa mística garlanda,
los mostra aquí Sant Pere, allí Sant Pau,
com de l'Esglesia sòlides pilastres,
sostenint aqueix cel ab tots sos astres;
l'espasa empunya l'un, l'altre la clau.

En la faxa del arch que'ls dos sostenen
en dotze retaulons ses vides tenen
unintse dalt, als peus del sant Anyell;
quan vius encara anavan per la terra
als vicis y al error fent crua guerra,
ja s'unían ses ànimes en Ell.

Jau a sos peus, rebuig del negre abisme,
ferotge drach, lo drach del gentilisme;
a ofegar de sos ires los rebulls
dues àligues baxan a la terra,
y mentres una ab sos unglots l'aferra,
a colps de béch l'altra li lleva'ls ulls.

Digitized by Google

Ací'ls ensenya dos lleons que's baten,
y fers l'un sobre l'altre se rebaten:
un centaure, fugint, los tira un dart,
mes l'home, a qui de monstre la figura
donaren les passions, de tan impura
cadena sempre se deslliga tart.

Domant ja son cavall lo genet destre,
més enllà's veu de ses passions ja mestre;
vestit de cavaller ab los arreus,
a les feres indòmites s'atança,
y al apuntarlos la punyenta llança,
amansides se postran a sos peus.

Devall de tot a Llucifer veu caure
del Cel, a Adàm del paradís, y ajaure
lo condemnat en llit de foch etern,
nou Lacoón a qui genolls y braços
entortelliga ab sos feréstechs llaços
l'apocalíptich monstre del infern.

La paraula de foch del arquitecte
fà alçar de terra'l colossal progecte,
monstres y sants, cantors y combatents;
los ulls de pedra y llavis se desclouen,
aquells arquets de violí se mouen,
y s'adolla la música a torrents.

Té son arch de triomf lo Cristianisme;
al rompre'l jou fexuch del mahometisme,
Catalunya l'axeca a Jesucrist.
Qui passarà per sota aquexa arcada
bé podrà dir que, en síntesis sagrada,
lo món, lo temps y eternitat ha vist (3).

Digitized by Google

Comte Pelós, primer de Barcelona,
quin panteó tindràs, quina corona!
millor capçal no'l té cap rey del món.
Mes ¡ay! al erigirlo'ls qui ja foren
ignora'l sabi bisbe que ara'n moren
que ilustres tanys del meteix arbre són!

Lo comte Tallaferro, no fà gayre
enfilava la vía de Bellcayre;
volía desposar son fill Guillém
ab una provençala damisela,
per sos germans anomenada Adela,
pêls trobadors novells Flor de poncèm.

Mentres llegía sa epopeya Oliva,
vestit de dol un missatger arriba,
son missatge es de penes y dolors:
—¡Es mort! es mort lo comte Tallaferro!
la Provença s'endola en son enterro
y'l cel meteix sembla desferse en plors.

Volgué passar lo Rose una vesprada,
de sopte revingué la rierada,
falleix la terra a son fogós cavall
que sota l'esperó s'adreça y gira,
enllà al genet d'una sacsada tira
y ab ell a capbuçons va rfu avall.

Cercant lo poltro, que ab la mort batalla,
braceja agonitzant, lluyta y badalla,
son arnés esfonzantlo cada punt.
Una hora aprés, en la fatal ribera,
d'un sàlzer de verdosa cabellera
dormía a l'ombra'l méu senyor difunt!—

Pregant per la seva ànima al Altissim
partí a Ripoll Oliva afligidissim;
quan retorna al cenobi de Conflent,
troba malalt de grave malaltía
l'únich germà que en aquest món tenía,
plorosa estrella d'aquell cel rihent.

—Déu t'envía,—díu Guifre;—ab Tallaferro
vaig a sortir del terrenal desterro.
¡Si com ell ne sortís ab lo cor net!
aquesta nit, de mon sepulcre a vora,
ha dat tres colps la maça avisadora
de nostre patriarca Sant Benet (4).

Cel-la, claustres, adéu, cel de la terra,
port de la pau en esta mar de guerra;
adéu, germans que aymava ab tot lo cor,
com jo us hi tinch, tenfume en la memoria,
jo me'n vaig a esperarvos a la Gloria,
vora la font del eternal amor.

Ara que a mi l'avara mort m'espera
una mercè us demano, es la derrera:
plantàu la Crèu del Canigó al bell cim;
que a Déu alçats los amorosos braços,
hi endrece les mirades y los passos
y esborre en la montanya lo méu crim.

—Tots hi anirèm los monjos d'exa terra,
—Oliva li respòn,—y al front la serra
durà com temple'l signe de la Crèu;
y ab los psalms desniuantne les canturies,
los Angels hi vindràn a voladuries
eix colomar de fades a fer séu.—

LA CREU DE CANIGÓ

CHOR DE MONJOS, SOTA LA MONTANYA

ABANS que'l comte moria,
pugèm, pugèm al cim de Canigó,
ab lo signe sagrat de la victoria
a coronar lo front del Rosselló.
La nuvolada obscura,
mortalla immensa d'un gegant difunt,
abriga ja la altura,
apagant d'una a una les estrelles;
mes nos guía la Crèu més alta que elles;
en nom de Déu, amunt.

CHOR DE FADES DALT

Per los núvols lo trò y per les montanyes
va rodolant com carro que s'estimba,
aprop d'ací ressonan veus estranyes,
mentres la nostra minva.
¿A profanar nostre palàu qui puja?
¿Caldrà per ells que fuja,
bresques y ruschs dexantlos, nostre exàm?
Cau demunt séu, tempesta que rodolas,
¡oh núvol que braholas!
desenveyna lo glavi de ton llamp.

CHOR DE MONJOS

Com un volcà que esclata, la tempesta
del Canigó la cima ha somoguda,
s'adreça sollevada la congesta,
del torb per l'ala bategant rompuda,
que brunz com una roda
de corcers esverats per la batuda.
Esbrosta'l bosch com vinya en temps de poda,
grossos penyals de llur sient desbanca,
remòu, capgira, arranca,
ab terratrèmol, fetes nius de furies,
preguntan les boscuries
si, ab sos cimals de néu y arrels de marbre,
com un esqueix del arbre,
del Pyrinèu lo Canigó s'esbranca.
Però la Crèu nos guía:
de nostra companyía
ni de nostres cabells no'n caurà un;
ni moures pot la fulla
sense que Déu ho vulla.
En nom de Déu, amunt.

CHOR DE GOGES

Avall los ermitans y cenobites,
com est palàu no'n daura un altre'l sol;
si volen ferne monestirs y ermites
per dar-s'hi ab àngels cites,
per son platxeri Flordenéu se'l vol.
Mes ¡ay! com fortalesa
que escala per set bandes l'enemich,
nostra montanya es presa

al sò d'hymnes monàstichs y canturies
de cent campaneríes al repich.
Anèm, anèm! nostre palàu s'aterra,
trencades ses columnes de crestall,
y ¡ay! com la néu que coronà exa serra,
nostra gloria que's fón va ríu avall!

CHOR DE MONJOS

Per entre la boyrada que s'esquexa
a Catalunya's va veyent més gran,
pujant de fexa en fexa
per les espatlles d'eix turó gegant.
L'aurora lo corona
de raigs d'argent ab nívea madexa
que d'or se va tornant.
Lo bés últim li dona
l'estrella matutina,
perdentse entre l'aurífera boyrina,
com entre cabells rossos un brillant.
¡Oh! salve, Catalunya,
la fosca nit s'allunya,
la nuvolada's fón,
y com àurea corona gegantina,
lo sol se posa en ton purissim front.

LA GOJA DE MIRMANDA

Adéu, cèltica vila de Mirmanda,
per no tornar me'n vaig,
may més veuràs les goges en garlanda
d'una banda del ríu a l'altra banda
dançar pêl mes de Maig.

Digitized by Google

Tes cases d'una a una hi veuràs caure
com ell veurà disminuhir son raig.
Cançades de vetllar entre ruines
veuràs desdir y ajaure
tes colossals alzines
que ha perdonat lo llamp,
y tos palaus, tes torres y piscines
jauràn com flors y espines
que dexa'l temps dallades en son camp.
Pedrera d'exos pobles
seràs mil anys; de tes muralles dobles
se'n bastiràn castells y monestirs,
de taula serviràn tes ares nobles,
de fites tos menhirs.

LOS MONJOS DEL MONESTIR DEL CAMP

La Provença de moros escombrada,
al pèu de Canigó los rebatía
Carles lo Many un día,
guiant la seva armada,
com al poble de Déu l'arca sagrada,
una imatge de bronzo de María.
La set que's beu la sanch dintre ses venes
l'estoch fà caure de ses mans morenes.
Mes Carles se n'adona,
cau de genolls als peus de sa Patrona
y clava sa Joyosa en un conrèu,
d'hont brolla l'ayga pura
que nou delit los dona
per traure de l'altura
l'enemich de sa patria y de son Déu.
D'aquest prodigi en eternal memoria

fundà en lo Camp lo nostre monestir;
y la Mare de Déu de la Victoria,
estrella de sa gloria,
ésser volgué l'Estrella de Tuhir.

LA GOJA DE GALAMÚS

Esfloradices valls de Fenolledes,
adéu, adéu, desert de Galamús;
també de tes arbredes,
que arrosan aygues fredes,
me trauen los dexebles de Jesús!
Adéu, los de Nohedes,
Estany Negre, Estany Blau y l'Estelat,
espills d'exes pinedes
y d'eix cel de zafir immaculat!
¡Que tristos ara us miro,
tan frescos y rihents que us he dexat!

L'ERMITÁ DE GALAMÚS

Des d'ací dalt t'oviro,
placèvol ermitatge,
y ja per tu sospiro
com l'aucellet que anyora
son níu entre'l brancatge.
Ahir de Sant Antoni
trobí en la Cova una divina imatge
que, en signe de victoria,
de porcell en figura, té'l dimoni
als peus. ¿Baxàli un Angel de la Gloria
perque del herm l'aspresa m'endolcís?

Digitized by Google

Dolça Tebayda mía,
cancell del paradís,
en tu, d'eix serafí ab la companyía,
dolça Tebayda mía,
ja moriré feliç!

LA FADA DE RIBES

Adéu, Coves de Ribes,
ja no us veuré may més,
fontana remeyera d'aygues vives,
cistell de flors de Nuria
ab faxes de verdor al cel sospès.
Ja'l ressò no ohiràn de ma canturia
pujant los traginers per lo camí,
y'l pastoret que vetlla en la boscuria
en la ribera estesos
mos tovallons no ovirarà al matí.
May més d'amor encesos
vindràn los cavallers a aquella Cova
que sols l'amor obrí;
si algú mon níu retroba,
lo trobarà sens mi!
En exes valls a rellevar ma fama,
vestit de foch y flama,
ja vé'l Comte l'Arnàu;
boscos, soleys, masíes que'l cor ama,
per sempre adeusiàu!

OLIVA

Si vé'l Comte l'Arnàu, altres ne venen:
la crèu en sa mà tenen

y l'amor de Jesús dintre del cor,
y ab aqueix foch diví la terra encenen,
fentne l'astre flammíger del amor.
L'esbart del cel de Monagals exía
quan ja la marejada
de moros decrexía
y ahont nasqué Ripoll, a la besada
del Ter y del Freser,
en illa gerda eix monestir bastía,
de Catalunya baluart primer.
Fets àngels de la patria, allí guardaren
sa historia y son tresor,
son esperit naxent allí breçaren,
adormintlo ab cançons de l'antigor.

LA DE FONTARGENT

No us tornaré pas veure,
boscuries andorranes,
ríus de Fontalba, estanys de Fontargent;
ni us dich ¡ay! a reveure,
mes serres catalanes,
que veig fugir, fugir cap a occident!

L'ERMITÁ DE MERITXELL

Desníessen la fada a la bona hora,
millor Reyna y senyora
en Meritxell trobaren estes valls.
Fà música a ses plantes lo Valira,
que d'Ordino a Soldéu, armoniosa,
té la figura d'una immensa lira
de braços de crestalls.

Digitized by Google

Demunt son front lluhexen
los dotze estanys Pessons (2), corona hermosa
que de brillants y gemmes li oferexen
aquexes cimes hont lo cel reposa;
corona d'Ariana esplendorosa
que, del zenit despresa,
quedà entre terra y cel aquí sospesa.

LES FADES DE ROSES Y BANYOLES

Adéu, viles y platges y boscuries
d'aquexes endreçuries.
Passà en ales dels somnis ilusoria
l'albor de nostra gloria,
com passan los metèors que'l cel faxan
ab moridora estela d'argent pur,
axís, vora la mar, pujan y baxan
les serres de Bagur (3).

LOS MONJOS DE BANYOLES

Quan Carlemany ne deslliurà a Girona,
se vegeren exèrcits per los ayres
uns ab altres lluytar, com llenyatayres
ab llurs destrals dintre l'afràu pregona;
plovía sanch per darli nou baptisme;
llampeguejà y en hòrrida tempesta
senyà una crèu de foch sa ebúrnea testa.
Los moros la revenja encomanaren
a un drach del negre abisme,
que devorava nines e infantons
y, arrèu, los cavallers que ab ell lluytaren,
ab sos cavalls, ses armes y penons.

Digitized by Google

Era feréstech, monstruós, deforme:
ab son verí l'Estany enterbolía,
y de sa cuha ab lo remàs enorme
a la vila ses ones rebatía.
Lo monjo Sant Emeri,
dels orfanets y viudes a les veus,
dexà son asceteri
y'l monstre esgarrifós caygué a sos peus.

LOS DE SANT PERE DE RODA

Quan de Còsroes l'espasa flamejanta
cremava de Davit la ciutat santa,
en son etern, inderrocable soli
tremolà la ciutat del Capitoli.
Lo papa Bonifaci, en barca ayrosa,
lo cap del Príncep dels apòstols posa,
penyora que a tu't fía,
¡oh Catalunya, oh dolça patria mía!
L'empeny ab mà amorosa
la mar, vers hont comença'l Pyrinèu,
al pèu del Cap, de Venus trono un día,
que suplantà la Crèu.
Los mariners a ses divines plantes
de les reliquies santes
estojan lo tresor.
Al riure l'iris de la pau hi tornan
y'l tabernacle adornan
garlandes de verdor.
Ab llur mantell les eures lo cobrexen
y aritjols y ridortes li guarnexen
un maig de cel que'ls àngels fan florir.
Vehent que Sant Pere escull lo Verderari

per son reliquiari,
li fan una capella,
d'hont brotà, com la flor de la poncella,
de Sant Pere de Roda (4) 'l monestir.

LA GOJA DE LANÓS

Adéu, terra cerdana,
mon paradís un día,
que n'ets ¡ay! d'anyorívola per mi,
d'ençà que en ta Solana,
verger de l'amor mía,
tots los meus somnis esflorar vegí!

LOS PABORDES DE NURIA Y FONT-ROMÉU

Se sent algú que plora
vers Font-Roméu y Nuria,
de les aloges es l'esbart que astora
nostra suàu canturia.
Cantèm, cantèm, llur fosca nit declina
als raigs de vostra aurora,
¡oh Estrella matutina
de Nuria y Font-Roméu!
siàu vos la Regina
de nostre Pyrinèu.

CHOR DE GOGES

Anèmsen, Flordenéu; de fulla en fulla
vostra corona d'or se va desfent,
lo vol de nostres ilusions s'esbulla
com un esbart de papellons al vent.

Dexèm aquexa cima sobirana,
y en alguna illa de la mar llunyana,
d'ahont deguerem, segles hà, sortir,
tot recordant la terra catalana
anèmsen a morir!

FLORDENÉU

Fà anys, avuy meteix, en aquesta hora,
jo seya ací ab Gentil;
los besos de l'aurora
volavan per son front, com les abelles
pêl front de les poncelles
que en sa brosta desclòu l'halè d'Abril.
Y avuy, a aquesta cima
que guarda la petjada de son pèu,
ab quant mon cor estima
tinch de donar l'adéu!
Montanyes regalades
són les de Canigó;
per mi bé ho són estades,
mes ara no ho són, no!

LES FADES PARTINT

Quan lo Novembre esfulladíç s'acosta,
s'aplegan en la costa
les aurenetes per passar la mar;
axís de tu, ma dolça Catalunya,
lo nostre vol s'allunya,
girantse sols per vèuret y plorar!
Un jorn tornaràn elles
ab les amors, los lliris y roselles,

los càntichs dels fadrins y les donzelles,
¡sols a nosaltres no'ns veuràs tornar!

CHOR DE MONJOS

Ja som al cap d'amunt de la montanya,
balcó del Pyrinèu;
se veuen des d'ací França y Espanya,
junyímles ab la crèu.
(Plantantla y adorantla.)
Arbre florit del Gòlgota en la roca,
¡oh Crèu! obríu lo Cel ab vostre front,
tancàu, tancàu l'infern ab vostra soca,
y ab vostres braços relligàu lo món.

OLIVA

Del iris bell la virolada cinta
sobre la Crèu del Canigó se mostra,
corona celestial que un àngel pinta.

UN INFANT

Com perles que en l'arena
dexan les ones blaves de la mar,
entre'ls núvols del cel que s'asserena
se veuen sants y vèrgens blanquejar.

CHOR DE SANTS EN LOS NÚVOLS

Crux fidelis inter omnes
arbor una nobilis.

Digitized by Google

GARÍ ABAT (5)

Del amor de Jesús ¡oh dolça escola!
la que en lo claustre de Cuxà plantí,
suàu perfúm ne vola
millor que d'un jardí:
dels candidats miràu la blanca estola,
miràu sos cors brollant amor divi!

CHOR DE SANTS

Silva talem nulla profert
fronde, flore, germine.

SANT ROMUALT Y SANT MARÍ

Com níu de rossinyols entre englantines,
jo veig nostre ermitatge
davant lo monestir de Sant Miquel;
aparicions divines
baxavan a eix boscatge,
pujantsen nostres ànimes al Cel.

SANT URSÈOL

Un día, de Venecia Dux fortissim,
a ma esposa la mar doní anells d'or;
per vos, Jesús dolcissim,
per vos guardava l'ànima y lo cor.
Com en ales d'un àngel del Altissim,
Garí en ta companyía,
a viure en la abadía
vinguí de Sant Miquel,

Digitized by Google

y fills, muller y regne, quant tenía,
tot ho dexí per eix recó de cel.
Sovint firs a l'aurora
un èxtasis diví'm lligava fora;
quan l'albadella (6) me cridava al chor
un dematí, la porta era tancada;
jo demanava entrada,
ningú'm sentí, ningú, sinó'l Senyor.
Ell m'envià dos àngels amorosos
ab una escala d'or.
Ditxosos, ¡oh! ditxosos
los qui pujan, ¡oh Crèu! per ta florida
brancada, arbre de vida,
que'l fruyt del cel nos dú;
per pujar de la Gloria al goig sens mida
l'escala d'or ets tu!

CHOR DE SANTS

Flecte ramos, arbor alta.

SANT VICENS (7)

Abaxàulos, ¡oh Crèu! cap a Colliure.

SANT GUILLÉM DE COMBRET

Los pobles abrigàu del Vallespir,
florit níu de repòs hont volguí viure.

SANT NARCÍS

Guardàu lo mur de l'immortal Girona.

Digitized by Google

SANTA EULARIA

Posàuvos en l'escut de Barcelona.

SANTS LLUCIÁ Y MARCIÁ

Y sobre'l cor de nostra mare Ausona,
fentla en ciencia y en pietat florir.

SANT DAMAS

Y en l'Empordà, lo Rosselló y Cerdanya,
Catalunya y Espanya,
fèuhi la fè de Jesucrist reviure,
fèu a ses plantes lo Coràn morir.

OLIVA

¿Sentíu? de la campana
de nostre monestir se sent lo plor,
mon cor ab ella una oració us demana
per mon germà que's mor.

CHOR DE MONJOS

(S'agenollan.)

Profiscere anima christiana.

Del cos rompent los llaços,
surt d'aquest món crisàlida immortal.
Rebèula com esposa en vostres braços,
lliuràula ¡oh Déu! del terbolí infernal,
com a Lot del incendi de Sodoma,

Digitized by Google

a Daniel de les urpes del lleó,
a Sant Pere y Sant Pau de les cadenes
de la cruenta Roma,
a Job d'un mar de penes
y a Moysès dels corcers de Faraó.

UN INFANT

Dins una alba de llum serena y pura
jo'l veig enarborarse,
rejovenit y lliure:
dos justos de la altura
tot baxant a recèbrel veig somriure;
de l'un la noble y bèlica figura
se sembla al qui ara puja del desterro,
y ab ells veig abraçarse;
l'altre es hermós com pomeró en Abril.

CHOR DE MONJOS

Aquell deu ser lo comte Tallaferro,
aquest l'hermós Gentil!

OLIVA

Gloria al Senyor; lo núvol de tristesa
que amortallà tant temps l'ànima mía
com los núvols del cel se va desfent;
la nit recula empesa
per la claror del día
que ríu en la finestra d'Orient.
La nostra terra aymada,
que de Mahoma sota'l jou vivía,

com un guerrer armada
empeny los sarrahins vers l'Occident.
Lo comte Berenguer de Barcelona
exampla sa corona,
Catalunya's desvetlla escamarlada,
cama ençà, cama enllà del Pyrinèu,
com demunt son corcer una amaçona
que s'adormí una estona,
venint de abrahonar un semidéu.
A l'àliga reyal es pariona
que ab cada ala domina
un vessant de la serra gegantina.
Derrocat lo titànich Almanzor,
del islamisme vespertina estrella,
¿qui sab si algún nostre hèroe formidable
ha d'axecar sa espasa immensurable
de gran conqueridor?
¿Qui sab, qui sab si ab ella,
sa corona y sa llar veyent petites,
a un gran reyalme ha de donar les fites?

CHOR D'HOMENS DE PARATGE

Partím ab trò de guerra,
com temporal que baxa de la serra;
la llagostada mora
llancèm per sempre d'exos camps afora,
aprés los llaurarèm:
de les visarmes, relles,
de les espases ne farèm corbelles;
lo blat avuy són sarrahins, seguèm!

Digitized by Google

CHOR FINAL.

Gloria al Senyor: tením ja patria amada,
que altívola es, que forta al despertar!
al Pyrinèu miràula recolzada,
son front al Cel, sos peus dintre la mar.

Branda ab son puny la llança poderosa;
lo que ella guanye ho guardarà la Crèu;
sobre són pit té sa fillada hermosa
que'ns fà alletar ab fè y ab amor séu.

Brecèmla encara en est breçol de serres,
enrobustím sos braços y son cor;
sos braços fèm de ferre per les guerres,
mes per la pau omplím son pit d'amor!

Patria! 't donà ses ales la victoria;
com un sol d'or ton astre's va llevant;
llença a ponent lo carro de ta gloria;
puix Déu t'empeny, ¡oh Catalunya! avant.

Avant: per monts, per terra y mars no't pares,
ja t'es petit per trono'l Pyrinèu,
per ésser gran avuy te despertares
a l'ombra de la Crèu.

LOS DOS CAMPANARS

EPÍLECH

DONCHS ¿què us heu fet, superbes abadíes,
Mercèvol, Serrabona y Sant Miquel,
y tu, decrèpit Sant Martí, que omplías
aquexes valls de psalms y melodíes,
la terra d'àngels y de sants lo Cel?

Donchs ¿què n'heu fet ¡oh valls! del asceteri,
escola del amor de Jesucrist?
¿Hont es ¡oh soletat! lo téu psalteri?
¿Hont tos rengles de monjos, presbiteri,
que, com un cos sens ànima, estàs trist?

¿D'Ursèol ahont es lo Dormitori?
¿La cel-la abacial del gran Garí?
¿Hont es de Romualdo l'oratori,
los palis y retaules, l'or y evori
que entretallà hà mil anys cisell diví?

Los càntichs y les llums s'esmortuhiren;
la rosa s'esfullà com lo roser;
los hymnes sants en l'arpa s'adormiren,
com verderoles que en llur níu moriren
quan lo bosch les ohía més a plèr.

Digitized by Google

Dels romànichs altars no'n queda rastre,
del claustre bisantí no'n queda rès;
caygueren les imatges d'alabastre
y s'apagà sa llantia, com un astre
que en Canigó no s'encendrà may més.

Com dos gegants d'una llegió sagrada
sols encara hi ha drets dos campanars:
són los monjos derrers de l'encontrada,
que ans de partir, per última vegada,
contemplan l'enderroch de sos altars.

Són dues formidables centinelles
que en lo Conflent posà l'eternitat:
semblan garrichs los roures al pèu d'elles;
les masíes del plà semblan ovelles
al pèu de llur pastor agegantat.

Una nit fosca al séu germà parlava
lo de Cuxà:—Donchs ¿què has perdut la vèu?
Alguna hora a ton cant me desvetllava,
y ma vèu a la teva entrelligava
cada matí per benehir a Déu.

—Campanes ja no tinch,—li responía
lo ferreny campanar de Sant Martí.—
¡Oh! ¡quí pogués tornàrmeles un día!
Per tocâ a morts pêls monjos les voldría;
per tocâ a morts pêls monjos y per mi.

¡Que tristos, ay, que tristos me dexaren!
Tota una tarda los vegí plorar;
set vegades per veurem se giraren;
jo aguayto fà cent anys per hont baxaren:
tu que víus més avall ¿no'ls veus tornar?

Digitized by Google

—Nol Pêl camí de Codalet y Prada
sols minayres oviro y llauradors:
díu que torna a son arbre la niuada,
mes ¡ay! la que dexà nostra brancada
no hi cantarà may més dolces amors.

¡May més! ¡may més! Ells jauen sota terra;
nosaltres demunt séu anàm cayent:
lo segle que'ns deu tant ara'ns aterra,
en son oblit nostra grandor enterra
y ossos y glories y recorts se'ns ven.

—¡Ay! ell ventà les cendres venerables
del comte de Rià, mon fundador;
convertí mes capelles en estables,
y desniuats los àngels pêls diables
en exos cims ploraren de tristor.

Y jo plorava ab ells y encara ploro,
mes ¡ay! sens esperança de conhort,
puix tot se'n va, y no torna lo que anyoro,
y depressa, depressa, jo m'esfloro,
rusch hont l'abell murmuriós s'es mort.

—Caurèm plegats,—lo de Cuxà contesta.—
Jo altre cloquer tenía al méu costat:
rival dels puigs, alçava l'ampla testa,
y ab sa sonora vèu, dolça o feresta,
estrafeya'l clarí o la tempestat.

Com jo, tenía nou cents anys de vida,
mes, nou Matusalèm, també morí;
com Goliat al rebre la ferida,
caygué tot llarch, y ara a son llit me crida
son insepult cadavre gegantí.

Digitized by Google

Abans de gayre ma deforme ossada
blanquejarà en la vall de Codalet;
lo front me pesa més, y a la vesprada,
quan visita la lluna l'encontrada,
tota s'extranya de trobar-m'hi dret.

Vaig a ajaurem també: d'exes altures
tu baxaràs a reposar ab mi,
y ¡ay! qui llaure les nostres sepultures
no sabrà dir a les etats futures
hont foren Sant Miquel y Sant Martí.—

Axís un vespre'ls dos cloquers parlavan;
mes, l'endemà al matí, al sortir lo sol,
recomençant los càntichs que ells acaban,
los tudons ab l'eurera conversavan,
ab l'estrella del día'l rossinyol.

Somrigué la montanya engallardida
com si estrenàs son verdejant mantell;
mostràs com nuvia de joyells guarnida;
y de ses mil congestes la florida
blanca esbandí com taronger novell.

Lo que un segle bastí, l'altre ho aterra,
mes resta sempre'l monument de Déu;
y la tempesta,'l torb, l'odi y la guerra
al Canigó no'l tiraràn a terra,
no esbrancaràn l'altívol Pyrinèu.

NOTES

CANT I

1. Fallayres són los qui en alguna vall pyrenayca corren, en fantàstica filers, per los boscos y montanyes vehines, sb falles de p ga o teyes enceses, canisnt corrances y cançons a Sant Joan, la nit abans de sa festa. Veusen squí una floreta que, per lo ram del cançoner català, aplegà en la vall de Bohi nostre sabi smich, lo degà dels excursionistes y arxiver de nostra literatura, D. Marian Aguiló:

Anirèm a cullir roses
al roser de Sant Joan,
ne farèm una enramads
als fallayres d'aquest any.
Jo me'n vaig tota soleta
per una *arboleda* svall,
quan só en mitg de l'*arboleda*
n encontro'l gloriós Sant Joan,
l'encontro dins una sala,
dins una sala molt gran,
les santostes són de vidre,
la sala n'es de cristall,
en lo mitg d'aquella sala,
si n'hi ha una fo t real,
que s'hi renta los peus Cristo
y'l gloriós Sant Joan.
Déu los d molts anys de vida
als fallayres d'aquest any,
que n'han celebrat la festa,
la festa de Sant Joan.

La tradició de les falles s. conserva també en les poblacions de marins, Tossa y Valencia, encara que en aquests alteran de mala manera la costúm y en aquella la paraula, dihentne *fayta*.

2. Joglars, *joculatores*, s'anomenan encara en lo Rosselló los músichs que tocan en les festes majors lo flovioi, lo tamborí y la *borassa* o sach de gemechs.

3. La ciutat d'Elena. Elna, que rebé de Constantí lo nom de *Castrum Helenæ*, en recort de sa santa mare.

CANT II

1. Fada, paraula usada per nostres clàssichs y viva encara a Mallorca, es sinònima dels mots coneguts, encara que paratgivols, de goja, aloja, encantada y dona d'aygа. que gastàm en la Llegenda.

2. Jonquilles. floreta de cinch fulles blanques y de cor groguench, que recorda la nadala. Es verament atrevida, puix floreix al bell pèu de la congesta que la abrigava ahir, sola meteix del glaç que'l sol va aprimant y retallant y fins sovint lo fo ada per arsure'l cap a la llum y a la vida. La he vista vora molts estanys; mes al pèu dels Estanyols de Cadí, en son temps. sembla taiment voler cobrir la terra, que dexan les neus, ab altra primaverenca nevada de llors d'atmetller.

3. La *rhododendron ferrugineum*, a mes del nom de boix florit, té los de boix de Nuria, boxerica, gatet y talabart. Es la flor que embelleix més nostres Pyrineus, en sa florida, endumassant de vermell sos aygavessos, despullats, sense compassió, dels abetars y pinedes primitives.

CANT III

1. Llisona, serpeta blanquinosa, curta y de cuha esmotxada, més coneguda per lo nom de noys de serp; en lo Pallars ne diuen vidriol, no sé si per ser trencadiça com lo vidre o si per tenir, sens fonament anomenada de verinosa, com ho diu l'adagi: «Picada de vidriol porta dol.»

CANT IV

1. Clot de Moxeró. No sé de què li vé'l nom a squexa soliua clotada, ver niu de moxons amagat entre les branques del Cadí, que, com per abrigarla, perden aquí sa esterilitat y's revestexen de verdor.

No s'hi veu un palm de roca, la gespa y la florida jonça la encatifan tota y les fonts hi brollan, omplintla de murmuris y de vida.

La Font del Cristall raja mes enllà, en lo més agre de la serralada, sobre Bellver; a ella's refereix la cançó popular:

La Font del Cristall
hi ha una syga molt clara,
bé ho sabia jo
de quan festejava.

2. Cadinell: montanyeta, que naix a Ponent de Josa y mor en Cornellana. Es baxa, de menos roques y de més vegetació que la serra de Cadí, de que sembla un tany humil.

3. La roca dels dos Hómens encantats. Segons la tradició, són dos caçadors empedrehits en càstich de haver perduda la missa un diumenge per seguir un Isart.

4. Calma, del llatí *culmen*, cima planera, en castellà *meseta*.

5. Pont de Mahoma. Cresta de granit per hont s'arriba a Neto o cim de la Malehida.

6. Sant Valller. Nom francès del espanyol Sant Valeri, bisbe de Couserans, abans del any 1505. Diuen que ell metelx plantà la creueta de marbre que corona la hermosa y superba montanya de son nom.

CANT V

1. Esta tradició y la apuntada en lo Cant XI sobre Sant Guillém de Combret, són populars en Vallespir. Contan, a més, que ell volia plantar sa ermita al pèu de Corsavi; mes malagrahits los habitants d'aquest poble, aterravan de nit lo que ell feya de dia. Llavors ne prengué comiat, dihentlos: «Pledejayres serèu, mes cap plet guanyarèu», y se n'anà a bastir la capella de Santa Magdalens, que es avuy la de Sant Guillém, ahont fent aspra penitencia, diu, que baxavsn les daynes dels cims de Canigó per alimentarlo ab sa llet pura y flayrosa.

2. Trofeus de Pompeyo. Marca, Desjardins y Henry los col-locan en lo més alterós del Portús. Tal volta jauen soterrats entre'ls fonaments de Bellaguarda.

CANT VI

1. Bacins de les encantades s'anomenan un grans viots o petits safareigs que hi ha dintre la Cova de Sirach. La gent del pahls creu que exa cova s'embrancava antigament ab la Bastera de Vilafranca.

2. Força-Real y Pena són dos turons molt oviradors per sa posició descartada, y per estar coronats de dues *devotes*, que axís s'anomenan en lo Rosselió los ermitatges.

En Nostra Senyora de Pena se repeteix la tradició, cantada per nostre confrare, lo Pastorellet de la Vall d'Arles, d'una noya que fugint dels moros se tirà daltabaix del cingle, sense ferse mal, per intercessió de la Verge. Per axó a una de ses timberes se li diu lo Salt de la Donzella.

Pena es lo meteix que penya. Ab aqueix motiu transcrivim, sense traduhirlos, exos mots de M. Vidal en son *Guide du Roussillon: «C'est bien à tort que certains géographes écrivent Cases de Peine, ce qui donne une signification bien différente. La manie de franciser les noms propres du Roussillon fait souvent commetre de ces contresens.»*

Digitized by Google

3. Del mot *Campus* s'ha format Galamús.

4. Amand, rey bagauda. Nostre erudit amich mossen Parassols, (*Revista històrica*, 1.er Agost 187.), diu que'ls bagaudes se sostingueren envers les Coves de Ribes fins que les tropes del goth Eurich se apoderaren d'Amand, llur capdill o rey, que mataren en lo cim planer de Foixera, anomenat Pla d'Amand, hont se veuen encara runes d'un fort primitiu, sens rastre de morter ni de pedra picada. ¿Qui sab si nasqué d'aquells llunyans successos la tradició popular d'haverhi en les Coves una princesa encantada? Afegeix la tradició que aquelles històriques Coves se comunican ab lo Forat de Santou, abisme esglayador que hi ha a espatlles de Mongrony, en mitg d'una pineda.

5. Les Estunes són un gran banch de roca trocejat per algún terratrèmol, de quals enormes esquerdes la tradicló n'ha fetes palàu de les aloges. Alsius, *Ensaig històrich de Banyoles*. Lo motiu d'aquexa cançó lo trayèm de la sabia obra *Historia del Ampurdàn*, de nostre amich Pella.

CANT VII

1. Segons l'opinió més admesa, Annibal atravessà los Pyrineus passant per Aspolia, Carbassera, Coll Tarrés, Puig Massana y per la Vall d' quest nom baxà al Rosselló. Los pochs traginers que encara fan aquest camí l'anomenan la Carrera Vella. La Vall, que havia tingut cent fochs y està avuy gayre bé despoblada, té per capçalera la superba roca de Montbràm, que la senyoreja tota, y al cap d'avall lo Bosquet dels Horts, que no es pas major que la plaça de la Llotja de Perpinyà y es plè d'arb es y de cercles de rochs mal apilats, alguns verament ciclópichs. Si es estat, o no un redu te cè tich ó d'altre poble primitiu, com vol Jauvert de Reart, *Bulletin de la société Philomatique de Perpignan*, 1835. no'm toca a mi resòldreho; mes al visitarlo la imsginació m'hi féu veure entre les alzines y pins figures de guerrers dançant ab les armes als dits y ombres de blanques aloges baxant a esbandir sos tovallons vora les aygues del Massana.

2. Aquesta Poesia està calcada sobre una senzilla tradició popular; sa resposta no es mes que l'adagi aranès: *Garonna per Aràn, bramàn. Noguera per Luz, tut duz.* ¿Serà per escayença que'l nom de Garona sia anagrama del de la Noguera?

3. La corona de rey: *Saxifraga*, se cría en los esqueys y petits rellexos dels cingles, com per aconhortarlos de llur esterilitat y nuhesa. Ses fulles sortint de la arrel com los raigs d'una estrella, s'aplanan a terra en forma de corona, del mitg de la qual surt l'espigó, que més que flor n'es una toya de blanques y petites, pujant fins a l'altura de dos palms. Pastors y botànichs la tenen per la reyna de les flors dels Pyrineus. Una de ses especies es esclusiva dels turons de Montserrat, d'hont penja sovint escayenta y rumbosa com una arracada.

Digitized by Google

4. Planés. Henry, en la *Historia del Rosselló*, preté que la esglesia de Planés es lo túmol d'Abhú Nezà.

CANT VIII

1. Serrabona. Des de totes les serres vehines se ven aqueix imponent edifici, que fins en la color de la pedra, fosca de sí, que ha acabat de colrar lo temps, sembla tenir quelcóm del hàbit dels agustins, sos fundadors. Son atrí està format de rengles de columnes de marbre roig, baixes, aparellades, cuytes y daurades pèl sol, sostenint uns revoltoos de marbre blanch d'un treball esquisit y d'un efecte màgich.

Sota'l desert convent, al fons de la vall, hi ha una antiga casa anomenada Mioistrol, per ser l'habitació del ministre dels religiosos: en sos vehinats hi ha un dolmen mitg-soterrat en un camp.

2. Camellàs Montanya que té quelcóm de la forma del camell, y en son enorme gep una ermita de sant Martí, que domina tota la encontrada.

3. La Mahut. M. Vidal creu que alguna senyora, tal volta veçcomtessa de Castellnóu, haja donat a aquesta capella son nom de Mahut, Matilde.

4. Pont de Ceret. La musa popular rossellonesa li ha dedicat aquesta ben merescuda corranda:

Ay, adéu, pont de Ceret,
estàs fet tot d'una arcada,
de la mar a Canigó
no te veus que una vegada.

5. Lo Palet o Palets de Rolant eran, segons Jauvert de Reart, dues taules oblongues, notables per llur uniformitat y dimensions; l'uoa al costat de l'altra, d'uns cinch metres d'ample, set de llarch y un y mitg de gruix. Fà tres anys, jo anava a vèure es y no trobi més que'ls bocins, y encara tingui que cercarins entre les clapisses de rostos avall, com una agulla en un paller. Los trocejaren ab sos malls uns adoba-camins, per *amusarse* una estona.

La metexa trista sort ha tocat a la Mastra de Rolaot, pedra llarga que geya en Monner, cobrint quatre metres de terra, en lo lloch anomenat La Batalla.

Mitja hora avall dels Palets, en lo meteix aygavés, hi ha la Caxa, y a la altra banda del Tech, sobre La Roca, la Balma del Moro. Aquexos dos dòlmens són dels pochs que restan sencers al Rosselló.

6. La Fossa del Gegant era un monument situat al cap d'avall de la coma del meteix nom, fet de quatre pedres formant un petit quadrat. La de derrera era d'un metre y mitg, si fà o no fà, un xich mes llargues les laterals, que inclinades l'una a la altra feyan de paret y teulada. Davant n'hi havia una altra, més petita y poch enfonzada a terra. Per axó,

per sa forma m's regular y per ser de distinta pedrera, fà sospitar que hi fóu afegida per algú que volgué utilisar, y resguardar en tempa moderns la cova. Los altres eran grans palets afinats per la doble corrent de les aygues y del temps, vinguts de Rubió o de Coma de Vaca, endrets que's veuen, Freser avall, a esquerra y dreta.

Uns pastors que vegeren un dia honrada llur barraca per senyors de Barcelona, que la dibuxaren y pamaren de tort y de través, cregueren que's tractava d'alguna olla de diners, amagada, y per desenterrarla a llur profit, y més a plaher, trocejaren les pedres y desferen sense pietat aquell monument venerable que havia donat nom a la Vall y al Puig del Gegant que la domina.

CANT X

1. Clavellinera: pedricet que surt, cosa d'un palm y mitg a cada banda de finestra, a ran del ampit, en nostres cases de poble y pagesies.

Semblan les dues mans del en-li-èç de la casa que surten a enramarla a ella y lo carrer ab d'ues clavellines. Algunes de les noves cases del Vallès conservan encara la tradició de les clavellineres; mes los dos poètichs pedriços són rellevats per dos prosàychs cercles de ferre, ahont, axò sí, s'e caxan los testos com l'anell al dit.

2. Aquexes senzilles estovalles de lli han sobreviscut als claustres de marbre y als temples y al monestir de Canigó. En sa delicada brodadura de fil d'or, verd y violat, mossen Font, rector de Portvendres, ha sabut llegir la següent inscripció, estesa en una franja que volta l'escut del comte de Cerdanya: *Donat per la comtessa Guisla a Sant Martí del Canigó, 1018.*

CANT XI

1. Oliva. Hem posat per títol a aquest cant lo nom del sabi monjo, de qui'ns restan encara les tres fites miliarles ab que marcà los tres grans passos de sa vida. Abat de Ripoll, posà al costat de la fatxada de Santa Maria un campanar; sent abat de Sant Miquel de Cuxà, n'axecà un altre de que's fà esment en l'epilech d'aquest poema; y sent bisbe de Vich hi axecà aquell altissim cloquer que es una de les maravelles de la ciutat de Balmea

2. La fossa del comte Guifre, cavada per ell meteix en la roca viva, se pot veure, gayre bé intacta, encara que buyda, al costat del campanar de Sant Martí. Diu la tradició que hi anava a passar la nit.

3. Per la descripció de la fatxada del monestir de Ripoll nos ha servit de molt la notable ressenya histórica de Pellicer, *Santa María de Ripoll.*

4. La maça avisadora de Sant Benet. *Es cosa certisima y la testifican cuantos monjes y monjas hay en tantas y tan diferentes casas de*

este santo Orden, que cuando se ha de morir algún religioso ó religiosa de la casa, dias antes sienten un cierto rumor, como que den golpes con una mano, y le llaman maxa de Sant Benito. Pujades, lib. VIII, cap. XXIV.

Ben segur d'aquexa tradició monàstica es filla la popular, que havèm sentida en la plana de Vich, que resant cada dia un pare-nostre a Sant Benet, aquest avisa a son devot tres dies abans de morir ab colps misteriosos.

CANT XII

1. La Crèu del Canigó. Hi ha a Prada una fotografía del cim de Canigó ab la crèu que no fà pas gayres anys lo dominava.

2. Los Pessons són uns vintena d'hermosissims viots y estanys de diferentes mides, que enviantse l'ayga de l'un al sitre, voltan un enherbat turó, mitg abrigat de pins y *rodhodendron*, mirador des de hont se veuen nàxer, y allunyarse per grahons de llachs los dos rierons, que enfexan més avall ses pures aygues. Es un rosari d'estanys unit pèl fil d'argent del Valira oriental, que allí té son breçol, y d'allí trau les granítiques pedres *vulirenques* que, en dies de quimera, sembra pèls camps de la Sèu d'Urgell y de Oliana.

3. Puja y baxa com les montanyes de Bagur. Comparació o dita empordanesa que's refereix a les de sorra que caminan de mica en mica transportades per la tramontana, com les de l'altra banda de Mediterrà per l'halè del Simoun.

4. Aquesta bella tradició de Sant Pere de Roda està consignada en lo llibre *Notabilium rerum diversarum*, segons copia que'ns facilità lo senyor Girbal. Com duptàm molt de que tinga cap fonament, nos creyèm en lo dever de manifestar que sols nos mou a publicarla sa indisputable valor poètica.

5. Garí, segons mossen Font, *Histoire de Sa nt Michel de Cuxá*, fóu abat del monestir, des de 962 fins a 1000. Es l'astre que lluheix més en los dèu segles de sa historia, duhenthi per satèlits los dos sants ermitans que acompanyaren a Pere Ursèol, Marí y Romualt, Joan Gradènigo, religiós de gran pietat, y Mauracenus, gendre del Dux. Sant Romualt, en companyia de Marí, davant de Sant Miquel, vers la Torra de Sant Valentí, féu lo primer assaig de la vida ermitana que havía de convertir en ordre, y en misteriosa escala del Cel per molts, en los camps de Màndula, sota'l cel encara més blau y bonich dels Apenins.

6. Albadells s'anomenava en Vich la campana de la Sèu ab que abans devian tocar la oració del matí: segons tradició, es la que tocava per ella metexa quan hi arribava Sant Bernat Calvó. Segons nota que'ns envía nostre estimat company mossen Coileil, lo canonge Ripoll, que pujà al campanar y copià totes les inscripcións de les campanes, ano-

mena Albadelles les que s'anomenan avuy los Felius. En la Sèu de Barcelona hi ha la campana Albadana.

7. Sant Vicens de Colliure, qui fóu martiritzat per Dacià, en sa entrada en Catalunya, a 19 d'Abril de 303.

EPÍLECH

Aquesta elegia fóu premiada ab una corona de llorer en lo Concurs de poesia catalana que en 1886 obrí, a Perpinyà, la Societat Agrícola, Científica y Literaria dels Pyrineus Orientals. Ses estrofes foren les primeres que escrigui de la llegenda canigonenca; després lo plan s'engrandí y's quedaren a fora del edifici, y arreconades com una pedra sobrera. Mes en aquesta edició les hi poso com Epilech, en obsequi al Il·lustrissim senyor bisbe Carselade. Ell en sa pastoral d'entrada en la diócessis de Perpinyà copiava aquests versos, ab la traducció francesa al costat:

Donchs, ¿què us heu fet, superbes abadies,
Marcèvol, Serrabona y Sant Miquel,
y tu, decrèpit Sant Martí, que omplies
aquexes valls de psalms y melodies,
la terra d'àngels y de sants lo Cel?

Aquexos sants y aquexos àngels ajuden al venerable Prelat a realisar lo sèu somni d'or de reconstruir la abadía de Sant Martí de Canigó. Lo dia en que aqueix llegendari monestir s'axeque de ses ruines, serà de veritable goig per los bons catalans d'ençà y d'enllà dels Pyrineus; y per l'autor d'aquest poema, si Déu li fà la mercè de dexarli veure, serà un dia dels millors de la seva vida.

Digitized by Google

PATRIA

Digitized by Google

PROLECH

No ha menester ram lo bon ví, ni pròlech un llibre nou de Mossen Cinto. Però ell m'ha dit: «fesme quatre mots calentonets de patria;» y aquí van exes ratlles com los gonfanons davant la processó.

Parlant entre companys del renaxement de Catalunya, he dit moltes vegades que si'l Catalanisme militant hagués de pendre un escut d'armes ab sa devisa a la fayço dels antichs cavallers, deuría apropiarse aquell expressíu mot del Apòstol Sant Pau, quan, alabant la fè sencera del patriarca Abrahàm, díu que *esperà contra tota esperança.*

Perque, en veritat, més que de arriscada, de folla podía calificarse la empresa de voler restaurar una literatura ben morta y enterrada en la tomba de les biblioteques y arxíus, y tornar l'explendor literari a una desvalguda llenga de pagesos que's trobava, y's troba encara, posada en un entredit civil—y vulga Déu que no sía ecclesiàstich en alguns endrets—que es una flagrant iniquitat; y més follía encara voler oposarse a la doble corrent del cosmopolitisme nivellador y del uniformisme absorvent de la política centralisadora, que troba desgraciadament prous ausiliars a casa nostra, pera que li sía més fàcil la seva tasca. Y no obstant, nosaltres,

Digitized by Google

in spem contra spem, ferms e indomables com un estol de juramentats, anàm sempre avant ab crexent coratge, segurs de que un día o altre, tart o d'hora, hem d'exir ab la nostra.

¿Y quina es la *nostra?* dirà algú. Pochs ab tota certenitat ho saben, alguns vagament ho pressenten, però tots ho endevinan ab la misteriosa intuició del cor, y ho senten com se sent en lo moviment de la sanch l'escalf vivificador de la Primavera. Tots pressentím y comprenèm que eix moviment de vida regional que a Catalunya ha près naturalment lo apelatíu *Catalanisme,* y que de les tranquiles regions de la literatura ha passat, per ineludible força de la lògica, a la candent arena política, es una revirada providencial de tot un poble que no pot resignarse a la especie de mort civil que una falsa rahó d'estat volía infligirli.

Tant es axís, que avuy ningú s'espanta de la paraula *revindicació de la personalitat* que, alguns anys arrera, esferehía fins a molts dels nostres camarades de campanya literaria. Recordo que'l bò de don Manel Milà, mestre de tots y català de niçaga, però no ben catalanista;—axís com hi ha catalanistes que tenen molt poch de catalans—si alguna volta jo escalfantme de boca en les nostres converses, li feya una tirada, no de vers, sinó de revolucionaria prosa, exposant francament mon pensar y dibuxant los ideals de la joventut esperançada, solía ell moure lo cap ab cert esparverament o somreya ab signe d'incredulitat. Y com ell, eran molts los qui axís pensavan, y no dexavan de tenir en part disculpa.

Y no digàm rès dels esferehiments y del escàndol farisàich de la gent de fora casa, es dir de part d'allà del Ebre, puix que n'hem vistes de totes, y'ns n'hem hagudes de sentir de seques y de verdes, abans d'obtenir

aquexa barretada de cortesía que'ns acaba de fer,—y grans mercès li'n donàm—la Reyal Academia Espanyola. Es veritat que ja s'hi van fent a les nostres coses, y que ja no se'ns retràu tan sovint lo fantasma del separatisme; però no dexan encara molts de botzinar entre dents certes acusacions de falta de patriotisme, com si fós delicte de lesa patria revinclarse contra les violentes y ofegadores imposicions de la burocracia centralisadora que són la mort del verdader patriotisme.

No hi puch fer més, se m'encén la sanch cada vegada que och lo nom sagrat de patria invocat contra nosaltres per hòmens que anys hà van maquinant y obrant la ruina de la patria, sostenint ab una obstinació, digna de millor causa, institucions desacreditades y volent—a malgrat del poble—fer arrelar pràctiques de govern que portan al pahís a una decadencia espantosa. Y per provar lo que dich, no'm caldría sinó espigolar en les planes del *Diario de sesiones de Cortes*, hont no's troba més que la vèu de les ambicions partisanes y de les concupiscencies personals mal dissimulades, y may los accents del verdader patriotisme. Anèu demanant arrèu què es la política espanyola, y blanchs y negres vos contestaràn que, entre la caòtica confusió dels partits, la nota dominant es la del enervador excepticisme.

Y exa gent es la que fà càrrechs als catalanistes; als catalanistes que si'ls seguíu en ses festes y en ses excursions, y'ls preguntàu què fan o què pensan fer, vos respondràn alegra y confiadament, ab l'accent del qui porta un ideal al cap y un gran afecte en son cor, que *fan Patria*.

Y en efecte, ¿què es sinó *fer patria*, recordarnos de aquell adagi nostre que díu que «ja fà prou qui retira als seus» y voler conservar a tota costa les nostres tradi-

cions y'l nostre llengatge, motllos vivents del caràcter, y per tant restituhir en lo possible la nostra propia fesomía enlletgida per adobs postiços, y demanar una prudent autonomía pera que puga'l nostre poble desplegar més lliurement la seva proverbial activitat? Donchs açò es lo que fà l'excursionista resseguint totes les encontrades de la terra catalana, l'antiquari inventariant ses joyes arqueològiques, l'erudit escorcollant sos arxíus, l'artista estudiant sos monuments per fantasiarne de nous, lo poeta cantant en lo matern llengatge ses glories y despertant los condormits sentiments y'l publicista de seny instruhint al poble no per sollevarlo en ilegals alborots, sinó per donarli conciencia de lo que pot y deu ésser en força del dret y en virtut de les lleys històriques y de rahons etnogràfiques que, per més que façan, no podràn may esborrar ni'ls cosmopolites somniadors d'una fraternitat que fòra de la relligió va mal fundada, ni'ls uniformistes ideòlechs que s'han tontament figurat que als pobles podía emmotllàrsels de nou ab lleys noves.

Veusaquí lo que nosaltres entenèm per *fer patria*, y veusaquí lo que inspirat està fent anys hà Mossen Verdaguer en totes ses obres, fins en los llibres y fulles soltes de devoció que no's poden rotular ab lo hermós y adorat títol que porta aquest llibre de *Patria*. Llibre que millor que ningún altre, retràu fielment la fesomía del poeta, y comprèn, se pot dir, tota la seva carrera literaria des de l'any 1865 en que sortí, com una aparició soptada de la musa popular catalana en los Jochs Florals de Barcelona, l'estudiant pagès de Vich, portant en triomf la morada barretina que tant bé li esqueya, fins avuy que està en la plenitut de la vida y ha pogut atènyer lo «cimeral del arbre de la gloria» que en les generoses il·lusions de sa jovenesa havía somniat moltes vegades a la ombra dolça

de les arbredes de Folgueroles. Cada poesía de aquest volúm vé a ser com una fita de la ascendent carrera del poeta—axís com *La Atlàntida* y *Canigó* ne són les grans columnes miliaries—y de segur que Mossen Cinto, al anarles repassant per corretgirles y ordenarles, ha anat resseguint de grà a grà lo rosari de sa ben aprofitada existencia. En los *Moços de la Esquadra*, en *Los Vigatans* o en la *Nit de sanch*, s'hi veu al minyó impregnat de la poesía popular «que fóu la seva llet» y que a grans dolls bevía anant per Pasqua ab les colles de *camillayres* seguint les masíes de la poètica bandada del Llevant de la Plana, o bé al istíu batent lo blat en les caldejades eres o a les vetlles d'hivern al voltant de la llar de cân Tona de Riudeperes; sentint contar rondalles y cantant cançons, després d'haver resat lo Rosari y ensenyat la Doctrina a la bona gent de la pagesía. Axís com en la *Oda a Barcelona* y en altres composicions més recents encara, s'hi veu al home que no sols té ja subjugat l'idioma a son voler pera darli accents èpichs o ferne mètriques filigranes, sinó que ademés té'l cor somogut y la imaginació fàcil a entrar en la convenient exaltació lírica, després de haver pogut admirar la perspectiva del Newski de Sant Petersburg, enfilarse a les Piràmides, sentir lo flayre del cinamóm en la Palestina y ohir les cantades del sinsont en les selves americanes. ¡Quín poeta, y, quina vida per un poeta! Tal volta no sía aquest lo lloch de dirho, però l'amich m'ho perdonarà y mos lectors me daràn, sens dupte, la rahó de lo que vaig a estampar y que ja indiquí en la *Biografía* de Mossen Cinto que acompanya la segona edició de la traducció francesa de *La Atlàntida*, feta en vers per l'estimat Pepratx: En Verdaguer, poeta fill del poble y portat després per les vicissituts de la vida a rebre les poderoses influencies

dels grans espectacles del art y de la naturalesa que, obrant sobre una ànima cultivada per l'estudi y amorosida per les altes comunicacions del sacerdoci, havían d'engendrar obres perfectes, es lo gran dó, lo inestimable present que Déu ha volgut fer a la Patria catalana en lo moment històrich d'un renaxement sens exemple.

Aquí estàn totes ses immortals obres per testimoniejarho, aquí està aquest aplech de poesíes, moltes de les quals són fins a llunyes terres conegudes, en totes les vetllades literaries del Principat sempre ab gust ohides, y de molta gent, especialment de la jovenalla, apreses de memoria. Les gemegadores notes de *La Barretina*, cant elegíach de primera força, les he sentides a Olot com en lo Camp de Tarragona, y durarà molts anys lo ressò dels aplausos ab que fóu rebuda l'*Oda* grandiloqüent en que'l poeta canta les grandeses y 'l progrés de la Ciutat Comtal, exa crexença verament gegantina que ja havía previst En Balmes quan, en uns articles de *La Sociedad*, defensava la conveniencia de tirar a terra lo cinturó de muralles que estretament la cenyía.

En aquesta oda, es d'advertir que s'hi sent batre fortament un esperit que no sembla pas lo del autor dels *Idilis;* y es que Mossen Jacinto, com tot poeta de son temps, no té en sa lira la corda patriòtica sols pera celebrar passades gestes y fer lo ploricó sobre generacions mortes, sinó també pera cantar los explets novells de la vitalitat antiga, y enaltir les conquestes del verdader progrés que Catalunya virilment ha sabut atènyer. Si's condol lo poeta de veure per tot arrèu enderrocats monuments venerables que havían de ser testimoni perenne de la nostra civilisació, no li fà recança que ara puge esbufegant la locomotora per los antichs caminals que'l traginer algún temps alegrava ab ses cantades, y si per

altra part alaba l'enginy industrial y l'amor al treball del nostre poble, ab accent adolorit censura la pèrdua de les bones usances y severament reprova vicis inveterats que envilexen nostre caràcter y fan poch simpàtich lo nom de català a les gents cultes. Si d'aqueix expeirit de patriotisme ilustrat y creyent estiguessen ben inspirats tots los nostres companyons de gaya ciencia, podríam esperar que la renascuda Poesía catalana tornàs a obrar en bé del nostre poble les maravelles que'ls antichs atribuhiren a la lira d'Orfèu.

Rès de pernicioses llagoterfes, perque sempre s'ha vist que no li vol gayre bé qui al poble servilment encensa; rès de voler enfondir certs antagonismes que'ls segles y la facilitat de comunicacions y l'avenç de la cultura no consenten, rès de voler afluxar los llaços de vera germanor ab que la Providencia ha juntat los pobles de la privilegiada familia ibèrica; y may per may confondre lo verdader poble ab la escèptica y concupiscent ramada de polítichs d'ofici que tan malmenades portan a les demés provincies com a la nostra benvolguda Catalunya. Axís es com refarèm y enaltirèm la Patria catalana, anant sempre a la vanguardia en lo progrés y en la defensa de la patria espanyola; y axís es com des de jovenet ho comprengué l'estimat Verdaguer, qui ha tingut la bona ventura de saber refondre en lo daurat motllo de son cor de sacerdot y de poeta los dos més grans sentiments, los dos nobilíssims amors del home: l'amor de Déu y l'amor de Patria.

Y ara escoltèu com ho canta.

JAUME COLLELL, PVRE.

Barcelona 6 de Juny de 1888.

Digitized by Google

A LA VERGE DE MONTSERRAT

Vostre blau mantell es gran,
es més gran que l'estrellada;
puix ne sóu Reyna gentil,
abrigàu la nostra Patria.

Vostre blau mantell es gran,
emmantellàu ses germanes,
a Valencia en son verger,
en sa mar l'Illa Daurada.

Vostre blau mantell es gran,
abrigàu tota l'Espanya,
lo regne de vostre amor,
com un niuet sota l'ala.

Digitized by Google

A BARCELONA (1)

> Barcelona, archivo de la cortesía, albergue de los estranjeros, hospital de los pobres, patria de los valientes, venganza de los ofendidos, y correspondencia grata de firmes amistades y en sitio y en belleza única.
>
> CERVANTES.

QUAN a la falda't miro de Montjuich seguda,
m'apar vèuret als braços d'Alcides gegantí,
que per guardar sa filla del séu costat nascuda
en serra transformantse s'hagués quedat aquí.

Y al veure que traus sempre rocàm de ses entranyes
per tos casals, que crexen com arbres ab sahó,
apar que diga a l'ona y al cel y a les montanyes:
¡Miràula; os de mos ossos, s'es feta gran com jo!

Perque tes naus, que tornan ab ales d'aureneta,
vers Cap-del-Ríu, en l'ombra no's vajan a estellar,
ell alça tots los vespres un far ab sa mà dreta
y per guiarles entra de peus dintre la mar.

La mar dorm a tes plantes besantles com vassalla
que escolta de tos llavis lo *còdich* de ses lleys,
y si li díus ¡arrera! fà lloch a ta muralla
com si Marquets y Llanzas encara'n fossen reys.

Digitized by Google

Al nàxer amaçona, de mur te coronares,
mes prompte ta crexença rompé l'estret cordó;
tres voltes te'l cenyires, tres voltes lo trencares,
per sobre'l clos de pedra saltant com un lleó.

¿Per què lligarte'ls braços ab eix cinyell de torres?
no escàu a una matrona la faxa dels infants;
més val que l'enderroques d'un colp de mà y esborres;
¿muralles vols ciclòpees? Déu te les da més grans.

Déu te les da d'una rengle de cimes que't coronan,
gegants de la marina dels de montanya al pèu,
que ferms de l'un a l'altre les aspres mans se donan,
formant a tes espatlles un altre Pyrinèu.

Ab Montalegre encaxa Nou-pins; ab Finestrelles,
Olorde; ab Collcerola, Carmel y Guinardons;
los llits del rius que segan eix mur són les portelles;
Garraf, Sant Pere Martri y Mongat, los torreons.

L'alt Tibidabo, roure que sos plançons domina,
es la superba acròpolis que vetlla la ciutat;
l'agut Moncada, un ferre de llança gegantina
que una niçaga d'hèroes clavada allí ha dexat.

Ells sían, ells, los térmens eterns de tos examples;
dels rònechs murs a troços fésne present al mar,
ahont d'un port sens mida seràn los braços amples
que'l pugan ab sos boscos de naus empresonar.

Com tu devoran màrgens y camps, y's tornan pobles
los masos que't rodejan, ciutats los pagesíus,
com nines vers sa mare corrent a passos dobles;
¿a quí duràn llurs aygues sinó a la mar, los ríus?

Y crexes y t'escampas; quan la planicie't manca
t'enfilas a les costes doblant-te a llur jayent;
en totes les que't voltan un barri téu s'embranca,
que, onada sobre onada, tu amunt vas empenyent.

Geganta que tos braços avuy cap a les serres
extens, quan hi arribes demà, ¿donchs, què faràs?
faràs com eura immensa que, ja abrigant les terres,
puja a cenyir un arbre del bosch ab cada braç.

¿Veus a ponent exténdres un prat com d'esmeralda?
un altre Nil lo forma de ses arenes d'or,
ahont, si t'estreteja de Montjuich la falda,
podrían examplarse tes tendes y ton cor.

Aquelles verdes ribes florides que'l sol daura,
Sant Just Desvern que ombrejan los tarongers y pins,
de Valldoreig los boscos, de Hebrón y de Valldaura,
texexen ta futura corona de jardins.

¿Y aqueix esbart de pobles que viuen en la costa?
són nimfes catalanes que't venen a abraçar,
gavines blanquinoses que'l vent del segle acosta
perque ab tes ales d'àliga les portes a volar.

La Murtra, un jorn, la Verge del Port, la Bona-nova
seràn tos temples, si ara lo nfu de tes amors;
los Agudells, en blanca mudant sa verda roba,
abaxaràn ses testes per ser tos miradors.

Junyits besar voldrían tos peus ab ses onades,
esclaus de ta grandesa, Besòs y Llobregat,
y ser de tos reductes troneres avançades
los pits de Catalunya, Montseny y Montserrat.

Digitized by Google

Llavors, llavors al témer que'l vols per capçalera,
girant los ulls als Alpes, lo Pyrinèu vehí
demanarà, exugantse la blanca cabellera,
si la París del Sena s'es trasplantada aquí.

—No,—respondrà ma patria,—de mi y la mar es filla;
d'un bés de ses onades, com Venus, m'ha nascut;
per çò totes les aygues diguérenli pubilla,
per çò totes les terres pagàrenli tribut.

Per çò da Duchs a Atenes y Comtes a Provença,
y per bandera a Espanya un troç del séu penó;
per çò *ni un peix se veya dintre la mar immensa*
que no dugués gravades les Barres d'Aragó.

Per çò fóu sempre l'astre d'Orient per les Espanyes:
ab una mà hi posava de Gutemberg lo flam,
carrils-de-ferre ab l'altra; y un fill de ses entranyes
fóu qui primer va pendre per missatger lo llamp.—

Sos peus dintre l'escuma, son front en plè mitg-día,
miràula allà jayenta si n'es d'hermosa y gran;
apar, oh Catalunya, ton geni que somnía
les glories que passaren, les glories que vindràn.

Miràula: santa Eularia l'abriga ab sa bandera,
sant Jordi la defensa del infernal dragó,
y guía, quan rescata catíus, sa nau velera,
aparexent pèls ayres, l'Estel de Cervelló.

La voltan de sos hèroes les bèliques imatges,
los Ataulfos, Jofres, Borrells y Berenguers,
Ramón lo de l'espasa, Ramón lo dels *Usatges*
y arrocegant sa túnica de dol los Fivallers.

Digitized by Google

Per Barcelona Balmes dexà del Ter les ribes
com àliga novella quan axecava'l vol;
en ella trau del marbre Campeny imatges vives,
y pasta en sa paleta Fortuny la llum del sol.

D'ací Roger de Lluria sortía, al vent de gloria
movent ses naus les ales com un esbart d'aucells;
jamay, jamay lluytaren sense cantar victoria;
sovint dugueren presos rosaris de vaxells.

Aquí Don Joan d'Austria les àrcores aferra,
duhentli de Lepanto llorers; allí Colón,
tornant d'aquell viatge que duplicà la terra,
als peus dels Reys catòlichs féu rodolar un món.

De Bellesguart li restan perfums; de les despulles
del rusch de Valldonzella, perfums y dolça mel;
entre tallers y fàbriques te campanars y agulles,
com dits que entre boyrades de fum signan lo Cel.

Com dos soldats que hi restan d'una llegió romana,
té dues torres, guaytes del séu mural antich;
y, goç de presa vora son amo, la Dreçana
que per lladrar s'axeca quan trona Montjuich.

Plà amunt se veu Pedralbes, hont s'ou la canticela
dels àngels de la terra pèl cel aletejant;
y de Mar vella vora l'espill, la Ciutadela,
per fer de jardinera ses armes trocejant.

Té a un cap Sant Pau, a l'altre Sant Pere de les Puelles;
Santa María estrella del mar, y la del Pí;
y entre exes flors li naxen del art gentils poncelles:
jamay tanta florida s'es vista en son jardí.

Digitized by Google

Mes ¡ay! com entre'ls arbres del bosch la fulla d'eura,
lo cor s'aferra als temples y monuments més vells,
y, en hores de misteri, d'amants recorts s'hi abeura,
sentintlos com conversan y conversant ab ells.

De Sant Miquel, oh temple que'ls Angels construhiren,
anys hà que jaus en terra dels hòmens oblidat,
y encara apar que't cerquen y de dolor sospiren
les gòtiques imatges de Casa la Ciutat!

Ja que han perdut per sempre tan dolça companyía,
vegessen cara a cara Sant Just y Sant Pastor;
Santa Ágata en sa hermosa capella somriuría;
en cel y en terra'ls àngels se tenen tant amor!

Sant Jordi de la Audiencia vol veure Santa Clara;
l'antich Palàu dels Comtes anyora'l del Concell.
¡Oh! aterra exa cortina de cases que separa
l'estatua de Don Jaume del séu reyal Tinell.

En mitg d'aquexa plaça, que no tindrà segona,
les tres Columnes d'Hèrcules quan mire'l viatger
creurà veure les Gracies, per ferte de corona,
de braços enllaçades, dançant en ton verger.

Aplica a tos nous barris aqueix immens escayre,
vestigi de l'acròpolis que Roma te dexà;
per eix gran pòrtich dexa passar la llum y l'ayre,
la Crèu rès ha de témer d'un trípode pagà.

La Crèu que allí Sant Jaume plantava hà vint centuries,
domina com un cedre los arbres del pahís,
té níus y fruyts de vida, murmuris y canturies,
més pur tornant al Tàber son *Hort del Paradís*.

Digitized by Google

Ab son mantell de pedra nuhat ab gòtichs llaços
l'abriga, alçant als núvols sos campanars, la Sèu,
y com si fós Don Jaume que axeca al Cel los braços
apar que se n'esbombe sa tronadora vèu:

—Avant, ciutat dels Comtes, de ríu a ríu ja estesa,
avant, fins hont empenyga ta nau l'Omnipotent;
t'han presa la corona, la mar no te l'han presa;
del mar ets reyna encara, ton ceptre es lo trident.

La mar, un día esclava del téu poder, te crida,
com dos portells obrint-te Suez y Panamà:
quiscún ab tota una India rihenta te convida,
ab l'Assia, les Amèriques, la terra y l'Occeà.

La mar no te l'han presa, ni'l plà, ni la montanya
que s'alça a tes espatlles per ferte de mantell,
ni eix cel que fora un día ma tenda de campanya,
ni eix sol que fora un día faró del méu vaxell;

ni'l geni, aquexa estrella que't guía, ni exes ales
l'industria y l'art, penyores d'un bell esdevenir,
ni aquexa dolça flayre de Caritat que exhalas,
ni aquexa fè... y un poble que creu no pot morir.

Ton cel té encara totes ses flors diamantines;
la patria té sos hèroes, ses lires los amors;
Clemencia Isaura encara de roses y englantines
fà cada primavera present als Trobadors.

Lo téu present esplèndit es de nous temps aurora;
tot somniant fulleja lo llibre del passat;
treballa, pensa, lluyta; mes creu, espera y ora.
Qui enfonza o alça'ls pobles, es Déu qui'ls ha creat.

Digitized by Google

LO PI DE LES TRES BRANQUES (2)

Preguèm que sía aqueix Pí
l'arbre sagrat de la patria.

PER hont baxa'l Llobregat
dels Pyrineus a la plana,
don Guillém de Monrodón
a trench de día devalla,
voltat de comtes y duchs
en ufanosa colcada.
De l'alta sella en l'arçó,
sobre arabesca gualdrapa,
seu en Jaume nostre rey;
no dú més corona encara
que la de son cabell d'or
que algún àngel li ha dexada.
Lo tenía presoner
Narbona dins sa muralla:
al vencedor de Muret
Monrodón lo demanava;
Montfort no li vol donar,
per gendre díu que se'l guarda.
Si serà son gendre o no
Monrodón ho díu al Papa;

la resposta que li fà
al vell Montfort no li agrada:
—Que torne'l Rey a Aragó
y als Pyrineus la seva àliga.—

Catalunya, axeca'l front,
doble sol avuy t'aguayta,
lo sol que't surt a Orient
y'l que t'ix a tramontana.
Lo que't surt al Pyrinèu
te vol donar una ullada,
mes ell, infant de sis anys,
no vol ésser vist encara,
ja'l veuràn a Lleyda prou
davant la cort catalana.
Abans d'arribar a Berga
s'enfilan per la montanya,
per entre Estela y Queralt
de Campllonch envers la plana;
quan són al mitg de Campllonch
la nit fosca es arribada.

Lo Campllonch té com un breç
dues serres per barana,
per coberta un bosch de pins
verts tot l'any com l'esmeragda.
Corona immensa de tots
es una hermosa Pinassa,
pinatells semblan los pins
entorn de llur sobirana,
geganta dels Pyrineus
que per sanch té rfus de saba.
Com una torra es son tronch

que s'esbadía en tres branques
com tres titans rabassuts
que sobre'ls núvols s'abraçan,
per sostenir en lo cel
una cúpula de rama,
que fà ombra a tot lo plà
com una nova montanya.

Don Jaume cau de genolls
y en son èxtasis exclama:
—Al Pare, Fill y Esperit
per tots los segles hosanna,
tres persones y un sol Déu
que aquí sa firma ha posada,
com en l'arbre de Mambré
hont Abrahàm reposava.—
Fent la senyal de la crèu
se recolza a la Pinassa,
y la sòn del paradís
a ses parpelles devalla.
Don Guillém de Monrodón,
que es son àngel de la guarda,
l'abriga ab son gran escut
hont vermellejan les Barres.
alça'ls ulls al Infinit
que ovira en sa tenda blava
clavetejada d'estels
y al cim la lluna minvanta.

En dolça contemplació
lo sorprèn lo bés de l'alba,
al bés de l'alba y al séu
don Jaume se desvetllava:

Digitized by Google

—He somniat que era gran
y d'un bell pahís monarca,
d'un bell pahís com aqueix
entre'l mar y la montanya.
Com eix Pí maravellós
mon regne posà tres branques,
foren tres regnes en un,
ma corona'ls coronava.—

Esbrinant somni tan dolç
lo sol li dona a la cara
y esporuguida a ponent
la mitja lluna s'amaga.
Lo somni del Rey infant
lo vell templari l'acaba
en extàtica oració,
espill de visió més clara.
Veu Catalunya la gran
ferse mes gran y més ampla,
robant als moros Valencia,
prenentlos l'Illa Daurada.
Unides veu a les tres
com les tres cordes d'una arpa,
les tres nimfes d'exa mar,
d'aqueix jardí les tres Gracies.
Mes al veure desvetllar
lo lligador d'exa garba,
profeta, al Conqueridor
sols li díu exa paraula:
—Preguèm, que sols Déu es gran,
los hòmens són ombra vana;
preguèm que sía aqueix Pí
l'arbre sagrat de la patria.—

Digitized by Google

LO TEMPLE D'AUSA

Te plou del cel o't brota de la terra,
Ausona mía, eix Temple gegantí?
¿Dins ta acròpolis magna que s'aterra,
decrèpit Castell d'Hèrcules,
qui dos mil anys te l'ha estojat axí?

Dels Pyrineus, oh règula superba,
trobares tanmeteix ton noble escut;
als peus del temple sant lo de Minerva,
de genollons en terra,
com en lo circh gladiador vençut.

Centinelles robustes de la dea,
sis columnes guardavan lo portal;
demunt séu lo frontó com una idea
prenía la volada
vers orient de l'alba finestral.

Era talment una àliga romana
que ab les ales esteses sobre Vich,
crida a beure les tribus de la plana,
guerreres y ferotges,
la sabiesa en eix gymnasi amich.

Digitized by Google

Grans camins a ses plantes confluían
com lo Gurri en les teves y'l Meder;
de son encens los caminants s'omplían
e Ilerda, Empuries, Tàrraco
respiravan olors de ton verger.

¿Quí'l mur d'aquexa *cel-la* grandiosa
axecà sobre'l *podium* de carrèu?
¿Quí coronà la pilastrada ayrosa
de capitells corintis?
¿Quí l'ara sacra coronà ab lo déu?

¿Fóra Scipió qui't fà ciutat romana
quan tot un mes de ferre t'ha cenyit?
o bé, heralts de la patria catalana,
Indíbil y Mandoni,
d'independencia al axecar lo crit?

¿Fóra Cèsar, lo llamp de la victoria?
¿Fóu Sertori, l'amor dels ausetans,
qui aureola del carro de sa gloria,
seguírenlo al sepulcre,
dantse la mort ab ses metexes mans?

En exos escalons y exa muralla
vindrían a esmolarhi los coltells
la vespra de l'horríssona batalla,
mentres lo gran pontífice
dexava caure l'aspersió sobre ells.

L'endemà de la lluyta, les despulles
cobrían lo *donarium* y arquitràu,
com bosch que un altre Maig vesteix de fulles
y flors y encens y víctimes
lo pronaos omplían y la nau.

Y triomfantes tes llegions hi entravan
entre víctors y palmes y llorers;
l'hymne marcial tes filles entonavan,
texint verdes corones
y al front posantles dels germans guerrers.

¡Oh! de tos fills corona al qui més t'ama,
a Aulo Mevi del Ponto Vencedor,
avuy que'l temple de trofeus enrama,
del ceptre de Mitrídates,
de son perpunt y sa corona d'or.

Ell voltarà de màrbrea galería
ton *forum* espayós: tu axecaràs
sa estatua sobre son sepulcre un dia
y en lo téu cor de mare
son nom en àurees lletres gravaràs.

Mes lo segle tombà: lo sacrifici
fumava un día de Novembre trist;
com trò s'ohí davant lo frontispici
la vèu de Paulo Sergi,
ressò de vostra vèu, oh Jesucrist.

«¡Idols d'argila, en nom de Déu, a fora!
Es Déu qui fà rodar la creació;
son temple es l'univers, son ull l'aurora;
mes, com del séu sagrari,
d'Ausona avuy vol pendre possesió.»

En son magnífich pedestal de marbre
Minerva tremolà soptadament;
debategà lo temple com un arbre
y a un vent serè que's gira
ses ones agità la mar de gent.

Digitized by Google

Mes la llevor divina era plantada;
no trigà a nàxer, créxer y florir,
y per regarla ab celestial rosada
la sanch daren dos màrtyrs,
venint davant eix pòrtich a morir.

Quan les flames pujavan a les bromes,
com seguint de ses ànimes lo vol,
veyent son atri abandonat dels homes,
Minerva caygué a terra
y abrigà la ciutat un raig de sol.

Caygué l'ídol a troços, mes no'l temple
que de Moncada en lo Castell reclòs
dirà al esdevenir que lo contemple:
Sepulcre d'una dea,
me prengué per breçol Jofre'l Pelós.

Digitized by Google

LA PUNTAYRE

A D. JOSEPH FITER

Oh puntayres de la costa,
lo treball al Cel acosta
y aqueix treball es sagrat;
a vostra mareta juntes,
vora la porta fèu puntes,
com la Verge us ha ensenyat.

Una orfaneta de pare
vetllava a sa pobra mare
que era malalta en son llit;
assistintla nit y día,
ha venut lo que tenía,
fins ses trenes d'or brunyit.

¡Si ho vegés son avi noble!
en la casa no hi ha un moble,
en lo calaix no hi ha pà;
un bocinet que n'hi havía,
en nom de Déu y María,
a un altre pobre'l donà.

Digitized by Google

Com la malalta ja es vella
¡ay! no pot captar per ella:
al tornar, sería cos;
y si no surt una estona,
morirà en aquella espona
y'ls cadavres seràn dos.

Mes confía la donzella;
com mariner a l'estrella,
gira'ls ulls a Montserrat,
y exclama de nit y día:
Quí ab vos, oh Verge, confía,
may queda desamparat.

En sa cambra, ahont tot plora,
entrar veu una senyora:
—Vetaquí una eyna,—li díu,—
ab que t'acampes la vida
per tu y ta mare tullida,
sense mòuret de son níu.—

Ab ses manetes de rosa
sobre la falda li posa
lo més bell dels coxinets;
y li comença una randa
fent bellugar en garlanda
sos joguinosos boxets.

Los boxets ab ses joguines
forman les malles divines
d'un filat que'l cor li pren,
les aplegan a madexes,
y les escampan en rexes
de fil d'or y fil d'argent.

Digitized by Google

Y la seda de Valencia
blanqueja com l'ignocencia,
rosseja com lo matí;
y's barreja en l'obra fina
algún grà de coralina,
com a la perla'l rubí.

De les flors més bonicoyes
ne dibuxa rams y toyes,
y, per corona, demunt
hi posa'l nom de María,
que es una estrella del día
per aquell cor ja difunt.

Ab sa firma que illumina,
la coneix la pobra nina;
cau de genolls a sos peus;
però María ja es fora:
li dexa'l coxí a la vora,
mes se'n porta'ls dolors seus.

D'aqueix àngel sóu germanes,
oh puntayres catalanes,
aqueix treball es sagrat;
a vostra mareta juntes,
vora la porta fèu puntes
com la Verge us ha ensenyat.

Digitized by Google

LOS MOÇOS DE LA ESQUADRA

I

Si volèu valents de mena,
anàu ab los catalans,
sobre tot los de l'Esquadra,
sobre tot los xichs de Valls.

Ells són la flor de la terra
que no s'hi cría un covart,
y d'entre la flor encara
ne són triats de grà a grà.

Los denarits són cunyeres,
los curts passan de nou pams
lo més sonso de la colla
faría cara a un gegant.

Los lladres vos ho dirían,
los lladres de camí-ral,
qui no poden traure l'urpa
sens veures emmanillats.

Digitized by Google

D'ençà que'ls Moços les guardan,
en les cases no hi ha clau,
y'ls marxants van per les fires
ab los diners a les mans.

Demanàulosho, y ab llàgrimes
la resposta us donaràn,
que vius encara ja'ls ploran
com si fòs pèls funerals.

Puix per bons y braus que sían
fins avuy han arribat,
contades tenen les hores,
demà no'n restarà cap.

A ferne perdre la mena
venir avuy ha jurat
Carrasclet ab cinch cents hòmens
que són mitg hòmens mitg cans.

Tots són bandolers d'ofici,
la flor de cada veynat,
als bons minyons de la colla
se'ls podría arrèu penjar.

Ell ans de ventar ses cendres,
vol donar als llops sa carn,
y de la sanch dels Vecianes
vol abeurarne'ls cavalls.

Y ho farà, puix es per ferho,
y no fà un jurament fals;
més que més si en colls de nobles
son sabre pot amussar.

Digitized by Google

¿Què es allò que lluhenteja
de Vallmoll al camí-ral?
¡Són ells! ¡minyons d'en Veciana,
Déu vos haja perdonat!

II

Carrasclet plora de rabia
perque d'ahir vespreençà
que va espurnejant la vila,
y es tan valenta com may.

Perquè a tants com de dins tiran
ell los trets ha de pagar,
puix no tiran que no toquen,
ni tocan sens dexâ al jaç.

Perquè'ls Moços que ell tenía
per disfreces de soldat,
ab tots sos goços de presa
l'obligan a recular:

—Vingan,—crida,—tres cents hòmens
si aquí dimonis no hi ha,
que vullch entrar a la vila
a pesar de Déu y'ls sants.—

Se destrían de la pleta
los tres cents més esquexats,
y ab ells se llança a la vila
com la llopada a un corral.

Digitized by Google

¡Quín desori, Déu nos valga!
no fà pas més feredat
un bofarut que arrabaça
les alzines a son pas.

Ja arriban al Mur, ja al Pati,
¿hont són los valents de Valls?
¿de Sant Francesch dins les cel-les
han cercat amagatall?

Axò plà, que en massa surten
a darlos lo Deu-vos-guart,
al derrera d'en Veciana
que crida des de'l cavall:

—¡Ira de Déu, la canalla!
¡si'ls hem de fer recular!
¡A ellsl si'm perdèu vosaltres,
Carrasclet me trobarà.—

Ja's donan abrahonada,
ja van a braços nubats;
los sabres trauen guspires,
los coltells degotan sanch.

Destralades van y venen,
burxades venen y van;
se rompen armes y braços,
rodolan per terra'ls caps.

Aquí brunzeix una bala,
allà s'amorra un cavall,
més enllà salta en esberles
la caxa d'un pedrenyal.

Digitized by Google

Se barrejan les blasfemies
ab los ays dels espirants,
que en rius de sanch se revolcan
al fer los derrers badalls.

Però tots són de bon ferre,
¿quí gosarà recular?
No ho faràn los de l'Esquadra
baldament no'n quede cap.

Carrasclet que'ls veu de roca
quan ell los creya de fanch,
al trobar àligues fortes
hont esperava pardals,

l'esperó clavant al poltro
entre mitg d'ells se rebat,
y a la primera estocada
a Alegret per terra ajàu.

Y alçant lo braç formidable
per en Veciana aterrar,
abans que'l colp descarregue
eix lo tomba del cavall.

No l'ha mort, mes ab prou feynes
a la sella pot pujar,
vermell de sanch y vergonya
dihent axí a sos alarbs:

—Minyons, agambe qui puga,
que, si d'aquexa escapàm,
a Valls y ses rodalíes
malhaja qui hi tornarà.

Digitized by Google

Y allunyantsen de bell ayre
malehía la ciutat,
malehía a pare y mare
y a qui li tirà ayga al cap.

Cent ne escapan de malmesos,
dos cents ne quedan al camp:
—Tornèmsen,—díu en Veciana,—
no reguèm més terra ab sanch.

Prou ne corre sinó massa;
tots los hòmens som germans;
segadors d'humanes vides,
posàu lo bridó a la falç.

Déu perdó als qui morts se quedan,
Déu perdó als qui vius se'n van.
Quan parlen de aquesta lluyta
han de dir propis y estranys:

Si volèu valents de mena
anàu ab los catalans,
sobre tot los de l'Esquadra,
sobre tot los xichs de Valls.—

Digitized by Google

L'EMPORDÁ

A D. JOSEPH PELLA Y FORGAS

Ja fà molts anys, los jochs de l'infantesa
encara eran mes úniques passions;
jo visití la plana empordanesa,
com la de Vich voltada de turons.

Y en una plaça de no sé quín poble
per primera vegada víu rodar
lo ball de la sardana ayrós y noble;
may més l'he vist y encara'l puch pintar.

Era un cercle de jóvens y donzelles,
un enfilall de roses y clavells,
ab quín ayre, bon Déu, dançavan elles,
ab quín delit sardanejavan ells.

Ells eran d'estatura gegantina,
exuts de cara, revinguts de cos,
plançons de roure que cap vent inclina,
lleons que té la patria dins son clos.

Negres d'ulls y cabells eran les noyes
com aranyó cullit en juliol;
d'ayre lleuger, de cares bonicoyes,
emmorenides per lo bés del sol.

Digitized by Google

Y la roda de flors donava voltes
com la roda d'un torn de terricer,
y voleyavan cabelleres soltes
com raig de llum demunt d'un claveller.

Y's movían ayroses les vermelles
barretines al sò del floviol,
oh Catalunya, de tos camps roselles
que ja coneix hà tres mil anys lo sol.

Karnac pintà exa gent en sa muralla
ab aqueix troç de púrpura en los fronts
quan feren tremolar en gréu batalla
lo trono de granit del Faraons.

Per aquell cercle armoniós ferida
ma tendra fantasía aletejant,
a un turonell m'enfilo, que convida
a veure l'Empordà a mos ulls d'infant.

Vegí a plaher aquella immensa plana
que no podent los hòmens escombrar,
se'n cuyda cada hivern la tramontana
asserrerant la sorra vers la mar.

Dels Pyrineus vegí la capçalera
per demunt d'ells sortint lo Canigó,
com titá que s'aboca a una barrera
per veure eix plà germà del Rosselló.

Ovirí a Bellaguarda, fortalesa
que vora'l Coll de Panissars vetllant,
¡oh gréu dolor! abriga, ab la francesa
bandera, lo trofèu de Pere'l Gran.

Digitized by Google

Vegí lo golf ahont Roses y Empuries
decrèpites banyantse en sa vellor,
veuen passar onades y centuries,
cap d'elles ¡ay! tornantlos sa grandor:

Ni'ls grechs llahuts que ab ales de gavina
vingueren en ses costes a niuar;
ni la gent llibia, rhodia, ni llatina
que s'hi abocaren com los ríus al mar.

Veig, més humils, les aygues hont Banyoles
s'emmiralla pensant ab sant Emer,
que matà'l drach de les badantes goles
que feya als noys de fossa y de fosser.

Besalú me parlà de Tallaferro
mostrantme ses ruines que se'n van,
Massanet m'ensenyà lo pal de ferro
que un día fóu Mangala de Rolant.

Des de'l humil montícol hont s'arrapa,
Perelada'm parlà d'en Muntaner:
d'Anníbal les Escales, y del Papa
sant Dàmas gloriós, Argelaguer.

Ho volta tot un cercle de montanyes
del cor de cada una exintne un ríu,
que va a dir a exos pobles y campanyes
l'amor que'ls té lo Pyrinèu altíu.

La serra hont seu lo monestir de Roda
encaxa ab lo Neulós en Requesens,
Requesens ab lo Puig de Bassegoda
del Pyrinèu antemural immens.

Digitized by Google

Lo Montagut sa ermita als núvols puja;
quan al hivern s'abriga com un vell,
fà dir als de Banyoles: Tindrèm pluja,
puix la Mare de Déu porta mantell.

Los puigs del Mont y'ls Angels a la serra
de Rocacorva allargan les arrels,
d'Olot, Garrotxa y Empordà a la terra,
a camps y ríus y mars parlant del cels.

Per tancar la Bisbal en sa rodona
les Gabarres s'axecan com un mur,
des de la riba hont s'assegué Girona
fins als turons hont s'enfilà Bagur.

Derrera aquells turons Roger de Lluria
prengué cent naus rompentne la meytat,
y'l mar davant son rey perdent la furia,
li besà'ls peus com un lleó domat.

Com minyó de bracet ab dues nines,
les tres montanyes del rocós Montgrí
creguí veure acostar a ses vehines
per cloure bé lo rotllo gegantí.

Sentí en la mar l'orquesta de les ones
responent ab rugall al vent del Nort,
que en la pineda rondinant a estones
los arbres romp quan vol que sonen fort.

Una gran plaça me semblà exa plana,
exos turons un cercle de gegants,
que per ballar una gentil sardana
van allargantse com amichs les mans.

Digitized by Google

ANYORANÇA

A S. A. DONYA MARÍA DE LA PAU, PRINCESA DE BAVIERA

SABESSEU lo català
sabríau què es anyorança,
la malaltía dels cors
transplantats a terra estranya;
la que deguereu sentir
quan lo vostre's transplantava,
espanyola flor gentil,
a les boyres de Alemanya:
aqueix mal que sols té nom
en nostra llenga estimada,
aquexa vèu dels ausents,
aqueix sospir de la patria
que crida sos fills llunyans
ab amorosa recança;
aqueix tendre llanguiment
d'un cor amant a qui falta
quelcòm que hi està arrelat
com en un arbre la branca.
¿No es veritat que en Munich,
del Isar en la vorada,
vostres ulls llagrimejant
se giravan vers Espanya?
¿No es veritat que sos puigs
vos parlan del Guadarrama,

sos fruyterars y jardins
dels de Valencia y Granada,
sos temples del del Pilar,
sos palaus del de l'Alhambra?
¿No es ver que aquell cel boyrós
d'aqueix de zafir vos parla
que ha emblavit los vostres ulls
de tant que en ells s'emmiralla?
Quan tornarèu a Munich
ab l'espòs que tant vos ayma,
recordarèuvos també
de la terra catalana:
pensarèu ab Montjuich
y ab la ciutat que en sa falda
robà'l trident a Neptú
per empènyer ses esquadres.
Pensarèu ab Montserrat
y ab la Verge sobirana,
que té'l millor camaril
de sota la volta blava,
per músichs los rossinyols,
lo sol y lluna per llanties,
per dosser lo firmament,
per escambell la montanya.
Si de l'ausencia vos puny
l'espina dolça y amarga,
recordàuvos, àngel bell,
que Déu vos ha dat un arpa,
tota plena de cançons,
tota plena de corrandes,
com de fletxes un buyrach,
per fer guerra a l'anyorança.

Janer de 1884.

Digitized by Google

MANSO

PROP d'hont Puigmal, altissim cloquer de nostra terra,
s'enfonza dintre'l cel,
s'ohiren mots un día d'esclavitut o guerra,
y ab retrò respongueren enrugallats plà y serra:
¡guerra de mort cruell

Tu fores, oh gran Manso, qui a serra y plà ensenyares
lo crit retronador,
axís que de cadenes en casa de tos pares
remor s'ohí, y esclava ta patria contemplares
als braços d'un traydor.

Enrera, li cridares ab vèu tronanta, enrera,
baxant del Pyrinèu;
com àngel de la patria desplegas sa bandera,
y una naxença d'hèroes, com flors en primavera,
brotà devall ton pèu.

Lo floch de néu que en l'Alpe fan moure de passada
les ales d'un colóm,
tot rodolant sol créxer al cor de l'hivernada,
y a voltes com un cingle que tomba á la clotada
l'omple de gòm a gòm.

Digitized by Google

Axís tu devallares un día de l'altura;
los hèroes del terrer
montanya avall seguiren ta atlètica figura,
y les montanyes aspres a la suàu planura
li deyan: Es Otger.

Per tot arrèu lluytares, per tot arrèu venceres
ab l'arma y ab lo pit;
tos forts foren les serres, sos colls tes aspilleres
hont l'enemich no troba jamay tes lleoneres
y ou sempre ton rugit.

Digàume ses batalles, contàume ses victories,
Besòs y Llobregat;
mostràume en vostres penyes escrites ses memories
vosaltres venerables padrons de nostres glories,
Ripoll y Montserrat.

Cent astres gloriosos, ab ells, illuminaren
lo patri firmament:
Madrit y Çaragoça les armes empunyaren
y'l núvol de tempesta que'ls pobles axecaren
llampeguejà en Bailèn.

Y lliure de cadenes la sempre invicta Espanya,
de llor cenyit son front,
ab refulgenta espasa tenyida ab sanch estranya
del Pyrinèu altívol escríu en la montanya:
Vencí a Napoleón.

EN LA MORT D'EN FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ

PLORAU poetes de la patria mía,
s'ha post un altre estel;
l'àngel hermós de nostra poesía
se n'es tornat al Cel.

Era gentil, de cor y cara tendre,
d'amorosench parlar,
era una llantia mística al encendre,
un lliri al esclatar.

Del infantó tenía l'ignocencia,
lo seny del home vell,
son cor com gessamí llençava essencia,
cantava com aucell.

Mes ay, mes ay, ¿per què tant d'hora'l plegas
ton hymne matinal?
¿per què les ales tant de jorn desplegas,
alosa celestial?

Arribant a la terra t'hi anyorares
com àngel desterrat,
y al cel de prechs y càntichs te formares
un níu hont has volat.

Digitized by Google

Ditxós de tu; sens empolsarhi l'ala
passares per lo món,
sortintne com la nota que s'exhala
de l'arpa de Sión.

Ditxós de tu que acabas ta primera
cançó dalt del empir;
ditxós de tu, com l'etzevara-vera
florires per morir.

Lo cementiri ta virtut no enterra,
puix, sento ses olors;
ditxós de tu, sols dexas en la terra
lo que dexan les flors.

Digitized by Google

LO GEGANT Y LA CATIVA

Una vegada era un rey
alt y ferm com una torra,
la tenda era son palàu,
lo tiçó la seva esposa,
lo llampegueig del combat
era'l concert de sa boda.
Catalans, los qui m'ohíu,
la seva patria es la vostra;
puix del arbre sóu rebrots,
fèuvos dignes de sa soca.

A voreta de la mar,
de la mar de Tarragona,
com una estrella en son cel
neda una verge amorosa.
L'han vista'ls moros nadar
cap a Tunis se la'n portan,
dins una barca de flors
que sembla una illa que boga,
una perla en camp d'atzur,
en un cel blau blanca boyra.
Blau es lo cel y serè
com a cancell de la Gloria;

Digitized by Google

no estàn serens los seus ulls,
los ulls de la nimfa hermosa,
que cercan a Jesucrist
y veuen sols a Mahoma,
puix, filla de cristians,
lo rey moro la vol mora.
—¡Ay! terra de cristians,
exclama ab vèu neguitosa,
que llunyana't veig avuy
tant que ahí 't veya a la vora!
Ja no oviro tes ciutats,
ja tes ciutats ni ta costa,
ja no oviro tos turons
pilars hont lo cel reposa!—
No'ls veu la cativa, no,
que'l plorar sos ulls enllora,
mes ja la veu a ella'l rey,
lo rey de ma patria dolça.
Aquell rey es un gegant,
lo fer camí poch li costa,
ab quatre passes se'n vé
de Puigmal a Tarragona;
com pescador dintre'l ríu
ell se n'entra en la mar fonda,
la mar li arriba al genoll,
lo séu front los núvols toca.
Ab quatre o cinch passes més
ja pren la nau per la popa,
com pren sa estela un infant
quan pèls ayres s'enarbora.
Per la barba agafa al rey,
de cap a la mar lo tomba
y a la cativa li díu:

—Tu seràs reyna y senyora;
tu'm donaràs ton amor,
jo't donaré ma corona.

No es això rondalla, no,
que ho porta una antiga crònica
escrita per mans d'un rey
a quí Poblet fà de tomba;
sa espasa era de gegant,
si era d'àliga sa ploma.
Si volèu saber quí es,
es lo sol de nostra historia,
es quí deslliurà a Valencia,
es quí deslliurà a Oriola:
es l'éix d'hont aquexos regnes
rajan com raigs d'una roda.
Don Jaume n'es lo gegant
y la cativa Mallorca.

Digitized by Google

CANÇÓ DEL RAYER (3)

Só fill del Noguera,
dins un ray nasquí;
ma esposa es rayera,
rayer vullch morir.

Lo bon temps del fadrinatge
lo passí fent de cuher,
mes com tinch seny y coratge
prompte'm feren devanter.
D'eix cavall de la riera
prench la brida barruera,
y als torrents y a la ribera
vaig dihent: pas al rayer!

Des de'l marge'l ray cordejo
si li costa de passar,
pêls congostos barranquejo
com serpent pêl pedregar.
Quan per una ensopegada
s'esdevé una embarraçada,
dono al ray una girada
que'l fustàm torna a aviar.

De cinch trams los raigs avío
de la Pobla a Balaguer,

Digitized by Google

los empenych y los arrío
com sa rua'l traginer.
Tot sovint lo ray s'apunta;
¡quin treball si's desconjunta,
trabocant a aquell que'l munta
com cavall al cavaller!

Un matí la gent d'Esterri
m'alça'l coure tot cridant,
que me'n duya cap a Gerri
lo fexuch Mall de Rolant.
Jo, veyent que al méu derrera
la vall tota s'esparvera,
part d'amunt de la ribera
lo llancí del ray estant.

De les bigues que he enrayades
se'n farian galions,
galions per les armades
de dèu regnes y nacions;
pins y faigs duch cada día,
d'abetars no'n dexaría,
fins y tot enrayaría
les montanyes a crostons.

Tot baxant rays a la plana,
cinquanta anys hi he baxat,
que es un ray la vida humana,
ne té dèu cada tramat;
y devalla fugitiva
rodolant de riba en riba
fins que al mar sens vora arriba
de la fonda eternitat.

Digitized by Google

LOS DOS CAMPANARS (*)

DONCHS ¿què us he fet, superbes abadíes,
Marcèvol, Serrabona y Sant Miquel,
y tu, decrèpit Sant Martí, que omplías
aquexes valls de psalms y melodíes,
la terra d'àngels y de sants lo cel?

(*) Aquesta poesía la publicàm íntegra formant part del *Canigó*, en la pág. 286.

Digitized by Google

LA CORONA

A LA SOCIETAT AGRÍCOLA, CIENTÍFICA Y LITERARIA DE PERPINYÁ

No degueren fugir totes les fades,
¡oh Canigó! de ta nevada cima.
Al dexarte en plorosa voladuria,
alguna s'hi quedava enderrerida;
puix sols ses mans podrían haver feta
la corona de flors que me n'arriba.
Digam, corona d'or: ¿qui t'ha ideada?
¿Quí en son verger aquestes flors cullía?
¿Era una goja de Cadí o Mirmanda,
o era un àngel hermós qui t'ha texida
ab un floch d'or de sos sedosos rinxos
trenant un raig de sol y un de celistia?
Les dues verdes branques que la forman
són del llorer que en vostres horts se cría,
cantors del Rosselló, aucells d'exes platges,
parents del rossinyol y la cardina.
Les flors, prou les conech, són les metexes
que trobí en exes valls quan emprenía
l'assalt de les *Montanyes Regalades*,
castell del méu amor y mes delicies.

Ribera amunt d'exos torrents que'n baxan
a somriurem isqué exa margarida,
mirant lo cim com jo y ab sa diadema
recordantme la gebre que l'abriga.
Lo blauet, companyó de la rosella,
me mostrava l'atzur y'm deya:—Mira,
mira lo lliri blau d'hont só la perla,
cayguda avuy al apuntar lo día.—
La violeta humil me deya:—Puja;
jo't faré aquexa afràu menys anyorívola.
L'eura, enfilantse als roures centenaris,
—Amunt,—tornava a dirme,—amunt enfilat.—
La morella-roquera'm deya:—Munta;—
lo jonquilla de néu me deya:—Vina;—
y des d'uns penyalars hont niua l'àliga
la corona de rey me deya:—Encínglat;—
y'm mostrava allí dalt, entre les boyres,
del calitjós esdevenir cortina,
de flors y de llorer una corona
d'atzur del cel, lligada ab una cinta;
mostravam la corona que ara rebo,
d'amor, de somnis y recorts texida.
Mes ¡oh Conflent! ¡oh Vallespir! ¡oh serres
que teníu la meva ànima cativa!
¡oh cel, per hont encara mon cor vola!
¡oh amichs del cor! ¡oh fades d'exes ribes!
¿Per què, d'esta garlanda entre les roses,
per què hi posàu la flor del no m'oblides?

A VICH

EN L'ANIVERSARI DE LA MORT DE BALMES

VOLTADA de turons, oberta y franca
me semblas, gran ciutat,
un níu de flors penjat en una branca
del Pyrinèu nevat.

Dintre tos murs ses àligues covaren,
¡y quina n'hi ha nascut!
quan per ton cel ses ales s'examplaren
semblava un gran escut.

Un gran escut pèls tronos y pèl temple,
pèl món un llibre obert,
pèls segles a venir un gran exemple,
llevor que may se pert.

Del roure de mil anys prengué la saba,
son vol del aquiló,
quan al fort de la lluyta se llençava
rugí com un lleó.

Digitized by Google

Seguí la terra ab sa volada llesta
com un pagès son camp,
y entre'ls núvols que apila la tempesta
vegé'ls camins del llamp.

Vegé'ls errors, fills de la nit alçarse
de ratspenats com vol,
y unirse ales ab ales y examplarse
fins a tapar lo sol.

Sa ploma d'aquells núvols formidables
desemboyrava'l cel,
a capbuçons com ne tragué'ls diables
l'espasa de Miquel.

Les idees sortían de sa pensa
com brolladors de llum,
y's desplegà una resplendor immensa
hont era abans tot fum.

Aprés escorcollava'l negre abisme;
seguía'l resplendor
que dexa en les edats lo Cristianisme
com una estela d'or.

Mirava'ls serafins de cara a cara,
lo sol de fit a fit;
los diamants contava de la tiara
de l'estelada nit.

Sentí en los cels angèlica armonía
y allí axecava'l vol;
mes, ¡ay! mes ¡ay! ¡oh dolça patria mía,
tu veyas pondre'l sol!

Mar Atlàntich, 1875.

Digitized by Google

LOS VIGATANS

(4 d'Agost de 1705)

Los butiflers díu que arriban,
mes axís Déu nos ajut
com de sencer a montanya
no n'hi entrarà pas un.

Que'ls vigatans van a rèbrels,
y si ells no'n fan un esbull,
a no ser una ventada
no'l ne farà pas ningú.

Tots són miquelets d'ofici,
quiscún val per set o vuyt,
fora un de gran que'ls comanda
que val per tots y quiscún.

Es en Puig de Perafita,
ja'l teníu per conegut;
si per cas no'l conexíau
ja'l conexerèu avuy.

N'ha feta alçar la campana
tantost la nova ha sabut;
encara'l coure no s'alça
que ell es rotllat de trabuchs.

Tota la gent surt de casa,
la ciutat sembla que bull;
axí's mouen les abelles
si's tira una pedra al rusch.

Quí segador es d'ofici
se posa la falç al puny;
si ací'l blat verdeja encara
per avall n'hi ha de madur.

Lo ferrer dexa l'enclusa,
lo sastre dexa'l vellut
y'l mànech de les arpelles
de mans del pagès s'esmuny.

Qui no troba arma de ferre
arma de fusta se'n dú,
y qui axò no té per dursen
ab les mans plegades surt.

Que com d'eynes ray, si'n volen
donaràlsen lo d'Anjou
de bon grat o bé per força,
no cal pas dursen de llurs.

Los qui d'axò no's refían
se refían de sos punys;
valen més los punys d'un hèroe
que no pas un sabre mus.

Aplegats que'n té a la plaça
uns quants dels més rabaçuts,
cap a fora se'ls ne mena
sens esperar lo rebuig.

Digitized by Google

No'ls atía, no, a la brega
per més que la sanch li bull;
no'n dexa, no, cap enrera
per més que'l séu poltro brunz.

Té pòr de que si'ls atía
serà'l derrer en los truchs,
y al arribar, per son sabre
de víu no'n restarà un.

Tots glatexen de quimera,
tots volen morir avuy;
però de carn enemiga
cap vol morir en dejú.

Lo que'ls sab gréu es que s'hajan
d'anar a batre tan lluny,
però per més lluny que sía
dalexen per batres pur.

Des de Vich al Coll de Malla
apar que'l vent se'ls ne dú,
del de Malla al del Congost
ni'ls poden seguir los ulls.

Abans de dexar la serra,
de Granollers part d'amunt,
lo capità los stura
veyent que corren a ulls cluchs.

Se posan entre verdices
hont poden fer de les llurs
y allà mentres que s'esperan,
desesperantse d'enuig,

Digitized by Google

lo ganivet un esmola
en lo canó d'un trabuch
que l'altre a grapades omple
de bales y de reblúm.

Qui té fusell, lo carrega;
qui ja lo'n té'l posa a punt
al camí-ral encarantlo
per aspilleres de bruchs.

Mentrestant depressa pujan
sos enemichs cap amunt,
ab los sabres a les veynes,
ab los pedrenyals en buyt.

Que per quatre montanyesos
que pensan batre ab un buf,
dur pedrenyals o no durne
si fà no fà tot es hú.

Dos o tres ne carregaren
solament per ferlos llum
quan ab plom lo sòu los paguen
de capitosses del bruyt.

Ja que per ells a'n Velasco
no'l creu gayre bé ningú,
y se li té tant respecte
com si fós virrey de fust.

Tot enfilant la collada
n'escatexen molt de punt,
als malcontents de montanya
com faràn estar segurs,

Digitized by Google

si anant a mata-degolla
o fentne un penjoy al mur
o passant per les baquetes
als qui fan més lo toçut.

Escatint dels montanyesos
allà'ls veuen, tu per tu;
encara no se n'adonan
que se'ls troban al demunt.

Primer Déu vos guart que reben
es enviat ab trabuchs;
los qui tant enrahonavan
ja mastegan ferre crú.

Los rochs cauen a ruxades,
lo més petit com lo puny;
quí'ls veu voleyar ja tomba,
quí gemega ja ha rebut.

Tots quedan frets com de pedra
talment cor-gelats del sust,
mes en Moixó que'ls comanda
los fà un crit ab gran ragull:

—¿Y us encantàu?... més valdría
que'l torrent se us n'hagués duytl...
¡Avant! sinó com los altres
sabrèu quina espasa duch!...—

Mentres díu exes paraules
los seus carregan l'obús,
mes la metralla que hi fican
al séu front meteix l'escup.

Digitized by Google

Que ans d'apuntarhi la metxa
de cara ab ells ha sigut,
girat pèls de Vich que hi saltan
per xafarlos com un trull.

¡Lo llamp que del cel devalla
may caygué tant de descuyt,
lo llamp que corseca'ls arbres
no'ls fereix tan quimerut!

¡Ab quina febra s'hi tiran!
¡La destralaça com grunyl
avesada a estendre roures
¡com bocineja'ls sauchs!

Si algú gosa traure l'eyna
veu voleyar eyna y puny,
qui no esquitlla a corre-cuyta
ni té temps de dir Jesús.

En Martí de pòr de rebre,
se gira y encara fuig,
camí ral avall com l'ayga
si pujava com lo fum.

A rues altres ne fugen
com de la crèu Belcebub,
però molts que fugirían
en terra jauen difunts.

En Moixó, que vol fer tornes,
cau a les grapes d'en Puig;
si no arronsa les espatlles
a colps de sabre lo cus.

Digitized by Google

Mes puix s'es portat com hèroe,
no'l vol lligar llarch ni curt,
sols li díu exes paraules
al donarli'l salv conduyt:

—Tórnaten ja a Barcelona,
jamay n'haguesses vingut;
mes digas a qui t'envía
lo que ara't diré nú y crú:

Eix Coll pèls Felips de França
es com lo Coll de Portús,
quí hi posa lo pèu l'hi dexa,
quí s'hi fica no se'n surt.—

Y trist en Moixó se'n torna
per hont vingué ara tot just,
caminant ab dobles trabes
de la vergonya y del sust.

Des de Vich a Barcelona
veu los pobles en rebull;
les paraules que s'hi senten
són de—Visca l'Arxiduch.

Visca en Carles terç lo d'Austria,
muyra en Felip lo d'Anjou.—
Lo crit que s'alça en Ausona
per tot Espanya retruny.

Riudeperes, 1867.

Digitized by Google

CATALUNYA A L'ANY VUYT

DALT al bell cim del Pyrinèu un día
son vol parava l'àliga francesa,
y girant al entorn l'ullada encesa
vegé'l lleó d'Espanya que dormía:

—Ara es hora,—cridà,—l'Espanya es mía;
y afalconantla ab pèrfida escomesa,
de sa corona y d'ella y tot féu presa
que de ferre ab ses urpes estrenyía.

Lo ferreny català, que estava alerta,
sa mare patria al contemplar cativa
exclamà, al coll posantse lo trabuch:

—Mentre'l lleó d'Espanya se desperta,
jo alçant-te'l sometent, àliga altiva,
vaig a esperarte en los turons del Bruch.—

Digitized by Google

LA BATALLA DE LEPANT

(7 d'Octubre de 1571)

Cantemus Domino.

A arrencar la Crèu d'Europa
venen quatrecentes naus;
si avuy no escorna la Lluna
¿què'n vol fer Déu de sos llamps?
Millors llamps li sóu vosaltres,
¡naus d'Espanya, sempre avant!
al toparse Europa y Assia,
una o altra al fons del mar.
Quan s'oviran a dèu lleugues,
ja's voldrían a dèu palms
y ab canons de vint y quatre
s'han tramès ronch Deu-vos-guart.
¡Aul Davit de nostra terra,
trenca'l front a Goliat,
rómp-li, rómp-li front y braços,
o son moros terra y mars.

La lluna minva que minva
veyent la Crèu a Llevant,

Digitized by Google

la Crèu que dú En Joan d'Austria,
tot corrent de nau en nau.
—¡Vàlgans Déu,—crida,—a les armes,
que'ls abismes tenen fam!
Soterrèm la Mitja-lluna
dins les aygues de Lepant.—
—¡Soterrèmli,—tots responen,—
mes per fossa un mar de sanch!
Quan desbote'l trò de guerra
n'ha de córrê un devassall,
que'ls trabuchs ja aguaytan moros,
los canons moros y naus
y si'l llop marí sedeja,
negres corbs demanan carn.

Com lleons al escometres
prou l'invoca l'Austriach
la Reyna de les batalles
¡espanyols, agenollâus!
Mentre a terra s'agenollan
són absolts de sos pecats:
junt ab lo nom de María
gran descàrrega ha tronat.
Tremolàu, banderes mores,
que ab los trons venen los llamps,
cada punt cent canonades,
cada bala un esvoranch;
lo que esquexe la metralla
colps de sabre ho cusiràn;
colps a dreta, colps a esquerra;
llenyaters, destralejàu.
Encesa al mitg la batalla
Mahomet les va enrotllant,

Barbarigo se n'adona,
ja ab son estol s'hi rebat:
—Seguèmlos,—díu,—l'avantatge
sinó som acorralats.—

A quiscuna falconada,
dels canons a cada bram,
dos o tres arbres a terra,
set o vuyt moros a mar.
Los d'Ucalí a l'altra banda
nos les ventan a tot tall;
primera nau que ensopegan
foch y flama hi van entrant;
si no arriba'l de Cardona
Malta y tot capbuça al mar.
¡Coratge, Doria, coratge,
que ab tu lluytan catalans!
y si anava de recules,
ja envestía com un llamp.
Vàlgans Sant Jordi y la Verge,
la Verge de Montserrat.
Quan Alí ho veu, de quimera
li cruxen dents y quexals:
—¡Au! aquí turchs, aquí egypcis,
goços meus, a foch y a sanch;
si la Crèu es una espasa,
la Mitja-lluna un alfanch!—
Y aborda a mata-degolla
la Capitana reyal.
Mes—¡A ells!—lleons de Espanya,
quí us atía es Don Joan;
y les dues s'abrahonan,
com dos monstres infernals,

escupintse fum y flames
per cent boques de volcà.
Proa ab proa se garfexen,
bales venen, bales van,
se topan fletxes y llances,
cimitarres y destrals;
cauen colps com calamarsa,
ferre y plom a raig a raig:
quants arriscan l'abordatge
tants ne rodan daltabaix;
mes ¡avant! si ells són de ferre,
també hi poden colps de mall,
que ab Requesens rebatent-s'hi,
llamp de Déu, los catalans,
arrèu trinxan com canyiços
les cimitarres y alfanchs.
Si exams de turchs arrestellan,
ne surten altres exams,
mes ells ferms, sega que sega
de la mort brandan la falç.
¡Vàlgans Sant Jordi y la Verge,
la Verge de Montserrat!

A capbuçons ab los moros
s'enfonzan molts cristians,
a remolins ayga en dintre
barretines y turbants.
Quan Alí cau mort en terra
mil cadavres li fan jaç,
sa bandera per mortalla
tiràulo de cap a mar,
que al bell cim del arbre mestre
ja la Crèu va llampegant.

Digitized by Google

De batalla com aquesta
may lo món n'ha vista cap,
que al gran Turch de Morería
sols quedan ulls per plorar.
Trenta mil cadavres dexa,
¡quina festa'ls pexos fan!
de feresa'l sol s'acluca
quan los veu en mar de sanch;
si un Josuè'l paràs una hora
¡malviatge si'n fuig cap!
Quatrecentes naus vingueren
quaranta ab feynes se'n van,
y encara al cap de la costa
se n'hi estellan la meytat;
trenta cinch se n'enfonzaren,
trenta cinch ne van cremant,
si encenalls d'infern hi calen
cremen fulls del Alcorà,
per fer llum a les doscentes
hont ja hi cantan cristians.
Respòn alegre'l Sant Pare
quan los sent de Roma estant:
—Enterradors del Profeta,
mariners, cantàu, cantàu,
junt ab l'arbre de sa raça
foch del cel l'ha corsecat.—

Catalunya, Catalunya,
prou te'ns pots ben alabar,
que al Rey moro de l'armada
un téu fill li llevà'l cap;
per çò sa llantia de plata
n'es promesa a Montserrat,

la gran llantia del Rey moro
que may l'han vista cremar;
y per çò tens Barcelona
lo Sant Cristo de Lepant.
Mahoma, díu que dormía;
sòn de mort haurà agafat,
puix de nau de sos pirates
ja may més n'hem vista cap.
La cadena que'ns posavan
ells l'hauràn d'arrocegar;
que si's pon la Mitja-lluna
lo sol de la Crèu ja es alt.

Vinyoles d'Oris, 1873.

Digitized by Google

LO TER Y LO FRESER

Lo Ter y lo Freser una aspra serra
tingueren per breçol,
bessons que vegé nàxer de la terra
la llum del meteix sol.

—Si vinguesses ab mi, com jugaríam,—
digué lo ríu Freser a son germà,—
ab les perles y flors que trobaríam
tot rossolant del Pyrinèu al plà.

—Si anàm plegats, no'n trobarèm pas gayres,—
respòn l'altre dels ríus,—
anèm cadahú per ell, com noys rodayres
que van a cercar níus.—

Y afegeix, refiat de sa llestesa,
lo Freser:—Quí a Ripoll arribe abans
pendrà al altre lo nom y la riquesa;
axò també s'estila entre'ls humans.—

Quiscún per son vessant, los dos partexen,
saltant com dos cabrits
que al sortir de la pleta s'esbargexen
pèls ginestars florits.

Llarguíssima pèl Ter es la baxada,
però per devallar un ríu es llest;
troba en cada baxant una marrada,
mes si plau lo camí, s'acaba prest.

Per la Balma passant de les Donzelles,
no escolta'l càntich dolç
ab que responen les aloges belles
als torts y rossinyols.

Les fades eran d'exa vall mestresses,
tant sols d'elles y d'ells s'ohía'l cant;
encara no hi cantavan abadesses
en lo vell monestir de Sant Joan.

No hi havía a Seguries temple encara,
ni a Camprodón castells;
rès hi vivía de lo que hi víu ara
sinó les flors y aucells.

Mes lo Ter devallava, devallava,
no estava pas per toyes ni cançons,
tot cant en son murmuri s'ofegava,
tota flor se marcía a sos petons.

A l'altra banda de la serra brolla,
com peresós corcer
que entre les herbes sa carrera amolla,
l'ajogaçat Freser.

Dels cims de Finestrelles congestosos
s'atura a recullir lo fret suhor,
les cristallines fonts y ríus lletosos,
argent que'l sol d'istíu barreja ab or.

En una sola garba los enfexa
trenant son curs ab ells,
per més enllà a cascades la madexa
desfer de sos cabells.

Digitized by Google

Anguileja, s'estimba, corre y salta
jugant ab lo palet rodoladíç;
rellisca com lo plor per una galta
màrgens avall, com per un cingle llis.

Se cança y en l'ombrívola verneda
s'atura a reposar;
o llarga estona enamorat se queda
les flors a festejar.

Ab les pastores de la Vall de Ribes
s'atura, a ferlos de polit mirall;
de breçol a les fades que catives
té en ses presons de marbre y de cristall.

Y sempre baxa ab gran murmuri y fressa,
mes troba ja a Ripoll
lo Ter que hi devallà gastant més pressa,
més pressa y menys soroll.

Prenent son nom, féuli present de sa ona,
que rodolà ab les seves cap a Vich,
de Vich cap a les selves de Girona,
al plà de Roses tan placent com rich.

Quan hagué vist d'Ausona les boscuries,
les flors de Sant Daniel,
la mar que en perles torna avuy, a Empuries,
les llàgrimes del cel;

digué:—Si jo hagués vist exes vorades
quan ahir devallava d'Ull de Ter,
s'hi haurían adormides mes onades,
y eix ríu s'hauría anomenat Freser.—

LA ARPA

DEMUNT de mon poblet hi ha una capella
d'una roureda secular voltada,
es son altar lo trono d'una Verge
d'aquella rodalía sobirana.
Era ma pobra mare, que al cel sía,
sa més fidel y més humil vassalla,
y sent jo petitó, cada diumenge
a durli alguna toya me portava,
a son Fill oferintme que'm somreya,
com jo, assegut en la materna falda.
Un cap-al-tart tindría alguna pena
puix ella féu l'oració més llarga
y esgranà lo rosari més calmosa
barrejant ab sos grans alguna llàgrima,
y lo tornà a resar; li racaría
sola dexar l'amor de la seva ànima.
Al empènyer la porta de l'esglesia,
un fill de Nàpols axerit passava,
duhent al coll una arpa tota plena
d'armoniosa música d'Italia.
Ella escorrent sa bossa escanyolida,
un rajolí de notes li demana
per la Verge Santíssima que's queda
sola y de nit en la boscuria isarda.
A un cayre del portal lo jove's posa
y passa'ls dits per los bordons de l'arpa:

Digitized by Google

quiscún llança una nota, melodía
que ab melodíes cèliques s'enllaça,
murmurioses urnes que s'abocan
barrejant sa corrent immaculada
de gemechs de neguit, hymnes de festa,
defalliments d'amor y crits d'*hosanna.*
Lo temple escolta y, ab la boca oberta,
apar que a la boscuria li demana
si són los passarells que a voladuries
hi solen refilar al trench de l'alba,
ab aleteigs y música divina
desvetllant la natura endormiscada.
La mare seya al marxapèu del temple,
y jo, mitg recolzat sobre sa falda
y a tres dits de mos ulls l'instrument músich
omplía la rodona portalada.
Jo mentres l'ona cèlica bevía
primerenca regor de la meva ànima,
a travers de les cordes, fonts perennes
per hont lo paradís se m'hi vessava,
a aquell bocí de món que conexía,
a la terra y al cel doní una ullada.
¡Que hermosos los trobí! ¡per la finestra
de rexa d'or si jo'ls vegés encara!
Vegí'l Montseny engarlandat de boscos,
vegí'l Puigmal de cabellera blanca,
demunt la serra del Pyrene altívol
com un gegant al cim d'una muralla,
y entre ells, estesa en son conrèu, Ausona
aprop del Gurri de lluhentes aygues,
com gentil segadora montanyesa
que dorm al pèu de son falçó de plata.
Més humil y més pròxima, l'esglesia

vegí de mon poblet, ramat de cases
que com pollets esveradiços viuen
al axopluch de les maternes ales.
Entre elles una n'ovirí més xica
que les seves vehines y més blanca;
lo fum sortía de la llar fumosa
plena per mi de resplendors de l'alba.
Mos companyons y companyones tendres
feyan a dalt del portxe la sardana
y baxavan al hort, a rua feta,
papellons joguinosos d'hora baxa;
elles envers les roses que florían,
ells vers hont lo cirer vermellejava,
no tant com les enceses barretines
que s'hi veyan pujar com una parra.
Feyan jochs d'ignocencia y de platxeri
y corrían y reyan y cantavan,
y sa dolça cridoria me venía
ab lo melós arpegi barrejada.
Vegí'l camp de mon pare, rós de xexa
crescuda ab sa suhor. Vegí l'aubaga,
los boscos y soleys, níus de mos somnis
d'hont lo més primerench prengué volada.
Y vegí vostres peus y vostres cingles
y vostres fronts, ¡oh serres de la patria!
y al pondres demunt séu l'astre del día,
corona d'or irradiant de flama,
engolírsel vegí l'alt Pedraforca
fet un Vesuvi atapahit de lava,
y entre'l floreig d'estrelles que naxían
del vespre hermós entre les fosques ales,
com aurora divina que'm somreya
vegí en lo Cel la Musa Catalana.

Digitized by Google

L'EMIGRANT

DOLÇA Catalunya,
patria del méu cor,
quan de tu s'allunya
d'anyorança's mor.

I

Hermosa vall, breçol de ma infantesa,
blanch Pyrinèu,
màrgens y ríus, ermita al cel sospesa,
per sempre adéu!
Arpes del bosch, pinçans y caderneres,
cantàu, cantàu,
jo dich plorant a boscos y riberes,
adeusiàu!

II

¿Hont trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat?
¡mes ay, mes ay! ¿hont trobaré tes cimes,
bell Montserrat?

Digitized by Google

En lloch veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa Sèu,
ni exos turons, joyells de la corona
que't posà Déu.

III

Adéu, germans; adeusiàu, mon pare,
¡no us veuré més!
¡oh! ¡si al fossar hont jau ma dolça mare
jo'l llit tinguésl
¡Oh mariners, lo vent que me'n desterra
que'm fà sufrir!
estich malalt, mes ¡ay! ¡tornàume a terra,
que hi vullch morir!

Digitized by Google

SOMNIANT LA ATLANTIDA

LLUHIR se veya una perla
al bell pregón de la mar;
molts pescadors per haverla
de cap s'hi dexan anar.

Un de jove, de l'onada
trau la flor dels somnis seus,
mes al darla a sa estimada
cau sense vida a sos peus.

Per tu, ¡oh patria! dintre l'ona
vaig altra perla a cullir:
del viure, ¿què se me'n dona
si te la puch oferir?

Digitized by Google

LLUNY DE MA TERRA

* * *

NIUET de rossinyols en primavera
fóra'l cor méu,
un día en lo frescal d'una ribera
del Pyrinèu.

Tots los matins hi reyan y cantavan
càntichs d'amor,
tots los matins al séu entorn volavan
ab ales d'or.

Malalt y trist dexí ma dolça terra
del Montserrat,
y'ls somnis bells del pobre que's desterra
s'han desterrat.

Jo hi tornaré vers hont ells me fugiren,
jo hi tornaré;
si'm cal morir, ahont los meus moriren
jo moriré.

Los qui rodàu, amichs, per la boscuria
del méu pahís,
si la veyèu ma tendra voladuria
del paradís,

Digitized by Google

dihèulos ¡ay! als hostes d'ala rossa,
si'l Maig entrant
a son vell níu, d'hont es amor la broça,
si hi tornaràn.

* * *

Quan a Cuba jo arribí
me n'aní a l'hermosa platja,
a la platja d'orient
que mira al endret d'Espanya.
Davant mos plorosos ulls
papelloneja una barca
hont cantan los mariners
una habanera galana:
Cantàu, mariners, cantàu,
¡no sóu com jo lluny de la Patria!

A plorar mon desconhort
m'asseguí sóta una palma,
los aucellets del voltant
estavan canta, que canta;
la gavina dins la mar,
lo sinsont dintre la branca.
Mes ¡ay! l'alegra cançó
fà més trista ma anyorança.
Cantàu, aucellets, cantàu,
¡no sóu com jo lluny de la Patria!

* * *

La meva ànima està trista,
Catalunya del méu cor,
¡tants díes que no t'he vista!
¡tants mesos hà que t'anyor!

Lluny de tu ¿què se me'n dona
de les flors ni dels jardins?
ton amor es ma corona,
tos rebrolls mos geçamins.

Per mi no té llum lo día,
no té la nit un estel;
mos estels, ¡oh Patria mía!
se quedaren en ton cel.

Mos somnis en tes arbredes,
en tes lires mes cançons,
se quedaren hont tu't quedas,
breçol de mes ilusions.

Fent lo cant de les cigales
lo méu cor volant, volant,
ha sentit caure les ales
que may més li tornaràn.

Si alguna ploma li'n brota
sería, Patria, al sol téu,
si pêl Maig, quan tot rebrota,
pogués trobar-s'hi'l cor méu.

He pujat a una alta serra,
de la serra he vist la mar;
¡mar que tocas a ma terra,
si m'hi volguesses tornar!

¡Quí pogués desfer los passos
y arribar, Patria a ton port!
¡qui pogués dormí en tos braços
mes que fóra'l sòn de mort!

Digitized by Google

LA PLANA DE VICH

AL ESBART DE SOS POETES

NIUADA de calandries, poetes de ma terra,
jo anyoro vostres càntichs d'amor, dintre la mar,
avuy que'l Maig aboca ses flors pèl plà y la serra
¡ay! ¡quí us sentís a l'hora de l'alba refilar!

¡Quí pogués ab vosaltres volar per les rouredes
que beuen les suhades del aspre Pyrinèu,
y vora'ls banys de cisnes d'aquexes pollancredes
descabdellar lo somni que es vida del cor méu!

Ja's deuen prats y ribes cobrir de verts domassos,
cada turó ab la vesta de flors que més li escàu,
la santa primavera per rebre entre sos braços
que ab nuvials adreços hi baxa del cel blàu.

Per exos camps que fitan los lladoners y saules,
¿lo fench ja trau espiga, les pomeredes flor?
¿Les coromines mostran a regadiues taules
fajols que's tornan plata, forments que's tornan or?

Digitized by Google

¿Y'l canem que'l Desembre veurà de la filosa
rajar al fus, fusada tornantse'l fí moxell?
¿Y'l pèsol de flor blanca parenta de la rosa,
y'l llí de flor vermella germana del clavell?

¿Vermellejan per exos restobles les roselles?
¿La clavellina enrama finestres y balcons?
¿La barretina encara floreix al costat d'elles,
com flor de Catalunya que esclata sobre'ls fronts?

Lo rossinyol que canta, la tórtora que plora,
a ferhi ses albades ¿són gayre matiners?
¿Tornàrenli aurenetes al portxe que s'anyora?
¿Ja van engarlandantse de roses los rosers?

Ja deu brodar lo Gurri son riberal alegre,
perque a jugarhi a estones devallen los infants,
y les verdices cloure la boca del Gorch Negre
perque'l bram del abisme no esglaye'ls caminants.

Les serres que's coronan de núvols y d'estrelles,
de néu sa vesta a esquexos ja donaràn al Ter,
restant-n'hi claps encara com escamot d'ovelles
que delma cada día la mà del carnicer.

¡Com deu alçar Casserres sa bisantina torre
per veure Saladeures y'l vell cloquer de Vich!
Lo Ter que envers Girona marradejant s'escorre
¿se'n porta gayres pedres del séu mural antich?

¿Castells de Sabassona, d'Orís y de Centelles,
gegants d'altres centuries encara alçàu lo front?
¿Podré tornar a veureus, masíes y capelles
d'hont raja ab l'amor patri la fè com d'una font?

Digitized by Google

¿Sant Jordi guarda encara ses Lloses gegantines,
sepulcre de reys celtes o de llurs deus altar?
¿Ripoll, com altre fènix, renaix de ses ruines,
o l'arbre de la patria s'acaba de esbrancar?

¡Y l'arbre que us abriga, com deu ja fer bona ombra
ornat de nou brancatge son tronch ja revellit!
¡Los raigs del sol com deuen jugar ab sa resombra,
com vol de papellones per un verger florit!

¿Me'n guarda de mos somnis algún d'aletes blanques?
¿Volaren tots com fulles que escampa la tardor?
Les caderneres troban un níu entre les branques,
¿mos càntichs per niuarhi trobaren algún cor?

¡Almenys ohint los vostres d'amor y jovenesa
de l'ayga al dolç murmuri qui somniar pogués!
Mes ¡ay! fuig com la vida ma nau pêl vent empesa,
¡quí sab a l'ombra dolça si'ns hi veurèm may més!

¡Que amargues són, que amargues d'aquesta mar les ones
per quí nasqué en la terra y en un breçol florit!
dolç ayre de la patria que a tots la vida donas,
¿per què a mí sols tes ales m'allunyan del séu pit?

Niuada de calandries, poetes de ma terra,
jo anyoro vostres càntichs de amor dintre la mar;
avuy que'l Maig aboca ses flors pêl plà y la serra
cantàu, cantàu vosaltres; dexàume a mi plorar!

Davant les Illes Terceres, 15 de Maig de 1875.

Digitized by Google

FONTALBA

DEL pit descomunal
del lluminós Puigmal
naix la Fontalba,
la filla del gegant
s'escorre tot jugant
de sa ampla falda.

Sonant melodiós
son grífol d'argent fós
tot ho emplataya;
estela del soley,
atravessant l'herbey
com *vía làctea.*

La font que's torna ríu,
sovint al vent gelíu
tornas de glaça,
del penyalar mantell,
esbulladíç moxell,
de néu filada.

Sovint en lo joncar
s'hi baxan a abeurar
les perdíus blanques,

Digitized by Google

l'isart hi rosa'l pèu
bevent ayga de néu
que li dona ales.

Volentlos encalçar,
s'hi posa ella a saltar
de mata en mata,
quan troba un cingle llis,
son doll ressoladíç
tornas cascada.

Madexa de cristall
que's nuha rost avall
y s'entrellaça,
fent rodolâ ab sos jochs
ab pedres, herba y rochs,
perles de l'alba.

No raja, no, tan bell
lo destrenat cabell
de gentil fada,
quan al descloure'ls ulls
lo dexa caure a rulls
per ses espatlles.

De día sembla d'or,
del vespre ab la foscor
sembla de plata,
y's ponta al dematí
ab l'arch que Sant Martí
del cel li baxa.

Mes enfexant sos dolls,
dels líquens als rebrolls
trista devalla;

Digitized by Google

cayent dels Pyrineus,
a dalt entre lès neus
quelcòm li raca.

Fonteta de Sant Gil,
que veus la Flor gentil
d'exa montanya,
¡si ab tu pogués besar
de Nuria en son altar
sa hermosa planta!

Mes puig la Verge't dú,
vol barrejar ab tu
ses fresques aygues,
y unides com dos cors
murmurar ses llahors
fins a la plana.

Rosari de brillants,
¡oh font! entre ses mans,
¿quí axís t'esgrana?
T'esgrana del cor séu,
per la mare de Déu,
ma dolça patria.

Digitized by Google

LA PARE FALGÁS

TRADICIÓ EMPORDANESA

Si l'ermita del Mont no té campana
¿què'n fà del campanar?
Cada día la Verge la demana,
¿quí li voldrà donar?

Se'n va'l pare Falgàs cap a Girona,
a casa d'un courer,
que de la fosa'n trau una de bona
per l'acimat cloquer.

—¿Donchs, per quín bou heu fosa exa esquelleta?
—¿Esquella li dihèu?—
lo courer li respòn,—¿per quí l'he feta?
per vos, si la movèu.—

Agafantla pèl jou, d'una braçada
se la carrega a coll,
una biga que veu arreconada
servintli de bascoll.

En la Rossoladora se traboca;
hi puja tan rabent
que com cera blaníssima la roca
ses genolleres pren.

Uns batedors, del pobre frare's riuen:
—¿No anàu prou carregat?
Exa campana, si volèu,—li diuen,—
vos la omplirèm de blat.

N'hi posan d'una a una set quarteres,
y, dàntlosen mercès,
juga, pujant al Mont per les dreceres,
a qui correrà més.

Puja'l blat al graner del santuari,
l'esquella al campanar:
—¡A ser gayre més alt,—díu,—l'arribarhi
m'hauría fet suhar!

Digitized by Google

NIT DE SANCH (4)

(7 de Juny de 1640)

Dies iræ, dies illa.

CATALUNYA, Catalunya,
lo téu día s'es fet nit,
y si ton present es negre
bé n'es més l'esdevenir.

Lo blat de tos plans y rostos
y'ls arbres de tos camins,
un día per altre's regan
ab sanch de tos amats fills:

puix per tot arrèu ne matan
los soldats del rey Felip,
com si'l ser de ta niçaga
fós lo més negre dels crims.

De tants fills com alletares
un sol n'hi ha de ben vist,
no més un qui aydarte puga
y es ton més dolent butxí.

Digitized by Google

¡Comte de Santa Coloma,
malviatge qui't parí!
¡que tants llamps caygan en terra
y que de tants, cap te fir!

Lo día que vares nàxer
fou un día malehit,
més li valdría a ta patria
que hagués nat un escorpí.

A la pobra de ta dida
devías rosegâ'l pit,
perque llet ¡malaguanyada!
te donà en lloch de verí:

perque al vèuret a la terra
no te'n tragué desseguit,
pêl camí meteix dels àngels
enviant-te al paradís.

Que no hagués avuy de ferho
la terra que t'engrandí,
no creyent que per la paga
l'endogalesses axís.

Tu, de sos braços de mare
n'has vist arrencar sos fills,
empenyentlos terra enfora
pêl gust de vèurels morir,

mentres tropes forasteres
en sos braços feyan níu,
fent serralls d'aquexes viles,
d'aquexos camps cementirs.

Digitized by Google

Prou sentires tu ses quexes,
prou sos gemechs has sentit,
prou l'has vista emmanillada
com un lladre de camins,

mes, com un bort, no conexes
de ta mare los sospirs
y podent bé deslligarla
vas estrenyent lo cordill.

Tu has vist tornar sa corona
corona de jónchs marins,
son ceptre d'or una canya
ab que la vas percudint.

Veus que sa crèu es fexuga
y altres creus li has afegit;
té set, y ab fel y vinagre
cremas sos llavis sovint.

Si may t'ensenya les nafres,
giras la cara y te'n rius,
si ab unglots de cuca fera
no les hi acabas d'obrir.

En Serra'ns engrillonares,
en Vergós y en Tamarit,
y, a haver-t'hi vist ab coratge,
haurías mort a en Clarís.

Mes, prou ja de malifetes,
avuy arribas al cim;
la que temps hà butxinejas
vol acabar esta nit.

Digitized by Google

Del càstich poch se li'n dona,
ja'l reb axís com axís;
al menys per donarli càstich
no seràn tants los butxins.

Ja s'ou en lo carrer Ample
com un selvatge alarit
la trompa que als montanyesos
fà posar la falç als dits.

Ja la brandan verinosos
y al séu tan feréstech drinch,
los caps rodolan per terra
un o dos a cada pich.

¡Ay! la sanch es tan ardenta
que embriaga com lo ví,
als qui'n beuen una gota
no'ls sadolla pas un ríu.

Al crit de mata-degolla
respostejan los vehins,
pêls recons de les botigues
dents y quexals fent cruxir.

¡Vía fora! ¡Vía fora!
cridan, los tallants garfint,
y cercant per esmolarlos
colls y braços enemichs.

¡Vía fora! ¡Vía fora!
veu més alta los ho díu,
puix, *nanch*, *nanch*, lo coure s'alça,
en l'alt campanar del Pí.

Digitized by Google

Les portes cauen per terra,
sachnan cadires y llits;
qui dorm may més se dexonda,
qui no dorm, ja'l fan dormir.

Prechs y llàgrimes no hi valen,
no hi valen gemechs ni crits,
que allà van més quimerosos
ahont ouen més sospirs.

La rahó es la de l'espasa,
la lley es la del desitg;
si axís ho fan, los qui moren
los ho ensenyaren axís.

Allà hi ha'ls d'en Sancta Cilia,
los d'en Roch Guinart ací;
menys que sos ulls guspireja
la teya que llú en sos dits.

Los diputats en lliteres
de les pletes van al mitg
y al séu davant, dalt de perxes,
los caps de sos enemichs.

Massa forta es la revenja,
segadors barcelonins,
massa forta que es estada
puix de blat no'n queda un brí.

Sols queda'l dolent del Comte,
mes cal que estiga amanit;
per beure sanch de la seva
avuy se dexarà'l ví.

Digitized by Google

Ja al bell davant de sa casa
fan un crit de ¡Vía endins!
rues d'hòmens y de feres
en infernal remolí.

Les portes que eran barrades
per terra van a bocins
y escala amunt se rebaten
a tall de mals esperits.

Per tots los recons lo cercan,
verinosos escorpins,
que rallarían lo ferre
si de ferre se cobrís.

No dexan pedra per moure
ni moble per mitg partir;
la destral fexuga arriba
allà hont no arriba l'enginy.

Mes si entrant-hi renegavan,
bé renegan més sortint,
havent desbotat la gabia
y essent lo pardal fugit.

Y encenent ab la gréu nova
les pletes del passadíç,
a fora'l mur se rebaten
per hont diuen que ha sortit.

A cents, a cents se n'hi abocan
y ja hi són a cents y a mils,
brandant altres tantes eynes
per colgarles en son pit.

Digitized by Google

Los uns al portal se quedan
per visurar al qui n'ix,
altres pèls camps s'esgarrían
que fosquejan com los llims.

Los qui pèls camps s'esgarrían
lo cercan bé al endeví;
mes com llambregan de gana
més enllanet ja l'han vist.

Sis aprop se n'hi ensopegan,
plegats al punt són allí;
sis eynes de tall portavan,
les hi enfornan totes sis.

De Sant Bertràn en les hortes,
part d'avall de Montjuich,
demunt d'un pilot de pedres
s'axeca una crèu de pí.

Anàuhi, fills de montanya,
anàuhi, barcelonins,
a resar un Pare nostre
per qui fóu nostre butxí.

Riudeperes, 1866.

Digitized by Google

LOS FILLS DEL CANIGÓ

A LA ESTUDIANTINA CATALANA DE PERPINYÀ

Al front la barretina,
la caritat al cor,
toquèm la bandolina,
cantèm lo patri amor.

Com vol d'aucells cantayres
venim del Canigó,
cantant sos dolços ayres
amor del Rosselló.

Montanyes regalades,
Conflent y Vallespir,
les nostres refilades
són vostre dolç sospir.

Partida es Catalunya
per l'aspre Pyrinèu,
però son braç no allunya
los cors que lliga Déu.

Digitized by Google

De França o bé d'Espanya,
uns y altres som germans;
no'l trenca una montanya
l'amor dels catalans.

Del Canigó en la cima
tot l'any lo cel hi ríu,
lo nostre cor l'estima
com los aucells son níu.

Del Ebre a la Provença
cantèm com rossinyols
dels pobles l'avinença
que es nostre cant més dolç.

Al front la barretina,
la caritat al cor,
toquèm la bandolina,
cantèm lo patri amor.

Digitized by Google

LA REYNA DELS JOCHS FLORALS

Regina reginarum.

MORENETA n'es la Verge
de qui estich enamorat,
moreneta n'es y hermosa
com l'Esposa dels Cantars.
Trobador de sa hermosura,
jo la pujo a visitar
en la Sèu de les montanyes
a mitg camí del cel blau.
Quan arribo a mitja escala
sento càntichs més avall.
¿Són passarells o calandries
o sirenes de la mar?
Són trobadors de la patria
que cercan la flor de Maig.
Oh Flor del maig de la Gloria
que a deshora us he trobat,
tant temps hà que ab ells la cerco
la flor del lliri entre carts!
Tan bon punt mos ulls la veuen,
flors del món, adeusiàu,
ja no teníu mel prou dolça

Digitized by Google

per la bresca de mos cants.
Moreneta catalana,
la morenor vos escàu:
jo a vostres peus l'arpa dexo
vora l'espasa d'un sant.
Mentre li'n faig presentalla
me parla de baix en baix:
—No la penges l'arpa dolça
no la penges sens cantâm
al torneig de l'hermosura
de vora vora la mar,
cada posada una perla
cada vers un diamant.
Digas que'n vullch la més bella
de les flors que'ls he regat,
mon amor ja'ls darà versos,
ma montanya'ls darà rams,
mos àngels psalteris dolços
que d'amor fan somniar.—
Jo adoro sa mà rosada:
—Moreneta adeusiàu,
al torneig de l'hermosura
vos cantaré un virolay,
cada posada una perla,
bona amor, si me la dàu.—
Los grahons de la montanya
los devallava plorant:
qui's pogués tornar floreta
d'eix paradís terrenal.
Escolanets de María,
si 'm volguesseu al esbart,
al primer cant de la Salve
tornaría de quinze anys.

Digitized by Google

Quan arribo a Barcelona
s'obría la festa anyal.
Com aucells de branca en branca
los poetes van cantant,
dalt del arbre de la patria
de gentils flors estrellat.
¿Quina'n serà la més bella
sinó la del cimeral?
¿Quina'n serà la regina?
Morena de Montserrat
jo, ab vostre nom en los llavis
també'm poso a refilar:
«Rossinyolets de la patria,
que cercàu la flor de Maig,
jo l'he vista allí a la serra
que'ls Serafins han serrat,
allí al cel de Catalunya
d'hont l'aurora sempre'ns naix:
la serra es un temple gòtich,
son monestir un altar.
Morena com n'es y rossa
y entre pobles catalans,
n'apar l'estrella de l'alba
que en la serra se posàs.
Té la llum del sol per vesta,
té la lluna per calçat,
dotze roses per corona
té del cèlich roserar
abastades per mà d'àngels
des de'l cim de Montserrat,
d'àngels que hi pujan y baxan
com coloms al colomar.
Es Ella'l colóm de l'arca

que d'olivera'ns dú'l ram:
es l'astre de nostres terres,
l'estrella de nostres mars;
es qui da'l ceptre a don Jaume,
la lira d'or a Ausias March.
De sa mà'ns vé un doll de gracies
com de sos peus Llobregat,
vostres cançons de sos llavis,
vostra força del séu braç.
Placiaus, donchs, la Moreneta
per Reyna dels Jochs Florals.»

Digitized by Google

L'APOSTOL DELS NEGRES

Goigs de «Sant Pere Claver», de la Companyía de Jesús, canonitzat per S. S. lo Papa Lleó XIII, lo dia 10 de Janer de 1888.

Puix lo Cel vos ha enviat
com un altre Xavier:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

En ton cel, Esglesia santa,
quín sol brilla tan hermós!
sa llum pura y clarejanta,
¡oh Claver, la llençàu vos!
Gloria a Déu que bondadós
aqueix astre'ns ha enviat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

De la terra catalana
vos nasquereu en lo cor;
de familia cristiana,
tal es l'arbre tal la flor.
Tu ets, Verdú, lo gerro d'or

Digitized by Google

d'aqueix Lliri immaculat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Son cor d'àngel veu María
y del séu amor l'omplí;
y dantlo a la Companyía:
—Fésmen, díu, un serafí;
per mirall se l'escullí
lo méu Fill crucificat.—
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Fill d'Ignasi un jorn visita,
Montserrat, ton camaril,
y a la Reyna que hi habita
¡que la'n troba de gentil!
A sos peus se postra humil,
mes l'humil serà exaltat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Trasportat a l'alta Gloria
un trono Rodríguez veu:
—En eix trono de victoria,
quí hi seurà?—demana a Déu.
—Hi seurà'l Dexeble téu
que a tal premi està cridat:—
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Ja l'Amèrica us demana
per posarvos en son cor,

Digitized by Google

flor hermosa catalana
del jardí del Salvador.
Tot un món corre a l'olor
de la vostra santetat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Negres l'AFRICA li envía,
l'ASSIA turchs a convertir,
cors malalts de l'heretgía
li darà EUROPA a guarir.
Fà l'AMÈRICA florir
son ardent Apostolat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Per salvar los pobres negres
vos heu fet lo séu esclàu;
de sos cors tristos o alegres
vos, Claver, teníu la clau:
¡quants cents mils ne batejàu
que al infern n'heu arrencat!
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

En les llagues canceroses
vostre llavi s'imprimí:
les llagues vos eran roses,
l'hospital vostre jardí.
Al qui's pert obríu camí,
dàu consol al desterrat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Digitized by Google

Cartagena commoguda
crida un día: *'L Sant se mor!*
tot en ella en dol se muda,
sa alegría en gréu tristor.
Vos pujàu al trono d'or
a Rodriguez revelat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Vostres mans tot mal guarían,
lo vinent vos preveyèu,
del sepulcre'ls morts sortían
al sentir la vostra vèu;
fins lo vostre vell mantèu
maravelles mil ha obrat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Vos a tots los qui patexen
los teníu en vostre cor,
y als qui ingrats vos aborrexen
los amàu ab més amor.
Lliuràu lo cos de dolor
y l'ànima de pecat:
Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

A dos mons illuminareu,
un y altre us volen séu;
a dos segles admirareu
¡tal virtut vos donà Déu!
¡Per l'escala de la crèu
cel amunt quant heu pujat!

Digitized by Google

Gloriós Pere Claver,
dàunos vostra caritat.

Nostra Espanya en Vos espera,
Catalunya més de cor,
prega a Vos la terra entera,
dels esclaus deslliurador.
Del dimoni sóu terror,
De Jesús fidel trasllat:
Gloriós Pere Claver
dàunos vostra caritat.

Digitized by Google

LES BARRES DE SANCH

DINS son palàu de Valldaura
trist està Jofre'l Pelós
mirant son escut que penja
d'un feix de llances y estòchs.
Los cavallers ja li diuen:
—¿De què estàu tan neguitós?
—De veure ma adarga llisa
com un llibre sense mots.
Llisa n'es la vostra adarga,
mes té'l camp de plata y or.
—Bé té'l camp d'or y de plata,
mes es un camp sense flors.—
Mentres díu exes paraules
una carta n'ha desclòs;
la lletra n'es del gran Carles,
lo segell d'emperador.
«Los normants entran a França;
ajudàume'l méu nebot,
que si vos me dàu ajuda
cada braç valdrà per dos.»
Quan les lletres són llegides,
—Cavallers, anèmhi tots.—
Ja's cobreix de fina malla,

Digitized by Google

ja se'n calça'ls esperons,
ja se'n volan cap a França;
bon camí que Déu nos dó.
Quan lo camí se'ls acaba,
se'ls comença'l treball fort.
Carles Calvo està en batalla
y'ls normants li prenen lloch,
com un mur de ferre verge
avançant cap a mitg jorn;
rajan sanch destrals y llances,
les ballestes rajan foch.
A la primera embestida
lo mur de ferre se romp;
los normants van de recules
per escapar de la mort.
A la segona embestida
no se'n veya cap en lloch.
Los francesos demanavan:
—¿Quí es aqueix batallador?
—Lo Comte de Barcelona,
lo Comte Jofre'l Pelós.—
La derrera de les fletxes
l'ha ferit aprop del cor.
Ja lo n'entran a una tenda
que prengué als normants traydors;
lo primer que l'hi visita
n'es Carles Emperador.
Carles mira ses ferides,
ses armes mira'l Pelós;
tot mirant les seves armes
sospirava de tristor.
—No sospirèu, lo bon comte,
mon metge arriba tantost.

Digitized by Google

—De les nafres no me'n sento,
sols me sento del honor,
puix en lo camp de la guerra
per mon escut no hi ha flors.
—Si'l téu escut n'està sense,
ton pit n'està vermellós.—
Posa'ls dits en la ferida
los passa per l'escut d'or.
Si'l comte Jofre plorava,
encara plora més fort,
mes ses llàgrimes de pena
ja són llàgrimes de goig.
—Grans mercès, lo rey de França,
grans mercès, l'Emperador.
Si no puch tornar a veureus,
Catalunya y Aragó,
est testament vos envío
escrit ab sanch de mon cor;
gravèulo en totes mes torres,
brodèulo en tots mos penons,
y portèu les quatre barres
a les quatre parts del món.—

Oh soca de nostres comtes,
Déu no't vol arrencar, no;
de les barres catalanes
tu'n seràs lo portador;
grans provincies les esperan
per gravarles en son front,
los espanyols en ses armes,
los catalans en son cor.

Digitized by Google

SOLEDAT

Bé t'ayma, bé t'estima mon cor, oh Barcelona,
mes ta remor me sembla la vèu d'una altra mar,
per çò, palet que's cança de rodolar dins l'ona,
sovint vora ta riba me'n vinch a reposar.

Y cerco blat y màrgens y ombrívoles arbredes
y roses que'm somriuen a voltes tot plorant,
rieres d'aygues pures, fontanes d'aygues fredes,
que al aplegarse juntes a anguilejar se'n van.

Y pujo a les hermoses afraus d'hont elles baxan
duhent rossoladices al plà tresors del cim,
y miro'ls llisos d'herba del aygavés que faxan
y'ls masos de la vora voltats de pastorím.

Y cerco aucells que'm parlan de lo que l'home ignora
ab càntichs que no saben apendre'ls llahuts d'or,
y trèbols que les llàgrimes rumbejan que'l cel plora
guardantles dins sos càlzers com sos neguits lo cor.

Bé'n riuen per aquexos vergers de flors novelles,
mes ¡ay! com les boscanes no tenen cor de mel;
ses germanes petites los diuen les estrelles,
ab sa claror metexa bada sos ulls lo cel.

Digitized by Google

M'enñlo a les espatlles d'aquexes corves serres
com un infant que munta jugant al dors d'un vell,
y'l front soberch trepitjo dels reys de nostres terres
que un bosch per vesta tenen, un cingle per cinyell.

¡Oh! Per passeig donàume l'ombríu d'una ribera;
mes, per volar, montanyes cancell del infinit
des d'hont veja la volta del cel tota sencera,
lo sol de cara a cara y a Déu de fit a fit.

Oh soledat aymada, ma companyona un día,
lo jorn de ma infantesa que no tingué demà;
d'ençà que trist anyoro ta dolça companyía
com font escorreguda ma vena s'estroncà.

Ací ma fantasía, perduda ja, retrobo,
aucell que de la gabia se'n torna al bosch nadíu,
y com un nin de ferla volar encara provo,
pèls arbres que breçavan, ¡ja fà vint anys! mon níu.

Ací del món no sento l'atronador bullici
ni dels partits en guerra lo daltabaix etern,
lo càntich de l'orgía, ni'l farumeig del vici,
ni exa blasfemia fètida, miasma del infern.

L'infern en nostra terra s'ha obert exa portella
per empestar als hòmens, per escupir a Déu;
si eix cranch no's cura,'ls hòmens y Déu fugiràn d'ella,
dihent:—Son llavi taca; ¿com estarà'l cor séu?—

Com pres que al desvetllarse se troba sens cadenes
de la presó més fonda tornat als raigs del sol,
apar que s'alleugere ma càrrega de penes,
ací, en un promontori, quan me contemplo so

Tot sol ab les montanyes, tot sol ab les boscuries
vessant de fè per l'ànima, pèls cossos d'ayre pur;
tot sol ab cel y terra que flayres y canturies
s'envían, flors y estrelles pèl gran camí d'atzur;

ab los aucells que volan y cantan y refilan,
tot sol ab les aloges que trenan mes cançons
ab l'or y'l armonía selvatge que elles filan
al cor d'aquexos boscos, d'aquexos ríus al fons.

Tot sol, ab les imatges del prous de nostra terra
que exint de llurs sepulcres se posan a prop méu,
ab sos perpunts y espases los hèroes de la guerra,
ab sos llorers y palmes los hèroes de la crèu.

Mos companyons revenen dels jorns de ma ignocencia,
figures rialleres que'l temps esborrar vol.
¡Que trista es, ay, estada, que llarga vostra ausencia!
ja só vora la tomba y us coneguí al breçol.

Les vèrgens que jo he vistes com roses entre espines
morir ací a la terra d'anyorament del Cel,
revenen ab sos lliris, los nins ab ses joguines,
los genis ab ses flames al front com un estel.

Jamay dintre les viles, presó del home lliure,
jamay m'he vist una hora tan ben acompanyat,
jamay tanta hermosura y amor vegím somriure;
¿per què'n diuen d'aquexos edems la soledat?

Oh Déu de les altures, y a Vos també us hi trobo
fent esclatar belleses per tot ab un somrís:
per çò tantes delicies plegades ací provo,
que ahont los ulls vos veuen comença'l paradís.

Digitized by Google

AL EXCM. E IL·LM. SENYOR

DOCTOR D. BENET VILAMITJANA,

Arquebisbe de Tarragona

EN SON JUBILÈU SACERDOTAL

VICH, oh reyna de Montanya,
no't diràn estèril, no:
dos hòmens has dat a Espanya
que no tenen parió;

en sabiduría Balmes
y Claret en santedat;
mes ¡ay! exes dues palmes
Déu al Cel ha transplantat.

Una altra ànima germana
los dos dexaren en flor,
en Benet Vilamitjana,
de Catalunya pastor.

Vos qui'ls tres per guía'ns dareu,
Criador del univers,
puix a Vos dos ja'n cridareu,
allarguèu la vida al terç.

Digitized by Google

Com un gegant, ab tres passos
al cap de brot s'es posat
del cirial de set braços
del català episcopat.

Antorxa per Déu encesa
en mitg de nostra foscor,
escampa la sabiesa
que per la pensa es claror.

Ell, de la sana doctrina
donantli'l past benehit,
lo séu ramat encamina
cap al amor infinit.

Es humil com la viola,
es un lliri blanch y pur,
es un cisne que se'n vola
al estelat mar d'atzur.

L'hivernada de la vida
prou n'hi apila al front de néu
fentlin corona florida
com als cims del Pyrinèu.

Mes, quan blanqueja la serra
baxa més ayga a la vall,
y ¡li'n cal d'ayga a la terra
y al apòstol de treballl

Bon Déu, posàuli, en la festa
de ses esposalles d'or,
un raig de gloria a la testa
y un raig d'alegría al cor.

Bach de Collsacabra, 24 de Setembre de 1886.

Digitized by Google

LO FARELL

GEGANT era mon pare, mon avi també n'era,
lluytaren ab los celtes, romans y sarrahins,
lluytavan y'ls batían sovint com blat en l'era,
sortint a bàtrels fora, quan no'ls trobavan dins.
Sos braços tres reyalmes als moros arrencaren;
quan ja enemichs no veren en terra, s'embarcaren,
y Còrcega y Atenes y Nàpols encastaren
a la corona patria, com tres joyells divins.

Rebrolls de la niçaga d'Otger, sa enorme maça
seguiren, del Pyrene veyentlo devallar,
als moros pledejaren la terra passa a passa,
y en cada vall plantavan un poble y un altar.
Quan foren cristianes aquexes valls y serres,
a Lluria y Joan d'Austria seguiren en ses guerres,
dictaren los *Usatges* per governar ses terres,
per governar les aygues lo *Consolat de Mar*.

Gegant com los meus avis, jo guerregí ab mon pare,
mes ja es la pau ma esposa; ma guerra es lo treball,
com fill d'Adàm, la testa doblí a la terra mare,
dexant l'arma lleugera per lo fexuch magall;
magall que desarrela com un rebroll un roure,

Digitized by Google

a cada colp del cingle fent les arrels somoure:
ningú'l podrà, quan moria, d'ahont jo'l dexe moure,
com de Rolant a Esterri ningú pot moure'l Mall.

Ab saba les alzines y roures m'alletaren,
foren mon breç les fondes afraus del Pyrinèu;
aprés del torb, les ones del mar me breçolaren,
y'ls hèroes de la patria me feren llur herèu.
Me diuen si del celta tinch l'aspra fesomía,
si tinch del goth la força, del grech la fantasía;
jo no ho sé pas, mes penso, treballo y faig ma vía,
seguint, ¡avant! l'empenta que'm dona lo bon Déu.

Per arriar mes fàbriques, per conreuar mes hortes,
del Llobregat y'l Segre n'he fet dos reguerons:
mes serres fóran nuhes, mes viles fóran mortes
si jo ab tantes suhades no fés tornar ses fonts.
Si més regor demanan per beure mes companyes,
ab ferre y foch m'enfonzo com tàup en ses entranyes,
y ponto córrechs amples, forado les montanyes,
y de son cor trach l'ayga que'm fan gruar sos fronts.

Los arbres que arrabassa mon braç de llenyatayre,
a fexos carregàntmels, del mar los planto dins,
y ab veles coronantlos se'n van al bés del ayre
a dur a llunyes terres mes robes, fruyta y vins.
Quan fugen los haleno, pujant a un cap de serra,
y'ls mariners exclaman:—Se'ns gira vent de terra;—
mes ja al magall enorme de nou mon puny s'aferra
fent hort de mes pedreres, de mos arenys jardins.

Ma vèu des de Tortosa se sent fins a Colliure;
d'una gambada passo lo Llobregat sens pont,

Digitized by Google

y des de sa ribera, si m'hi calía escriure,
del Montserrat podría posar la firma al front.
D'allí a Montseny, a voltes, la serra gegantina
seguesch, d'allí al Pyrene que totes les domina,
y'ls sembla una bandera de foch ma barretina
als qui de lluny la venen pujar de mont en mont.

Un granader un día, sapat com un atleta,
lo fusell acarantme, me demanà'l camí:
era un d'aquells qui havían del pà la ganiveta
fermada a nostra taula, com al pallê'l mastí.
Jo que llaurava, agafo lo mànech de l'esteva,
axeco a pes de braços parell de bous y gleva,
y enllà ab la revolada tirantli l'arma seva,
li dich, ferreny, signantli la vía:—Per allí!—

Dels Pyrineus si trobo poch ampla la barrera,
a mes locomotores hi faig obrir portell:
a Barcelona en braços li porto'l ríu Noguera,
com duya no fà gayre lo Segre al plà d'Urgell.
Ja ab torres no corono lo front de cada serra;
faig dels coltells axades per conreuar la terra:
per un pahís, si hi torna lo monstre de la guerra,
los cors d'acer que cría són lo millor castell.

¡Que ho diga nostra terra! Si algú vol ferla esclava
per una estona dexo l'arada pêl trabuch,
y la metralla'n brolla com d'un volcà la lava
al crit de: ¡Visca en Carles de Viana o l'Arxiduch!
Cap a ponent bramula l'obús en Tarragona,
cap a llevant flamejan Figueres y Girona,
y posan de ses flames explèndida corona
al front de Catalunya lo Panissars y'l Bruch.

Digitized by Google

¡Mes estich sol! no'n cría ja de gegants l'Espanya;
no hi són lo de Paredes, ni'l *Fuerte* de Ocharàn,
ni aquells qui'l front alçavan semblant una montanya,
ni aquells que en Arreaga venceren a Rolant!
Del Cid y de don Jaume la raça s'apetita,
d'idees grans com hèroes nos minva la cullita,
y ¡ay! cada punt lo cèrebre de la nació s'agita
per aterrar lo sólit, per enxiquir lo gran.

Perque no esplotan l'Ebre, Guadiana y Tajo'ls altres,
¿nos dexaríam perdre lo Llobregat y'l Ter?
¿De treballar voldrían privarnos a nosaltres,
y estendre llurs Sahares a nostre humil verger?
¿Voldrían que acotasseu la testa gegantina,
Montseny, y tu, montanya de Montserrat divina,
perque Castella es plana? Perque no té marina,
¿voldrían que venguessem los ports al extranger?

Sovint mos ports sens barcos, mos trens en buyt quan miro,
de peus baix en la plana m'assech en un turó,
veyent la patria caure, minvar la fè, sospiro,
¿en què emplear mos braços, ma pensa y mon brahó?
¿Adreçaré, per fermen un sabre, ma corbella?
¿Faré canons Plasencia del ferre de ma rella?
¡Jamay! bon fill d'Espanya, treballaré per ella,
esperant que's desvetlle son adormit lleó.

Digitized by Google

A LA VERGE DEL MONT

Oh Mare de Déu del Mont,
¿com tan alta'n sóu pujada,
en un trono de penyals
dalt al cim d'una montanya?
Es per sentî'ls Angelets,
o per rebre'l bés de l'alba,
o per abastâ un estel
lo més bell de l'estelada?
No es per sentî'ls Angelets,
puix vos voltan en garlanda;
ni per veure exir lo sol,
per vos no s'es post encara;
ni per abastâ un estel,
prou n'estàu ben coronada;
sinó sols per benehir
d'Empordà l'hermosa plana
que teníu a vostres peus
pregantvos agenollada.

Digitized by Google

DAVANT D'UN MAPA

A MARIAN AGUILÓ

MIRAULA bé, miràula bé a la reyna
de nostre cor, l'aymada Catalunya:
d'una àliga que arrenca la volada
sembla tenir l'altívola figura.
Té sobre'l front l'olímpica serena,
sóta sos peus les ones y l'escuma,
a ses espatlles un gran ríu, y d'aygues
y néu una aureola la circunda.
Lo Cap de Creus forma son bech enorme,
Tortosa ab sos Alfachs sa immensa cuha:
són los camins de ferre de Barcino
y'ls murs del port ses dues mans robustes;
estesa l'una està sobre la terra,
l'altra sobre la mar, hont d'una a una
de naus lleugeres lo rosari esgrana
millor que en altre temps Roger de Lluria,
des de'l mar de Llevant hont naix lo día
fins al mar de Ponent hont se sepulta.
Lo Montserrat es lo séu cor d'hont raja
l'ardenta sanch esperitosa y pura

Digitized by Google

que s'esbadía a rams per ses arteries
com ríu de foch llençant claror y espurnes.
Son lleonench coratge d'allí brolla,
allí beu ab la fè sa força hercúlea.

Una àliga es que estén ses dues ales
d'esplèndida y geganta envergadura,
una per cada banda del Pyrene,
y bat los ayres coratjosa, y lluyta
ab los núvols, lo vent y la tempesta
de dret al sol que de claror inunda
l'escut séu de les Barres enrogides
de la sanch de sos Comtes ab la púrpura.

ENDREÇA

¡Oh! vos qui per lo nom y per la pensa
sóu l'Aguiló de nostra Catalunya,
vos qui heu seguit des d'Aragó a Colliure
ses gegantines serres d'una a una,
cullint, perles del camp, sos cants y gestes
flors que ab mà barruera'l segle esfulla,
y ab les seves poètiques rondalles
alguna estrella del zenit cayguda;
entre les palmes d'Elx y de Mallorca
o entre les neus purissimes de Nuria,
tot devallant des de l'afràu al córrech,
somniós enfilantvos a l'alıura,
portat en ses atlètiques espatlles
del infinit vers la celistia bruna,
no la sentíu? ¿no la sentíu com vola?
¿no la veyèu com per los ayres munta?

Digitized by Google

SANTA MADRONA

BARCAROLA

UNA barca de Marsella
de Salònica la bella
vé portant un gran tresor,
lo còs sant d'una donzella,
que val més que plata y or.

A la noble Barcelona
ja que Déu vos ha portat,
dolça patrona,
santa Madrona,
protegíu nostra ciutat.

Lo pilot en la mar blava
per los astres se guiava,
per cada un que naix o's pon;
mes l'Estrella no ovirava
que la barca duya al front.

A la noble Barcelona
ja que Déu vos ha portat,
dolça patrona,
santa Madrona,
protegíu nostra ciutat.

Digitized by Google

Des de'l cel fentli de guía,
la santa ànima empenyía
sa reliquia y son vaxell,
ab ses ales lo cobría
com son níu gelós aucell.

A la noble Barcelona
ja que Déu vos ha portat,
dolça patrona,
santa Madrona,
protegíu nostra ciutat.

Des de Grecia fins a França
navegavan ab bonança;
mes s'alçà gran temporal,
y la mar sa perla llança,
Barcelona, en ton sorral.

A la noble Barcelona
ja que Déu vos ha portat,
dolça patrona,
santa Madrona,
protegíu nostra ciutat.

Puix vol ser barcelonina,
com al sol quan ja declina
Montjuich li dona altar,
y es lo sol que ara illumina
Barcelona, terra y mar.

A la noble Barcelona
ja que Déu vos ha portat,
dolça patrona,
santa Madrona,
protegíu nostra ciutat.

Digitized by Google

LA PALMERA DE JUNQUERES

I

Un día a punta d'alba, sortint de les matines,
les monges me plantaren al pèu del campanar,
son cor dels psalms encara vessava olors divines,
y a doll ses mans me duyan regor de perles fines
y flayre del altar.

Mon gèrmen fora un dàtil de les gentils palmeres
que ombrejan lo sepulcre del Salvador del món;
portà'l de les Creuades un noble de Junqueres,
perque s'agermanassen del hort les oliveres
ab l'arbre de Sión.

A flor de terra al nàxer per brí de genciana
prenguérenme los boxos y l'eura del jardí;
jo prompte dexo l'eura y'l boix ab l'herba plana,
y com lo terebinte de Siria, ma capsana
de branques estenguí.

Los tarongers y saules gelosos me miraren
pujar: de mon brancatge fullós entre'ls penjolls
aparicions angèliques vistoses se mostraren,
visions que'l chor de vèrgens al méu voltant trobaren
en terra de genolls.

Digitized by Google

Per mi'ls aucells dexaren la secular boscuria,
per fer de mon brancatge breçol cada matí:
ab llurs concerts lligavan les monges sa canturia,
gronxantse ells o pêls ayres en blanca voladuria,
les vèrgens pêl jardí.

Los arbres tots me deyan sa reyna y sobirana,
dels temples de fullatge veyentme campanar;
los campanars me deyan sa colossal germana,
y albades cada aurora, veus d'orga y de campana
solíanme cantar.

Del temple y de les monges corona era y psalteri,
de día cants m'omplían, de nit oracions,
y a la meva ombra, plenes d'encens y de misteri,
per enjoyar lo día del Ram lo presbiteri
trenavan mos palmons.

Per entre'ls qui'm naxían miravan les estrelles,
y aquexes mitg-somreyan com ulls de serafins,
algunes s'aturavan per conversar ab elles,
tot responent als èxtassis, sospirs y cantarelles,
ab aleteigs divins.

L'istíu a mes orelles penjà per arracades,
joyells de rosses perles, rahims de dàtils d'or.
y de matí y de vespre, flayroses marinades
me duyan en ses ales murmuris y besades
y càntigues d'amor.

«¿Per que gentil sultana, t'has fet novicia? gosa,
me deya'l món un día, la vida es pêl plaher,
axeca'l front, rumbeja ta cabellera hermosa,
pêl vostre bés, oh abelles, Déu ha criat la rosa,
entràu en son verger.»

Digitized by Google

«La llivertat es vida, cridí, trayèume a fora,
llevàume exes muralles que'm cuydan ofegar;
ab mos aucells dexàume que'm cantan a tota hora,
fèumel enllà aqueix temple que es goth y jo só mora,
com mora vullch gosar.»

Y la paret sagrada de ma clausura queya,
fugint les relligioses com desniuats aucells,
lo temple del Altissim en llit de pols s'ageya
y al món me mostrà lliure la flamejanta teya,
la teya y los fusells.

Mes ¡ay! ¡que ja m'anyorol ¡no veig aucells en l'ayre,
florits rosers, ni monges, ni serafins enlloch,
y vehentme cor-gelada, sens fruyta, flor, ni flayre,
a colps ahir tallava mon tronch lo llenyatayre,
y avuy me tira al fochl

II

Com palma tu florexes, superba Barcelona:
tany venturós que l'àliga romana ací plantà,
tu en terra fores reyna, tu dares lleys a l'ona,
¿per què, com jo, ara arrencas les flors de la corona
que al front Déu te posà?

¿Hont es lo campanar de Santa Catarina,
que com lo dit d'un àngel t'assenyalava'l Cel?
¿què has fet d'aquells retaules y volta gegantina?
n'has fet un born per vendre, y has fet una sentina
del místich Sant Miquel.

Digitized by Google

L'artístich Dormitori de Sant Francesch cremares,
de gòtichs claustres, places y magatzems ne fas;
lo fill veu fer teatre del temple de sos pares,
avuy llanças les monges, arrèu com ahí'ls frares,
demà ¿a quí llençaràs?

Sols per quedarte'ls ruscos esbullas les abelles
que en lo jardí's criavan de Santa Elisabeth,
per ferne pisos compras los rochs de ses capelles,
y arrencas del romànich Sant Pere de les Puelles
les flors de Sant Benet.

Enllà les Magdalenes, enllà les Caputxines,
com dos ramats d'ovelles les guías a tos camps;
de tu llanças tes roses y't quedas les espines;
si un día de tes torres lo cel vol fer ruines,
¿quí apagarà sos llamps?

A fòra, enamorades del bon Jesús, a fòra,
lo món vol altres dones, los hòmens altre amor;
los temples que somriuen a l'ànima que plora,
les cel-les y'l sagrari, cel de qui'l cel anyora,
fan nosa al vedell d'or.

Fan nosa a exes que viuen del fanch de l'impuresa,
dones qne'l cor y l'honra y a Déu tenen venut...
Mes ¡ay! dins tu ab lo vici s'escampa la pobresa,
y víu mitg-corsecada pêl dupte y la tristesa
l'hermosa joventut.

Com palma tu florexes, superba Barcelona,
te rega hà divuyt segles la santa relligió;
si de ta soca allunyas la font qne saba't dona,
cayguda de tes branques l'esplèndida corona,
t'assecaràs com jo.

Digitized by Google

L'AURENETA

¿Es morta o no?

A DON ANTONI ALEU, DIRECTOR DEL SETMANARI D'AQUEIX NOM A BUENOS-AYRES

I

En Amèrica ha niuat
l'Aureneta catalana,
son níu es un pom de flors,
un vol d'amors sa niuada.
Ha niuat sota'ls bambús
vora'l gran Ríu de la Plata.
Si'l gran ríu sembla una mar,
altra mar semblan les Pampes:
l'una, una mar de verdor,
l'altra, una mar blavejanta:
mes recorda'l Llobregat
y sospira d'anyorança:
—Ayres dolços d'orient
halè de ma dolça patria,

Digitized by Google

¡si desfesseu lo camí
y'm tornasseu cap a Espanya!—
L'Aureneta ja se'n vé
de la mar esflorant l'ayga;
ab lo bech plè de cançons
de cançons y de corrandes;
quan arriba a Montserrat
prenían totes volada.

II

—Vina, aucellet del bon Déu,
a reposar en ma falda,
vina a niuar en mon pit
tot plè d'amor a la patria.
Heralt del mes de les flors,
glosa y ríu, refila y canta,
pinçà de nostre jardí,
de nostres esbarjos arpa.—
Y canta, refila y ríu
mes l'anyora sa covada,
la covada que ha dexat
en l'Amèrica llunyana.
Aureneta, si te'n vas
¿què'ls portaràs per becada?
l'afecte de nostre cor
y la fè de la nostra ànima.
Aureneta, si te'n vas
Déu te dó bona tornada,
missatgera del amor,
del amor de nostra raça,

Digitized by Google

tu uniràs los catalans
los d'Amèrica als d'Espanya;
lo llaç serà de cançons,
cada nús una posada,
tes ales de pont faràn
al esperit de la patria
que ab tu passarà la mar,
cada mes una vegada,
atravessant ab un vol
lo sepulcre de l'Atlàntida.

III

Un día a primers de Maig
l'Aureneta no tornava;
¿l'haurà presa un esparver?
¿haurà cayguda malalta?
Los ayres no'n diuen rès,
la mar arronsa l'espatlla.
Aléu, que n'ets l'aymador,
si vas al Ríu de la Plata
per sos boscos y ciutats
cerca bé ta enamorada.
Si malalteta la veus
li donaràs una carta
de com la esperan ací
ab lo cor plè d'anyorança;
la donzella al finestral,
al pèu del breçol la mare
per ensenyar ses cançons
al infant de ses entranyes:

Digitized by Google

de com verdejan los camps
y'l bell ginestar se daura,
de com hi canta'l verdúm
e hi refila la calandria,
com sols hi falta un aucell
¡mes aquell que'l cor més aymal
Si ja fà'l sòn de la mort
ab lo capet sota l'ala,
vora séu ab un gran crit
fes sentir lo nom de Patria,
y tornarà a pendre'l vol
vers la terra catalana.

Barcelona, 13 de Juliol de 1881.

Digitized by Google

BARCELONA A MONTPELLER

Oh ciutat de Montpeller,
mare de Jaume Primer!
Jo que só sa esposa aymada,
te vullch dir, per ton conhort,
que don Jaume no es pas mort,
puix es viva sa fillada.

Aqueix astre resplendent
te prengué per orient,
mes a mi per son mitgdía;
quan en Valencia morí,
per tu, per ella y per mi
semblà que'l sol se ponía.

Donàrenli en son arranch
sant Jordi son cavall blanch,
sant Jaume sa espasa encesa,
los Pyrineus sa grandor,
tes donzelles la rossor,
tos donzells la gentilesa.

De l'Esglesia fort capdill,
de son cavall al renill
de per tot los moros treya.

Digitized by Google

Ta espasa, oh Conqueridor,
ta espasa es la ploma d'or
que escrigué nostra epopeya.

Ell féu passes de gegant
de Montpeller a Alacant
fent la terra cristiana;
a Mallorca'ls sarrahins
se la'n duyan mar endins
quan ell ne féu ma germana.

A nou anys fou capità,
a catorze sobirà,
a vint conquerí reyalmes:
féu florir en son verger
la victoria son llorer,
la sabiesa ses palmes.

Sa vida es mon segle d'or;
Catalunya fóu la flor
que a son bés s'esbadellava,
y anava crexent, crexent
fins que en terra no cabent,
s'estenía en la mar blava.

De ma niçaga es lo Cid;
de Catalunya Davit,
son Goliat tirà a terra;
sa tenda fóu lo cel blau,
era l'anyell de la pau,
era'l lleó de la guerra.

Ell uní, montpellerins,
valencians y mallorquins,

Digitized by Google

ab la mía vostra historia:
no ab dur jou nos ha lligat,
sinó ab lo vincle sagrat
de sa sanch y de sa gloria.

¡Oh ciutat de Montpeller,
mare de Jaume Primer!
Jo que só sa esposa aymada,
te vullch dir, per ton conhort,
que don Jaume no es pas mort,
puix es viva sa fillada.

Montpeller, 11 de Juliol de 1886.

Digitized by Google

AUSONA

EN LA FESTA DE SANT MIQUEL DELS SANTS

En mitg d'una plana de cingles reclosa,
com reyna que guardan de día y de nit
los braços del aspre Montseny y del Tosa,
desperta somnía la ciutat de Vich.

Apar entre masos senzilla pastora
menant ses ovelles al marge del ríu;
li fà de cadira l'herbey de la vora,
los sàlzers d'ombrel-la, les aygues d'espill.

L'ayrada que breça los sàlichs y arbosos
li'n porta ab sos besos la flayre sovint,
y al moure en onades sos fins cabells rossos
fullàm dexa veure de llor entremitg.

Boscuries y pobles y viles li diuen
que ella es de Montanya la reyna gentil,
y ríus y fontanes que hi jugan y riuen
ab dolços murmuris li tornan a dir.

Digitized by Google

Mes, com si l'hermosa n'estiga malalta,
no mira ni escolta fontanes ni ríus,
ab lo colze en terra y ab la mà a la galta
n'està somniosa de vespre y matí.

Tan sols, com a mare, l'amor la domina,
y al veure en la gloria regnar un séu fill,
en càntichs desplega sa vèu argentina,
per l'arpa daurada fent lliscar los dits:

—Cullíu flors, minyones, cullíu flors y menta,
puix tantes me'n porta festívol lo Maig,
gojats que'l sol daura, narcisos que argenta
lo Ter ab escuma de néu de Puigmal.

Portàu farigoles, donzell y ginesta,
que vessen pêls ayres glopades de mel,
y ab roba de vèrgens lo jorn de la festa
llençàune a faldades per exos carrers.

Ab branques de roure de tendre fullatge
arcades alçàuhi, fadrins del voltant,
y en mitg d'una selva de flors y brancatge
a vostre Patrici guarníuli un altar.

En palis y tàlams crostats d'or y joyes
son nom fèu brodarhi entre ones de llum,
si or verge volguesseu filat, que mes noyes
de ses cabelleres se tallen un rull.

Robàu per donarli les tintes al iris,
sos hymnes al àngel, sa música al Cel,
a l'alba naxenta garlandes de lliris,
al vespre ruxades de perles y estels.

Digitized by Google

Son mantell li dexe la volta serena
quan vetllan sos astres lo món que s'adorm;
li done ab son trono lo sol que's destrena
corona de núvols d'argent volador.

Balcons y finestres guarníu de domassos,
com l'herba y les ones blavosos o verts;
ab llum y armonía seguíuli los passos,
sos passos hermosos que guían al Cel.—

Cantant se recolza dessota les ales
de somnis joyosos Ausona altre colp,
en tant que'l ríu Mèder, mirall de ses gales,
escampa en los ayres sa dolça cançó.

Vich, 5 de Juliol de 1879.

Digitized by Google

LOS POETES A LA VERGE DE MONTSERRAT

en la anada que feren los trobadors catalans de França y d'Espanya, lo 8 de Maig de 1883, en celebració de la vinticinquena festa dels Jochs Florals.

PER què Déu ha creat los puigs de marbre
del Montserrat altíu?
L'Omnipotent planta sovint un arbre
sols per penjarhi un níu.

Lo níu es vostre temple, Mare amada;
nosaltres los petits
vivím de vostra amor ab la becada
y ab llet de vostres pits.

A tots Vos nos covàu, mes als poetes
més amorosament
perque volàm, cantant, com aurenetes
a cada jorn naxent.

Perque donàm consolació a qui plora,
coratge á qui decàu,
y a qui més trist ací en lo món s'anyora
mostrèm lo cel més blau;

perque siàm dels qui no hi veuen guía,
dels combatents confort,
perque en mitg de la nit mostrèm lo día,
la vida dins la mort.

Digitized by Google

Vos avuy nos pujareu a les grades
de vostre soli excels;
pastora, 'ns heu guiat a vostres prades,
estrella, a vostres cels.

A vostres peus ¡oh divina! María!
¡què hi fà de bon estar!
¡que són ditxosos l'aucellet que hi cría,
la flor que hi vé á esclatar!

¡Ditxós lo cor que, de la terra lliure,
ací us pot assolir!
¡ditxós qui ab Vos aprop del cel pot viure,
ditxós qui hi pot morir!

Són altes ¡oh Regina! les agulles
d'eix trono de verdor;
són d'etzevara colossal les fulles
y Vos sa hermosa flor.

Vos sóu la flor, nosaltres les abelles
vivím de dolça mel,
y no trobant en terra flors prou belles
giràm los ulls al Cel.

Giràm los ulls al Cel y a vostres plantes,
abelles o aligons,
al desplegar les ales dalejantes
ohím vostres lliçons.

May més, may més nostra ànima s'allunya
de vostre regi altar;
¡oh Aliga reyal de Catalunya!
duhèunos a volar.

Digitized by Google

DON JAUME EN SANT GERONI

PER veure bé Catalunya,
Jaume primer d'Aragó
puja al cim de Sant Geroni,
a l'hora en que hi surt lo sol:
¡quin pedestal per l'estatua!
pêl gegant, ¡quin mirador!
Les àligues que hi niuavan
al cap demunt li fan lloch;
sols lo cel miravan elles,
ell mira la terra y tot;
que gran li sembla y que hermosa
l'estimada del séu cor!
Té en son cel aucells y àngels,
en sos camps vèrgens y flors,
en sos aplechs l'alegría,
en ses families l'amor,
té guerrers en ses muralles,
naus veleres en sos ports,
naus de pau y naus de guerra
frissoses de pendre'l vol.
Les ones besan ses plantes,
l'estrella besa son front

Digitized by Google

sóta un cel d'ales immenses
que es son reyal pabelló.
En son trono de montanyes
té'l Pyrinèu per redós,
per coxí verdosos boscos,
per catifa prats de flors,
per hont jugan y s'escorren
rieres y rierons,
com per un camp d'esmeragdes
anguiles de plata y or.
Del Llobregat veu les ribes,
les marjades del Besòs
que coneix per les arbredes
com les roses per l'olor.
Los vilatges a llur vora
semblan ramats de moltons
que abeurant-s'hi a la vesprada
hi esperan la llum del jorn.
Llena li parla de Lleyda
que'l graner de Roma fóu;
Albiol de Tarragona,
tan antiga com lo món;
Puigmal de dues Cerdanyes,
talment dos cistells de flors;
Montseny de Vich y Girona,
Albera del Rosselló,
Cardona de ses salines,
Urgell de ses messes d'or,
Montjuich de Barcelona
la que estima més que tot.
Tot mirant a Catalunya
s'ha sentit robar lo cor:
—¿Què puch fer per ma estimada?

Digitized by Google

—va dihent tot amorós,—
si del cel vol una estrella
des d'ací l'abasto jo.
—No vol del cel una estrella,
—una vèu dolça respòn,—
la més bella que hi havía
se li es posada al front.
Tórnali dues germanes
que prengué'l moro traydor,
l'una anant a cullir perles
vora la mar de Montgó,
l'altra nadant entre'ls cisnes
prop d'hont volava'l voltor.—
Ell gira'ls ulls a Mallorca,
l'ovira com un colóm,
nadant entre cel y ayga,
vestida d'un raig de sol;
a Valencia no l'ovira,
mes ovira sos turons
que del hort de la sultana
són muralla y miradors.
Se n'arrenca de l'espasa
y axeca sa vèu de trò:
—¿Germanes de Catalunya,
y encara portan lo jou?
Rey moro que les tens preses,
jo't vullch veure a mos genolls.—
Si l'ovirassen los moros
les dexarían de pôr,
com dexaren Catalunya
quan, d'Otger entre'ls lleons,
Rolant los tirà la maça
des de'l cim de Canigó.

Digitized by Google

Quan torna'ls ulls a la serra
cerca aquell qui li ha respost;
dintre l'ermita més alta
té la Verge un altar d'or,
no hi ha ningú en la capella
y ella té'l llavi desclòs.
Posant a sos peus l'espasa
cau en terra de genolls:
—A rescatar les catives,
María, guiàume vos;
a mon pit donàu coratge,
a mon braç força y brahó,
y si al pujar a la serra
vuy me deyan rey hermós,
quan tornaré a visitarvos
me diràn Conqueridor!—

Digitized by Google

A UNS POETES CATALANS

VIATJANT PER MALLORCA EN TEMPS DE LA GUERRA CIVIL.

Rossinyols del méu pahís
que anàu a l'*Illa Daurada*,
abreviat paradís
hont la pau s'ha arreconada,

la mar se us mostre amansida,
vos sía l'ayre suàu,
com lo bés de despedida
de la patria que dexàu.

La nau vos gronxe ab ses ales
entre armonías y olor,
com un niuet de cigales
dins un taronger en flor.

Los glosadors de la costa
la bona arribada entonen,
y al ohî'l cant de resposta
de llor y murtra us coronen.

Y en los soleys de marina,
vos ombrege ab fruyts y flor
l'olivera mallorquina
que hi plantà'l Conqueridor;

Digitized by Google

l'arbre ahont se recolzava
lo Venerable Ramón
quan l'obra gran somniava
de la conquesta del món.

Y allí, davant sa ombra santa,
mallorquins y catalans,
com dos rebrolls d'una planta,
dàuvos per sempre les mans.

Quan tornèu a nostra terra
portèu d'olivera un brot,
que ací'l monstre de la guerra
nos ho verdessega tot.

Duhèune un brot, y al plantarlo
dintre'l jardí català,
si us falta ayga per regarlo,
sanch del cor se us donarà.

Y al dexar en ses boscuries
als aucellets del edèm,
trametèunos ses canturies
perque tant no'ls anyorèm.

Mes que cante exa Sirena,
que cante dintre la mar;
sa germana està en gréu pena,
no pot fer més que plorar.

Sa germana Catalunya
n'està plorant día y nit;
¡apar que Déu se n'allunya
com d'un cor que l'ha trahit!

18 de Setembre de 1874.

Digitized by Google

LA MORT DE BALMES

9 de Juliol de 1848

Qui vol veure víu a Balmes
corra, corra cap a Vich,
lo veurà en ses derreries
agonitzant en son llit.
¡Oh soldats de la fè santa,
s'aterra vostre cabdill,
aquell que brandà'l nou glavi
dessota l'arnès antich;
aquell qui pél nou Golía
té la força de Davit!
¡S'apaga'l far que semblava
lo far del esdevenir!
¡A Espanya donà una estrella
lo cel donantli aqueix fill,
y aquexa estrella s'acluca
quan arribava al zenit!

¡En sa cara de cadavre
no més los ulls semblan víus,
aquells ulls que tot ho veyan
y la mort va enterbolint!

Digitized by Google

Son cos era branca dèbil
per son gegant esperit,
y adés al pendre volada
l'ha dexat romput axís.
Fins li estreteja la cambra
d'hont l'ample balcó fà obrir
y al vell Montseny que s'hi aboca
li parla com un amich:
—¡Noble front de Catalunya,
marxapèu del infinit,
bé me n'has dites de coses
que jo al món no podré dir!
Ja may ni en somnis te munto
sens baxarne esbalahit
y ab lo front fet una flama
com Moysès del Sinaí.
¡Oh! ¡del ramat d'exos pobles,
de Barcelona, Madrit,
de les serres catalanes,
de Puigmal á Montjuich,
del Montserrât, nial d'hèroes,
despedeixten tu per mi!
¡Ah! ¡si volant a la gloria
pogués posarme en ton cim
per dirli adéu a ma terra,
la terra que tant amí!
¡Oh Catalunya! ¡Oh Espanya!
¿per què us he amades axís?
¡La cadena ab que volía
en un cor los cors junyir,
d'amor la dolça cadena
me l'han trencada pèl mitg!
¡Y veig la guerra que torna

muntada en un terbolí,
y veig armats en batalla
los pares contra dels fills,
y'ls camps patris sadollarse
de sanch d'Abels y Cains!

. . . . . .

¡Oh! aturàuvos, aturàuvos,
prou de matar y morir;
jo us porto'l ram d'olivera
que agermana'ls enemichs.

. . . . . .

¡Mes ¡ay! sols odis responen
al amor de Jesucrist,
y de Llull y de Teresa
miro entrar en lo jardí
l'impietat matadora
com la serp al paradís!
Y veig rodar al abisme
lo regne que més estím,
entre'l fum de la revolta
y'l capgirell dels partits.
¡Oh Espanya, ma dolça Espanya,
pogués tornarte a camí!
Si pogués escriure un día,
escriure un día y morir!—
Tot dihent exes paraules
se mitg-assèu en són llit,
en desvari pren la ploma
com son glavi'l paladí:
—¡Espasa, la meva espasa,
encara m'has de servir!—
Segona ratlla o tercera,
la ploma li cau dels dits;

Digitized by Google

quan se veu sense la ploma
s'abraça ab lo Crucifix:
—¡Oh! Déu de l'ànima mía,
sols Vos no podèu fallir,
faró de mes esperances,
aurora de mos desitgs;
immens, etern, immutable,
sol principi y sola fí,
font hont tota font s'abeura,
mar hont tot ríu va a morir,
puix de mon no-rès jo surto
per entrâ en vostre infinit,
salvàu Vos la patria mía,

. . . . . .

mes ¡ay! salvàume ara a mi,
qui en vostres braços estesos
encomano l'esperit.—

Lo sol tramonta la serra;
ploràu, campanes de Vich:
¡per Espanya y per Europa,
que negra baxa la nit!

Juny de 1888.

Digitized by Google

LA BARRETINA

Cançó del últim barretinayre de França.
dedicada al pintor oloti D. Joaquim Vayreda.

QUAN a Olot jo l'aprenía
mon ofici dava plêr,
cada poble ahont floría
me semblava un claveller.
Mos clavells y roses veres
jo plantí en exes riberes,
eran ¡ay! jardins les eres
y jo n'era'l jardiner.
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Com la flor de la magrana,
queya bé al bosch y al jardí,
los més vells la duyan plana
los més jóvens de garbí;
des de Nàpols a Marsella
no floría un port sens ella,

Digitized by Google

era en terra flor vermella,
en la mar coral del fí.
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Catalana es esta terra,
los vilatges catalans,
català lo plà y la serra,
mes de França'ls habitants.
Canigó de blanca vesta
díu:—No entench la parla aquesta.—
Lo Pyrene li contesta:
—¡Ni'ls d'ací són com abans!—
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre;
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Catalunya, patria dolça,
com se perden tes costums!
lo de casa se t'empolsa
y ab lo d'altres te presums:
tes cançons les oblidares,
tos castells los aterrares,
¡en les flors del hort dels pares
ja no troba'l fill perfums!
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,

Digitized by Google

mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Si no venen pas de França
ja tos trajos no són bells;
cada moda ton or llança
per vestirte d'oripells.
Tu també't tornas francesa,
Barcelona la comtesa;
la corona si t'han presa,
tu al encant vens tos joyells.
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Ja ton poble, Catalunya,
fins oblida'l téu parlar;
¡y a algún fill quan se t'allunya
se'l coneix pêl renegar!
Se t'estrenyen les fronteres,
se t'esquexan les banderes;
ulls que't veren gran com eras,
¿què faràn, sinó plorar?
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Puix te'n vas, oh barretina,
de Conflent y Vallespir,

Digitized by Google

¿com pèl Maig la clavellina
no hi tornaràs a florir?
Mes si fuigs de terra plana,
quédat en la montanyana;
¡oh bandera catalana,
abrígans fins a morir!
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Mon ofici es mort a França
y en Espanya morirà,
si no servan exa usança
Vich, lo Camp y l'Empordà.
Si se'n va d'exos paratges,
en firals y romiatges,
ja ningú dirà als veynatges:
¡Allí passa un català!
Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Les barretines vermelles
y'l carmesí mocador
eran un camp de roselles
mogut pèl vent del amor.
N'ha passada la tempesta
y sols una que altra'n resta;

Digitized by Google

lo temps m'ha gelat la testa
¡y axò m'ha gelat lo cor!
Só barretinayre
de Prats de Molló:
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

Lo méu fill vol altre ofici
anch que sía lo del camp;
puix que aqueix nos dú al hospici,
la botiga avuy tancàm.
Adéu Prats, adéu Cerdanya,
ab mes roses de montanya
jo me'n vaig a morî a Espanya,
¡que es morir plegar lo ram!
Fuy barretinayre,
mes ¡ay! ja no'n só;
me diuen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, no.

1880

Digitized by Google

NOTES

1. ODA A BARCELONA

Per dever d'agrahiment, he de fer ací menció de la bona fortuna que esta poesía alcançá, des de que en la festa del Jochs Florals de 1883 fóu coneguda.

Lo Excm. Ajuntament de Barcelona, presidit per l'entussiasta patrici senyor Rius y Taulet, sentint tal volta en exes estrofes algún escalf del amor que tots sos membres senten per la Comtal ciutat, acordá ferne estampar 100,000 exemplars per repartirla profusament y en particular ferla conèxer als noys de les escoles públiques. Aquest acte, que per mi era sobrada recompensa, anà seguit d'altre, més immerescut encara, com fóu lo regalarme la metexa Corporació municipal una gran medalla d'or ab les armes de la ciutat y una per mi honrosissima dedicatoria.

Ab eix colp d'ala no es maravella s'enlayràs ma *Oda a Barcelona*, y, en efecte, a més dels favorables judicis dels critichs, y de les varies traduccions en prosa y en vers fetes en distintes llengues, vingueren los catalans de Filipines a coronar l'entussiasme despertat per mon cant patriòtich, estampantse una edició ab sa corresponent versió castellana per ferla millor conèxer en aquells apartats territoris, y m'oferiren una corona de llorer d'argent feta a colps de martell, y que'ls entesos en eix ram consideraren com una joya del art de aquell pahis.

De la hermosa corona ne tiu presentalla a la Verge de Montserrat; y en aquell Santuari demanl benediccions per tots los qui, volent honrar al poeta, enaltexen la patria y honran sa renascuda literatura.

2. LO PÍ DE LES TRES BRANQUES

Es verdaderament notable aqueix arbre, que's pot dir únich en lo món, y a tots los qui'l visitan causa fonda y devota impressió. A fi de que'l lector se'n faça càrrech, y entenga lo per què de la llegenda que m'ha inspirat, copiàm a continuació les següents notes escrites per l'erudit D. Francisco Muns:

Digitized by Google

«Sortint de Berga pêl camí que porta a Sant Llorenç dels Piteus, atravessant pêl llarch lo terme d'Espinalvet, poch després d'entrar en lo de Castellar del Riu, al mitg d'un plà pintoresch voltat d'altíssimes montanyes, conegut per *lo plà de Campllonch*, s'eleva'l famós pi. Tots los habitants de l'alta montanya de Catalunya o'l conexen de nom o l'han visitat alguna vegada, perque es objecte de sa curiositat y de la veneració de molts. Es un arbre magnifich pertanyent a la mena denominada *pinasses* y forma contrast ab los altres que emboscan lo pahís, pertanyents tots a la dels anomenats pins negres, semi-abets, mentres que'l que'ns ocupa es únich exemplar en sa classe.

Se comprèn sa grandiositat si's té en compte sa forma original y ses proporcions. D'arràn de terra fins a deu palms d'alçada es una sola soca que té 33 palms de circumferencia, dividintse després en tres branques perfectament iguals fins a la altura total de l'arbre, que serà de uns 150 palms, essent de 18 la circumferencia de cada branca.

L'aspecte d'aquest arbre gegant es imponent, y'ls vehins d'aquells voltants saben prou bé que durant les diferentes guerres que han devastat aquest pahís, s'han amparat a l'ombra de ses branques batallons enters. Nosaltres no podèm calcular sa antiguitat, que ha d'ésser gran, y creyèm que sa vida compta moltes centuries, sent la seva fama y'l respecte que inspira lo què l'ha revestit d'aquexa aureola de veneració que s'extén a totes les maravelles de la naturalesa.

Però hi ha més: com que la seva forma eleva'l pensament a la idea del august misteri de la Santíssima Trinitat, una tradició popular y constant recorda la concessió d'indulgencies feta per un Bisbe als devots qui davant d'aquell pi resassen un *Credo* en honra de la Santíssima Trinitat, qual imatge's troba representada en aquella obra.

Hem volgut indagar lo fonament d'aquella tradició y l'hem vist consignat en un document curiosissim existent avuy día en la vehina parroquia de Castellar del Riu, que creyèm veuràn ab gust nostres lectors. Diu axís:

Al devot cristià:—Per tradició antiga se sab que lo Ilm. senyor Fr. Joseph de Mesquia, Bisbe de Solsona (1746), concedí 40 dies de perdó resant tres CREDOS *devant del Pi de les tres branques, vestigi y figura del misteri de la Santíssima Trinitat, principi y fi de nostre ser y bé.*

Lo meteix confirmà y a més anyadí 40 dies de Indulgencia resant ab bona devoció un CREDO *en memoria de la Santíssima Trinitat, contemplant atentament la obra visible del Pi, y adorant la mà invisible que féu tal portento; com diu l'Apòstol:* INVISIBILIA DEI PER EA QUÆ FACTA SUNT INTELLECTU CONSPICIUNTUR.—*Axís ho he encontrat en lo Arxiu de esta Rectoria, y perquè fos més expressiu he posat la figura del Pi, jo,—Ramon Casals, Prebere y Rector de Castellar del Riu.*

Per acabar, hem de recomanar als aficionats a les belleses naturals y artístiques del nostre pahís, que no dexen de verificar una excursió per la regió bergadana, segurs de trobarhi belleses que'ls encanten y ensenyances que'ls sorprengan.»

Digitized by Google

3. LA CANÇÓ DEL RAYER

Lo Rayer es lo conductor de *rays*, o sia carregamenta de fusta que baxan dei Pyrinèu per les dues Nogueres, lo Segre y l'Ebre.

4. NIT DE SANCH

Aquesta poesia fou premiada en los Jochs Florais de 1866. Dades les moltes variants que s'hi liegexen, hem cregut convenient reproduhiria aqui:

¡Cataiunya, Catalunya,
que'n passas ayi de neguits,
ai veure que cada dia
lo soi t'esguarda més trist!
Al veure que ara abans ara
no tens un pam de jardi,
que a doli cada jorn no hi corra
la sanch de tos amats fiils,
pus per tot arrèu n'ajauen
los soldats del rey Felip,
com si'i ser de ta niçaga
fós lo més negre deis crims.
De tants filis com alletares
un sois n'hi ha de ben vist;
no mes un que aydarte puga,
y es ton més dolent butxi.
¡Comte de Santa Coloma,
malhaja qui t'ha parit!
¡Que tants iiamps caygan en terra,
y que de tants cap te fir!
Lo dia que vares nàxer
fóu un día malehit,
més ii valdría a ta patria
que hagués nat un escorpí.
A ia fera de ta dida
devias rosegà'i pit,
perque iiet ¡malaguanyada!
te donà en iloch de veri.
Perque al véuret a ia terra,
no te'n tragué desseguit,
ab un coip de puny als polsos
enviant-te al paradis.

¡Que no hagues avuy de ferho
ia patria que t'engrandi,
no pensant que per ia paga
ia endogalasses axisi
Tu de sos braços de mare
n'has vist arrencar sos fiils,
per anar terres enfors,
més que a iluytar a morir.
Mentres forasteres tropes
en sos braços feyan nlu,
fent serralls d'aquexes viles,
d'aquexos camps cementirs.
Tu sentires prou ses qnexes,
tu sos gemechs has sentit,
tu i'has vista endogalada
com un iladregot mesqui.
Mes com bordissench deus ésser
no has conegut ios sospirs,
y podent bé desiligarla
vas estrenyent io cordili.
Tu has vist tornar sa corona
corona de jonchs marins,
son ceptre d'or una canya
que n'esgaiabra sos dits.
Veus que la crén l'aclapara,
y aitra n'hi vois afegir;
té set, y ab fel y vinagre
cremas son iiavi sovint.
Si may t'ensenya les nafres,
giras ia cara y te'n rius,
si ab nngiots de cuca fera
no les hi acabas d'obrir.

Digitized by Google

Tu a en Serra'ns agarrotares,
a en Vergós, y en Tamarit,
y haurías mort nostre Elles
si ab cor t'hi haguesses vist.
¡Mes prou ja de malifetes;
avuy arribas al cim!
¡La que temps ha butxinejas
vol butxinejarte anit!
¡La que com mastí tractares,
vol fer obres de mastí,
de la sanch de tes entranyes
beventse los escorrims!
Del càstich poch se li'n dóna,
ja reh axís com axís;
al menys pera castigarla
no serán tants los butxins.
Ja s'ou en lo carrer Ample
com un selvatge alerit,
la trompa, que als montanyesos
fà posar la falç als dits.
Ja la brandan coratjosos,
y al séu tan feréstech drinch
los caps rodolan per terra,
un o dos a cada pich.
Al crit de mata-degolla
responen tots los vehins,
pels recons de les botigues
dents y quexals fent cruxir.
«¡Vía fora! ¡Vía fora!»
cridan, los tallants garfint,
y cercant pera esmolarlos
braços y colls enemichs,
«¡Vía fora! ¡Vía fora!»
fins Déu sembla que'ls ho diu,
pus *dang dang* lo conre s'alça
dalt del campanar del Pi.
Les portes cauen per terra,
sanchnan cadires y llits;
qui dorm may més se desperta.
qui no dorm ja'l fan dormir.
Y com los llits les breçoles
sanchnan també fil a fil;
la mare que fà trabetes
al nen serveix de coxí.
No hi valen plors ni pregueres.
no hi valen gemechs ni crits,
que allà van més quimerosos
ahont ouen més sospirs.
La rahó es la de l'espasa,
la lley es la del desitg,
si axís ho fan, los qui moren
los ho ensenyaren axís.
Allà hi ha'ls d'en Santa Cilia,
los d'en Roch Guinart ací;
menys que sos ulls guspireja
la teya que llú en sos dits.
Los diputats en lliteres
van de les pletes en mitg,
y al séu davant dalt de perxes
los caps de sos enemichs.
Sencera ha estat la revenja;
de blat no'n queda cap brí:
aquell que algún brí n'amaga
junt ab son coll l'ou cruxir.
Sols queda'l dolent del Comte,
mes cal que estiga amanit;
per beure sanch de ses vences
avuy se dexarà'l vi.
Ja al davant de casa seva
fan un crit de «¡Vía endins!»
pilots d'hòmens o dimonis
remolinantse ab brugit.
Les portes són barrotades,
mes ja les obre l'arrisch,
als pobrets dels centinelles
degollant de viu en viu.
A rues a dins s'abocan,
tot fent juraments d'afins,
si s'hi amaga, arrencarlo
del costat de Jesucrist.
Per tots los recons lo cercan
verinosos escorpins,
que rallarían lo ferre
si de ferre se cobris.
No dexan pedra per moure
ni moble per mitg-partir;
la destral fexuga arriba
allà hont no arriba l'enginy.
Mes si entrant-hi renegavan,
bé ho fan més y més sortint,
havent deshotat la gavia
y essent lo pardal fugit.

Digitized by Google

Y encenent ab la gréu nova
les pletes del passadís,
a fora'l mur se rebaten,
hont s'ha sentit son trepitg.
A cents a cents se n'hi abocan,
y ja hi són a cents y a mils
brandant altres tantes eynes,
per colgarles en son pit.
Los uns al portal se quedan
per visurar al qui n'ix,
altres pêla camps s'esgarrían
que són més foscos que'ls llims.
Los qui pêls camps s'esgarrían
lo cercan bé al endevi,
mes com llambregan de gana
més enllanet ja l'han vist.
Sis aprop se n'hi ensopegan,
plegats al punt són allí;
sis eynes de tall portavan,
les hi enfornan totes sis.
Qui vulga enfonsar-n'hi una altra,
que hi vaja tot desseguit,
lo trobarà que badalla
part d'avall de Montjuich.
Anàuhi, fills de montanya,
anàuhi, barcelonins;
si algú no gosa acostar-s'hi,
que li aguisse'l séu mastí...
Anàuhi, fumades corves,
anàuhi a ferne bocins.
De son cor negre brenàune,
de sos cabells fêune niu.
Faça de clot vostre ventre,
d'absoltes vostres cruxits;
los ulls del llop façan d'atxes
clavàntseli fit a fit.
Anàuhi... Mes no... dexàulo
perque us faría esgarrifs,
y aprés que un corch de la patria
pertoca als mals esperits.

Digitized by Google

TAULA

Págs.

LA ATLANTIDA

Prólech. 13

INTRODUCCIÓ

S'encontran en alta mar un bastiment de Gènova y altre de Venecia y s'escometen en batalla. Sobrevé gran temporal y un llamp encén lo polvorí d'un d'ells que, esberlantse, arrocega també l'altre al abisme. Soldats y mariners se'n van a fons; sols ab prou feynes se salva un jove genovès qui, abraçat ab un troç de pal, pot pendre terra. Un sabi ancià qui, retirat del món, vivia vora la mar, surt a rebre al náufrech; lo gula a un rústech altar de la Verge y tot seguit a sa balma, feta de branques y roca, ahont lo retorna. Dies aprés, veyent al marinèr capficat mirant aquelles aygues, li conta llur antiga historia per distráurel del passat naufragi. 19

CANT PRIMER

L'incendi dels Pyrineus.—Exposició. Lo Teyde. Espanya naxent. La vèu del abisme. Invocació al Déu de les venjances. Naix un gran foch entre Roses y Canigó, fent pastura de boscos y ramades. La maça de Rolant. L'incendi abriga'l Pyrinèu d'un cap al altre. Hèrcules s'hi acosta aprés de batre'ls gegants de la Crau, y d'entre les flames trau a Pyrene. Exa dlull ser cap de brot de la niçaga de Túbal y reyna d'Es-

Digitized by Google

Págs.

panya, tot just destronada per Gerió, qui per segarli millor l'avantatge, veyentla fugir a la montanya, ha calat foch a ses boscuries. Pyrene mor y Alcides li alça un mausolèu de roques al extrém de la cordillera, allargantla fins a la mar. Regalims d'or y d'argent que dels ruhents cingles baxaren a les planes. Confient y Portvendres. L'hèroe se'n baxa cap a Montjuich, ahont s'embarca, prometent fundar una gran ciutat al abrich d'aquella serra. 25

CANT SEGÓN

L'HORT DE LES HESPÉRIDES.—Tarragona. Les boques del Ebre. Los Columbrets. Valencia y Montgó. La Coltellada de Rolant. Lo Muley-Hacèm. Desembarca l'hèroe, y Gerió, per desfersen, li parla de la reyna Hesperis y del brot de taronger que cal presentarli qui la pretinga per esposa. Descripció de la Atlàntida. L'hort de les taronges d'or. Hèrcules, matant lo drach que vetlla'l taronger, n'abasta'l cimeral. Les set germanes recordan plorant que al morir Atlas los donà per signe de les derreries de sa patria la mort del drach. Recort de la anada triomfal dels Atlants a Orient. Llur desfeta. Mals auspicis d'elles. 37

CANT TERCER

LOS ATLANTS.—S'aplegan dins lo temple de Neptú. Rahonament del primer cap-de-colla. Sos mals auguris. Demana als qui arriban de llunyes terres quines noves duhen al collotge. Un, que vé de les encontrades de Ponent, respòn haverles mitg abrigades un braç de mar. Altre, tot just vingut d'envers Tule, ha tret un mal pronóstich de les aurores boreals. Entra de sopte un Titá que arriba pél camí de mitg-dia, y, tremolós encara, conta haver escapat d'una espasa de foch que abrusà a sos companys. En axò estant, senten monre'l temple en terratrèmol, ensemps que un llamp escapça la imatge triomfal de Neptú. Ouen la clamor de les Hespèrides, y, fent arma dels arbres y columnes del atri, escometen a Hèrcules. Gran combat. 45

CANT QUART

GIBRALTAR OBERT.—L'hèroe, empès per una força sobrehumana, gira espatlles a sos enemichs. Planta vora Gades lo brot

Digitized by Google

Págs.

de taronger. Se'n puja a Calpe, montanya que, capçal de la Atlàntida, lligava la Europa ab la Africa. Al obrirla a colps de clava, veu ésser l'Exterminador qui mou son braç. L'Angel, irat, li fà veure lo combat dels elements contra la gran víctima. Prorromp en un crit de venjança. Dalt, al fons del cel, l'Altissim condemna la Atlàntida a ésser esborrada del món, y a aqueix a ser trocejat en continents. Hèrcules entra, junt ab la mar, en la terra damnada . . : 52

CANT QUINT

La catarata.—Invocació al Geni del extermini. Gemechs de la terra mitg anegada. Saltant d'aygues que per l'esboranch de Calpe s'hi abocan. Regirament de les ones ab les despulles de la Atlàntida. Hèrcules, maresmes y camps a través, cerca a Hesperis, ab un arbre encès per brandó. Ella'l veu venir y pren comiat de ses filles.. 59

CANT SISÈ

Hesperis.—Los Atlants se'n pujan serra amunt a bastirhi un gran casal, que'ls servesca de sopluig en lo nou diluvi. Hesperis ix al encontre del hèroe. Li conta ses amors y maridatge ab Atlas, ses penes, y'l malastre de sa vida. Hèrcules la pren per esposa, y a través de les ones desfà'l camí de Gades ab ella a coll. Defallida, dóna l'adéu als anyells y aucellades que foren ses delicies. Los Titans s'afanyan a muntar llur edifici. Quan lo tenen a punt de cloure, s'adonan de la fugida de llur mare ab lo grech; y ab los bocins de la obra ciclòpea que li rebaten, l'empaytan montanya avall. Ell fuig a grans gambades entremitg de la pedregada y desfet de les aygues. Horribles visions d'Hesperis en la fosca. Lo llamp encén la gran ciutat dels Atlants, y ells, guiantse ab sa claror, tantost assolexen a Hèrcules.. 64

CANT SETÈ

Chor d'illes gregues.—Epissodi: l'Estret de Gibraltar s'ampla, y la mar Interior hi dexa escolar més depressa ses aygues, dexant veure noves illes y terres Desvetllament de Grecia. Delos. Les Ciclades. Les Equinades. Sicilia. Lesbos La vall de Tempe. Renaxença. Apoteòsis d'Hèrcules. . . . 76

Digitized by Google

Págs.

CANT VUYTÈ

L'ENFONZAMENT.—L'aygat domina les altures, y's lligan per sempre les ones de la mar del Nort ab les del Mitgdia, les del Occident ab les del Mediterrà. Hèrcules s'acosta al mur de Gades. Se dexa pendre a Hesperis de ses espatlles per Gerió, qui fà estimbar per demunt séu una gran roca. Resurt aquell de l'ayga y mata al traydor. Naix l'arbre *drago* y plora saneh vora'l sepulcre. Hesperis des d'un cap de penya pren tristissim comiat de la terra que se n'entra, y cau en fantasiós desvari. Alcides, al posar los peus en lo promontori, mata al gegant Antèu, y, fent arma de son cadavre, empayta y fà perdre la mena de les Arpies, Gorgones y Estinfàlides. 87

CANT NOVÈ

LA TORRE DELS TITANS.—Mitg batuts per la maror, los Atlants s'enfilan a una serra, no somoguda encara per les ones. Desesperant d'arribar a Gades, provan, per fugir del diluvi, d'escalar lo cel. Quan n'està a tres dits la torre, feta d'esculls y troços de montanya, se'ls aterra, y ab horrible imprecació rebaten contra Déu los bocins del enderrocat edifici. L'Exterminador atia contra ells los elements, y ab sa tallanta espasa acaba d'obrir l'abisme del Atlàntich en la terra. S'hi enfonzan los Titans, y de llur sepulcre brota'l volcà de Tenerif. L'Angel enveyna son glavi de foeh y remunta als núvols, despedintse dels altres continents fins al dia del Judici. Allà dalt, s'ou un càntich de gloria al Altissim. L'Angel de la Atlàntida, tornantsen al cel, dona al Angel d'Espanya, que'n devalla, la corona de la que fóu reyna dels móns. La vèu del Teyde. Los terratrèmols de les illes atlàntiques 96

CANT DESÈ

LA NOVA HESPERIA.—Digressió: lo sabi relligiós gira'ls ulls a sa patria. Somni d'Hesperis. Conelx la branca de taronger plantada per Hèrcules. Anyora la terra enfonzada. L'hort de les taronges d'or renaix en Espanya. Les set Hespérides convertides en estels. Lo cant del cisne. Hèsper. Los fills

Digitized by Google

Págs.

d'Hèrcules y d'Hesperis. La regina destronada. Galicia y la torre d Hèrcules de la Corunya. Elcano. Lusitania. Sagunto. Balada de Mallorca. Fundació de Barcelona. La vèu del Táber. Hispalis. Lo Déu desconegut y son temple en Gades. Hèrcules posa per fites a la terra les columnes de *Non plus ultra*. 105

CONCLUSIÓ

Colóm.—A les paraules del solitari, sent lo genovès nàxer un nou món en sa fantasia. Lo bon ancià li dona ales ab ses avinentes rahons. Oferiments de Colóm a Gènova, Venecia y Portugal. Lo somni d'Isabel. De la vàlua de les joyes de la Reyna, ell ne compra naus. Lo vell, des de'l promontori, lo veu volar a la més gran de les empreses, y s'extasia davant la esdevenidora grandesa de la patria 116
Notes. 123

CANIGÓ

L'aplech. 135
Flordenéu. 145
L'encis. 156
Lo Pyrinèu 165
Tallaferro. 180
Nuviatge 188
Desencantament. 205
La fossa del gegant. 225
L'enterro. 231
Guisla 249
Oliva. 256
La Crèu de Canigó. 268
Los dos campanars. 286
Notes. 290

PATRIA

Pròlech. 301
A la Verge de Montserrat. 308
A Barcelona. 309
Lo pi de les tres branques. 316
Lo Temple d'Ausa. 320
La puntayre. 324
Los moços de la esquadra. 327
L'Empordà 333

Digitized by Google

Pàgs.

Anyorança. 337
Manso 339
En la mort d'en Francisco Casas y Amigó. 341
Lo gegant y la cativa. 343
Cançó del rayer. 346
Los dos campanars.. 348
La corona. 349
A Vich en l'aniversari de la mort de Balmes 351
Los vigatans. 353
Catalunya a l'any vuyt. 360
La batalla de Lepant. 361
Lo Ter y lo Freser. 367
La arpa. 370
L'emigrant. 373
Somniant la Atlàntida. 375
Lluny de ma terra. 376
La plana de Vich 379
Fontalba. 382
Lo pare Falgàs (Tradició empordanesa). 385
Nit de sanch. 387
Los fills del Canigó.. 394
La reyna dels Jochs Florals.. 396
L'apóstol dels negres. 400
Les barres de sanch 405
Soledat. 408
Al Excm. e Il-lm. Senyor Doctor D. Benet Vilamitjana, Arquebisbe de Tarragona en son jubilèu sacerdotal 411
Lo Farell 413
A la Verge del Mont. 417
Davant d'un mapa. 418
Santa Madrona (Barcarola). 420
La palmera de Junqueres 422
L'aureneta. 426
Barcelona a Montpeller. 430
Ausona en la festa de Sant Miquel dels Sants. 433
Los poetes a la Verge de Montserrat en la anada que feren los trobadors catalans de França y d'Espanys lo 8 de Maig de 1883, en celebració de la vinticinquena dels Jochs Florals. 436
Don Jaume en Sant Geroni. 438
A uns poetes catalans viatjant per Mallorca en temps de la guerra civil. 442
La mort de Balmes. 444
La Barretina (Cançó del últim barretinayre de França). . . . 448
Notes. 453

Digitized by Google

Aquest quart volúm de les Obres
Complertes de Mossen Jacinto
Verdaguer, s'ha acabat
d'estampar en casa de
la Vda. de Joseph
Cunill, lo dia 27
de Maig
de l'any
1906.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be retur
the Library on or before the la
stamped below.
A fine is incurred by retai
beyond the specified time.
Please return promptly.

2864755

1906